

De Nederlandsche Bank

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

Werken aan vertrouwen

DNB maakt zich sterk voor financiële stabiliteit en draagt daarmee bij aan duurzame welvaart in Nederland. Daartoe werkt DNB als onafhankelijke centrale bank, toezichthouder en resolutieautoriteit samen met Europese partners aan:

- prijsstabiliteit en een evenwichtige macro-economische ontwikkeling in Europa;
- een schokbestendig financieel systeem en een veilig, betrouwbaar en efficiënt betalingsverkeer;
- solide, integere en afwikkelbare financiële instellingen die hun verplichtingen en toezeggingen nakomen.

Door onafhankelijk economisch advies uit te brengen, versterkt DNB het beleid gericht op haar primaire doelstellingen.

De Nederlandsche Bank N.V.

Jaarverslag 2018

Centrale bank, prudentieel toezichthouder en resolutieautoriteit op financiële instellingen
© De Nederlandsche Bank N.V.

Iedere openbaarmaking en verveelvoudiging voor educatieve en
niet-commerciële doeleinden is toegestaan, mits met bronvermelding.

Postbus 98, 1000 AB AMSTERDAM
Westeinde 1, 1017 ZN AMSTERDAM
Tel. +31 20 524 91 11
www.dnb.nl
E-mail: info@dnb.nl

ISSN: 1566-7200

Dit verslag werd afgesloten op 14 maart 2019.

Toelichting

Het binnenlandse product, waarin grootheden van een aantal tabellen en grafieken zijn uitgedrukt, is het bruto binnenlandse product tegen marktprijzen, tenzij anders aangegeven.

Verklaring der tekens

o (o,o) = het getal is minder dan de helft van de gekozen afronding of nihil;

niets (blank) = een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen c.q. het gegeven wordt niet (aan DNB) gerapporteerd;

- = gegevens ontbreken.

Afronding

Soms kloppen de tellingen niet geheel (door geautomatiseerde afronding per reeks); anderzijds is de aansluiting van de ene op de andere niet steeds geheel verwezenlijkt (door afronding per tabel).

Inhoud

5

Directie, raad van commissarissen, bankraad en ondernemingsraad, en governance

13

Inleiding van de president

24

1 De nieuwe fase van het monetaire beleid

34

2 Hervorming van het pensioenstelsel

44

3 De aanpak van financieel-economische criminaliteit

52

4 Verantwoording

127

5 Verslag van de raad van commissarissen

135

Jaarrekening

Directie, raad van commissarissen, bankraad en ondernemingsraad, en governance

5

V.l.n.r.: Frank Elderson, Else Bos, Klaas Knot, Job Swank, Nicole Stolk

Bij het vaststellen van de jaarrekening 2018 was de samenstelling van directie, raad van commissarissen, bankraad en ondernemingsraad als volgt:

6 Directie

President:

Klaas Knot (1967, NL, economische wetenschappen,
einde tweede termijn: 2025)

Directeur en voorzitter toezicht:

Else Bos (1959, NL, econometrie, einde eerste termijn: 2025)

Directeur toezicht banken:

Frank Elderson (1970, NL, Nederlands recht, einde tweede
termijn: 2025)

Directeur monetaire zaken:

Job Swank (1955, NL, economische wetenschappen,
einde tweede termijn: 2025)

Directeur resolutie en intern bedrijf:

Nicole Stolk (1969, NL, geschiedenis en Nederlands recht,
einde eerste termijn: 2025)

Secretaris van de vennootschap:

Gert-Jan Duitman (1981, NL, bedrijfskunde)

De portefeuillevverdeling van de directie is weergegeven
in het organogram op de website van DNB.

Raad van commissarissen

7

Voorzitter:

Wim Kuijken (1952, NL, economische wetenschappen,
einde eerste termijn: 2019)
Lid van de Honorerings- en benoemingscommissie.

Vicevoorzitter:

Margot Scheltema (1954, NL, internationaal recht,
einde eerste termijn: 2019)
Voorzitter van de Financiële Commissie.
Lid van de Toezichtcommissie.

Overige leden:

Feike Sijbesma (1959, NL, medische biologie en
bedrijfskunde, einde tweede termijn: 2020)
Voorzitter van de Honorerings- en benoemingscommissie.

Kees Goudswaard (1955, NL, economische wetenschappen,
einde tweede termijn: 2020)
Voorzitter van de Toezichtcommissie.
Lid van de bankraad namens de raad van commissarissen
sinds 2016.

Marry de Gaay Fortman (1965, NL, Nederlands recht,
einde eerste termijn: 2020)
Lid van de Honorerings- en benoemingscommissie.
Lid van de Toezichtcommissie.

Roger Dassen (1965, NL, bedrijfseconomie en accountancy,
einde eerste termijn: 2022)
Lid van de Financiële Commissie.

Commissaris van overheidswege benoemd:

Annemieke Nijhof (1966, NL, chemische technologie,
einde eerste termijn: 2019)
Lid van de Financiële Commissie.
Lid van de bankraad sinds 2015.

Honorerings- en benoemingscommissie:

Feike Sijbesma (voorzitter)
Wim Kuijken
Marry de Gaay Fortman

Financiële Commissie:

Margot Scheltema (voorzitter)
Annemieke Nijhof
Roger Dassen

Toezichtcommissie:

Kees Goudswaard (voorzitter)
Margot Scheltema
Marry de Gaay Fortman

De overige functies van de leden van de directie en raad van
commissarissen worden vermeld op de website van DNB.

8 Bankraad

Voorzitter:

Arnoud Boot

Hoogleraar Ondernemingsfinanciering en financiële markten aan de Universiteit van Amsterdam.

Overige leden:

Kees Goudswaard

Lid namens de raad van commissarissen.

Annemieke Nijhof

Lid namens de raad van commissarissen als commissaris van overheidswege.

Hans de Boer

Voorzitter VNO-NCW.

Chris Buijink

Voorzitter Nederlandse Vereniging van Banken.

Han Busker

Voorzitter FNV.

Marc Calon

Voorzitter LTO Nederland.

Harry Garretsen

Hoogleraar economie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Nic van Holstein

Voorzitter Vakcentrale voor Professionals.

Willem van Duin

Voorzitter Verbond van Verzekeraars.

Vacant sinds 1 december 2018

Voorzitter CNV.

Shaktie Rambaran Mishre

Voorzitter Pensioenfederatie.

Jacco Vonhof

Voorzitter Koninklijke Vereniging MKB-Nederland.

Vertegenwoordiger namens het ministerie van Financiën:

Christiaan Rebergen, thesaurier-generaal.

Per 1 januari 2018 is Maurice Limmen, als voorzitter van het CNV, herbenoemd als lid van de bankraad; hij trad per 1 december 2018 af als lid van de bankraad. Per 1 mei 2018 is Arnoud Boot herbenoemd als lid en voorzitter van de bankraad. Per 1 juli 2018 neemt Christiaan Rebergen, thesaurier-generaal, deel aan de vergaderingen van de bankraad als vertegenwoordiger namens het ministerie van Financiën. Per 1 juli 2018 is Willem van Duin benoemd als lid van de bankraad, als voorzitter Verbond van Verzekeraars. Per diezelfde datum trad David Knibbe terug als lid van de bankraad. Per 1 november 2018 is Jacco Vonhof benoemd als lid van de bankraad, als voorzitter Koninklijke Vereniging MKB-Nederland. Hij volgt Michael van Straalen op, die per 1 februari aftrad als lid van de bankraad. Per 1 januari 2019 is Shaktie Rambaran Mishre benoemd als lid van de bankraad, als voorzitter Pensioenfederatie. Per diezelfde datum trad Kick van der Pol af als lid van de bankraad.

Ondernemingsraad

9

Jos Westerweele (voorzitter)
Jerry Rijmers (plv. voorzitter)
John van de Meent
Stephan Raspoort
Carel van den Berg
Paul Suilen
Jacqueline van Breugel
Aaldert van Verseveld
Joost van der Burgt
Ingrid Voorn
Lineke Galama
Edwin Weerdenburg
Bernard de Groes
Saideh Hashemi
Marjon Linger-Reingoud
Sandra Koentjes (ambtelijk secretaris)

Governance

De Nederlandsche Bank (DNB) is een naamloze vennootschap naar Nederlands recht. Als centrale bank maakt DNB deel uit van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB), als toezichthouder van het Single Supervisory Mechanism (SSM) en als resolutieautoriteit van het Single Resolution Mechanism (SRM). Als toezichthouder en resolutieautoriteit is DNB zelfstandig bestuursorgaan.

Het bestuur van DNB is in handen van de directie, die bestaat uit een president en daarnaast ten minste drie en ten hoogste vijf directeuren.

De president van DNB is tevens lid van de Raad van Bestuur en de Algemene Raad van de Europese Centrale Bank (ECB).

De directeur monetaire zaken is verantwoordelijk voor financiële stabiliteit, financiële markten, economisch beleid en onderzoek en betalingsverkeer. Deze directeur is daarnaast verantwoordelijk voor de statistiekfunctie van DNB. Hij is tevens Kroonlid in de Sociaal Economische Raad (SER).

De voorzitter toezicht is verantwoordelijk voor toezicht-beleid en het toezicht op verzekeraars en pensioenfondsen. Zij vertegenwoordigt DNB in de raad van toezichthouders van de Europese verzekerings- en pensioentoezichthouder (European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA). Ter voorbereiding van de beraadslaging en besluitvorming inzake toezichtaangelegenheden door de toezichtdirecteuren is binnen DNB de Toezichtraad ingesteld onder voorzitterschap van de voorzitter toezicht.

De directeur toezicht banken is verantwoordelijk voor het toezicht op banken, voor het toezicht horizontale functies en integriteit, en voor juridische zaken. De directeur toezicht banken is tevens lid van de Raad van Toezicht van de ECB (Supervisory Board – SB). De SB geeft de besluitvorming inzake het toezicht op significante

banken binnen het eurogebied vorm op grond van het gemeenschappelijk toezichtmechanisme (Single Supervisory Mechanism – SSM).

De directeur resolutie en intern bedrijf is verantwoordelijk voor afwikkelingstaken met betrekking tot Nederlandse banken, beleggingsondernemingen en sinds 1 januari 2019 ook verzekeraars, en tevens namens DNB lid van de Europese gemeenschappelijke afwikkelingsraad (Single Resolution Board – SRB). Ter voorbereiding van de beraadslaging en besluitvorming inzake resolutie-aangelegenheden door de directie is binnen DNB de Resolutieraad ingesteld, onder voorzitterschap van de directeur resolutie en intern bedrijf. De directeur resolutie en intern bedrijf is ook verantwoordelijk voor de aansturing van het intern bedrijf.

De raad van commissarissen (raad) houdt toezicht op de algemene gang van zaken binnen DNB en het beleid van de directie ter uitvoering van artikel 4 van de Bankwet 1998. Verder stelt de raad onder meer de jaarrekening vast. De raad beschikt over een aantal andere belangrijke bevoegdheden, zoals de goedkeuring van de begroting en van bepaalde directiebesluiten. De raad bestaat uit minimaal zeven en maximaal tien leden. Eén lid van de raad wordt benoemd door de minister van Financiën: de commissaris van overheidswege.

DNB heeft één aandeelhouder: de Nederlandse Staat. Deze wordt vertegenwoordigd door de minister van Financiën, ook in de algemene vergadering. De directie legt verantwoording af aan de algemene vergadering door verslag te doen van het afgelopen boekjaar. De algemene vergadering heeft belangrijke bevoegdheden, zoals: goedkeuring van de jaarrekening, decharge verlenen aan de directieleden en commissarissen, benoeming van commissarissen, en opdrachtverlening aan de externe accountant.

De bankraad functioneert als klankbord voor de directie en bestaat uit minimaal elf en maximaal dertien leden. Twee leden van de raad van commissarissen hebben tevens zitting in de bankraad, onder wie de van overheidswege benoemde commissaris. Bij de overige leden wordt gestreefd naar representatie van de verschillende maatschappelijke geledingen.

Op de website van DNB staat meer informatie over de governancestructuur, die onder meer is vastgelegd in de Bankwet 1998, de statuten en het reglement van orde. Alhoewel de Nederlandse Corporate Governance Code (de code) alleen geldt voor beursvennootschappen, past DNB de principes en best practice-bepalingen uit de code zo veel mogelijk toe. DNB publiceert op haar website hoe DNB de code implementeert.

Inleiding van de president

Aanhoudende mondiale groei in onzeker klimaat

De mondiale economie groeit gestaag verder, maar inmiddels wel op een lager peil. Na enkele jaren van groei boven het langjarige groeipotentieel zijn de bezettingsgraden opgelopen en komen in diverse landen de capaciteitsgrenzen in zicht. De ruimte voor inhaalgroei is grotendeels verdwenen, waardoor de groei naar het potentiële niveau beweegt.

Conjunctuurindicatoren duiden op enige verdere afkoeling. Het sentiment over de economische vooruitzichten van consumenten en inkoopmanagers is minder gunstig geworden in veel regio's. De afvlakking van de groei komt tot uitdrukking in lagere exportcijfers van Aziatische economieën, terwijl de ontwikkelingen op aandelenmarkten minder uitbundig zijn dan een jaar geleden. Toch zijn de vooruitzichten nog altijd positief. Voor 2019 verwacht de ECB dat de mondiale groei van het bruto binnenlands product (bbp) ten opzichte van 2018 iets afneemt tot 3,5%.

De kwetsbaarheid van de wereldeconomie voor schokken is toegenomen. Indicatoren voor onrust op financiële markten duiden op een flinke toename van onzekerheid gedurende het afgelopen jaar. Zo kan een brexit waarbij het Verenigd Koninkrijk (VK) de Europese Unie (EU) verlaat zonder heldere afspraken die de transitie verzachten, een schokgolf teweegbrengen met gevolgen ver buiten Europa. Daarnaast gaan gevaren uit van een mogelijk abrupte vertraging van de Chinese economie, aanhoudende handelsspanningen en opflakkerend protectionisme. Opkomende economieën zijn gevoelig voor onrust op financiële markten en politieke onzekerheid, waarbij landen met fragiele instituties en zwakke economische fundamenten zoals Argentinië en Turkije het meest kwetsbaar zijn. Verder zijn er geopolitieke en klimaatgerelateerde onzekerheden. Die laatste spelen vaak op langere termijn, maar zijn soms nu al merkbaar: de overgang op minder vervuilende auto's heeft tastbare gevolgen voor de Duitse economie en sommige wetenschappers schrijven migratiestromen toe aan klimaatverandering.

De mogelijkheid van ontwrichtende handelsschokken roept de vraag op hoe bestendig de wereldeconomie hertegen is.

Het eurogebied is meer dan andere delen van de wereld gevoelig voor de kosten die gepaard zullen gaan met een brexit, zeker als die ongeordend verloopt. Een escalerend handelsconflict tussen de VS en China raakt in eerste instantie de economische activiteit in beide landen, maar indirecte (vertrouwens)effecten zullen zich ook in het eurogebied doen gelden. Zo leidt de dreiging van protectionisme tot onzekerheid voor bedrijven, die in reactie daarop hun investeringen zullen terugschroeven. Op langere termijn gaat van internationale handelsconflicten en protectionisme substantiële dreiging uit voor de Europese economie. Handelsliberalisatie heeft in de afgelopen decennia geleid tot hogere productiviteit, lagere prijzen en een gemiddeld genomen hogere levensstandaard. Deze verworvenheden zijn kwetsbaar. Via minder wereldhandel zullen deze positieve factoren minder sterk doorwerken, met de minst gunstige uitkomsten voor kleine open economieën zoals Nederland.

Lagere groei in het eurogebied

In het eurogebied is de economische groei vertraagd.

Na een fase van groei boven het langjarige potentieel ervaart de Europese economie de invloed van toenemende capaciteitsbeperkingen. In 2018 bedroeg de groei nog altijd bijna 2% van het bbp. Het eurogebied zit in een minder ver gevorderde conjunctuurfase dan de Verenigde Staten (VS), maar van onderbenutte productiecapaciteit is gemiddeld genomen ook in het eurogebied geen sprake meer. Bij de groeivertraging speelt mee dat de wisselkoersontwikkeling de groei niet langer aanjaagt en dat Europa minder rugwind ondervindt van de rest van de wereld.

De euro is in waarde gestegen, met een matigende

invloed op de groei. Sinds begin 2017 is de euro geapprecieerd ten opzichte van de valuta's van de belangrijkste handelspartners. Dit matigt de economische groei, terwijl in de eerste jaren na de Europese schulden-crisis een stimulerende invloed uitging van de wisselkoersontwikkeling. De verruiming van het monetaire

- 14 beleid was een belangrijke factor achter het beloop van de wisselkoers in die jaren.

De eerste tekenen van afkoeling in China en andere opkomende economieën hebben invloed op het eurogebied. Het groeibeeld voor het eurogebied is gevoelig voor mondiale ontwikkelingen, waarbij vooral de invloed van China zich doet voelen. Weliswaar vertoonde de Chinese economie nog een forse groei van ongeveer 6½% in 2018, maar er zijn duidelijke tekenen van vertraging. Matiging van de Chinese groei naar een duurzamer pad is haast onvermijdelijk, omdat de kredietgroei zich niet op een houdbaar niveau bevindt. Tevens kunnen hogere Amerikaanse invoertarieven op producten uit China de groei in dat land neerwaarts beïnvloeden.

Een recessie wordt niet voorzien. Voortdurende onzekerheid in de externe omgeving drukt op korte termijn de economische vooruitzichten. Als gevolg daarvan raamt de ECB voor het eurogebied een vertraging van de economische groei van bijna 2% in 2018 naar ruim 1% in 2019. In 2020 trekt de groei weer aan tot ruim 1,5%. Krapte in sommige segmenten van de arbeidsmarkt stelt grenzen aan het groeipotentieel, maar tegelijkertijd legt de gunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid een robuust fundament onder de vraagzijde van de economie.

Normalisatie monetair beleid in eurogebied komt traag op gang

De inflatie in het eurogebied is laag en stabiel. In de laatste maanden van 2018 bewoog de inflatie rond 2%. Indien gecorrigeerd wordt voor de invloed van volatiele energie- en voedselprijzen resteert een zogenoemde kerninflatie van ongeveer 1%. Op dit zeer gematigde niveau bevindt de kerninflatie zich al jarenlang. Het beeld ten aanzien van de economische groei zet de dynamiek van de inflatie echter in een ander daglicht dan enkele jaren geleden. Destijds was er veel onbenutte capaciteit, terwijl de economie nu tegen haar capaciteitsgrenzen aanloopt. Dat de inflatie laag is, komt mede door een

dalende trend in de diensteninflatie. De prijsontwikkeling in de dienstensector wordt tegenwoordig ook sterk beïnvloed door structurele factoren, zoals meer internationale specialisatie, concurrentie onder invloed van globalisering en technologische vooruitgang. Deze aanbodfactoren achter de lage inflatie verdwijnen niet door vraagstimulering. Het aanjagen van de vraag tot boven de capaciteitsgrenzen om inflatie te genereren bevordert tevens onevenwichtigheden, terwijl monetair beleid juist geacht wordt een evenwichtige basis te creëren voor bestendige groei.

De inflatie is minder gevoelig geworden voor capaciteitsgrenzen. In 2018 bedroeg de loonstijging onder invloed van toenemende krapte op de arbeidsmarkt in het eurogebied ruim 2%, de hoogste stijging in tien jaar. Gecorrigeerd voor de toename van de arbeidsproductiviteit was de stijging een half procentpunt lager. Toch is deze loonstijging nog altijd gematigd en de doorwerking in de inflatie is niet of nauwelijks zichtbaar. Onderzoek bevestigt dat het prijspeil minder snel en sterk reageert op de loonontwikkeling of meer in het algemeen de capaciteitsbenutting. Dit is een complicerende factor bij de vormgeving van het monetair beleid.

Op dit moment is er nog sprake van ruime monetaire condities. Weliswaar zijn de netto obligatieaankopen van het Eurosysteem vanaf begin 2019 gestopt, maar de monetaire beleidsrente is nog altijd negatief en bevindt zich daarmee op een stimulerend niveau. Gegeven het niveau van de beleidsrente is de richting van het monetair beleid duidelijk. Het tempo van de rentestappen hangt echter af van de omstandigheden. Daarbij zijn marktverwachtingen informatief maar niet bepalend. Centrale banken kunnen wel waardevolle informatie onttelen aan financiële markt-bewegingen, maar ze moeten niet de gevangene van marktverwachtingen worden. De ECB heeft aangegeven te verwachten dat de beleidsrentes ten minste heel 2019 op het huidige zeer lage niveau blijven.

De effecten van aanpassing van het monetair beleid zijn het eerst zichtbaar op financiële markten. Gedurende de laatste vier jaar was het Eurosysteem een bepalende factor op markten voor overheidsobligaties, bedrijfsobligaties en bancaire financiering. Dit is ongebruikelijk, want traditioneel is het Eurosysteem alleen actief in het zeer korte interbancaire segment. Het stoppen met de netto obligatieaankopen markeert het begin van een verminderde voetafdruk van het Eurosysteem op langere segmenten van de markt voor leningen. Dit kan gepaard gaan met een stijging van risicopremies en meer volatiliteit op de markten. Dat zijn bijverschijnselen van een welkome terugkeer naar meer normale marktcondities.

Normalisatie van het monetair beleid is ook wenselijk wegens de schadelijke neveneffecten van aanhoudend ruim monetair beleid. De ervaring van Zuid-Europese landen voor de financiële crisis leert dat de combinatie van aanhoudend lage rentes en een economie die volledige bezetting kent kwetsbaar is. Zo komen onevenwichtigheden tot stand die een volgende neergang kunnen inluiden en versterken. Schuldvorming wordt gestimuleerd en aandelen- en huizenmarkten kunnen zich in het verlengde daarvan uitbundig ontwikkelen. Een herprijsing van risicopremies kan dan tot aanzienlijke aanpassingskosten leiden. Ook bij de inzet of verlenging van specifieke instrumenten is het belangrijk neveneffecten in ogenschouw te nemen, zoals ten aanzien van de gerichte langer lopende herfinancieringstransacties (targeted longer term refinancing operations, TLTRO's). Hoewel deze transacties een cruciale rol spelen bij het op gang houden van de bancaire kredietverlening, verlichten zij de financieringskosten meer voor zwakke dan voor sterke banken. Daarmee zetten ze een rem op noodzakelijke herstructurering in het bankwezen.

De zoektocht naar rendement in het klimaat van erg ruim monetair beleid heeft ertoe geleid dat de uitgifte van private leningen met een zeer lage kredietwaardigheid het niveau van voor de crisis overtreft. Hierbij gaat het veelal om leningen aan bedrijven met een risicovolle

vermogensstructuur (hefboomfinanciering), die na een terugval na de crisis weer scherp zijn toegenomen. Hoewel een compleet cijfermatig beeld van deze vorm van financiering ontbreekt, is duidelijk dat het verschijnsel vooral niet-bancaire partijen raakt. Nederlandse pensioenfondsen hebben inmiddels ongeveer 10% van hun vastrentende waarden zitten in uitzettingen met een kredietwaardigheid van BB+ of lager. Voor al deze partijen geldt dat in geval van tegenwind relatief snel het moment komt dat terugbetaling van de lening onzeker wordt. De schuldhouders krijgen dan plotseling een vordering op de onderliggende activa met onzekere waarde, waardoor onrust ontstaat op de markt. Een ander gevaar van hefboomfinanciering is dat het de schuld aan bedrijven, en dan in het bijzonder bedrijven die toch al een kwetsbare financieringsstructuur kennen, opdrijft. Omdat de risico's het financiële systeem kunnen raken, onderstreept hefboomfinanciering het belang van zogenoemde macro-prudentiële beleidsinstrumenten in de niet-bancaire sector.

Europese integratie

De brexit betekent een waterscheiding voor Europa.

Niet eerder heeft een lidstaat de EU verlaten. Vanuit het perspectief van economische kosten en baten hebben de Britten een moeilijk te begrijpen keus gemaakt. In alle scenario's betaalt het VK een forse prijs in termen van welvaart voor het uittreden uit de EU. De kosten kunnen sterk oplopen in geval van een brexit zonder akkoord met de EU en zonder overgangsperiode. In dat geval zijn de kosten voor de EU ook het hoogst. En in alle gevallen verliest de EU een krachtige lidstaat. De EU wordt kleiner met minder lidstaten, minder inwoners en een lager bbp. De EU verliest ook een krachtige speler op het wereldtoneel en een verbindende schakel met de VS. Lichtpunt kan zijn dat het vertrek van het VK de andere lidstaten tot meer samenwerking aanzet, en tot een gelijkkluidender stem op het wereldtoneel.

16

De financiële sector is zelf verantwoordelijk voor een goede voorbereiding op de brexit. In het VK gevestigde financiële instellingen hebben vergunningaanvragen in Nederland in gang gezet. Nederlandse financiële instellingen hebben ook voorbereidingen getroffen en noodplannen voor diverse scenario's klaar liggen. DNB ziet er in samenwerking met de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en Europese toezichthouders op toe dat financiële instellingen en marktinfastructuren zich adequaat voorbereiden en zo mogelijk mitigerende maatregelen treffen. Alleen waar marktpartijen zelf niet tot een oplossing kunnen komen of verstoring van financiële dienstverlening dreigt, is er aanleiding voor publieke maatregelen. Een dergelijk risico ging uit van de afhankelijkheid van Europese partijen van Britse centrale tegenpartijen (CCP's) voor het afwickelen van derivatencontracten. De overgrote meerderheid van in euro gedenomineerde rentederivaten en credit default swaps wordt afgewikkeld door Britse CCP's. Het niet langer kunnen afwickelen in het VK had tot grote disruptie kunnen leiden. De Europese Commissie heeft dit gevaar echter tijdelijk afgewend door te besluiten ook na uittreding van het VK het Britse toezicht voor de periode van één jaar als equivalent met EU-toezicht te beschouwen.

De brexit past in een bredere trend van beperkt draagvlak voor verdergaande Europese integratie.

Lange tijd leverde Europese integratie duidelijk zichtbaar meer welvaart op. In de jaren vijftig van de vorige eeuw droeg handelsintegratie bij aan het economische herstel na de verwoesting van de Tweede Wereldoorlog. In 1992 werd de interne markt verwelkomd, in 1999 werd de euro ingevoerd. Een grote groep voormalige Oostbloklanden trad in 2004 toe tot de EU en heeft sindsdien sterk geprofiteerd van het lidmaatschap. In de jaren daarna zijn belangrijke institutionele verbeteringen doorgevoerd, zoals het realiseren van de bankenunie. Naar de toekomst zijn de voordelen nog altijd aanwezig, maar minder zichtbaar. Het ontbreken van wisselkoersonzekerheid – zelfs toen de financiële crisis zich voordeed – is een grote verworvenheid, maar wordt als vanzelfsprekend ervaren.

In deze context is het draagvlak voor grote stappen naar diepere Europese integratie beperkt. Dit wil echter niet zeggen dat verbeteringen van het institutionele raamwerk uitgesloten zijn. Een pragmatische aanpak met kleine stappen voorwaarts is de meest kansrijke weg. Dat geldt ook voor mogelijkheden om de Economische en Monetaire Unie (EMU) te versterken. Er is alle reden om de EMU langs drie lijnen weerbaarder en toekomstbestendiger te maken.

Allereerst moeten banken en overheden nog veel meer van elkaar ontvlochten worden. In dit kader is een positieve ontwikkeling dat stappen zijn gezet om het gezamenlijke resolutiefonds voor falende banken die afgewikkeld moeten worden verder te verstevigen. Ook is positief dat er een politiek akkoord is bereikt over de herziening van de Bank Recovery and Resolution Directive (BRRD 2), waardoor voor grote Europese banken een duidelijke eis gaat gelden voor achtergestelde verliesabsorberende buffers, die in resolutie kunnen worden aangesproken. Het is nu zaak dat banken deze achtergestelde buffers snel opbouwen. Minder vooruitgang wordt daarentegen geboekt met een Europees depositogarantiestelsel. Er bestaat een verschil van opvatting over de vraag of banken bestaande balansrisico's al voldoende hebben gereduceerd. Alleen als zorgen over de mate van risicoreductie weggenomen zijn, kan voldoende draagvlak voor risicodeling groeien. Daarnaast is zorgwekkend dat in sommige lidstaten het terugdringen van omvangrijke uitzettingen van banken op de eigen overheid weinig prioriteit krijgt. Beleidsdiscussies hierover verlopen stroef, terwijl de crisis heeft aangetoond dat de vervlechting problemen bij overheden en banken wederzijds laat toenemen.

De nog steeds sterk met de eigen overheid verbonden Europese banken kennen in doorsnee lage winstgevendheid en zouden gebaat zijn bij consolidatie.

Weliswaar is de vermogenspositie van het bankwezen in het eurogebied sterk verbeterd, maar de winstgevendheid laat te wensen over met een gemiddeld rendement op het eigen vermogen van slechts 4%. Oninbare leningen

belasten de balans van de sector gemiddeld genomen twee keer zo zwaar als in Nederland, met grote uitschieters naar boven. Dit is geen gunstig beeld. Er zijn in het eurogebied te veel banken die op papier misschien goed gekapitaliseerd zijn, maar niet winstgevend en dus niet gezond zijn. Een duurzame sector is een sector met duurzaam gezonde rendementen. Dat hier vraagtekens bij gesteld kunnen worden komt ook naar voren in marktwaarderingen van banken die ver beneden de boekwaarde liggen. Gemiddeld in het eurogebied bedraagt de marktwaarde minder dan 60% van de boekwaarde. Vooral in landen met een gefragmenteerde bankensector zou consolidatie voor kleine en middelgrote banken – die vaak moeite hebben de kosten te beperken en digitalisering door te voeren – de soliditeit van het bankwezen kunnen bevorderen.

Een tweede ontwikkeling die versterking behoeft, is private risicodeling. In het afgelopen jaar is progressie geboekt bij het beter organiseren van publieke risicodeling door in gang gezette hervormingen van het Europees Stabilisatiemechanisme (ESM). Het wordt omgevormd tot een permanent fonds voor EU-lidstaten in financiële problemen, die er onder strikte voorwaarden leningen kunnen aangaan. Daarnaast zal het als achtervang gaan functioneren voor het resolutiefonds voor banken. De ontwikkeling van private risicodeling door een goed functionerende kapitaalmarktunie blijft echter achter. Meer grensoverschrijdend effecten- en aandelenbezit zou helpen. Wanneer beleggers over de eigen landsgrenzen heen investeren, wordt zowel een economische op- als neergang in een bepaalde lidstaat opgevangen door beleggers uit alle lidstaten. Ten opzichte van de VS valt hier nog veel te winnen. Ook zou het helpen als de financiële intermediatie in het eurogebied veel minder gedomineerd zou worden door het bankwezen. Daardoor zou risico-absorberend eigen vermogen aan belang winnen ten opzichte van financiering met vreemd vermogen. Ook zouden de systeemrisico's afnemen, omdat marktfinanciering minder dan bankfinanciering gepaard gaat met looptijdtransformatie, een hoge hefboom en koppeling aan de betaalinfrastructuur.

Ten derde moet meer werk gemaakt worden van structurele hervormingen om het groeipotentieel te verhogen en schokken beter op te kunnen vangen.

Een gezondere structuur verhoogt de potentiële groei. Het is klip en klaar dat – gegeven de volledige bezetting van de productiecapaciteit – de groei alleen omhoog kan als de productiviteitsgroei versnelt. Doelgericht beleid kan dit bevorderen. Volgens de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) kan het bbp met in totaal 4% tot 7% groeien als lidstaten met hun beleid voor arbeids- en productmarkten dichter aansluiten bij de best practices in Europa. Dankzij flexibelere arbeids- en productmarkten zal de economie in een volgende neergang ook kunnen profiteren van een groter aanpassingsvermogen. Dit model kan alleen functioneren indien een passend niveau van sociale bescherming gewaarborgd is. Het Rijnlandse model met vangnetten helpt, waarbij het de voorkeur geniet als bij baanverlies een andere baan binnen bereik ligt in plaats van een uitkering. Vangnetten zijn overigens ook van belang voor een maatschappelijk aanvaardbare verdeling van de voordelen van vrijhandel en globalisering.

Het aanpassingsvermogen van het eurogebied kan verder toenemen door reductie van private schulden.

De schulden crisis in het eurogebied is niet gevolgd door lagere schulden. De overheidsschuld in het eurogebied is in 2018 gestabiliseerd op circa 85% van het bbp en komt daarmee ver uit boven de grens van 60% van het bbp voor lidstaten volgens het stabiliteits- en groeipact. Volgens de laatst bekende cijfers bedraagt de schuld van huishoudens bijna 60% van het bbp en de schuld van niet-financiële bedrijven ruim 80% van het bbp. Analyse wijst uit dat plotselinge forse rentestijgingen met name de terugbetaalcapaciteit van bedrijven – de verhouding tussen de rente- en aflossingsbetalingen en de winst – snel op het crisisniveau van 2012 kunnen terugbrengen. Dit komt niet alleen door de beperkte schuldreductie na de crisis, maar ook door de relatief korte looptijd van leningen. Huishoudens zijn minder kwetsbaar voor rentestijgingen

18 voor zover zij langere looptijden en een gefixeerde rente kennen. Schuldreductie door bedrijven zou het eurogebied robuuster maken. Fiscale maatregelen die financiering met vreemd vermogen minder aantrekkelijk maken kunnen hieraan bijdragen.

Aanhoudende groei Nederlandse economie legt basis voor structurele aanpassingen

De Nederlandse economie groeit zonder onderbreking verder. De economische groei is teruggevallen van bijna 3% in 2017 naar 2,5% in 2018. Daarmee lag het feitelijke productieniveau nog altijd boven het langjarige groeipotentieel en liep de spanning in de economie verder op. De bestedingen van de overheid en consumenten ondersteunen dit beeld. In 2018 is de economische groei gepaard gegaan met een krachtige groei van de werkgelegenheid en bedroeg de werkloosheid aan het eind van het jaar slechts circa 3,5% van de beroepsbevolking. De situatie op de arbeidsmarkt is daarmee als krap te kwalificeren. Belemmeringen door te weinig arbeidskrachten zijn gedurende het jaar in alle bedrijfstakken sterk toegenomen. Tegen deze achtergrond is het aannemelijk dat de economische groei de komende jaren zal afvlakken.

Ondanks de krapte op de arbeidsmarkt is de loongroei beperkt. In 2018 nam de loonsom per werknemer volgens ramingen met minder dan 2,5% toe. De loongroei trekt wel iets aan, maar het is opvallend dat de werkloosheid in 2007 even laag was als nu, terwijl de reële loonstijging destijds aanzienlijk hoger lag. De flexibilisering van de arbeidsmarkt is een factor achter de gematigde loonontwikkeling. Meer in het algemeen spelen aanbodfactoren, zoals globalisering en de afgenomen invloed van vakbonden, een rol. Wel wordt tegenwoordig sterker dan vroeger geconcentreerd op contractduur in plaats van op lonen.

De inflatie loopt tijdelijk op door de verhoging van het lage btw-tarief. Evenals de loongroei was de inflatie

in 2018 gematigd. De HICP-inflatie is in 2018 net boven 1,5% uitgekomen. In 2019 kan de inflatie boven 2% uitkomen door de verhoging van het lage btw-tarief van 6% naar 9% en door hogere energiebelastingen. In 2020 loopt dit effect weer uit de cijfers.

De Nederlandse economie heeft een volatieler karakter dan die van onze buurlanden. De conjuncturele pieken zijn hoog en de dalen diep. Vooral de binnenlandse bestedingen kennen uitschieters. In 2007 was de laatste hoge piek en in 2012 was er een diep dal. Het volatiële karakter van onze economie impliceert grotere onzekerheid en hogere aanpassingskosten. Het volatiële karakter van de Nederlandse economie heeft te maken met grote schommelingen in de particuliere consumptie en relatief lange en illiquide balansen van huishoudens. Een groot deel van de huishoudens beschikt nauwelijks over liquide vermogens en consumptief krediet is duur of niet beschikbaar, waardoor uitgaven nauw verbonden zijn met de inkomensontwikkeling. Particulieren beschikken over relatief lage vrije vermogensbuffers. De meeste werknemers sparen immers verplicht voor een pensioen in collectieve regelingen en velen beschikken over een eigen huis, maar beide vermogenscomponenten zijn goeddeels illiquide, terwijl tegenover het huizenvermogen aanzienlijke hypotheekschulden staan.

Allereerst biedt hervorming van het pensioenstelsel een kans de balans van particulieren te versterken. Vanaf 2010 zijn diverse kansen gemist om het stelsel te moderniseren, uitmondend in het opnieuw uitblijven van een akkoord in 2018. Nederland hamert in Europa doorgaans op het doorvoeren van structurele hervormingen, maar hier ontbreekt eenzelfde voortvarendheid. Hervorming is wenselijk om het stelsel beter aan te laten sluiten bij de arbeidsmarkt en spanningen tussen generaties te verlichten. Afschaffing van de doorsneesystematiek zou een eind kunnen maken aan de huidige herverdeling van jong naar oud en van laagopgeleid naar hoogopgeleid. Ook zou meer maatwerk in het

beleggingsbeleid ervoor kunnen zorgen dat jong en oud het risico gaan dragen en het rendement gaan krijgen dat aansluit bij hun voorkeuren.

Een beter functionerende woningmarkt, met hoger aanbod, zou de particuliere bestedingen stabiel maken. Huizenprijzen fluctueren in Nederland sterker dan in de ons omringende landen. Dit komt doordat het huizenaanbod in ons land nauwelijks gevoelig is voor de huizenprijs. In tijden van schaarste wordt relatief weinig bijgebouwd door strikt beleid op het gebied van ruimtelijke ordening en krapte op de arbeidsmarkt. Vooral in het middensegment van de huurmarkt schiet het aanbod tekort. Een goed functionerende huurmarkt kan de druk op de koopsector verlichten. Voor de vrije huursector geldt dat een gelijk spelveld met de koopsector een impuls kan geven. Een meer fiscaal neutrale behandeling van de eigen woning zou het probleem verminderen. Op korte termijn is hoger aanbod mogelijk wanneer woningcorporaties hun duurdere woningen afstoten naar het middensegment van de huurmarkt.

Op de hypotheekmarkt zijn mogelijkheden de procycliciteit verder terug te dringen. Het beleid is al aangescherpt. Momenteel mogen huishoudens nog maximaal 100% lenen van de waarde van hun huis. In 2012 was dat 106%. Voor nieuwe hypotheekleningen is alleen hypotheekafrekening mogelijk wanneer binnen 30 jaar minimaal annuïtair wordt afgelost. Het maximale tarief waartegen de hypotheekrente fiscaal kan worden afgetrokken, wordt geleidelijk teruggebracht tot 37%. DNB vindt het van groot belang dat de schokbestendigheid verder wordt versterkt door minder ruime leencondities toe te staan. Maximaal 90% lenen van de waarde van het huis is in internationaal perspectief nog altijd hoog, maar zou daarmee al wel meer in lijn worden gebracht. Zo zouden ook huishoudens over een buffer beschikken om schokken op te vangen. Bovendien blijft DNB voorstander van het verder terugdringen van de hypotheekrenteaftrek om te komen tot een evenwichtiger belasting van vermogens en schulden van huishoudens.

De huidige hypotheekrenteaftrek bevordert nog altijd schuldfinanciering boven de inbreng van eigen middelen. Ook bevordert de regeling eigen woningbezit minder sterk dan vaak gedacht, omdat de fiscale subsidie door de aanbodrestricties tot hogere huizenprijzen leidt en de bruto hypotheekrentes in ons land duidelijk hoger liggen dan gemiddeld in het eurogebied. Een deel van de fiscale subsidie komt dus terecht bij financiers, niet bij de huishoudens met hypothecaire leningen.

De rol van het begrotingsbeleid in het beperken van de conjuncturele volatiliteit is belangrijk. Discretionair beleid heeft in het verleden dikwijls procyclisch uitgepakt. Omvangrijke bezuinigingen zijn bijvoorbeeld getroffen tijdens de recessies van 2008-2009 en 2011-2012. Automatische stabilisatoren, zoals met de conjunctuur mee-ademende sociale voorzieningen, hebben juist een dempend effect op de conjunctuur. Om deze optimaal te kunnen laten functioneren tijdens een recessie is het van belang om voldoende buffers aan te houden. De ervaring van de afgelopen veertig jaar leert dat in conjunctureel gunstige tijden een overschot nodig is, omdat het overheidstekort tussen piek en dal gemiddeld circa 3,5% van het bbp verslechtert. In de komende jaren zal het verleidelijk zijn de voorziene begrotingsoverschotten volledig uit te geven, maar het is beter vast te houden aan een trendmatig begrotingsbeleid en te koersen op een beperkt overschot zolang de goede tijden aanhouden. Daarvoor verkeren de overheidsfinanciën momenteel in een goede uitgangsspositie.

Het beperken van de verschillen in fiscale en arbeidsrechtelijke behandeling tussen werknemers en zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) zal de volatiliteit ook beperken. Door de toename van het aandeel zzp'ers in de totale werkgelegenheid is de werking van automatische stabilisatoren afgenomen. Zzp'ers zijn minder goed verzekerd tegen werkloosheid en arbeidsongeschiktheid dan werknemers. Daardoor werken schommelingen in het inkomen relatief snel en sterk door in de consumptie. Beperkte liquide buffers van

20 zelfstandigen versterken dit. Zzp'ers, vooral die met lage inkomens en beperkte buffers, zullen door het verminderen van de fiscale en arbeidsrechtelijke verschillen minder last hebben van inkomensschommelingen. Bovendien is het belangrijk dat de onduidelijkheid rond de fiscale behandeling van zzp'ers volgens de wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelatie (DBA) wordt weggenomen. Als het gaat om de verschillen tussen werknemers en zelfstandigen verdient het wetsvoorstel Wet arbeidsmarkt in balans (Wab) ook aandacht. De Wab verkleint de kostenverschillen tussen vaste en flexibele werknemers. Er is echter ook een keerzijde: het eenzijdig verhogen van de kosten van flexibele werknemers zonder ingrijpen in de markt voor zzp'ers vergroot de relatieve aantrekkelijkheid van zelfstandigen ten opzichte van werknemers. De niet-beoogde uitkomst kan zijn dat een reductie in het aantal flexibele contracten uitmondt in meer zelfstandigen in plaats van meer werknemers met een vast contract.

Door tijdig effectief klimaatbeleid te voeren, kunnen overheden volatiliteit voorkomen die samen zou hangen met latere abrupte beleidsmaatregelen. Zoals het er nu voorstaat, vormen de opwarming van de aarde en de overgang naar een klimaatneutrale economie een bron van macro-economische onzekerheden. Om het probleem bij de oorsprong aan te pakken valt aan hogere belasting van uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen nauwelijks te ontkomen. Dit zou de prikkel voor bedrijven versterken om hun uitstoot substantieel terug te brengen. Een Europese aanpak is te prefereren, maar we hoeven invoering van deze belasting op beperktere schaal ook niet op voorhand uit te sluiten. Uit DNB-onderzoek komt naar voren dat de Nederlandse economie bestand is tegen een CO₂-belasting. De consequentie is dat enkele uitstoot-intensieve bedrijfstakken hun afzet in binnen- en buitenland fors zien verminderen. Om de negatieve effecten in deze bedrijfstakken te verzachten kan een deel van de opbrengst van de belasting naar de desbetreffende bedrijven worden teruggesluisd mits zij dit inzetten voor het ontwikkelen van schonere technologie. Een andere mogelijkheid is een terugsluis naar huishoudens.

Financiële sector

De Nederlandse bankensector staat er tien jaar na de crisis in prudentiële zin beter voor dan vóór de crisis.

De afgelopen jaren zijn substantiële buffers opgebouwd. Sinds het begin van de crisis zijn de gemiddelde risicogewogen CET1-kernkapitaalratio's grosso modo verdrievoudigd bij de drie grootste banken. Bij de overige banken lagen deze ratio's al hoger en zijn ze in doorsnee verdubbeld. Ook de hefboomratio, de verhouding tussen het eigen vermogen en het balanstotaal, is opgelopen. Voor de drie grootste banken bedraagt deze gemiddeld ruim 4,5%. Dat is nog altijd relatief laag in vergelijking met Europese zusterbanken, wat veroorzaakt wordt door relatief veel hypothecaire leningen op de balans. Die worden lagere risicogewichten toegekend, waardoor minder kapitaal hoeft te worden aangehouden dan voor andere activa. Tegelijkertijd hebben de banken additionele kapitaalinstrumenten (AT1) opgebouwd ten behoeve van mogelijke herkapitalisatie door conversie van deze instrumenten in eigen vermogen. Ook zijn de grootbanken goed gevorderd met de opbouw van achtergestelde instrumenten (MREL), die bij falen kunnen worden aangesproken voor herkapitalisatie. In de komende jaren zullen de banken hun buffers verder verhogen om te voldoen aan de in het kielzog van de crisis aangescherpte eisen voor kapitaal en resolutie. DNB zet zich in dit verband in voor de consistente, volledige en tijdige implementatie van het internationale Basel 3,5-akkoord in Europese regelgeving. Om per 2027 aan de Basel 3,5-eisen te voldoen, hebben de drie grootste Nederlandse banken een additionele kapitaalbehoefte van EUR 8,8 miljard CET1-kernkapitaal en EUR 5,7 miljard AT1-kapitaalinstrumenten.

Naast verbetering van de kapitalisatie kent de Nederlandse bankensector behoorlijke rendementen.

Het rendement op eigen vermogen bedroeg in 2018 voor de sector afgerond 9%. Dit is aanzienlijk gegeven de erg lage risicovrije rente en bevat dus een substantiële risicovergoeding. Deels valt het resultaat te verklaren doordat banken in het huidige, gunstige economische klimaat slechts lage voorzieningen hoeven te treffen voor kredietverliezen.

Uitgaande van het gemiddelde niveau van de voorzieningen in de periode 1998-2017 zou het rendement nog altijd boven 7% zijn uitgekomen. De gunstige winstgevendheid wordt ook ondersteund door kostenbesparingen.

Nederlandse verzekeraars spelen in op veranderingen, ondanks tegenwind door het lage-renteklimaat.

De verzekeraars worden geconfronteerd met een verzadigde markt en scherpe concurrentie. Zeker in het huidige renteklimaat is het moeilijk nieuwe, winstgevende, levensverzekeringsproducten op te tuigen. Toch kenmerkt de sector als geheel zich al enkele jaren door tamelijk stabiele buffers om schokken op te kunnen vangen en te kunnen vernieuwen. Veel verzekeraars zien kans te profiteren van nieuwe mogelijkheden, zoals het aanbieden van verzekeringen tegen cyberrisico's.

Op 1 januari 2019 is een wet in werking getreden die de schade van een faillerende verzekeraar moet beperken. Voor verzekeraars komt op nationaal niveau een raamwerk tot stand om – net als voor banken sinds 2015 op Europese schaal bestaat – de negatieve gevolgen voor economie en maatschappij te beperken als een instelling niet meer levensvatbaar is. Wanneer het faillissement van een verzekeraar te grote maatschappelijke kosten zou inhouden, komt de verzekeraar in aanmerking voor resolutie. DNB kan dan een faillerende verzekeraar of een deel daarvan overdragen aan een andere partij. Ook kan DNB kapitaal en verplichtingen van een verzekeraar afschrijven en omzetten in nieuw kapitaal. De verliezen komen in eerste instantie terecht bij de aandeelhouders en de schuldeisers. Wanneer dit niet genoeg oplevert, kan ook een deel van de waarde van de rechten van de polishouders worden afgeschreven. Polishouders mogen echter nooit slechter af zijn dan in geval van faillissement.

De financiële positie van de pensioensector is tijdens de crisis aanzienlijk verslechterd en nog altijd zorgelijk. Dit kan voornamelijk worden toegeschreven aan de door de sector onderschatte impact van de aanhoudend lage rente, maar ook aan de gestegen levensverwachting.

Eind 2018 was de verhouding tussen bezittingen en verplichtingen zodanig verslechterd dat bijna 60% van de pensioengerechtigden een uitkering ontving van een fonds met een dekkingsgraad onder het wettelijk vereiste minimum. Voor deze fondsen dreigen in de komende jaren kortingen op de pensioenen als de situatie niet herstelt.

Het voorkómen van financieel-economische criminaliteit blijft een aandachtspunt voor de sector. In Nederland circuleren jaarlijks tientallen miljarden euro's aan crimineel geld, die hun weg proberen te vinden naar de bovenwereld. Daarbij proberen wetsovertreders gebruik te maken van banken, maar bijvoorbeeld ook van trustkantoren en money transferkantoren. Burgers mogen verwachten dat de financiële sector vooroploopt in het tegengaan van financieel-economische criminaliteit. Gelukkig onderneemt de sector initiatieven om betrokkenheid bij witwassen of terrorismefinanciering te voorkomen. Maar meer aandacht voor de poortwachtersfunctie van financiële instellingen blijft noodzakelijk. Voor DNB blijft dit een speerpunt in haar toezicht, waarbij instellingsspecifieke interventies vanzelfsprekend buiten het publieke domein worden gehouden.

Natuurlijk beperkt de veelal grensoverschrijdende problematiek zich niet tot Nederland. Het is spijtig dat het uitvoering geven aan Europese richtlijnen vooralsnog achter blijft in verscheidene lidstaten. Tegen deze achtergrond steunt DNB de voorstellen van de Europese Commissie voor meer Europese samenwerking op het terrein van het voorkómen en bestrijden van financieel-economische criminaliteit. Op iets langere termijn lijkt de oprichting van een Europees stelsel van anti-witwastoezichthouders onontkoombaar.

Criminaliteitsrisico's rond crypto's verdienen specifiek aandacht. Door de hoge mate van anonimiteit van crypto's is het risico van het gebruik voor financieel-economische criminaliteit substantieel. Regulering en toezicht kunnen het best in een internationale context plaatsvinden; de betrokken dienstverlening is immers naar haar aard grensoverschrijdend. Gelukkig wordt de aanpak steeds

22 meer op Europees en mondiaal niveau gecoördineerd. Zo wordt er aandacht aan besteed in de nieuwe EU anti-witwasrichtlijn (AMLD5) en in het kader van de Financial Action Task Force (FATF). DNB pleit, in samenspraak met het ministerie van Financiën, voor het invoeren van een vergunningplicht voor cryptodienstverleners.

Van recente datum is het inzicht dat van de opwarming van de aarde en de overgang naar een klimaatneutrale economie prudentiële risico's uitgaan. Klimaatrisico's en andere relevante maatschappelijke en ecologische onzekerheden vertalen zich in financiële risico's voor onder toezicht staande instellingen. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om de doorwerking van sterk veranderende weersgesteldheden. Ook de energietransitie, hoe wenselijk ook, brengt prudentiële risico's met zich mee. DNB heeft een stresstest uitgevoerd om de effecten van een abrupte energietransitie in kaart te brengen. Hieruit komen potentieel hoge verliezen voor de Nederlandse financiële sector naar voren, onder andere in de vorm van activa die plotseling scherp in waarde kunnen dalen in een wereld met lage CO₂-uitstoot. Instellingen kunnen dergelijke risico's beperken door deze integraal op te nemen in hun risicobeheer.

DNB richt zich steeds meer op duurzaamheid. DNB blijft zich als centrale bank, toezichthouder en resolutieautoriteit samen met Europese partners sterk maken voor financiële stabiliteit. Daarmee draagt zij bij aan duurzame welvaart in Nederland. Daaronder wordt verstaan houdbare economische groei die tot stand komt zonder schadelijke effecten voor de leefomgeving en zonder dat individuen, groepen of generaties systematisch worden benadeeld. Extra aandacht krijgt het bevorderen van een financieel en economisch systeem waarin financiële diensten toegankelijk zijn voor alle lagen van de samenleving, inclusief kwetsbare groepen met een financiële of digitale achterstand. Duurzaamheidsoverwegingen zijn in toenemende mate bepalend in de uitvoering van de kerntaken. In het Central Banks and Supervisors Network for Greening the Financial System (NGFS) zet DNB zich

samen met andere centrale banken en financiële toezichthouders in om het financiële systeem beter in staat te stellen financiële risico's die voortvloeien uit klimaatrisico's te beheersen. Omdat de energietransitie één van de belangrijkste structurele veranderingsprocessen is die onze economie zal moeten doormaken, participeert DNB in het publieke debat hierover. Daarnaast past DNB de uitgangspunten van maatschappelijk verantwoord beleggen in haar eigen reservebeheer toe om de zogenoemde environmental, social and governance (ESG)-risico's van haar beleggingen op de lange termijn terug te brengen.

Technologische innovatie creëert nieuwe kansen en risico's voor de financiële sector. Nieuwe technologie levert kansen op, zoals kostenbesparingen dankzij digitalisering en kunstmatige intelligentie, evenals bedreigingen door meer concurrentie en toegenomen cyberdreiging. DNB voert een dialoog met de sector over hoe bestaande wetten en regels effectief en proportioneel toegepast kunnen worden in de context van technologische innovaties. Het streven is innovatie niet onnodig te belemmeren door wet- en regelgeving die daar geen rekening mee houdt. Technologische veranderingen kunnen ook leiden tot aanpassing van het wettelijke kader. Een voorbeeld hiervan is de implementatie van de herziene Richtlijn betaaldiensten (PSD2), die de betaalmarkt opent voor nieuwe toetreders. Ook DNB zelf heeft de ambitie meer datagedreven te gaan werken. Daarbij hoort het verzamelen van meer gedetailleerde data en het inzetten van nieuwe data science-technieken om financiële risico's sneller te ontwaren en verbanden tussen risico's op te sporen.

Betalingsverkeer

Met de inwerkingtreding van PSD2 in 2019 komt een nieuw fundament beschikbaar voor het girale betalingsverkeer. PSD2 beoogt de betaalmarkt concurrerender, innovatiever en veiliger te maken, en de consument beter te beschermen. Banken worden verplicht om toegang tot de betaalrekening te verstrekken aan nieuwe dienstverleners mits de rekeninghouder hier toestemming voor geeft. Naast banken krijgen nieuwe

partijen kansen in het betalingsverkeer. Als Amerikaanse of Chinese bigtech partijen op de markt komen, kan het speelveld op termijn substantieel veranderen.

Instant payments wordt in Nederland geïntroduceerd.

Dat houdt in dat betalingen direct verwerkt worden, zodat de begunstigde vrijwel onmiddellijk het geld bijgeschreven krijgt. Nederland is het eerste land dat het voor alle betaaldiensten introduceert. De nieuwe werkwijze wordt geleidelijk ingevoerd. In 2019 beginnen de banken met instant payments voor mobiele en internetbetalingen. Instant payments zal onderlinge betalingen tussen consumenten vergemakkelijken, evenals betalingen die vóór een specifieke datum afgerond moeten zijn. Ook het debiteurenbeheer wordt efficiënter.

Maatschappelijk is er veel steun voor het in stand houden van de mogelijkheid contant te betalen. De mogelijkheid contant te betalen is belangrijk vanuit bescherming van de persoonlijke levenssfeer: het is de betaalvorm die de hoogste mate van anonimiteit biedt. Contant geld is ook een belangrijk alternatief voor kwetsbare groepen die moeilijk of geen toegang hebben tot elektronisch betalen door een financiële of digitale achterstand. Daarnaast is contant geld het meest betrouwbare betaalalternatief wanneer pinautomaten of internetbankieren storingen vertonen. Tegen deze achtergrond is het zaak de chartale infrastructuur bereikbaar en betaalbaar te houden. Daarbij helpt de samenwerking van de drie grootste Nederlandse banken om geldautomaten gezamenlijk te gaan exploiteren. Zo kan een netwerk voor het opnemen en afstorten van contant geld in stand gehouden worden om ook in geval van crises aan de vraag naar contant geld te kunnen blijven voldoen.

Bankbiljetten worden steeds duurzamer. DNB zet zich in voor verlenging van de levensduur van bankbiljetten, wat energie en grondstoffen bespaart. Biljetten die voorzien zijn van een vuilafstotende coating kunnen 50% langer in circulatie blijven. Daarom heeft het Eurosysteem besloten de meest van eigenaar wisselende biljetten van

de nieuwe serie – €5, €10 en vanaf 2020 ook €20 – te voorzien van deze coating. Daarnaast stelt DNB in een nieuwe gezamenlijke aanbesteding met zeven andere centrale banken dat de bankbiljetten van duurzaam katoen moeten worden gemaakt. Voor zover bekend zullen dit wereldwijd de eerste bankbiljetten zijn die volledig bestaan uit duurzaam katoen.

Ter afsluiting

De aanhoudende economische groei biedt gelegenheid de economie beter bestand te maken tegen schokken.

Dit geldt voor een breed scala aan beleidsterreinen. Een tijdige energietransitie voorkomt abrupte en kostbare beleidsmaatregelen. Geleidelijke normalisatie van het monetair beleid, reductie van bedrijfsschulden en consolidatie van het Europese bankwezen maken het financiële stelsel robuuster. Stapsgewijze hervormingen maken Europa een stabielere partner in tijden van geopolitieke en handelspolitieke spanningen. Modernisering van het pensioenstelsel en minder prikkels voor het opbouwen van hoge hypotheekschulden bevorderen de soliditeit van de Nederlandse economie. Kortom, in een economie met meer evenwichtige verhoudingen, worden overheid, bedrijven en huishoudens beter bestand tegen gure omstandigheden.

1 De nieuwe fase van het monetaire beleid

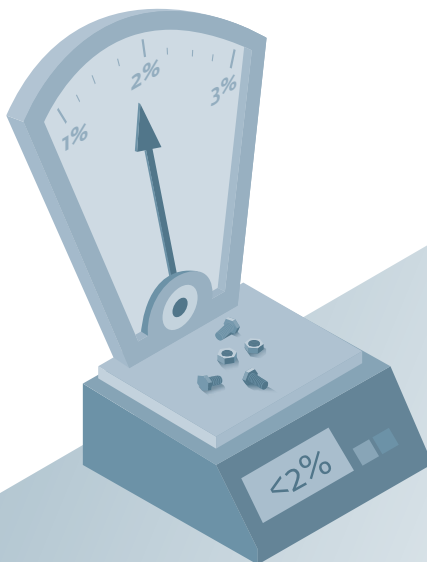
Uitdagingen in de nieuwe fase van het monetaire beleid pleiten voor een strategie die rekening houdt met de onzekerheid en complexiteit van de economie.

26 In 2018 is de economische groei in het eurogebied afgenomen tot een houdbaarder niveau. Tegelijkertijd werd ook een keerpunt in het monetaire beleid bereikt. In 2019 zal de ECB per saldo geen nieuwe obligaties meer aan het aankoopprogramma toevoegen. Neerwaartse risico's bij de huidige groeivoorzichten kunnen echter aanleiding zijn voor uitstel van de verwachte eerste verhoging van de beleidsrentes. Ook los van de normalisatie ziet het monetaire beleid zich geconfronteerd met uitdagingen. De ervaringen sinds de crisis hebben duidelijk gemaakt dat monetair beleid de economie – in het bijzonder de inflatie – maar beperkt kan sturen. Dit pleit voor een strategie die ook rekening houdt met de onzekerheid en complexiteit van samenhangen in de economie. Sinds de crisis hebben centrale banken nieuwe instrumenten aan de monetaire gereedschapskist toegevoegd. Maar het is niet vanzelfsprekend dat hun inzet ook vereist is bij een volgende neergang.

1.1 Normalisatie van monetair beleid

Na vijf jaar van expansie is de economische groei in het eurogebied afgenomen tot een houdbaarder niveau. Sinds het einde van de recessie in het tweede kwartaal van 2013 lag de economische groei gemiddeld genomen duidelijk hoger dan de potentiële groei (figuur 1.1).

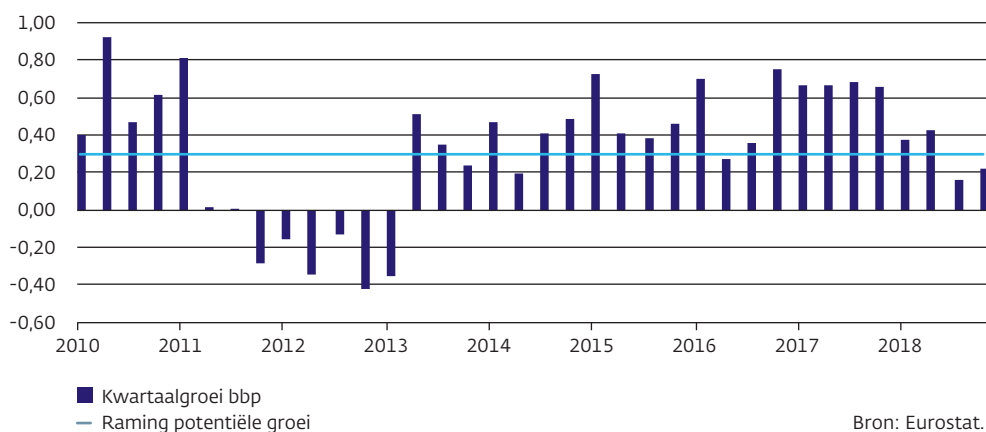

Dat betekent dat de onderbenutting van beschikbare productiefactoren geleidelijk afneemt. Dit uit zich onder andere in een daling van de werkloosheid, oplopende bezettingsgraden en toenemende capaciteitsbeperkingen. De hoge groei van de economie wordt begrensd door de ontwikkeling van de maximale productiecapaciteit. Op haar beurt is die capaciteit weer afhankelijk van diepere onderliggende factoren. Daarbij kan gedacht worden aan de technologische ontwikkeling, veranderingen in het arbeidsaanbod en het tempo waarmee nieuwe energiebronnen worden ontsloten. Bij volledige benutting van de productiecapaciteit zal van inhaalgroei geen sprake meer kunnen zijn en valt de economische groei terug naar het onderliggende potentieel. Daarnaast zijn meer recent de economische vooruitzichten in toenemende mate onderhevig aan risico's uit de externe omgeving. Dat uitte zich reeds in de kwartalen rond de jaarwisseling en zit ook ingebed in de meest recente groeiramingen voor het eurogebied van de ECB.

Naarmate bezettingsgraden toenemen, is stimulans vanuit het monetaire beleid steeds minder noodzakelijk voor behoud van prijsstabiliteit. De economische expansie geeft de ECB vertrouwen dat de inflatie een duurzame aanpassing zal laten zien in lijn met de doelstelling van onder, maar dicht bij 2% op de middellange termijn. In een economie die tegen de capaciteitsgrenzen aanloopt, zoals nu het geval is in het eurogebied, zal normaliter in toenemende mate sprake zijn van opwaartse loon- en prijsdruk. De huidige situatie kent echter ongebruikelijke onzekerheden. Hoewel de loongroei recentelijk aantrekt, is het tempo gematigder dan te verwachten valt bij de huidige stand van de conjunctuur. Dat kan komen doordat werknemers de verbeterde arbeidsmarktcondities in eerste instantie liever terugzien in meer banen en meer gewerkte uren, dan in hogere lonen. Omdat bedrijven de hogere lonen tot nu toe vooral ten koste hebben laten gaan van hun winstmarges, is ook de vertaalslag van hogere lonen naar hogere prijzen momenteel trager dan in het verleden het geval was.

Figuur 1.1 Bruto binnenlands product eurogebied

Kwartaalcijfers; procenten

Bron: Eurostat.

Ondanks de uitfasering van netto activa-aankopen vanaf begin 2019 zijn de monetaire en financiële omstandigheden in het eurogebied nog steeds zeer ruim. De beleidsrentes blijven naar verwachting in ieder geval heel 2019 op het huidige lage niveau. Neerwaartse risico's bij de huidige groeivoorzichten kunnen aanleiding zijn voor uitstel van een verwachte eerste verhoging van de beleidsrentes. Daarnaast heeft de ECB aangekondigd dat de opgebouwde activaportefeuille nog geruime tijd op het huidige niveau gehandhaafd zal blijven na een eerste verhoging van de beleidsrente. Met bijna EUR 2.600 miljard, circa 22% van het bbp van het eurogebied, betreft het een portefeuille van zeer grote omvang. Het feit dat het Eurosysteem deze obligaties langdurig van de markt houdt, heeft een blijvend neerwaarts effect op rentes. Dat effect wordt versterkt doordat het Eurosysteem op markten actief blijft om aflopende obligaties te herinvesteren. Tevens stelt het Eurosysteem via de gerichte langerlopende herfinancieringstransacties (targeted longer-term refinancing operations – TLTRO's) nog tot begin 2021 onder gunstige voorwaarden liquiditeit aan banken beschikbaar, onder voorwaarde dat zij de niet-hypothecaire kredietverlening aan de private sector uitbreiden. Dit alles betekent dat het monetaire beleid nog langdurig de groei en de inflatie blijft ondersteunen.

Daarmee zit de ECB in een andere fase van het beleid dan de Amerikaanse centrale bank, die reeds is begonnen met verhoging van de beleidsrentes en afbouw van de activaportefeuilles.

De normalisatie stelt monetaire beleidsmakers voor een delicate evenwichtsoefening. Enerzijds moet de normalisatie passend zijn bij het inflatiebeeld en de negatieve effecten van te lang accommoderend monetair beleid voorkomen. Juist bij een economie die tegen de capaciteitsgrenzen aanloopt is er een risico dat de lage rente bijdraagt aan nieuwe kwetsbaarheden. Anderzijds zijn de huidige economische vooruitzichten onderhevig aan neerwaartse risico's en mag de normalisatie niet gepaard gaan met grote schokken op financiële markten. Het is mede hierom belangrijk financiële markten tijdig voor te bereiden op de normalisatie van het monetaire beleid, zeker als het door beleidsmakers gewenste pad afwijkt van de marktverwachting.

1.2 Uitdagingen in de beleidsanalyse

Ook los van de normalisatie wordt het monetaire beleid geconfronteerd met belangrijke uitdagingen. De analyse van risico's voor prijsstabiliteit wordt bemoeilijkt doordat economische verbanden kunnen veranderen en onderhevig

Box 1.1 Monetair beleid en de energietransitie

De energietransitie is vanuit macro-economisch perspectief één van de belangrijkste uitdagingen in het komende decennium en figureert daarom in toenemende mate in de beleidsanalyse van centrale banken. Uitblijven van voldoende voortgang bij het realiseren van een klimaat-neutrale economie vergroot de kans op extreme gebeurtenissen die de macro-economie kunnen ontwrichten. Extreme weerschokken hebben als risico dat ze een toename in volatiliteit van de economische groei en de inflatie kunnen veroorzaken. Een disruptieve energietransitie kan soortgelijke effecten teweegbrengen. Maar ook een succesvolle transitie is van invloed op het functioneren van de economie via investeringen, bestedingspatronen en financieringsstromen. Voor monetaire autoriteiten is het belangrijk te begrijpen hoe deze ontwikkelingen zich vertalen naar risico's voor prijsstabiliteit op de middellange termijn en wat deze betekenen voor de effectiviteit en de bijeffecten van het beschikbare instrumentarium. De energietransitie is een structurele verandering van de economie, terwijl monetair beleid een instrument is voor het beheersen van de conjunctuurcyclus. Het is daarom in de eerste plaats aan overheden om de energietransitie in goede banen te leiden. Maar centrale banken mogen door de inzet van hun instrumentarium een succesvolle transitie niet in de weg staan. De nog altijd zeer ruime monetaire verhoudingen zorgen overigens bij uitstek voor gunstige omstandigheden om investeringen in een klimaat-neutrale economie naar voren te halen.

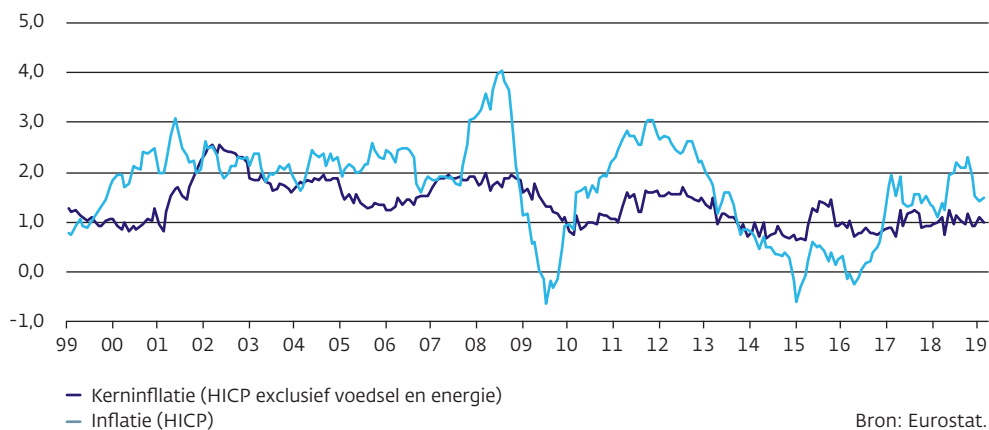
zijn aan onzekerheid. Dat maakt de vertaalslag van analyse naar een passende monetaire beleidsreactie minder eenduidig. Daarnaast speelt het vraagstuk van instrumentkeuze: met welke inzet van instrumenten wordt het doel van monetair beleid het meest effectief behaald, zonder dat het gepaard gaat met ongewenste neveneffecten? Bij al deze vraagstukken spelen nieuwe uitdagingen (zie box 1.1) en worden ook bestaande denkkaders tegen het licht gehouden.

Het volledig doorgronden van de inflatiedynamiek is een grotere uitdaging geworden voor het monetaire beleid dan in het verleden. Economen veronderstellen traditioneel een relatie tussen economische bedrijvigheid en inflatie. In het afgelopen decennium heeft de inflatieontwikkeling in twee opzichten twijfel doen rijzen over de robuustheid

van deze relatie. Ten eerste gingen de sterke daling van het bbp en de stijging van de werkloosheid tussen 2008 en 2010 niet gepaard met een sterke afzwakking van de inflatiedynamiek. Terwijl de werkloosheid in het eurogebied met 2,6 procentpunt toenam, daalde de kerninflatie slechts met 0,8 procentpunt. In de economische literatuur wordt gesproken over de puzzel van 'ontbrekende disinflatie'. Ten tweede volgde op het economische herstel, dat in de loop van 2013 inzette, geen sterke stijging van de inflatie, een puzzel die bekend staat als 'ontbrekende inflatie'. In het eurogebied daalde de werkloosheid tussen 2014 en 2018 met 3,3 procentpunt, terwijl de kerninflatie slechts met 0,2 procentpunt toenam. Dat de totale inflatie toch grote uitslagen liet zien, kwam voornamelijk door de ontwikkeling van de energieprijzen (zie figuur 1.2).

Figuur 1.2 Inflatie eurogebied

Procentuele jaarommutatie

Hoewel de nodige onzekerheid blijft bestaan, suggereert DNB-onderzoek dat het tegenwoordig langer duurt voordat het verband tussen economische activiteit en inflatie zich laat gelden. Dat onderzoek toont bovendien aan dat sprake is van een trendmatige daling van de diensteninflatie. Omdat de omvang van diensten in het hele consumptiepakket is toegenomen, wordt de totale inflatie hierdoor extra gedrukt. Als een trendmatig gedaalde diensteninflatie en grotere vertragingen worden meegenomen, is nog steeds sprake van een cyclisch verband tussen de mate van economische bezetting en de inflatie. Wel zal een opwaartse aanpassing met een grotere vertraging dan voorheen tot stand komen.

Een andere uitdaging voor monetair beleid is dat belangrijke macro-economische grootheden alleen met onzekerheid gemeten kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is de inflatieverwachting. Centrale banken kijken naar inflatieverwachtingen, omdat deze een belangrijke rol kunnen spelen bij bestedingskeuzes van huishoudens en bedrijven. Ingewikkeld bij het toepassen van inflatieverwachtingen voor beleid is echter dat deze niet exact worden waargenomen. Verschillende indicatoren geven niet altijd dezelfde informatie. Indicatoren gebaseerd op marktverwachtingen laten veel meer beweeglijkheid

zien dan indicatoren op basis van enquêtes. Daarbij is niet duidelijk welke inflatieverwachtingen belangrijk zijn voor feitelijke bestedingskeuzes van huishoudens en bedrijven. Er zijn recente indicaties dat bij economische beslissingen vooral wordt gelet op de gerealiseerde inflatie, mogelijk als benadering van de verwachte toekomstige inflatie.

1.3 Uitdagingen in de beleidsbepaling

Voorkomen moet worden dat monetair beleid bijdraagt aan een structureel lagere rente. Een langdurig ruim monetair beleid kan ertoe leiden dat niet-levensvatbare banken en niet-productieve bedrijven onnodig lang in leven worden gehouden. Dat kan het maximale groeipotentieel van de economie aantasten. Tijdens een crisis speelt overigens het omgekeerde risico. Te weinig monetaire stimulans om de recessie tegen te gaan kan dan leiden tot permanente groeiverliezen. Bijvoorbeeld doordat ontmoedigd geraakte werkzoekenden de arbeidsmarkt verlaten, of in de kern gezonde bedrijven de deuren moeten sluiten. De waarschijnlijkheid van dit scenario is kleiner nu de economie dicht tegen de capaciteitsgrenzen aan zit. Naast een potentiële rol van monetair beleid is het waarschijnlijk dat vooral demografische ontwikkelingen en een lagere productiviteitsgroei sinds de jaren tachtig hebben bijgedragen aan een structureel lagere rente.

- 30 Een structureel lagere rente heeft twee gevolgen voor monetair beleid. Ten eerste betekent het dat een neutraal monetair beleid een lagere rente kent dan voorheen het geval was. Ten tweede heeft de centrale bank minder ruimte om de economie te stimuleren door conventioneel rentebeleid, omdat de beleidsrente een effectieve ondergrens kent. Een potentieel gevolg daarvan is dat de beleidsrente bij een recessie vaker en langduriger de effectieve ondergrens bereikt. Dit kan de kans vergroten dat in de toekomst opnieuw onconventionele instrumenten ingezet moeten worden.

Tegenover de structurele daling van de rente staan andere factoren die kunnen voorkomen dat beleidsrentes vaker de ondergrens bereiken. De noodzaak om de beleidsrente te verlagen, is namelijk afhankelijk van concrete risico's die een bedreiging vormen voor prijsstabiliteit, zoals uitslagen in de conjunctuurcyclus. Daarbij is het twijfelachtig dat de meest recente recessie representatief is voor toekomstige conjuncturele schommelingen. De laatste recessie was dieper dan een doorsnee conjuncturele dip, omdat het een mondiale recessie was en deze samenviel met een financiële crisis. Als toekomstige conjunctuurcycli kleinere uitslagen laten zien zal monetair beleid ook minder aangepast hoeven te worden om prijsstabiliteit te waarborgen.

“Hervormingen kunnen eraan bijdragen dat monetair beleid bij een toekomstige neergang minder krachtig hoeft te worden ingezet.”

Hervormingen kunnen eraan bijdragen dat monetair beleid bij een toekomstige neergang minder krachtig hoeft te worden ingezet. Ten eerste verkleinen hervormingen de kans op toekomstige macro-economische en financiële

onevenwichtigheden zoals die zich tijdens de crisis openbaarden. Dergelijke onevenwichtigheden waren een belangrijke oorzaak van de ongekennde diepte van de recessie en het trage herstel in het afgelopen decennium. Hoewel de kans op herhaling is afgenomen door de hervormingen sinds de crisis, kent de economie van het eurogebied nog altijd belangrijke kwetsbaarheden. Zo is het toezichtkader voor de bankensector weliswaar verstevigd, maar is er een risico dat kwetsbaarheden zijn verschoven naar niet-bancaire financiële instellingen. Daarnaast blijven schulden in de publieke en private sector hoog. Door deze problemen op te lossen, zal de economie in de toekomst beter in staat zijn om schokken op te vangen. Daardoor zullen publieke interventies – inclusief die door centrale banken – minder noodzakelijk zijn voor macro-economische stabilisatie. Tot slot dragen structurele hervormingen bij aan een hoger groeipotentieel, wat de structurele daling van de rente kan mitigeren.

1.4 Nieuw monetaire instrumentarium

Wanneer onconventionele instrumenten opnieuw noodzakelijk zijn om prijsstabiliteit te waarborgen, zullen centrale banken eerst een beroep doen op de instrumenten die in het verlengde liggen van de reguliere instrumenten. Ervaringen in de laatste jaren hebben uitgewezen dat negatieve beleidsrentes een welkome aanvulling zijn op het bestaande instrumentarium. De ervaringen hebben aangetoond dat de effectieve ondergrens voor beleidsrentes niet nul is, maar daar enigszins onder ligt. Potentiële neveneffecten zoals een negatieve impact op de bancaire winstgevendheid zijn bij de huidige niveaus van negatieve rentes beperkt gebleven. Daarnaast kan monetair beleid verruimd worden door te communiceren over de duur dat beleidsrentes naar verwachting op de ondergrens gehouden worden. Meer ingrijpende instrumenten zoals een nieuw grootschalig aankoopprogramma voor overheidsobligaties voor monetaire stimulering zijn alleen gepast in exceptionele omstandigheden. De centrale bank maakt met een aankoopprogramma een grotere inbreuk op de prijsvorming in financiële markten dan bij andere

instrumenten. Daarom is de inzet van zo'n programma alleen proportioneel bij risico's op een deflatoire spiraal, dat wil zeggen zichzelf versterkende dalingen in het prijspeil die leiden tot uitstel van bestedingen. Bij een doorsnee economische neergang is daar geen sprake van.

Instrumenten die zijn ingezet om de doorwerking van het ruime monetaire beleid naar huishoudens en bedrijven te bevorderen zijn enkel nodig indien sprake is van disfunctionerende markten. Tijdens de crisis was hiervan veelvuldig sprake. De ECB vulde dat in door ruimhartig liquiditeit beschikbaar te stellen tegen onderpand, waarbij de looptijden steeds verder zijn verlengd. Daarnaast heeft de ECB nog voordat besloten werd tot kwantitatieve verruiming twee programma's ontworpen voor interventies in overheidsobligaties om marktverstoringen tegen te gaan die samenhangen met de schuldencrisis: het programma voor de effectenmarkten (securities markets programme – SMP) in 2010 en de conditionele rechtstreekse monetaire transacties (outright monetary transactions – OMT) in 2012. Dergelijke instrumenten zullen in de toekomst alleen nog noodzakelijk zijn indien marktverstoringen als tijdens de schuldencrisis zich opnieuw openbaren.

In het afgelopen decennium is het ontwerp van het crisisinstrumentarium aangepast, wat bijdraagt aan een effectievere inzet in de toekomst. Allereerst betracht de ECB nu meer openheid in termen van de bereidheid om bij significante marktverstoringen op te treden. Voor de crisis werd een praktijk van 'constructieve ambiguïteit' gevolgd. Dat betekent dat centrale banken zich niet expliciet uitspraken over de bereidheid om bij problemen te interveniëren om perverse prikkels te voorkomen. Sinds de crisis is van ambiguïteit geen sprake meer en zijn specifieke instrumenten zoals leningenprogramma's aan banken en het OMT-programma meer nadrukkelijk beschikbaar in de gereedschapskist. Wel is gebleken dat de tijd die gekocht wordt met centrale-bankinterventies, moet worden gebruikt om onderliggende problemen aan te pakken. Dat uit zich in het verschil tussen het reeds genoemde

SMP en OMT. Het laatste is nog steeds beschikbaar, maar zal alleen ingezet worden in combinatie met een macro-economisch aanpassingsprogramma van het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM). Iets vergelijkbaars geldt voor de inzet van leningenprogramma's aan banken, waarbij de ervaringen met de TLTRO's van 2014 en 2016 positiever zijn dan die met de niet-gerichte operaties uit 2012 (LTRO's). Laatstgenoemde hadden namelijk als neveneffect dat banken meer overheidsobligaties op de balans namen. Dat versterkte de verwevenheid tussen banken en overheden, die tijdens de schuldencrisis zo gevaarlijk bleek. De prikkel hiervoor was bij de TLTRO's minder groot. De koppeling van crisisinstrumenten met voorwaarden dat onderliggende problemen worden opgelost, draagt eraan bij dat deze instrumenten minder langdurig noodzakelijk zijn.

1.5 Een strategie met oog voor bescheidenheid

De maakbaarheid die pre-crisis strategieën van monetair beleid veronderstelden staat in schril contrast tot de onzekerheden die zich sinds de mondiale financiële crisis hebben geopenbaard. Vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw zijn centrale banken een steeds preciezere doelstelling voor inflatie gaan hanteren. Maar sinds de crisis is het duidelijk dat het bereiken van een heel precies gedefinieerde doelstelling moeilijk is. De inflatie laat zich niet heel nauw sturen. Door onzekerheid over het inflatieproces en de doorwerking van het monetaire beleid

32 heeft de centrale bank in werkelijkheid onvolledige controle. Als de inflatie ondanks bijzonder ruim monetair beleid langdurig tegenvalt bij de raming van de centrale bank, kan dat bovendien de geloofwaardigheid van de monetaire autoriteit ondermijnen. Daarmee kan ook de effectiviteit van het beleid afnemen.

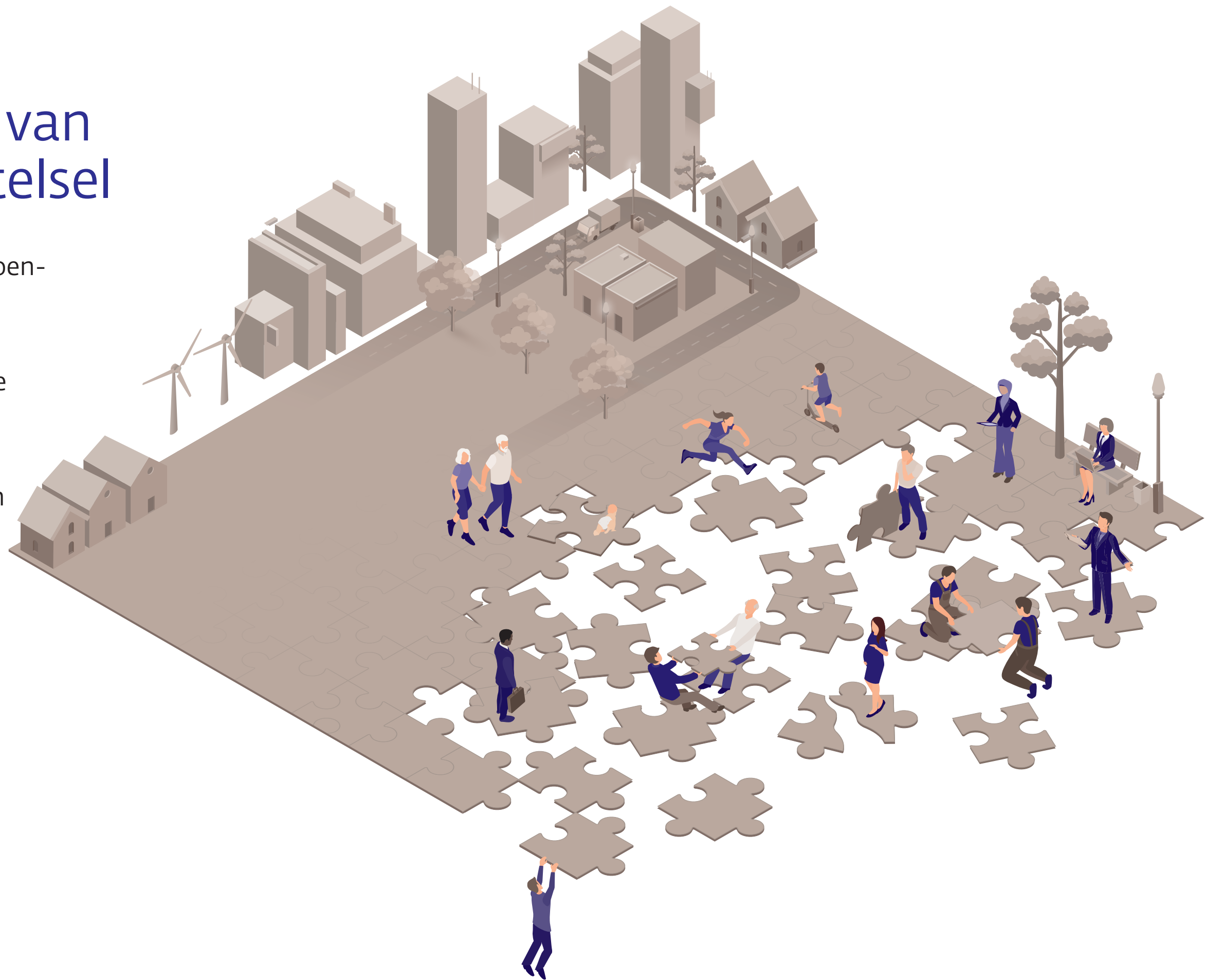
“De maakbaarheid die pre-crisis strategieën van monetair beleid veronderstelden staat in schril contrast tot de onzekerheden die zich hebben geopenbaard.”

Een bescheiden opstelling over wat monetair beleid kan bereiken, is tegen de achtergrond van de geldende onzekerheid gepast. Concreet kan dat vormgegeven worden door de flexibiliteit te benutten die geboden wordt door de huidige prijsstabiliteitsdefinitie van de ECB. Die definitie richt zich op een inflatiecijfer van onder, maar dicht bij 2% op de middellange termijn in het eurogebied. De ruimte voor flexibiliteit bestaat uit twee dimensies. Ten eerste is de precisering 'dicht bij' 2% niet exact cijfermatig vastgesteld. Beargumenteerd kan worden dat een grotere afwijking van 2% getolereerd kan worden als een economie dicht tegen de capaciteitsgrenzen aanzit. In dat geval is het risico van een wegzakkende inflatie

immers beperkter dan wanneer sprake is van significante onderbesteding. Een tijdige beleidsaanpassing voorkomt dat monetair beleid abrupt moet verkrappen zodra de hoogconjunctuur zich vertaalt in een onvoorziene versnelling in de loon- en prijsdynamiek en beperkt bovendien de negatieve bijwerkingen van langdurig ruim monetair beleid. Flexibiliteit wordt ook geboden in de vorm van de middellange termijn horizon waarop monetair beleid zich richt. Die horizon volgt niet uit een vaststaande datum in de toekomst, maar is afhankelijk van de omvang en duur van de schok waardoor de economie geraakt wordt. Dit weerspiegelt mede het feit dat beleidsbesluiten met een significante en variabele vertraging doorwerken naar de inflatie. Dat betekent dat onder specifieke omstandigheden de middellange termijn een langere tijdshorizon kan bestrijken dan gebruikelijk verondersteld. Zulke omstandigheden kunnen optreden bij een grotere economische schok en een tragere doorwerking van monetair beleid, allemaal factoren waar de afgelopen jaren sprake van is geweest. Het benutten van de beschreven flexibiliteit zorgt ervoor dat de centrale bank niet te proactief reageert op factoren die buiten haar beïnvloedingssfeer liggen. Het gaat daarbij om factoren die de inflatie tijdelijk onder of boven de doelstelling sturen, maar geen risico zijn voor prijsstabiliteit op de middellange termijn. Ook in het kader van transparantie is het van belang dat monetair beleid ruimte laat voor flexibiliteit. Daarmee onderkent de centrale bank immers dat de wereld fundamenteel onzeker is.

2 Hervorming van het pensioenstelsel

Een hervorming van het pensioenstelsel blijft van onverminderd groot belang om het stelsel beter aan te laten sluiten op de veranderende arbeidsmarkt en spanningen tussen generaties te verminderen. Het afschaffen van de doorsneesystematiek en meer maatwerk in het beleggingsbeleid zijn daarvoor cruciale bouwstenen.

36

Internationaal is er veel waardering voor het Nederlandse pensioenstelsel. Toch staat de toekomstbestendigheid van het pensioenstelsel onder druk. Ook na het uitblijven van een akkoord tussen sociale partners en het kabinet blijft een hervorming van het pensioenstelsel van groot belang om het stelsel beter aan te laten sluiten op de veranderende arbeidsmarkt en spanningen tussen generaties te verminderen. Het afschaffen van de doorsneesystematiek en meer maatwerk in het beleggingsbeleid zijn daarvoor cruciale bouwstenen.

2.1 Pensioenstelsel internationaal geroemd, maar financieel kwetsbaar

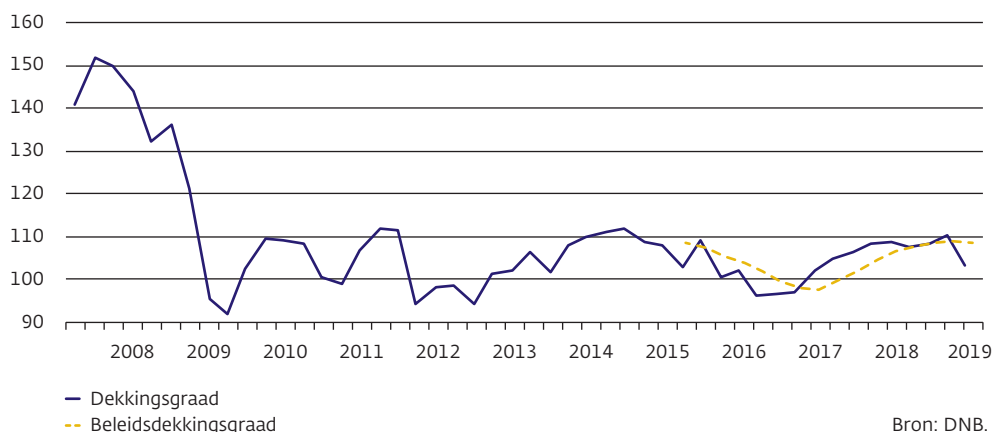
Het Nederlandse pensioenstelsel wordt internationaal geroemd. De verplichte pensioenopbouw via de werkgever, de zogenoemde tweede pijler, zorgt ervoor dat een groot deel van de bevolking actief pensioen opbouwt. Bovendien krijgen gepensioneerden een AOW-uitkering. Iemand die met pensioen gaat, ondervindt daardoor in de regel geen grote inkomensachteruitgang. Het aantal gepensioneerden dat in armoede leeft is laag, zowel in vergelijking met andere landen als in vergelijking met andere leeftijdscategorieën in de bevolking.

Ondanks deze internationale waardering is het pensioenstelsel de afgelopen jaren financieel kwetsbaar gebleken. Tijdens de crisis is de financiële positie van pensioenfondsen aanzienlijk verslechterd en sindsdien is deze nauwelijks hersteld. De gedaalde rente en de gestegen levensverwachting, die hebben geleid tot een hogere prijs van pensioenopbouw, spelen hierbij een belangrijke rol. Dit heeft, zoals blijkt uit figuur 2.1, een neerwaarts effect gehad op de dekkinggraad, de verhouding tussen bezittingen en verplichtingen van pensioenfondsen. Box 2.1 beschrijft in meer detail waarom de dekkinggraad de afgelopen jaren nauwelijks is hersteld.

De kwetsbare financiële positie van pensioenfondsen heeft ertoe geleid dat de afgelopen tien jaar 87 pensioenfondsen kortingen door hebben moeten voeren. Ook heeft de ontwikkeling van de pensioenuitkeringen die van prijzen van goederen en diensten niet bij kunnen houden. Het koopkrachtverlies in de tweede pijler is sector-breed opgelopen tot ongeveer 16% sinds 2008.

Figuur 2.1 Dekkinggraad sinds crisis fors gedaald en nauwelijks hersteld

Dekkinggraad in procenten

Toelichting: De in 2015 ingevoerde beleidsdekkinggraad is de gemiddelde dekkinggraad over de laatste twaalf maanden.

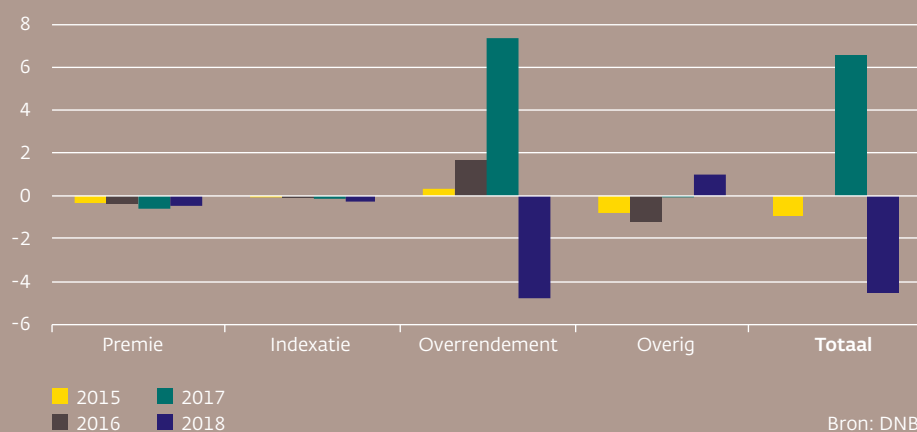
Box 2.1 Waarom is de dekkingsgraad de afgelopen jaren nauwelijks hersteld?

Figuur 2.2 splitst de ontwikkeling van de dekkingsgraad sinds de invoering van het nieuw financieel toetsingskader (nFTK) in 2015 op in vier verschillende componenten. Deze periode heeft de premie-inleg negatief bijgedragen aan het herstel van de financiële positie van pensioenfondsen. Dit komt omdat het is toegestaan om minder premie in te leggen voor nieuwe pensioenopbouw dan de kostprijs. Indexatie van pensioenaanspraken en -rechten heeft in bescheiden mate negatief bijgedragen aan het herstel van de dekkingsgraden, omdat er de afgelopen jaren gemiddeld genomen nauwelijks indexatie is verleend.

De afgelopen jaren is het behaalde overrendement verreweg het meest bepalend geweest voor het herstel van de dekkingsgraad. Dit is het extra rendement dat gehaald wordt op de beleggingen, ten opzichte van het rendement dat nodig is om de toegezegde pensioenaanspraken te kunnen financieren. De realisaties van de afgelopen vier jaar laten zien dat het overrendement zowel een sterke positieve als negatieve invloed kan hebben op de dekkingsgraad. Tot slot is de ontwikkeling van de levensverwachting één van de overige factoren die de ontwikkeling van de dekkingsgraad bepaalt. Als de levensverwachting sterker stijgt dan verwacht, dan daalt de dekkingsgraad en vice versa.

Figuur 2.2 Mate van herstel hangt sterk samen met overrendement

Mutatie dekkingsgraad in procenten (2015-2018)

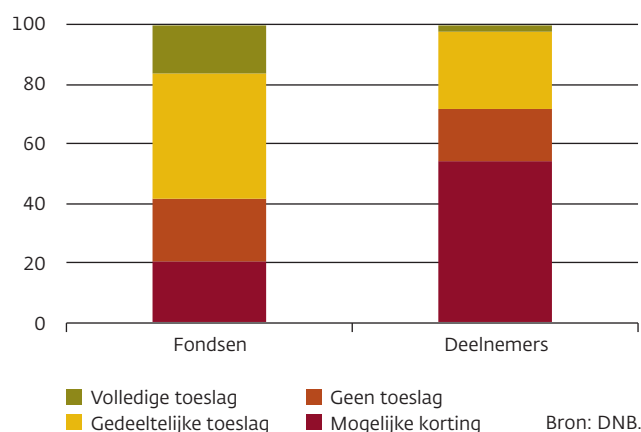

Ook de komende jaren is het perspectief op volledige of gedeeltelijke compensatie voor prijsstijgingen voor veel deelnemers beperkt (zie figuur 2.3). Vooral de grotere fondsen beschikten eind 2018 nog niet over het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV), wat veelal neerkomt op een dekkingsgraad van 104%. Bij een gelijkblijvende dekkingsgraad moeten deze fondsen de aankomende jaren de pensioenen van actieve, slapende en gepensioneerde deelnemers korten.

Figuur 2.3 Perspectief op indexatie beperkt, kortingen dreigen

Procenten van totaal aantal fondsen c.q. totaal aantal deelnemers

Toelichting: Figuur is gebaseerd op de data van ultimo 2018.

In totaal kan dit in 2020 en 2021 respectievelijk circa 2 miljoen en 7,7 miljoen deelnemers raken. Het huidige wettelijke kader schrijft deze kortingen voor. DNB moet toezien op de naleving ervan.

2.2 Kwetsbaarheden zetten toekomstbestendigheid van het stelsel onder druk

De vergrijzing van de bevolking, de toegenomen dynamiek op de arbeidsmarkt en de gedaalde rente hebben de afgelopen jaren belangrijke kwetsbaarheden van het pensioenstelsel blootgelegd.

Allereerst zijn de verwachtingen van deelnemers over hun toekomstige pensioenuitkering hooggespannen, ondanks de verslechterde financiële positie van pensioenfondsen. Deelnemers verwachten nog altijd een zekere pensioenuitkering, die – inclusief AOW – zo'n 70% van het laatst verdiende loon voor pensionering bedraagt. Pensioenfondsen kwamen eind 2018 gemiddeld genomen echter ruim EUR 250 miljard tekort om de nominaal toegezegde pensioenaanspraken en -uitkeringen met de beoogde hoge mate van zekerheid na te komen. Voor waardevaste uitkeringen zijn daar bovenop nog honderden miljarden extra nodig.

De hoge verwachtingen van deelnemers kunnen in veel gevallen dan ook niet waargemaakt worden. Dit heeft zijn weerslag op het vertrouwen in pensioenfondsen. Ondanks dat dit recentelijk herstel vertoont, ligt het vertrouwen in pensioenfondsen nog altijd op een lager niveau dan voor de crisis.

Het huidige toezichtkader geeft onvoldoende houvast om het nakomen van de beoogde en verwachte mate van zekerheid af te dwingen, waarmee het risico bestaat dat de verwachtingenkloof in stand wordt gehouden. Zo is het toegestaan om minder premie in te leggen voor nieuwe pensioenopbouw dan de kostprijs, omdat pensioenfondsen bij het vaststellen van de premie gebruik

mogen maken van gunstige veronderstellingen over de verwachte rendementen die over deze premie-inleg behaald kunnen worden. Door minder dan de kostprijs van het pensioen in te leggen, gaat nieuwe pensioenopbouw ten koste van de financiële positie van een pensioenfonds. Dat past niet bij de beoogde en verwachte mate van zekerheid. Daarnaast mogen pensioenfondsbesturen in hun herstelplannen gebruik maken van relatief lange hersteltermijnen en gunstige veronderstellingen over de verwachte toekomstige beleggingsresultaten. Hierdoor is het mogelijk om het toegezegde pensioen uit te keren, terwijl het fonds onvoldoende in kas heeft om alle toegezegde pensioenaanspraken en -rechten na te komen. Herstel naar de wettelijk vereiste dekkingsgraad – het zogenoemde vereist eigen vermogen – kan daardoor niet afgedwongen worden. Verliezen kunnen op deze manier worden doorgeschoven. Daarbij leert de ervaring dat er een sterke prikkel bestaat om, als het tegenzit, de spelregels aan te passen om kortingen af te wenden.

De mogelijkheden die het toezichtkader biedt om te weinig premie in te leggen en te veel pensioen uit te keren leiden tot ondoorzichtige herverdeling tussen groepen deelnemers, wat een tweede kwetsbaarheid van het huidige stelsel vormt. Werkende generaties ondervinden nadeel als verhoudingsgewijs te veel pensioen wordt uitgekeerd, terwijl gepensioneerden juist nadeel ondervinden wanneer te weinig wordt ingelegd voor het op te bouwen pensioen. Ook de doorsneesystematiek, waardoor jongeren te veel en ouderen te weinig premie inleggen voor het pensioen dat ze opbouwen, gaat gepaard met een herverdeling tussen groepen deelnemers. De omvang van deze herverdeling van jong naar oud bedraagt ongeveer EUR 35 à 55 miljard. Daarnaast leidt de doorsneesystematiek tot herverdeling van laag- naar hoogopgeleiden. Het loon van hoogopgeleiden stijgt over het algemeen namelijk sterker gedurende de carrière dan het loon van laagopgeleiden, waardoor hoogopgeleiden sterker profiteren van de relatief gunstige pensioenopbouw in de tweede helft van

de carrière. Dit onbedoelde herverdelingseffect bedraagt ongeveer een kwart van de totale herverdeling door de doorsneesystematiek.

Een derde kwetsbaarheid is de gebrekkige aansluiting op de veranderende arbeidsmarkt. Deelnemers wisselen steeds vaker van baan, gaan in toenemende mate als zelfstandige aan de slag of kiezen ervoor om tijdens het werkzame leven tijdelijk minder te werken. Door de doorsneesystematiek kan een dergelijke verandering van de loopbaan ertoe leiden dat deelnemers te veel of te weinig pensioenaanspraken krijgen voor de ingelegde premies. Deze verkapte belastingen en subsidies op loopbaankeuzes staan een soepele werking van de arbeidsmarkt in de weg.

„ De vergrijzing van de bevolking, de toegenomen dynamiek op de arbeidsmarkt en de gedaalde rente hebben de afgelopen jaren belangrijke kwetsbaarheden van het pensioenstelsel blootgelegd „

De veranderende arbeidsmarkt heeft daarnaast een effect op de reikwijdte van de tweede pijler en de mate waarin werkenden verplicht worden pensioen op te bouwen. Zo is er een substantiële groep werknemers die niet via hun werkgever pensioen opbouwt. In deze zogenoemde 'witte vlek' zijn werknemers die werkzaam zijn op een flexibel arbeidscontract oververtegenwoordigd. Daarnaast bouwen ook veel zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) – waarvan het aantal inmiddels is gegroeid tot bijna 1,1 miljoen – niet actief pensioen in de tweede pijler op. Deze ontwikkelingen zetten ook de toekomstige premie-instroom onder druk, wat de doorsneesystematiek lastiger houdbaar maakt.

40 Tot slot kent het huidige pensioenstelsel een gebrek aan maatwerk in het beleggingsbeleid. Jongeren zijn doorgaans beter in staat om beleggingsrisico's te dragen dan ouderen, omdat zij nog veel inkomen uit arbeid tegemoet kunnen zien. Ouderen hebben daarentegen behoefte aan zekerheid, omdat zij doorgaans minder mogelijkheden hebben om tegenvallers op te vangen. In het huidige stelsel voeren pensioenfondsen echter een uniform beleggingsbeleid, dat voor jong en oud hetzelfde is.

2.3 Een toekomstbestendig pensioenstelsel vereist fundamentele veranderingen

Met het vastlopen van de onderhandelingen tussen sociale partners en kabinet is de noodzaak om het pensioenstelsel te hervormen niet verdwenen. Het afschaffen van de doorsneesystematiek en het introduceren van maatwerk in het beleggingsbeleid zijn belangrijke bouwstenen voor deze hervorming.

“ Het afschaffen van de doorsneesystematiek en het introduceren van maatwerk in het beleggingsbeleid zijn belangrijke bouwstenen voor hervorming ”

Door het afschaffen van de doorsneesystematiek verdwijnt een belangrijke bron van onwenselijke herverdeling tussen groepen deelnemers. Een pensioenstelsel zonder doorsneesystematiek maakt het stelsel daarnaast minder gevoelig voor veranderingen in de toekomstige instroom. In een pensioenstelsel zonder doorsneesystematiek is immers geen nieuwe premie-instroom meer nodig om reeds toegezegde pensioenaanspraken te financieren.

Het afschaffen van de doorsneesystematiek levert echter een ingewikkeld transitieprobleem op. Toekomstige generaties hebben profijt van de afschaffing van de doorsneesystematiek, omdat zij op jonge leeftijd niet langer een deel van hun beleggingsrendement hoeven op te geven om de pensioenaanspraken van oudere deelnemers te financieren. Huidige actieve generaties ondervinden daarentegen een nadeel van afschaffing. Zij hebben immers toen ze jong waren wel meebetaald aan de financiering van het pensioenvermogen van oudere werkenden, maar zijn nog niet ver genoeg in de richting van de pensioenleeftijd opgeschoven om deze subsidie terug ontvangen te hebben. Gepensioneerden ondervinden geen voor- of nadeel van het afschaffen van de doorsneesystematiek.

Bij de transitie naar een pensioenstelsel zonder doorsneesystematiek dient voorkomen te worden dat effecten onevenredig uitpakken voor bepaalde groepen deelnemers in het pensioenstelsel. Besluitvorming over deze transitie vraagt daarom om een evenwichtige en transparante afweging van belangen. Een uitwerking van het wettelijk kader is daarvoor cruciaal. Box 2.2 gaat nader in op dit vraagstuk.

Box 2.2 Evenwichtige transitie vraagt om een helder wettelijk kader

Een pensioenfonds kan te maken krijgen met verschillende soorten transities, bijvoorbeeld als gevolg van de afschaffing van de doorsneesystematiek of een aanpassing van het fiscale kader. Ook wanneer sociale partners besluiten over te stappen op een ander type pensioencontract is sprake van een transitie.

Bij de overstap op een ander pensioencontract bestaat de wens om de pensioenaanspraken en -rechten die vóór de overstap zijn opgebouwd samen te voegen met pensioenaanspraken die op grond van het nieuwe pensioencontract worden opgebouwd. Dit invaren van opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten in een nieuw pensioencontract vereist dat alle overschotten en tekorten onder het huidige contract individueel worden toegekend aan alle deelnemers. In de huidige wetgeving ontbreekt het echter aan duidelijke rekenregels voor deze individuele toekenning. Evenmin is uitgewerkt welke rekenregels gebruikt mogen worden voor het in kaart brengen van de effecten van het afschaffen van de doorsneesystematiek.

Door een uniforme, objectieve en consistente set aan rekenregels te ontwikkelen kunnen de effecten van het afschaffen van de doorsneesystematiek en een eventuele overstap op een ander pensioencontract zowel afzonderlijk als gezamenlijk in kaart worden gebracht. Deze rekenregels houden zoveel mogelijk rekening met het perspectief op verhogingen en kortingen van de pensioenuitkering dat deelnemers onder de regels van het huidige toezichtkader hebben. In aanvulling op deze rekenregels kan de wetgever uitwerken welke instrumenten – zoals een tijdelijke premieverhoging – onder welke voorwaarden zijn toegestaan om benadeelde groepen te compenseren.

Als de gevolgen voor verschillende groepen deelnemers in kaart zijn gebracht, dient het pensioenfondsbestuur de belangen van deelnemers, slapers en gepensioneerden evenwichtig en transparant af te wegen. Het bijbehorende besluitvormingsproces door het fondsbestuur en fondsorganen verdient daarom ook nadere uitwerking in een wettelijk kader, met een duidelijke rol en voldoende instrumenten voor de toezichthouder.

42 Maatwerk in het beleggingsbeleid is een andere belangrijke bouwsteen voor een toekomstbestendiger pensioenstelsel. Dit zorgt ervoor dat de mate waarin pensioenfondsen voor jong en oud risico's nemen aansluit bij de risico's die zij kunnen en willen dragen. Ouderen kunnen op deze wijze beter beschermd worden tegen kortingen dan onder een uniform beleggingsbeleid. Voor jongeren kan meer aandelenrisico worden genomen om hen uitzicht te bieden op een naar verwachting hoger – maar onzekerder – pensioenresultaat.

In contracten met een persoonlijk pensioenvermogen wordt maatwerk vormgegeven door het zogenoemde life cycle beleggingsbeleid. Beleggingsrisico's worden dan geleidelijk afgebouwd naarmate de pensioenleeftijd dichterbij komt. Door dergelijke life cycles gezamenlijk uit te voeren, kunnen schaal- en kostenvoordelen behaald worden. De beleggingsmix van het pensioenfonds is dan een optelsom van de life cycles van alle deelnemers.

In een collectief contract kan maatwerk worden vormgegeven door binnen een pensioenfonds onderscheid te maken tussen twee collectieve vermogens, waartussen gedurende de levensloop van een deelnemer geleidelijk overgestoken wordt. Het eerste vermogen kent een collectief beleggingsbeleid gericht op het genereren van rendement. Dit rendementscollectief wordt vooral belegd in zakelijke waarden, zoals aandelen en vastgoed. Dit vermogen voorziet in de wens om rendement te genereren dat is gericht op het bereiken van een beoogd pensioenresultaat. Het tweede collectieve vermogen is gericht op het realiseren van een stabiele pensioenuitkering. Dit uitkeringscollectief wordt belegd in vastrentende waarden die beogen de kasstroom van een pensioenuitkering precies na te bootsen. Door gedurende de levensloop geleidelijk over te stappen van het rendementscollectief naar het uitkeringscollectief, wordt voorkomen dat een generatie afhankelijk is van

de ontwikkelingen op financiële markten op een bepaald moment in de tijd. Een dergelijke vormgeving van maatwerk vereist aanpassing van wet- en regelgeving.

“ Een hervorming van het pensioenstelsel is geen oplossing voor de huidige kwetsbare financiële positie van pensioenfondsen ”

Ook binnen het huidige wettelijke kader kunnen sociale partners en pensioenfondsen reeds belangrijke stappen zetten in de richting van een duurzamer pensioenstelsel. Zo kunnen pensioenfondsbesturen en sociale partners de premie-inleg meer in lijn brengen met de daadwerkelijke kosten van pensioenopbouw door meer premie in te leggen of voor dezelfde premie minder pensioenopbouw toe te zeggen. Dat draagt bij aan een adequatere financiering van de pensioenopbouw.

Voor pensioenfondsbesturen blijft het daarnaast essentieel te werken aan meer realistische verwachtingen van deelnemers over hun toekomstige pensioenuitkering. Zeker nu de komende jaren kortingen dreigen is het zaak deelnemers volledig en transparant te informeren over de verwachte hoogte van het pensioen en de bijbehorende onzekerheden. De begin dit jaar ingegane verplichting om deelnemers een pessimistisch, een neutraal en een optimistisch scenario te schetsen van het toekomstige pensioeninkomen is hierbij een belangrijke stap.

Tot slot is het van belang te benadrukken dat een hervorming van het pensioenstelsel geen oplossing is voor de huidige kwetsbare financiële

positie van pensioenfondsen. Het afschaffen van de doorsneesystematiek en het introduceren van maatwerk in beleggingsbeleid zorgen weliswaar voor een toekomstbestendiger stelsel dat beter aansluit op de arbeidsmarkt en minder spanningen tussen generaties kent, maar leiden niet tot extra middelen in de kassen van pensioenfondsen. Een structurele verbetering in het perspectief op indexatie ontstaat alleen wanneer meer opzij gelegd wordt voor het opbouwen van pensioen. Een hervorming van het pensioenstelsel verandert deze realiteit niet.

3 De aanpak van financieel-economische criminaliteit

Financieel-economische criminaliteit heeft invloed op de integriteit van de economie en op de maatschappelijke veiligheid. Effectieve aanpak hiervan is dan ook van groot belang.

46 2018 was het jaar waarin een flink aantal financiële instellingen prominent in de publieke en politieke belangstelling stond omdat zij hun poortwachtersrol bij het tegengaan van financieel-economische criminaliteit onvoldoende invulden. Dit is een internationaal probleem, voorbeelden in Europa en daarbuiten getuigen daarvan. De zaken die naar buiten zijn gekomen, laten zien dat financiële instellingen betrokken zijn bij ernstige feiten: miljarden aan corruptiegelden en drugsgelden onderbrengen in het financiële systeem, internationale sanctiemaatregelen omzeilen en het faciliteren van georganiseerde misdaad. Deze zaken openbaren niet alleen de ernst van de situatie, maar ook het wereldwijde karakter van financieel-economische criminaliteit.

**“In Nederland wordt jaarlijks
EUR 16 miljard witgewassen,
dat is circa 2,5% van het
bruto binnenlands product”**

(Bron: WODC)

Ook aan Nederland gaat dit niet voorbij. 2018 laat daar belangrijke voorbeelden van zien, met de schikkingen van ING in Nederland en Rabobank in de Verenigde Staten. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (WODC) publiceerde eind 2018 dat in Nederland jaarlijks EUR 16 miljard wordt witgewassen, dat is circa 2,5% van het bruto binnenlands product. Nederland is relatief aantrekkelijk voor witwassers, onder meer door de goed ontwikkelde financiële markten en de stabiele economie.

Bij financieel-economische criminaliteit wordt het financiële systeem gebruikt of misbruikt voor criminele doelen. Voorbeelden zijn witwassen, corruptie, terrorisme-financiering, handel met voorwetenschap en het niet naleven van de sanctieregelgeving. Financieel-economische criminaliteit heeft invloed op de integriteit van de gehele legale economie en op de maatschappelijke veiligheid.

Sleutelrol financiële instellingen

Toegang tot het financiële systeem is cruciaal bij financieel-economische criminaliteit. Het staat of valt daarom in belangrijke mate met de betrokkenheid van (financiële)

instellingen, zoals banken, trustkantoren, betaalinstanties, verzekeraars en pensioenfondsen. Die instellingen hebben dan ook een sleutelrol in de bestrijding van deze vorm van criminaliteit, de zogenoemde poortwachtersfunctie. Die houdt in dat van financiële instellingen wordt verwacht dat zij criminelen weren uit het financiële systeem. Het is van groot belang dat zij bijvoorbeeld voorkomen dat criminelen hun misdadagelden kunnen witwassen en dat terroristen de beschikking krijgen over financiële middelen om aanslagen mee te plegen.

Wet- en regelgeving, die gebaseerd is op wereldwijde standaarden, legt belangrijke verplichtingen op aan financiële instellingen met het oog op hun poortwachtersfunctie. In de EU is de vijfde anti-witwasrichtlijn aangenomen, terwijl de vierde EU anti-witwasrichtlijn recent is geïmplementeerd in wet- en regelgeving: in de Nederlandse Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Het is van groot belang dat financiële instellingen de geldende integriteitswet- en regelgeving naleven – zoals neergelegd in de Wet op het financieel toezicht (Wft), de Pensioenwet (Pw), de Wwft, de Wet toezicht trustkantoren (Wtt) en de Sanctiewet (Sw).

Financiële instellingen moeten een integere bedrijfsvoering hebben en dienen te voorkomen dat ze betrokken raken bij financieel-economische criminaliteit, zoals witwassen en terrorismefinanciering. De Nederlandsche Bank houdt hier toezicht op. Dit integriteitstoezicht is een belangrijk onderdeel van het toezicht dat DNB uitoefent. Door onder meer instellingsspecifieke en thematische onderzoeken stelt DNB vast of instellingen de geldende normen naleven. Bij overtredingen van de wet treedt DNB handhavend op.

Ketensamenwerking

Naast DNB houdt in Nederland een aantal autoriteiten zich bezig met de bestrijding van financieel-economische criminaliteit. Die taak vraagt om een ketenbenadering, waarin samenwerking essentieel is, bijvoorbeeld tussen de Financial Intelligence Unit (FIU-NL), de Fiscale

Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD), de politie, de Belastingdienst en het Openbaar Ministerie (OM). Via het Financieel Expertise Centrum (FEC) werken deze instanties samen om de integriteit in de financiële sector te versterken. In FEC-verband wordt informatie uitgewisseld, kennis overgedragen en worden gezamenlijke projecten uitgevoerd. Een voorbeeld van een succesvol gezamenlijk project is de Taskforce Terrorismefinanciering. Hierin werken publieke en private partners samen om terrorismefinanciering te bestrijden. Dit gebeurt door gericht informatie te delen over (rechts)personen die in verband worden gebracht met terrorisme(financiering).

3.1 Terugblik

De afgelopen jaren heeft DNB bij herhaling geconstateerd dat financiële instellingen hun poortwachtersrol onvoldoende adequaat invullen. DNB heeft dit niet alleen publiekelijk uitgedragen, maar ook instellingen aangesproken en handhavend opgetreden met normoverdragende gesprekken, aanwijzingen, lasten onder dwangsom en boetes. Helaas moeten we constateren dat dit weliswaar tot verbeteringen leidt, maar de gewenste situatie is nog niet bereikt.

“ DNB dwingt bij deze instellingen, al dan niet door formele handhaving, het doorvoeren van (omvangrijke) herstelmaatregelen af ”

In de toezichtpraktijk blijkt dat er bij individuele instellingen nog steeds sprake is van soms ernstige tekortkomingen: de wettelijke vereisten worden niet goed nageleefd. Dit heeft tot gevolg dat criminele geldstromen het financiële stelsel binnen kunnen komen, waardoor criminelen gebruik kunnen maken van hun misdadagelden. DNB dwingt bij

deze instellingen, al dan niet door formele handhaving, af dat zij omvangrijke herstelmaatregelen doorvoeren. Daarnaast constateert DNB in haar onderzoeken dat financiële instellingen de wettelijke vereisten minimalistisch uitleggen en mechanisch toepassen. Daardoor dragen zij onvoldoende bij aan duurzame realisatie van een integere bedrijfsvoering en een effectieve bestrijding van financieel-economische criminaliteit.

Eigenaarschap tonen

Voor de uitvoering van effectief beleid ter voorkoming van witwassen en terrorismefinanciering is het noodzakelijk dat het eigenaarschap hiervan nadrukkelijk binnen Raden van Bestuur wordt gevoeld en expliciet bij bestuurders wordt belegd. De 'conviction at the top' is bepalend voor de mate waarin de business moeite doet om te voorkomen dat zij betrokken raakt bij financieel-economische criminaliteit. Met de recente wijziging van de Wwft in 2018 heeft de wetgever dit uitgangspunt kracht bij gezet: een van de personen die het dagelijks beleid bepalen is expliciet belast met de verantwoordelijkheid voor naleving van de Wwft.

Toenemend bewustzijn bestendigen

De schikking van EUR 775 miljoen die ING trof met het OM markeerde duidelijk het belang voor de financiële sector om te voorkomen dat zij betrokken raken bij financieel-economische criminaliteit. Meerdere zaken, waaronder de ING-zaak, lijken tot een kentering te leiden in het bewustzijn en de houding van de sector. Waar voorheen de invulling van de poortwachtersfunctie ter discussie werd gesteld en weleens werd gekarakteriseerd als 'onbezoldigd opsporingsambtenaar', spreken instellingen inmiddels

expliciet over het belang van hun poortwachtersfunctie en de noodzaak deze functie beter in te vullen.

„ DNB ondersteunt initiatieven die gericht zijn op duurzame verbetering van de poortwachtersfunctie „

Hoewel het algemene bewustzijn zich in positieve zin lijkt te ontwikkelen, bestaat het risico dat dit effect op termijn bij instellingen zal wegebben wanneer de aandacht verschuift naar andere onderwerpen. Een patroon waar DNB mee wordt geconfronteerd is dat financiële instellingen na verloop van tijd hun investeringsagenda aanpassen, waardoor bijvoorbeeld investeringen in cliëntenonderzoek en in de compliancefuncties achterblijven. Dit leidt er in de praktijk toe dat DNB na opvolging van eerdere toezichtsonderzoeken opnieuw moet afdwingen dat de integere bedrijfsvoering hersteld wordt. De inzet om betrokkenheid bij financieel-economische criminaliteit te voorkomen hoort bij de 'licence to operate' van financiële instellingen, en vergt tegelijkertijd (forse) investeringen.

Initiatieven tot duurzame verbetering

DNB ondersteunt initiatieven om de poortwachtersfunctie duurzaam te verbeteren. Een voorbeeld hiervan zijn de rondetafelgesprekken met FEC-partners, banken en externe adviseurs die DNB in 2018 heeft georganiseerd. Tijdens die bijeenkomsten is gesproken

over sectorbrede mogelijkheden voor betere preventie en bestrijding van financieel-economische criminaliteit. Op basis van deze gesprekken verkennen banken de mogelijkheid om gezamenlijk klantacceptatieprocessen en transactiemonitoring uit te voeren. Deze initiatieven vormen een belangrijke aanvulling op de noodzakelijke investeringen die instellingen in toenemende mate moeten plegen om hun eigen risicobeheersing te versterken. DNB beschouwt deze investeringen om 'het huis op orde te brengen' als een belangrijke voorwaarde voor effectieve onderlinge samenwerking.

Het blijft onverminderd van belang dat financiële instellingen en hun bestuurders zich inspannen om hun integere bedrijfsvoering en de beheersing van het risico op betrokkenheid bij financieel-economische criminaliteit op orde brengen en houden. Instellingen dienen ervoor te zorgen dat er een juist klimaat heerst voor de beheersing van integriteitsrisico's. Het is noodzakelijk dat bestuurders zich persoonlijk committeren aan een dergelijk klimaat, en dat dit wordt gerealiseerd in de praktijk en werkwijze van hun instelling. In dit verband heeft DNB het afgelopen jaar met de sector gesproken over het onderwerp maatschappelijke betamelijkheid en in het bijzonder over de invulling van deze wettelijke norm door financiële instellingen.

Aangescherpte Nederlandse wet- en regelgeving

Op 25 juli 2018 is de vierde Europese anti-witwasrichtlijn geïmplementeerd in de Wwft. Hiermee zijn de eisen aan het anti-witwasbeleid aangescherpt, zijn de maximaal op te leggen boetes verhoogd en moeten toezichthouders opgelegde bestuurlijke sancties publiceren. Het afgelopen jaar is ook de Wtt herzien. Deze Wtt 2018 is op 1 januari 2019 in werking getreden en brengt verscherpte eisen voor trustkantoren mee. Trustkantoren moeten bijvoorbeeld een tweede beleidsbepaler hebben. DNB kan met de nieuwe wet hogere sancties opleggen, en opgelegde bestuurlijke sancties dienen net als op grond van de Wwft en Wft, gepubliceerd te worden.

DNB verwelkomt de aangescherpte wetten. Met name de verplichting om sancties te publiceren is een maatregel waar DNB grote waarde aan hecht. De publicatie van sancties versterkt namelijk de transparantie van de werkzaamheden van de toezichthouder en heeft, in samenhang met de verhoogde sanctieregimes, naar verwachting een generiek preventief effect op de financiële sector.

49

“ Financieel-economische criminaliteit heeft een grensoverschrijdend karakter en vraagt dus een internationaal gecoördineerde aanpak ”

Europese versterking integriteitstoezicht

Financieel-economische criminaliteit heeft een grensoverschrijdend karakter en behoeft dan ook een internationaal gecoördineerde aanpak. DNB is daarom van mening dat er meer werk gemaakt moet worden van de harmonisatie van de uitvoering van het toezicht op het voorkomen van witwassen en terrorismefinanciering in Europa. In september 2018 heeft de Europese Commissie (EC) voorstellen gedaan om de Europese samenwerking bij het voorkomen van witwassen en terrorismefinanciering te versterken door meer bevoegdheden te verstrekken aan de Europese Bankautoriteit (EBA). De EC-voorstellen bieden naar het oordeel van DNB een goede opmaat naar een geharmoniseerde Europese toezichtaanpak en dragen er zo aan bij dat beter voorkomen wordt dat financiële instellingen betrokken raken bij financieel-economische criminaliteit.

3.2 Vooruitblik

Verantwoordelijkheid bestuurders

Bestuurders, andere leidinggevend en commissarissen zijn verantwoordelijk voor het borgen van de poortwachtersfunctie en de juiste compliancehouding binnen

50 hun instellingen. De toezichtpraktijk laat zien dat het eigenaarschap voor compliance vaak beperkt is, doordat het eigenaarschap gedelegeerd is naar de compliance- en, in mindere mate, de auditfuncties. De wijziging van de Wwft in 2018 onderstreept het belang dat DNB beleidsbepalers nadrukkelijk aan blijft spreken op hun verantwoordelijkheid voor de naleving van de Wwft.

Daarbij gaat DNB inzetten op versterking en professionalisering van de compliance- en auditfuncties. Uit onderzoeken van DNB is gebleken dat compliance-functionarissen nog te weinig tijd besteden aan het monitoren van de risicobeheersing door de business (de wettelijke kerntaak) en dat zij te weinig doen om de bewustwording voor integriteitsrisico's structureel te verhogen binnen de organisatie. Verder nemen auditfuncties nog niet altijd het onderwerp 'voorkoming en bestrijding van financieel-economische criminaliteit' op als object van onderzoek in hun auditplannen.

Maatschappelijke betamelijkheid

Van instellingen wordt verwacht dat zij de wet naleven, en dat zij dus ook tegengaan dat zij of hun werknemers handelingen verrichten die ingaan tegen wat in het maatschappelijk verkeer betamelijk geacht wordt. Dit is van belang voor het vertrouwen in de financiële sector.

In de eerste helft van 2019 biedt DNB de beleidsregel maatschappelijke betamelijkheid voor trustkantoren ter publieke consultatie aan. In deze beleidsregel beschrijft DNB hoe het toezicht beoordeelt in hoeverre instellingen het risico tegengaan dat zij betrokken raken bij handelingen die niet maatschappelijk betamelijk zijn. Daarnaast heeft DNB in januari 2019 de good practice fiscale integriteitsrisico's bij cliënten van banken en trustkantoren ter consultatie aangeboden aan de financiële sector. De good practice biedt instellingen inzicht in hoe zij praktische invulling kunnen geven aan de risicobeheersing voor belastingontwijking, zodat dit past binnen de eigen risk appetite en aansluit bij wat de maatschappij verwacht.

Ondermijnende criminaliteit

Passend in deze lijn is de aandacht die DNB, in overleg met FEC-partners, zal besteden aan de wijze waarop financiële instellingen tegen gaan dat zij betrokken raken bij maatschappelijk ondermijnende, georganiseerde criminaliteit in Nederland. Deze criminaliteit kan eruit bestaan dat bewust of onbewust witwassen wordt gefaciliteerd, of opbrengsten worden verwerkt uit delicten die hieraan ten grondslag liggen, waaronder corruptie, drugs- en mensenhandel.

Risicogebaseerd en datagedreven toezicht

In het integriteitstoezicht hanteert DNB een risico-gebaseerde benadering. Risicodetectie aan de hand van databronnen speelt al langer een belangrijke rol in het integriteitstoezicht. In 2019 neemt het belang van data-analyse verder toe. DNB gaat integriteitsrisico's scherper in kaart brengen door meer gebruik te maken van uitkomsten van de sectorbrede uitvragen en van data-analyses uit andere bronnen, bijvoorbeeld van de infobox Crimineel en Onverklaarbaar Vermogen (iCOV). Tevens zal DNB digitale middelen zoals machine learning en eDiscovery inzetten om effectiever en efficiënter te toetsen of instellingen de integriteitswet- en regelgeving naleven.

Verbreiding en versteviging toezicht

In 2019 wordt het fundament onder het integriteitstoezicht verder versterkt. Dit jaar zal de meest recente wijziging van de Europese wetgeving ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (AMLD5) worden omgezet in Nederlands recht. AMLD5 weerspiegelt de risico's van crypto's in relatie tot financieel-economische criminaliteit. Crypto-omwisselplatformen en aanbieders van crypto-bewaarpportemonnees komen onder het bereik van de anti-witwasregelgeving. DNB lijkt te worden aangewezen als Wwft-toezichthouder op deze twee typen crypto-instellingen, en met het oog hierop treft DNB voorbereidingen voor dit toezicht.

Daarnaast wordt met de komst van AMLD5 wettelijk geregeld dat DNB Wwft-informatie kan uitwisselen met de ECB en wordt met de voorstellen van de Europese Commissie het integriteitstoezicht in Europa versterkt. Deze voorstellen zijn belangrijk omdat zij de samenwerking én informatie-uitwisseling tussen integriteitstoezicht-houders en het prudentieel toezicht versterken.

Periodiek wordt getoetst of het integriteitstoezicht van DNB voldoet aan de internationaal breed geaccepteerde standaarden van de Financial Action Task Force (FATF). Deze toetsing zal naar verwachting in 2021 weer plaatsvinden door een team van FATF-assessoren.

3.3 De opdracht voor de financiële sector

DNB realiseert zich dat de Nederlandse financiële sector gezien haar omvang en internationale reikwijdte voor een majeure opdracht staat om zijn integere bedrijfsvoering te waarborgen en hiermee te voorkomen dat de sector betrokken raakt bij financieel-economische criminaliteit. Dit kan alleen wanneer sprake is van de juiste 'conviction at the top'. Bestuurders zullen daarom de verantwoordelijkheid van poortwachter moeten oppakken en dit voortdurend laten zien in hun beslissingen en handelingen. DNB zal bestuurders dan ook hierop aanspreken en verbeterinitiatieven vanuit de sector stimuleren om te komen tot een duurzaam veilig en integer financieel systeem.

DNB blijft voortdurend de kwaliteit van de naleving van de geldende wet- en regelgeving, zoals de Wwft, de Wtt18 en Sw, beoordelen en zal handhavend optreden wanneer zij tekortkomingen constateert. Daarnaast werkt DNB op verschillende manieren aan de verdere ontwikkeling van haar integriteitstoezicht. Met de komst van AMLD5 en de voorstellen van de Europese Commissie zal het integriteitstoezicht, ook in internationaal verband, verder versterkt worden.

4 Verantwoording

In dit hoofdstuk legt DNB verantwoordelijkheid af over de belangrijkste resultaten die in 2018 zijn behaald.

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk legt DNB verantwoording af over de belangrijkste resultaten die in 2018 zijn behaald. Hieronder is per kerntaak beschreven welke resultaten zijn behaald en op welke wijze de interne bedrijfsvoering daaraan heeft bijgedragen. Bij haar taakuitoefening staat de missie van DNB centraal:

Werken aan vertrouwen

DNB maakt zich sterk voor financiële stabiliteit en draagt daarmee bij aan duurzame welvaart in Nederland. Daartoe werkt DNB als onafhankelijke centrale bank, toezichthouder en resolutieautoriteit samen met Europese partners aan:

- prijsstabiliteit en een evenwichtige macro-economische ontwikkeling in Europa;
- een schokbestendig financieel systeem en een veilig, betrouwbaar en efficiënt betalingsverkeer;
- solide, integere en afwikkelbare financiële instellingen die hun verplichtingen en toezeggingen nakomen.

Door onafhankelijk economisch advies uit te brengen, versterkt DNB het beleid gericht op haar primaire doelstellingen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is integraal onderdeel van de missie en taken van DNB.

4.2 Bijdrage kerntaken aan missie DNB

Deze paragraaf geeft een toelichting op de belangrijkste bereikte resultaten binnen de kerntaken van DNB. Naast de in dit hoofdstuk genoemde resultaten heeft DNB in 2018 ook andere specifieke resultaten behaald die bijdragen aan haar missie. [Lees hier](#) meer over deze andere resultaten.

4.2.1 Monetaire taken: prijsstabiliteit en een evenwichtige macro-economische ontwikkeling in Europa

DNB is onderdeel van het Eurosysteem en draagt als zodanig bij aan de besluitvorming over en uitvoering van het monetaire beleid. Het monetaire beleid is gericht op prijsstabiliteit, gedefinieerd als inflatie op de middellange termijn onder, maar dicht bij 2%.

In lijn met de doelstelling van prijsstabiliteit is in 2018 besloten om de maandelijkse netto aankopen in het kader van het aankoopprogramma van de ECB eerst te verlagen en vervolgens te beëindigen. De feitelijke en verwachte toekomstige ontwikkelingen van de inflatie zijn ook in 2018 aanleiding geweest voor het Eurosysteem om een programma uit te voeren van grootschalige aankopen van obligaties. In juni 2018 heeft de ECB het vertrouwen uitgesproken dat de inflatie een duurzame aanpassing zal laten zien in lijn met de doelstelling op de middellange termijn, ook bij geleidelijke uitfasering van de netto aankopen. Tegen deze achtergrond is in juni de verwachting uitgesproken dat de maandelijkse netto aankopen vanaf september 2018 verlaagd kunnen worden tot EUR 15 miljard en vanaf december beëindigd. In september en december is conform deze verwachting besloten. Verder heeft de ECB in 2018 geen verandering in de beleidsrentes aangebracht. Wel heeft zij in juni 2018 de verwachting uitgesproken dat de beleidsrentes tot minstens de hele zomer van 2019 op hun huidige niveau zullen blijven. Hoofdstuk 1 van dit jaarverslag gaat in op de toekomstige uitdagingen voor het monetaire beleid.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten en resultaten van DNB's monetaire taken.

4.2.2 Advies en onderzoek economisch beleid: deelnemen aan het maatschappelijk debat op basis van feiten

DNB vervult een adviesrol in belangrijke economische discussies. In 2018 heeft DNB hier via publicaties invulling aan gegeven door haar prioriteiten, zoals robuuste overheidsfinanciën, de afbouw van fiscale subsidies voor hypotheekschuld, de loonontwikkeling en de hervorming van de arbeidsmarkt en het pensioenstelsel, onder de aandacht te brengen. Ook doet DNB onderzoek naar onderwerpen die relevant zijn voor de uitvoering van haar kerntaken, zoals klimaatverandering. Met dit onderzoek draagt DNB bij aan kwalitatief hoogwaardige beleidsadviezen en besluitvorming over het economische en monetaire beleid. Daarnaast presenteert DNB twee keer per jaar haar economische ramingen.

DNB heeft bijgedragen aan het maatschappelijk debat rondom klimaatverandering door de uitkomsten van haar onafhankelijke onderzoeken onder de aandacht te brengen. Zo heeft DNB actief geparticipeerd in het debat over klimaatbeleid in Nederland en het bereiken van de klimaatdoelen van Parijs. Zij heeft onder meer onderzoek gedaan naar de sectorale effecten van een CO₂-belasting op de Nederlandse economie, waarbij de nadruk lag op gevolgen voor de concurrentiepositie. Met de uitkomsten geeft DNB inzicht in de gevolgen van het voeren van een ambitieuzer klimaatbeleid voor de economie en de economische risico's die dit met zich meebrengt. DNB heeft ook deelgenomen aan een hoorzitting-rondetafelgesprek

in de Tweede Kamer over de kosten en baten van de voorgenomen Klimaatwet, waar ze de uitkomsten van haar studie heeft ingebracht. Bovendien heeft DNB een Policy Round Table georganiseerd voor de International Association for Energy Economics (IAEE) International Conference 2018 in Groningen. Verschillende experts discussieerden hier over de impact van het voeren van een ambitieuzer klimaatbeleid op de concurrentiepositie. DNB is ook adviserend lid van de Commissie Duurzame Ontwikkeling van de Sociaal-Economische Raad (SER) en is in die hoedanigheid betrokken bij de advisering over de inzet van financiële instrumenten voor een circulaire economie.

DNB heeft in 2018 de houdbaarheid van het economisch systeem op de lange termijn onder de aandacht

gebracht. In gesprekken met relevante stakeholders heeft DNB onder meer ingezet op een toekomstbestendig pensioenstelsel. Op 20 november 2018 is gebleken dat het kabinet en sociale partners hierover geen akkoord hebben kunnen bereiken. Ook heeft DNB deelgenomen aan een hoorzitting over de loonontwikkeling in de Tweede Kamer. Deze hoorzitting vond plaats mede naar aanleiding van een in 2018 gepubliceerd [DNBBulletin](#) over de relatie tussen de arbeidsinkomensquote (AIQ) en de flexibilisering van de arbeidsmarkt. In 2018 is gewerkt aan een in het voorjaar van 2019 te publiceren analyse van de gevolgen van een ongelijke inkomens- en vermogensverdeling voor de economische prestaties van Nederland.

[Lees hier](#) meer over het advies en onderzoek van DNB.

4.2.3 Betalingsverkeer: veilig, betrouwbaar en efficiënt

Een toegankelijk, veilig en betrouwbaar betalingsverkeer vormt de kern van een inclusief financieel en economisch systeem. Om een goede werking van het betalingsverkeer te bevorderen, voert DNB drie typen activiteiten uit:

1. Het verzorgen van de circulatie van eurobankbiljetten en -munten in Nederland en het beheren van hoogwaardige betaalsystemen;
2. Het toezichthouden (oversight) op instellingen en systemen die betaaltransacties verwerken om infrastructurele systeemrisico's en ernstige verstoringen in het betalings- en effectenverkeer te voorkomen;
3. Het samen met andere partijen realiseren van een toegankelijk, betrouwbaar en efficiënt betalingsverkeer. Daartoe organiseert zij het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB).

De betalingsinfrastructuur en de chartale keten zijn versterkt in 2018. DNB publiceerde in 2018 haar Visie op Betalen 2018-2021 met daarin drie speerpunten: een robuuste infrastructuur bevorderen, werken aan een optimaal functionerende chartale keten en innovaties stimuleren ten behoeve van veiligheid, betrouwbaarheid en efficiëntie. Wat betreft het eerste punt moest DNB in januari haar crisismanagementstructuur voor de financiële kerninfrastructuur activeren, vanwege meerdere DDoS-aanvallen op grote banken. Hoewel langdurige uitval van betalingsverkeer werd voorkomen, was er wel sprake van uitval. Dit was aanleiding een themaonderzoek te starten naar DDoS-aanvallen. Ook onderstreepten de gebeurtenissen het belang van cyberweerbaarheid en het testen daarvan. Dat testen kan bijvoorbeeld met het door DNB geïnitieerde TIBER-NL, dat in 2018 ook door de ECB werd omarmd (TIBER-EU). Verder zijn er voorbereidingen getroffen voor een mogelijke 'no deal'-brexit met als doel eventuele ontwrichtende gevolgen voor het betalingsverkeer te voorkomen.

DNB heeft publiekelijk aandacht gevraagd voor het belang dat grote groepen mensen contant kunnen blijven betalen. Zo is erop gewezen dat burgers bij het gemeenteloket contant moeten kunnen afrekenen. Dat heeft de Vereniging Nederlandse Gemeenten vervolgens weergegeven in een brief aan alle gemeentes. Aan het eind van het jaar werd duidelijk dat waardevervoerder Securcash failliet zou gaan. DNB heeft door activering van het crisisoverleg relevante partijen bijeengebracht en er zo aan bijgedragen dat de gevolgen van dat faillissement voor winkeliers beperkt bleven en het chartale betalingsverkeer ongestoord doorgang kon vinden.

Voor twee belangrijke veranderingen in 2019 heeft DNB de sector voorbereid: instant payments en PSD2. PSD2 brengt nieuwe mogelijkheden maar ook risico's met zich mee. Daarom werd in het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer besloten een voorlichtingscampagne te ontwikkelen voor het Nederlandse publiek. Zo biedt DNB ruimte voor innovatie en houdt ze tegelijkertijd oog voor de toegankelijkheid van het betalingsverkeer voor alle Nederlanders en kan zij risico's mitigeren. In dat licht kan ook het adviesrapport [Crypto](#) worden gezien, dat DNB in 2018 samen met de AFM schreef. Dat rapport wijst op de mogelijkheden van de technologie maar ook op de risico's van witwassen en het financieren van criminele activiteiten.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten en resultaten van Betalingsverkeer in 2018.

4.2.4 Financiële stabiliteit: een schokbestending financieel systeem

DNB bevordert de stabiliteit van het financiële stelsel en richt zich op een financieel systeem dat schokbestending is en bijdraagt aan duurzame economische welvaart.

DNB heeft zich in 2018 ingezet om de mogelijke gevolgen van een onordentelijk uittreden van het Verenigd Koninkrijk uit de EU zo goed mogelijk op te vangen.

DNB heeft de financiële sector verschillende malen gewezen op zijn verantwoordelijkheid om zich goed voor te bereiden. Daarnaast heeft DNB een cross-sectorale uitvraag gedaan bij een groep onder toezicht staande financiële instellingen en in het toezicht opvolging gegeven aan de bevindingen. In nationaal en Europees verband zijn wettelijke maatregelen voorbereid ten aanzien van de derivatenmarkt, om stabiliteitsrisico's en/of disruptie in de dienstverlening bij een 'no-deal' brexit te beperken.

DNB heeft in 2018 een klimaatstresstest uitgevoerd.

Dit is een niet eerder uitgevoerde aanpak om de mogelijke effecten van klimaatverandering en de overgang naar een klimaatneutrale economie op financiële instellingen in kaart te brengen. Uit de stresstest blijkt dat een disruptieve energietransitie tot stevige verliezen kan leiden voor de Nederlandse financiële sector. Financiële instellingen moeten deze risico's dan ook integraal meenemen in hun risicobeheer.

In december 2018 is de president van DNB benoemd tot vicevoorzitter van de Raad voor Financiële Stabiliteit (Financial Stability Board – FSB). De belangrijkste risico's voor financiële stabiliteit in Nederland komen voort uit de internationale omgeving. Met de benoeming tot vicevoorzitter van de FSB verwerft DNB een sterke positie in het internationaal overleg. De FSB heeft een leidende rol in het analyseren van kwetsbaarheden in het wereldwijde financiële stelsel, het voorbereiden van regelgeving en het monitoren van implementatie.

Lees hier meer over de activiteiten en resultaten van Financiële Stabiliteit.

4.2.5 Reservebeheer: prudente en maatschappelijk verantwoorde eigen beleggingen

Aanpassingen van het monetaire beleid en een verbeterde economische situatie in Griekenland hebben ervoor gezorgd dat de risico's van DNB in 2018 zijn afgenomen. Ook is de winst in 2018 hoger dan in het voorgaande jaar, onder meer vanwege toegenomen inkomsten op de monetaire operaties. Evenals vorig jaar wordt EUR 500 miljoen toegevoegd aan de voorziening voor krediet- en renterisico.

Als gevolg van het onconventionele monetaire beleid is de balans van DNB in 2018 verder gegroeid.

Om eventuele verliezen op te vangen, heeft DNB net als in voorgaande jaren de voorziening voor krediet- en renterisico's versterkt. De voorziening bedraagt eind 2018 EUR 2,0 miljard tegenover geraamde risico's uit het onconventionele monetaire beleid van EUR 2,3 miljard. De totale blootstelling van DNB bedraagt eind 2018 EUR 209 miljard, waarvan EUR 189,6 miljard aan monetaire blootstellingen en EUR 19,4 miljard aan eigen beleggingen en overige portefeuilles. De eigen beleggingen bestaan vooral uit zeer kredietwaardige obligaties van bijvoorbeeld Franse, Duitse en Amerikaanse overheden met een korte looptijd. Naast deze intern beheerde portefeuilles heeft DNB ook participaties in externe aandelen- en bedrijfsobligatiefondsen.

Binnen de eigen beleggingsportefeuille heeft DNB verder invulling gegeven aan de ambitie om maatschappelijk verantwoord te beleggen (MVB).

DNB heeft 'environmental, social and governance' (ESG)-criteria geïntegreerd in haar beleggingsbeleid. In dit kader belegt DNB een deel van de interne portefeuille in obligaties met een maatschappelijk doel. Zo bevat de vastrentende portefeuille eind 2018 circa 6% (ongeveer EUR 0,9 miljard) aan obligaties uitgegeven door ontwikkelingsbanken en 'groene' overheidsobligaties. Daarnaast worden externe beheerders geselecteerd, gemonitord en

58 geëvalueerd op het door hen gevoerde ESG-beleid. DNB verwacht dat haar externe beheerders de 'Principles for Responsible Investment' (PRI) hebben ondertekend en ESG-criteria meenemen in investeringsbeslissingen. Ook verwacht DNB dat zij 'voting and engagement' toepassen, met een proactieve aanpak ten aanzien van ESG-thema's en een reactieve aanpak in het geval van bedrijfsspecifieke controverses, zoals het schenden van de UN Global Compact-principes. Tot slot selecteert DNB beleggingsstrategieën waarbij investeringen in controversiële wapens worden uitgesloten.

DNB heeft in 2018 aangekondigd de 'Principles for Responsible Investment' (PRI) te gaan ondertekenen.

Hiermee committeert DNB zich aan een zestal principes over verantwoord beleggen, waaronder de verplichting om hier jaarlijks publiek over te rapporteren. DNB is de eerste centrale bank die aankondigt de PRI te gaan ondertekenen. Zij ondertekent de PRI vanuit haar rol als vermogensbeheerder. De aankopen in het kader van het monetaire beleid vallen zodoende buiten scope. De rapportages zullen derhalve betrekking hebben op de intern en extern beheerde eigen beleggingen.

[Lees hier](#) meer over de financiële positie van DNB.

4.2.6 Toezicht: solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen

Het toezicht van DNB is gericht op solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen. In de Visie op Toezicht 2018-2022 heeft DNB drie speerpunten geformuleerd waar het toezicht zich extra op richt. Dit zijn:

1. DNB speelt in op technologische ontwikkelingen;
2. DNB stuurt op toekomstgerichtheid en duurzaamheid;
3. DNB is streng op financieel-economische criminaliteit.

Sectorbreed heeft DNB bijgedragen aan stabiliteit.

Banken

In 2018 zijn de grote banken – die rechtstreeks onder het toezicht van de ECB vallen – onderworpen aan de tweejaarlijkse Europese stresstest. Deze draagt bij aan een scherpere beoordeling van het risicoprofiel van deze instellingen door de toezichthouder. Bij de beoordeling van kleine en middelgrote banken door DNB vormde het bedrijfsmodel een specifiek aandachtspunt. Dit heeft bij sommige banken geleid tot het opleggen van een hogere kapitaaleis. Ook zijn er aanbevelingen gedaan om de analyse van het bedrijfsmodelrisico door de instellingen zelf te verbeteren. Daarnaast heeft DNB ingezet op een aanscherping van de methodologie die het SSM hanteert bij grote banken.

Verzekeraars

DNB vindt het van belang dat risico's verzekeraar blijven en dat verzekeraars hun maatschappelijke en economische toegevoegde waarde in dit verband blijven vervullen. Hier past een divers landschap van verzekeraars bij. De omgeving waarin verzekeraars opereren is structureel uitdagend, als gevolg van de lage rente, technologische ontwikkelingen, sterk veranderende markten en klantbehoeften en de brexit. Tegen deze achtergrond besloten veel verzekeraars tot rationalisatie of consolidatie, wat ook in 2018 geleid heeft tot verschillende trajecten voor een zogenoemde verklaring van geen bezwaar voor een overname van een verzekeraar of portefeuille-overdracht. Met name levensverzekeraars proberen kosten te verlagen op het bestaande levenboek en het kapitaalbeslag terug te brengen, onder meer door portefeuilles te bundelen, te verkopen of te herverzekeren. Daarmee bewegen ze zich steeds meer in de richting van brede financiële dienstverleners.

Pensioenfondsen

Op 13 januari 2019 is de tweede Europese richtlijn voor instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening van kracht geworden. Voor pensioenfondsen en premie-

pensioeninstellingen houdt dit onder meer verdere regelgeving ten aanzien van risicobeheersysteem, de inrichting van sleutelfuncties en ESG-risico's in. DNB heeft de sector geïnformeerd via diverse kanalen, om hem voor te bereiden op een tijdige implementatie van de richtlijn. Daarnaast heeft DNB een handreiking opgesteld en gepubliceerd over de inrichting van sleutelfuncties. In de implementatie wordt expliciet rekening gehouden met de omvang en complexiteit van pensioeninstellingen. Daarmee is invulling gegeven aan één van de aanbevelingen van de Werkgroep Indirecte Kosten.

Betaalinstellingen, beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen

De brexit leidt naar verwachting tot een toename van het aantal betaalinstellingen, vooral van beleggingsinstellingen en -ondernemingen die vanuit Nederland actief zijn. In dat kader is in 2018 een groot aantal vergunningsaanvragen en verklaringen van geen bezwaar in behandeling genomen. Voor vijf beleggingsinstellingen en -ondernemingen heeft DNB in 2018 prudentiële vergunningsadviezen verleend aan de AFM en daarnaast zijn 28 verklaringen van geen bezwaar afgerond. De behandeling van de brexit-aanvragen zal doorlopen in 2019.

In 2018 heeft DNB – onder andere door formele maatregelen – financiële instellingen ertoe bewogen structurele verbeteringen door te voeren in hun rol als poortwachter in het bestrijden van criminele activiteiten. Dit betrof financiële instellingen die de poortwachtersfunctie onvoldoende in hun bedrijfsprocessen hadden geïntegreerd. DNB stuurt er zo op dat financiële instellingen zelf de verantwoordelijkheid nemen om te voorkomen dat ze betrokken raken bij financieel-economische criminaliteit. In de loop van 2018 kreeg de financiële sector te maken met omvangrijke wijzigingen in wet- en regelgeving op het terrein van integriteit. DNB onderzocht daarom in welke mate de sector de herziene Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) geïmplementeerd

heeft. De trustsector is bovendien aangespoord tot tijdige voorbereiding op de per 1 januari 2019 in werking getreden aangescherpte Wet toezicht trustkantoren 2018 (Wtt 2018).

De schikking van EUR 775 miljoen die ING trof met het Openbaar Ministerie markeert het belang van naleving van de Wwft. DNB heeft bij meerdere financiële instellingen overtredingen van de Wwft (dan wel de Wtt) geconstateerd en hiervoor, soms met formele maatregelen, naleving afgedwongen. In de trustsector heeft dit in sommige gevallen geleid tot het (al dan niet vrijwillig) intrekken van een vergunning. Maar DNB constateert ook dat onderzochte instellingen – mede door inzet van formele toezichtmaatregelen – uitgebreide programma's zijn gestart voor herstel en structurele verbetering.

Met het oog op de versterking van de poortwachtersfunctie van financiële instellingen heeft DNB in 2018 rondetafel-gesprekken georganiseerd met FEC-partners en banken. Daar is gesproken over sectorbrede mogelijkheden voor preventie en bestrijding van financieel-economische criminaliteit. Verder heeft DNB van de onder toezicht staande instellingen scherpere integriteitsrisicoprofielen opgesteld, die mede de basis vormen voor de invulling van de toezichtpraktijk.

In hoofdstuk 3 wordt een nadere toelichting gegeven op het integriteitstoezicht van DNB.

In 2018 heeft DNB de betaalsector voorbereid zodat zij klaarstaat voor de nieuwe Europese betaalrichtlijn PSD2, onder meer door de mogelijkheid te bieden een voorlopige vergunningsaanvraag in te dienen.

PSD2 beoogt innovatie te bevorderen. De Nederlandse implementatie liep vertraging op gedurende de parlementaire behandeling. Daarom opende DNB in 2018 een loket voor voorlopige aanvragen, waar partijen zo snel mogelijk na inwerkingtreding een vergunning kunnen aanvragen. Via dit loket hebben twintig partijen zich gemeld met interesse in een vergunning. Zes van hen hebben ook daadwerkelijk een voorlopige vergunningsaanvraag

60 gedaan en de andere veertien hebben aangekondigd dit spoedig te zullen doen. DNB heeft daarnaast bestaande betaal- en elektronischgeldinstellingen voorbereid op en getoetst aan de nieuwe PSD2-vergunningseisen. In juli 2018 is deze instellingen een voorlopig oordeel gestuurd, om door de vertraging ontstane onzekerheid tegen te gaan. Nagenoeg alle huidige instellingen voldeden op dat moment aan de eisen van PSD2. DNB heeft daarnaast de sector geïnformeerd door middel van seminars, een speciale PSD2-website en het beantwoorden van allerlei vragen.

DNB heeft in 2018 in kaart gebracht wat voor financiële instellingen nodig is om toekomstgericht en duurzamer te handelen. Financiële instellingen dienen in staat te zijn tijdig te anticiperen op voor hen relevante ontwikkelingen. DNB heeft daartoe in 2018 zes onderzoeken gedaan naar een breed spectrum van verandaspecten. Onderzocht is bijvoorbeeld of de top van organisaties nauw betrokken is bij grote veranderingen. De onderzoeksresultaten onderstrepen het belang dat financiële instellingen moeten hechten aan het vergroten van hun aanpassingsvermogen. Daarnaast heeft DNB klimaat- en milieurisico's verder verankerd in haar toezicht. Ook heeft zij onderzocht in hoeverre financiële instellingen blootgesteld zijn aan financiële risico's die samenhangen met de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties. Uit dit onderzoek is gebleken dat waterschaarste, verlies van biodiversiteit, grondstoffenschaarste en mensenrechtencontroverses financiële risico's met zich kunnen meebrengen. Ook bleek dat het merendeel van de onderzochte financiële instellingen de eigen duurzaamheidsambities nog niet volwaardig heeft geïntegreerd in de bedrijfsvoering.

In 2018 heeft DNB de eerste stappen gezet om een smart supervisor te worden. Technologische ontwikkelingen in de financiële sector gaan razendsnel en bieden nieuwe kansen en risico's. Als toezichthouder wil DNB in staat zijn om op beide adequaat in te spelen. Daartoe is in 2018 een Digitale Strategie geformuleerd, bestaand uit drie pilaren. Allereerst wil DNB in de toekomst meer en

slimmer gebruik maken van alle data die zij in huis heeft om daarmee haar toezicht effectiever vorm te kunnen geven. Daarnaast wil DNB de ontwikkelingen in de financiële sector intensiever gaan monitoren, om potentiële risico's beter in kaart te brengen én de mogelijkheden tot samenwerking met fintechs meer te kunnen benutten. Tot slot wil DNB haar toezicht efficiënter inrichten door meer gebruik te maken van technologische mogelijkheden. Voor regievoering over deze digitaliseringsagenda is begin 2019 een Chief Innovation Office Toezicht aangesteld, die zal voortbouwen op eerder werk. Zo heeft DNB in 2018 diverse technologische vernieuwingen geïmplementeerd, waaronder een uitbreiding van het digitaal loket toezicht voor meldingen van uitbesteding en artificial intelligence-toepassingen voor de beoordeling van interne prudentiële rapportages. Ook de InnovationHub en het Maatwerk voor Innovatie van DNB en de AFM blijven in nauw contact met de financiële sector, voor antwoorden op vragen over het toezicht van DNB op innovatieve producten en diensten. Het afgelopen jaar zagen deze vragen hoofdzakelijk op thema's als de invoering van PSD2, het gebruik van blockchaintoepassingen en het aanbieden van crypto's.

[Lees hier](#) meer over de sectorspecifieke inspanningen die toezicht ondernomen heeft.

4.2.7 Resolutie: DGS en een beheerste aanpak van bankfalen

Wanneer een financiële instelling in de problemen komt, moet dit op effectieve wijze opgelost kunnen worden. Als resolutieautoriteit streeft DNB er daarom naar dat de kritieke functies van banken en verzekeraars maximaal veiliggesteld worden, waarbij niet-levensvatbare instellingen of onderdelen van instellingen ordentelijk worden afgewikkeld. Onderdeel van deze aanpak is het depositogarantiestelsel (DGS), dat spaartegoeden garandeert tot EUR 100.000 per persoon per bank. DNB voert het DGS samen met het Depositogarantiefonds uit.

In 2018 heeft DNB de nodige voorbereidingen getroffen voor de nieuwe resolutietaak voor verzekeraars.

Ten behoeve van de Wet herstel en afwikkeling van verzekeraars – die 1 januari 2019 in werking is getreden – treedt DNB op als resolutieautoriteit voor verzekeraars. Nederland is op dit terrein één van de koplopers in Europa. In 2018 heeft DNB het interne besluitvormingsproces ingericht en de samenwerking tussen de resolutie- en toezichttaak voor de sector opgezet. Ter verdere voorbereiding op deze nieuwe taakuitvoering zijn ook rapportages voor verzekeraars ontwikkeld en getest en is voortgang geboekt met het ontwikkelen van een kader op basis waarvan wordt bepaald of het resolutie-instrumentarium kan worden toegepast voor de afwikkeling van een verzekeraar (de zogenoemde algemeenbelangtest).

[Lees hier](#) meer over de activiteiten en resultaten in het kader van resolutie.

4.2.8 Statistiek: solide statistieken ter ondersteuning van onze kerntaken

De statistiekfunctie levert een breed scala aan statistieken over de financiële sector – op basis van een moderne informatievoorziening – en beoogt maximaal waarde te halen uit data die DNB bij de uitvoering van haar kerntaken verzamelt. Daarmee is de functie een belangrijke schakel in de uitvoering van nationale en Europese taken op het gebied van monetair beleid, financiële stabiliteit, toezicht en betalingsverkeer.

In 2018 hebben DNB en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hun macro-economische statistieken volledig onderling consistent gemaakt. Nederland vervult daarmee een wens van beleidsmakers en is op dit vlak een voorloper binnen Europa. De samenwerking tussen DNB en het CBS is daarnaast verder geïntensiveerd door onderling taken te ruilen en door statistiek-productieprocessen te integreren. Beide instellingen maken daarbij maximaal gebruik van elkaars expertise: DNB is verantwoordelijk voor

de waarneming van financiële sectoren, het CBS neemt de niet-financiële sectoren waar.

DNB heeft vanaf 2018 de beschikking over gedetailleerde informatie over Nederlandse bedrijfskredieten, die relevante nieuwe analyses mogelijk maakt. Het betreft informatie op het niveau van individuele leningen. Deze informatie is bruikbaar voor monetair beleid, toezicht en financiële stabiliteit, en kan ook gebruikt worden voor bijvoorbeeld duurzaamheidsanalyses. De verzameling van deze gegevens gebeurt uit hoofde van de Anacredit-verordening van het ESCB. Voor de hiermee gepaard gaande grote en complexe datastromen is binnen DNB een nieuwe wijze van dataverwerking gehanteerd.

De begin 2018 gelanceerde Statistiekenwebsite van DNB biedt gebruikers meer mogelijkheden om data te vinden, bekijken en gebruiken. [Deze website](#) legt een grotere nadruk op de visualisatie van relevante informatie, bijvoorbeeld via dashboards. Ook is een groot aantal tijdreeksen beschikbaar gesteld waaruit breuken – veroorzaakt door bijvoorbeeld herzieningen in statistische definities of populaties – zijn verwijderd. Hiermee komt DNB tegemoet aan een belangrijke wens van datagebruikers.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten en resultaten van Statistiek.

4.2.9 MVO: werken aan duurzame welvaart in alle kerntaken

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) sluit aan bij de missie van DNB. Als centrale bank, toezichthouder en resolutieautoriteit zet DNB zich in voor een financieel systeem dat bijdraagt aan duurzame welvaart. Als onafhankelijke organisatie gericht op de lange termijn is DNB bij uitstek gepositioneerd om een aanjagende rol te vervullen op MVO-gebied.

In 2018 heeft DNB MVO verder verankerd in haar kerntaken door een MVO-visie op te stellen.

In haar visie op MVO richt DNB zich op twee thema's die passen bij haar mandaat, missie en kerntaken:

1. Houdbare economische groei zonder schadelijke effecten voor de leefomgeving;
2. Een inclusief financieel en economisch systeem.

De twee thema's zijn nader geconcretiseerd in speerpunten en sluiten aan bij de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties.

[Lees hier](#) meer over de MVO-visie van DNB.

4.3 Bijdrage bedrijfsvoering aan missie DNB

In deze paragraaf wordt een toelichting gegeven op de belangrijkste bereikte resultaten binnen de eigen bedrijfsvoering. DNB werkt aan een moderne, goede en efficiënte dienstverlening en bedrijfsvoering. Daartoe is een meerjarenplan ontwikkeld dat zal leiden tot een verbeterde dienstverlening en een structurele kostenbesparing van 20% van het intern bedrijf in 2020 (gemeten ten opzichte van 2015).

[Lees hier](#) meer over een nadere uitwerking van de overige bereikte resultaten over 2018.

4.3.1 HR-beleid

Binnen het HR-beleid zet DNB in op haar ambitie dat op alle posities uitstekende mensen werken. Duurzame inzetbaarheid en diversiteit zijn belangrijke onderwerpen om uitvoering te geven aan deze ambitie. Voor het eerste onderwerp wordt ingezet op het competent, vitaal en gemotiveerd houden van medewerkers. Zowel DNB als de vakbonden onderschrijven het belang hiervan. Voor het tweede onderwerp wordt ingezet op een inclusieve en diverse organisatie.

DNB heeft in het personeelsbeleid maatregelen ingevoerd gericht op het competent, vitaal en

gemotiveerd houden van haar medewerkers.

In 2018 zijn afspraken gemaakt met de vakbonden over nieuwe arbeidsvoorwaardelijke regelingen, zoals het partnervakverlof, de carrièrewending en de uitbreiding van loondoorbetaling bij zorgverlof. Ook is een persoonlijk ontwikkelverlof ingesteld, om medewerkers te stimuleren bezig te zijn met hun professionele ontwikkeling en maatschappelijke betrokkenheid.

In 2018 is de diversiteit van het personeelsbestand van DNB verbeterd.

In 2017 heeft DNB een visie op diversiteit vastgesteld. Met de visie op diversiteit streeft DNB naar een divers medewerkersbestand met een goede aansluiting bij de maatschappij. Deze visie is vertaald naar een meerjarige diversiteitsagenda. DNB's Diversity Board heeft de taak gekregen om de daarin gestelde doelstellingen aan te jagen en te monitoren. De diversiteitsagenda begint zijn vruchten af te werpen. Zo is het percentage vrouwen op managementposities gestegen van 31,5% in 2017 naar 33,0% in 2018. Ook zijn twee vrouwen in de directie van DNB benoemd. Daarnaast heeft DNB onderzoek gedaan naar de salarisverhouding tussen mannen en vrouwen werkzaam bij DNB. Daaruit blijkt dat bij DNB mannen en vrouwen niet verschillend beloond worden voor gelijkwaardig werk.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten van HR.

4.3.2 Compliance en integriteit

Bij DNB staan compliance en integriteit hoog in het vaandel. Gelet op de bijzondere positie en functie in de maatschappij heeft DNB een voorbeeldfunctie op dit gebied. Door actief beleid op te stellen en het belang van compliance en integriteit intern uit te dragen, wordt bijgedragen aan de missie van DNB – werken aan vertrouwen.

In 2018 is gemeten hoe werknemers de integriteitscultuur binnen DNB beleven en zijn maatregelen genomen om aan de nieuwe Privacy Verordening te voldoen. De nieuwe verordening stelt zwaardere eisen aan het omgaan met persoonsgegevens. Met name de verantwoordingsplicht en het aantoonbaar 'in control' moeten zijn, heeft veel impact. Om hieraan te voldoen, is gewerkt aan het versterken van een cultuur waarin DNB'ers zich bewust zijn van het belang van privacybescherming en waarin zij risico's betreffende de verwerking van persoonsgegevens onderkennen en terugdringen.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten van compliance en integriteit.

4.3.3 Milieu en duurzaam inkopen

DNB hanteert in haar bedrijfsvoering duurzaamheid – naast tevredenheid van gebruikers en kosten – als toetssteen voor kwaliteit en neemt dit integraal mee in haar besluitvorming. Hiermee is duurzaamheid één van de centrale thema's binnen de bedrijfsvoering van DNB en draagt het bij aan het bereiken van haar duurzaamheidsambities ten aanzien van huisvesting, inkoop, dienstreizen en ICT.

DNB heeft in 2018 klimaatneutraal geopereerd door de inkoop van groene stroom, de compensatie van resterende CO₂-uitstoot en door bij aanbestedingen MVO als zwaarwegend gunningscriterium mee te nemen. Bij aanbestedingen is waar mogelijk gekeken naar milieu- en klimaataspecten, de participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en het circulair inkopen. Ook heeft DNB afgelopen jaar de [Green Deal Circulair Inkopen](#) ondertekend, waarin publieke en private organisaties met elkaar afspreken de circulaire economie aan te jagen met hun inkoopbeleid. In het kader daarvan is de eerste circulaire aanbesteding (voor geschenken) afgerond. Binnen haar reisbeleid compenseert DNB de CO₂-uitstoot van haar dienstreizen.

Ook het ICT-beleid van DNB is verduurzaamd in 2018. DNB heeft bij twee grote sourcingprojecten van leveranciers verlangd zich te committeren aan haar duurzaamheidseisen, waaronder social return en een zo laag mogelijke milieubelasting. Verder zijn moderne technologieën voor digitaal (samen)werken ingevoerd om duurzaamheid te bevorderen, waaronder plaats- en tijdonafhankelijk werken en teleconferenties in plaats van reizen naar het buitenland. Een verdere reductie van fysieke informatiestromen van rapporterende instellingen naar DNB is bereikt door het Digitaal Loket Toezicht.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten en resultaten van milieu en duurzaam inkopen.

4.3.4 Risicobeheersing

DNB onderkent verscheidene risico's die het bereiken van haar doelstellingen kunnen bedreigen. DNB heeft een integraal risicomanagementmodel om deze risico's systematisch te identificeren, te beoordelen en waar nodig te mitigeren. Daarmee voldoet DNB aan dezelfde standaarden als die door DNB-toezicht worden opgelegd aan onder toezicht staande instellingen.

In 2018 heeft DNB haar risicobeheersing verbeterd door een herziene versie van haar risicoraamwerk vast te stellen en te implementeren. Dit raamwerk is in lijn gebracht met de laatste inzichten op het gebied van operationeel risicomanagement (ORM) en het beleidskader voor operationeel risicobeheer van het Eurosysteem, het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) en het gemeenschappelijk toezichtsmechanisme (Single Supervisory Mechanism – SSM). Op basis van dit raamwerk is de governance binnen DNB strakker ingericht en worden de risico's op een meer gestructureerde manier in kaart gebracht. Daarnaast heeft de ORM-afdeling een plan opgesteld om het interne incidentenmanagementproces te centraliseren en te verbeteren.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten en resultaten van risicobeheersing.

64 **4.3.5 Maatschappelijke betrokkenheid**

Naast het bereiken van maatschappelijke impact via haar kerntaken, zet DNB zich ook vanuit haar interne bedrijf in voor maatschappelijke betrokkenheid. Dit doet zij op het gebied van bijdragen en donaties, het verzorgen van financiële educatie en het aanbieden van technische samenwerking.

DNB heeft door middel van haar internationale technische samenwerking kennis en ervaring gedeeld met centrale banken en toezichthouders uit landen die zich willen ontwikkelen richting een duurzame markteconomie en de Europese standaarden. Kennis over moderne (analyse-)technieken, instrumenten en recente economische en financiële inzichten is gedeeld, zowel in bilateraal als in internationaal opgezette seminars. DNB heeft in 2018 ongeveer 5,5 fte's aan technische samenwerkingsactiviteiten besteed, vergelijkbaar met voorgaande jaren. De internationale samenwerking van DNB richt zich bij voorrang op de vijftien landen die lid zijn van de Nederlands-Belgische IMF-kiesgroep: Armenië, Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Cyprus, Georgië, Israël, Kroatië, Macedonië, Moldavië, Montenegro, Oekraïne, Roemenië, België, Luxemburg en Nederland. Met de technische samenwerking ondersteunt en versterkt DNB deze kiesgroep die belangrijk is voor Nederland.

In 2018 heeft DNB zich op verschillende manieren gericht op jongeren bij haar financiële educatie.

Ten eerste heeft DNB een advies overgenomen van de Raad van Kinderen over financiële educatie. In het Raad van Kinderen-project, waaraan DNB jaarlijks deelneemt, adviseren basisschoolleerlingen over een door DNB aangereikt maatschappelijk vraagstuk. DNB kreeg het advies om jongeren op interactieve wijze te vertellen hoe je verstandig omgaat met geld, om zo bij te dragen aan het doorbreken van het taboe op schulden, zodat jongeren eerder om hulp vragen wanneer zij met geldproblemen te maken hebben. Ten tweede heeft DNB geparticipeerd in de activiteiten van het platform Wijzer in Geldzaken, onder meer door de adviezen van de Raad van Kinderen ook daar onder de aandacht te brengen. DNB heeft ten derde jongeren betrokken bij haar activiteiten door dit jaar 27.500 bezoekers te ontvangen in haar Bezoekerscentrum, die vooral bestonden uit middelbare scholieren van bovenbouw havo en vwo.

[Lees hier](#) meer over de activiteiten en resultaten omtrent maatschappelijke betrokkenheid.

MVO-visie

Als centrale bank, toezichthouder en resolutieautoriteit maakt DNB zich sterk voor financiële stabiliteit en draagt daarmee bij aan duurzame welvaart in Nederland. DNB hanteert als uitgangspunt dat ze niet alleen (bedrijfs-)economische aspecten, maar ook andere aspecten meeneemt in haar besluitvorming en handelen. Voor 2019-2025 heeft DNB een MVO-visie opgesteld die zich richt op de volgende twee thema's die passen bij haar mandaat en voortkomen uit de kerntaken:

1. Houdbare economische groei zonder schadelijke effecten voor de leefomgeving;
2. Een inclusief financieel en economisch systeem.

DNB adresseert deze thema's via haar kerntaken als centrale bank, toezichthouder en resolutieautoriteit. Als onafhankelijke organisatie gericht op de lange termijn is DNB bij uitstek gepositioneerd om een aanjagende rol te vervullen op MVO-gebied. Dit doet zij onder meer via haar kerntaken, maar ook via haar voorbeeldfunctie richting de financiële sector en haar vermogen om partijen te verbinden en platformen voor samenwerking te creëren. Op initiatief van DNB is bijvoorbeeld het Platform voor Duurzame Financiering (PDF) opgericht om de aandacht voor duurzame financiering binnen de Nederlandse financiële sector verder te stimuleren. Ook is DNB één van de oprichters van het Central Banks and Supervisors Network for Greening the Financial System (NGFS), waarvoor zij op dit moment tevens de voorzitter levert.

Zes speerpunten

Om de invulling van de twee thema's te concretiseren, heeft DNB vijf speerpunten geformuleerd die voortkomen uit haar kerntaken en één speerpunt dat betrekking heeft op haar eigen bedrijfsvoering:

Thema 'houdbare economische groei zonder schadelijke effecten voor de leefomgeving':

1. We brengen klimaat- en milieurisico's in kaart voor de financiële sector en stimuleren dat ze worden opgepakt;

2. We zetten duurzaamheidsvraagstukken, zoals de energietransitie en de overgang naar een klimaatneutrale economie, op de agenda;
3. We beleggen onze reserves op een duurzame manier.

Eigen bedrijfsvoering:

4. We integreren duurzaamheid in onze bedrijfsvoering.

Thema 'een inclusief financieel en economisch systeem':

5. We doen onderzoek naar houdbare en inclusieve economische groei;
6. We bevorderen de toegankelijkheid van het betalingsverkeer.

Deze thema's en bijbehorende speerpunten zijn nader uitgewerkt in de MVO-visie. In alle lagen van de organisatie, inclusief de directie, wordt de besluitvorming steeds getoetst aan deze visie.

De twee thema's van de MVO-visie dragen bij aan de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties. Dit zijn zeventien mondiale doelen waarmee organisaties, bedrijven en overheden zich committeren aan het substantieel verbeteren van de stand van de wereld in 2030. Door aan te sluiten bij de SDGs maakt DNB haar MVO-visie herkenbaar voor de maatschappij en voor andere organisaties. DNB zet specifiek in op het leveren van een bijdrage aan de realisatie van de volgende vier SDGs:

8. Waardig werk en economische groei;
12. Verantwoorde consumptie en productie;
13. Klimaatactie;
17. Partnerschap om doelstellingen te bereiken.

MVO-stakeholderdialoog

Bij het opstellen van haar nieuwe MVO-visie heeft DNB haar stakeholders via meerdere kanalen geconsulteerd. Zo is een nieuwe materialiteitsanalyse uitgevoerd, die belangrijke input heeft gegeven voor de formulering van de prioriteitsthema's en speerpunten van de MVO-visie. De materialiteitsanalyse is samengesteld aan de hand van het DNB-brede stakeholderonderzoek. Daarnaast heeft DNB separate stakeholdergesprekken uitgevoerd om de uitgangspunten van haar MVO-visie te toetsen en aan te scherpen. Lees hier meer voor een nadere toelichting op de dialoog die DNB voert met stakeholders.

Binnen DNB fungeert de Commissie MVO als aanjager op het gebied van duurzaamheid. Deze commissie heeft als taak de integratie van de MVO-visie binnen DNB te bevorderen, de doelstellingen op de korte termijn in de MVO-visie jaarlijks te actualiseren en toe te zien op de uitvoering. Daartoe informeert de Commissie MVO de directie en de raad van commissarissen van DNB periodiek over de voortgang, onder andere via rapportages. Tot slot toetst zowel de interne auditdienst (IAD) als de externe accountant van DNB de MVO-verslaglegging.

Monetaire taken

DNB en de ECB streven er binnen de mogelijkheden naar om zo transparant mogelijk te zijn over de invulling van het mandaat voor monetair beleid. Dit geldt zowel richting directe stakeholders als richting het bredere publiek. De ECB publiceert daarom notulen van alle monetaire vergaderingen. Ook licht de president van de ECB de monetaire besluiten in een persconferentie toe. Vanuit DNB zijn in 2018 bovendien de monetaire maatregelen en de overwegingen daarbij op verschillende manieren toegelicht, onder andere via publicaties, interviews en speeches. Tot slot heeft DNB de regering met regelmaat geïnformeerd over het monetair beleid, onder meer tijdens de reguliere ontmoetingen tussen de president van DNB en de minister van Financiën.

DNB besteedde in het afgelopen jaar in de monetaire beleidsvoorbereiding veel aandacht aan de duiding van de gematigde inflatie in het eurogebied. De nadruk daarbij lag niet alleen op de samenhang tussen inflatie en de spanning in de economie, maar ook op de meer trendmatige ontwikkelingen in de inflatie. De inzichten zijn ingebracht in de beraadslagingen over het monetair beleid bij de ECB en werden goed ontvangen. Daarnaast publiceerde DNB een studie over de natuurlijke rente, die onder economen en beleidsmakers wordt gezien als een potentieel belangrijk ijkpunt voor de beleidsrente. De studie, die beschikbaar is op de website, laat evenwel zien dat het concept van de natuurlijke rente slechts beperkt bruikbaar is voor monetaire beleidsmakers vanwege de grote onzekerheid waarmee deze wordt gemeten. Daarnaast bracht DNB een studie uit met een evaluatie van de liquiditeitssteun die het Eurosysteem tijdens de financiële crisis aan banken verstrekke. Deze had als doel om de transmissie van het monetair beleid te waarborgen en was nodig omdat markten voor liquiditeit opdroogden, met risico's voor de kredietverlening en de economie. De studie heeft ook aandacht voor de onbedoelde neveneffecten van liquiditeitssteun en doet aanbevelingen om deze te beperken. Door prikkels te introduceren die langdurig gebruik door banken ontmoedigen wordt de disciplinerende werking van markten bij het op orde brengen van bankbalansen bevorderd.

Advies en Onderzoek

DNB presenteerde in juni en december 2018 actuele macro-economische voorspellingen van de Nederlandse economie in de publicatie Economische ontwikkelingen en vooruitzichten (EOV). De EOV bevat niet alleen een centrale raming maar bespreekt ook belangrijke risico's. Zo werd in de EOV van december de invloed van toenemende wereldwijde financiële onrust op de Nederlandse economie in kaart gebracht. In juni was er aandacht voor de mogelijke effecten van toenemend protectionisme en een escalierend handelsconflict tussen China, de VS en de EU. Ook in andere publicaties is ingegaan op de winnaars en verliezers van een handelsoorlog.

In mei verscheen het boek “Structural Reforms: Moving the economy forward” dat uitkwam onder redactie van DNB. Daarin wordt aandacht gevraagd voor structurele versterking van de economieën in de Economische en Monetaire Unie, zoals maatregelen die de arbeidsparticipatie verhogen en de werking van de arbeidsmarkt en de woningmarkt verbeteren. In 2018 is een onderzoek gestart naar de aanbodzijde van de Nederlandse woningmarkt en werd een seminar rondom dat thema georganiseerd met nationale en internationale experts. In dat kader publiceerde DNB een studie over de rol van aanbodbeperkingen voor de Nederlandse huizenprijstdynamiek en werd in kaart gebracht hoe huizenprijzen en eigenwoningbezit in internationaal verband de gezinsbestedingen beïnvloeden. Op basis van microdata van Nederlandse bedrijven onderzoekt DNB hoe investeringen en productiviteit samenhangen met financiële factoren. Ook wordt gezien in hoeverre productiviteitsverschillen tussen bedrijven een indicatie zijn van misallocatie van productiefactoren, die een duurzame groei belemmeren. In 2018 werd in dit kader een workshop georganiseerd met het CPB en werden eerste bevindingen gepresenteerd en gepubliceerd. Dit onderzoek loopt door in 2019.

DNB deed onderzoek naar de effectiviteit van de ‘Buitensporige tekortenprocedure’ uit het Stabiliteitspact over de periode 1999–2017, dat in september neersloeg in een Working Paper en is gepresenteerd op de Nederlandse Economendag. Uit de analyse volgt dat de correctieve arm van het Stabiliteitspact effectief is geweest in het reduceren van grote tekorten.

Het DNB-onderzoeksprogramma 2018 was gebaseerd op de onderzoeksagenda die de thema’s voor onderzoek voor de komende jaren weergeeft. Deze thema’s zijn:

1. De effecten van onconventioneel monetair beleid;
2. Het nieuwe normaal van monetair beleid;
3. Inflatiedynamiek;
4. Kredietaanbod;

5. Financiële stabiliteit en regulering;
6. Duurzame ontwikkeling;
7. Betalingsverkeer en infrastructuur.

Het jaarlijkse wetenschappelijk congres bij DNB ging over kredietverlening. Doel van het congres was om onderzoek over de relatie tussen monetair beleid, bancaire kredietverlening en de reële economie te bespreken. De keynote speeches werden gegeven door Simon Gilchrist en Atif Mian.

In 2018 is een nieuwe versie gepubliceerd van het model DELFI, dat DNB gebruikt voor voorspellingen en scenarioanalyses over de Nederlandse economie. In de nieuwe versie van DELFI is een module opgenomen die het gedrag van de bankensector beschrijft. Daarnaast is de module van de pensioensector aangepast en is de invloed van vertrouwen op de bestedingen in het model opgenomen. Met deze aanpassingen heeft het model meer handvatten gekregen om de interactie tussen de financiële sector en reële economie te analyseren, in het bijzonder de rol die de bankensector vervult in de transmissie van financiële schokken en veranderingen in regelgeving naar de bredere economie. Naast DELFI onderhoudt DNB ook kleinere econometrische modellen voor voorspellingen op de korte termijn van de conjunctuur en de inflatie.

De gerealiseerde kosten voor de hoofdtaken monetaire taken en advies en onderzoek bedragen in 2018 EUR 62,5 miljoen en komen hiermee EUR 0,8 miljoen hoger uit dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat er meer ICT-ondersteuning nodig was dan begroot. [Klik hier](#) voor een volledig overzicht van de kosten.

Betalingsverkeer

Het MOB heeft in 2018 met diverse activiteiten bijgedragen aan een toegankelijke en efficiënte inrichting van het Nederlandse en Europese betalingsverkeer. DNB is voorzitter en voert het secretariaat van het MOB, waaraan vertegenwoordigers van diverse aanbieders en gebruikers

68 in het betalingsverkeer deelnemen. Op internationaal niveau heeft DNB via het MOB het Europese platform Pay-Able ondersteund bij het bereiken van opname van betaalautomaten in de Europese toegankelijkheidwet (European Accessibility Act). Op 8 november 2018 hebben het Europees Parlement en de Europese Raad hiermee ingestemd. Verder heeft de Euro Retail Payments Board (ERPB), waar DNB lid van is, een rapport uitgebracht dat een overzicht biedt van toegankelijkheidsproblemen in het retailbetalingsverkeer in het eurogebied en dat oplossingen toont die landen kunnen invoeren.

Het MOB heeft onderzoek laten uitvoeren onder kwetsbare groepen consumenten om na te gaan of zij zelfstandig kunnen deelnemen aan het betalingsverkeer. Uit het onderzoek blijkt dat mensen zonder internet, rolstoelgebruikers, blinden en slechtzienden problemen ervaren bij het zelfstandig uitvoeren van alledaagse bank- en betaaldiensten, zoals contant geld opnemen en betaalopdrachten geven. Het MOB zal in 2019 bilaterale gesprekken met banken voeren over de uitkomsten van het onderzoek. Tot slot heeft het MOB eind 2017 onder ruim duizend winkeliers onderzoek laten doen naar de acceptatie van betaalmiddelen. Contant geld is met een acceptatiegraad van 96% het meest geaccepteerde betaalmiddel, gevolgd door de pinpas die 82% van de winkeliers accepteren. Hoewel de meeste Nederlanders hun aankopen betalen met de pinpas, geven sommigen de voorkeur aan contant geld. Tot deze groep behoren onder andere kwetsbare mensen. Voor hen is het belangrijk dat zij contant kunnen blijven betalen. Door dit onderzoek te bespreken met het ministerie van Financiën heeft het MOB bijgedragen aan het blijvend functioneren van contant geld als betaalmiddel. Dit borgt de toegankelijkheid en stabiliteit van het betalingsverkeer. De minister heeft op 7 december 2018 zijn opvattingen over contant geld aan de Tweede Kamer gegeven. Op 15 januari 2019 heeft de Tweede Kamer in lijn met de opvattingen van de minister besloten dat contant betalen mogelijk moet blijven.

DNB heeft in 2018 onderzoek gedaan naar het belang van financiële inclusie en haar visie daarop in nationaal en internationaal verband uitgedragen. Zo is in 2018 kwalitatief onderzoek uitgevoerd onder jongeren in Nederland naar de omgang met geld en de rol van betaalmiddelen daarin. Jongeren betalen vooral elektronisch en bankieren via hun mobiel. Voor financieel advies over complexe financiële onderwerpen kloppen zij in eerste instantie aan bij hun ouders, gevolgd door het internet. De uitkomsten van dit onderzoek zijn gedeeld met het Nibud. Daarnaast neemt DNB deel aan het Financial Inclusion Global Initiative van de Wereldbank. Dit initiatief heeft mede als doel om consumenten toegang te geven tot betaalrekeningen en om het gebruik van elektronische betaalmiddelen te stimuleren.

DNB heeft in 2018 het betalingsverkeer verder verduurzaamd. Zo heeft zij onderzoek gedaan naar de milieubelasting van contante betalingen (DNB Working Paper). Uit het onderzoek blijkt dat het fossiele brandstoffenverbruik door waardevervoerders, energieverbruik van geldautomaten en ertswinning ten behoeve van muntenproductie zwaar wegen in de totale milieubelasting. DNB heeft de uitkomsten besproken met andere centrale banken en marktpartijen die actief zijn in de chartale keten, om na te gaan of milieubesparende maatregelen mogelijk zijn. Eén van de maatregelen die DNB heeft ingevoerd betreft het bevorderen van het ruilen en kopen van euromunten waar Nederland een overschot aan heeft aan eurolanden die een tekort hebben, en andersom. Zo heeft DNB in 2018 10,5 miljoen munten van 1 en 2 cent verkocht aan de centrale bank van Luxemburg. Ook heeft DNB zich ingezet voor een efficiënt bankbiljettensorteerproces. Het verder optimaliseren van de techniek achter het sorteren leidt tot minder onterecht afgekeurde biljetten, die weer in circulatie kunnen worden gebracht, en dus tot een lagere bankbiljettenproductie. Tot slot heeft DNB analyses uitgevoerd op grote hoeveelheden sorteerddata om meer te weten te komen over de levenscyclus van bankbiljetten en mogelijke

verbeteringen daarin. Hierdoor kan DNB de chartale keten duurzamer en efficiënter laten functioneren. DNB heeft de kennis hierover gedeeld met andere centrale banken.

De gerealiseerde kosten voor de hoofdtak betalingsverkeer bedragen in 2018 EUR 109,5 miljoen en komen hiermee EUR 11,6 miljoen hoger uit dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat ten aanzien van de productie van bankbiljetten meer kosten in 2018 neerslaan dan begroot. [Lees hier](#) meer voor een volledig overzicht van de kosten.

Financiële Stabiliteit

DNB identificeert in het halfjaarlijkse Overzicht Financiële Stabiliteit (OFS) de belangrijkste ontwikkelingen en kwetsbaarheden die de stabiliteit van het Nederlandse financiële stelsel kunnen raken en doet beleidsaanbevelingen om deze systeemrisico's tegen te gaan. In 2018 heeft DNB aandacht gevraagd voor de effecten van het ruime monetair beleid op het risicogedrag van financiële partijen. Ook heeft DNB erop gewezen dat verschillende Europese landen nog altijd te kampen hebben met hoge schulden in de private of publieke sector. Verder heeft DNB de gevolgen van de economische kwetsbaarheden in opkomende markten voor de Nederlandse financiële sector geanalyseerd, alsmede de risico's van een schok op financiële markten, de gevolgen van een internationale handelsoorlog en kwetsbaarheden in de markt van commercieel vastgoed. DNB hanteert een gestructureerde aanpak om opvolging te geven aan de gesignaleerde risico's en deze gericht te vertalen naar de toezichtpraktijk. Daarnaast brengt DNB de analyses uit het OFS actief onder de aandacht in de media en in haar overleggen met de financiële sector en andere betrokken organisaties, waaronder de ECB. Ook vormde het OFS de basis voor het jaarlijkse debat van de president van DNB met de Tweede Kamer over de stand van zaken van de financiële sector.

De risico's voor financiële stabiliteit worden ook besproken in het Financieel Stabiliteitscomité (FSC). Dit is het

macroprudentieel overlegorgaan in Nederland waarin DNB, de Autoriteit Financiële Markten (AFM), het ministerie van Financiën en het Centraal Planbureau (CPB), onder voorzitterschap van de president van DNB, bijeenkomen om relevante ontwikkelingen te bespreken en – waar nodig – waarschuwingen en aanbevelingen te doen. Naast de actuele ontwikkelingen op financiële markten en de brexit, heeft het FSC specifiek gesproken over de risico's ten aanzien van cyberdreigingen, crypto-assets, repomarkten en vermogensbeheerders. Ook zijn beleidsopties verkend om oververhitting op de huizenmarkt tegen te gaan. De leden van het FSC hebben geconstateerd dat de samenwerking goed verloopt. Om het functioneren van het FSC in het macroprudentieel beleid nog steviger te verankeren is besloten om – in lijn met internationale aanbevelingen van het IMF en de FSB – de huidige praktijk wettelijk te verankeren.

DNB beschikt over verschillende macroprudentiële instrumenten om systeemrisico's tegen te gaan. DNB heeft in het afgelopen jaar besloten om de systeemrelevantiebuffer voor ING Bank, Rabobank en ABN AMRO Bank op 3% van de risicogewogen activa te handhaven en voor Volksbank en BNG Bank op 1%. Het aanhouden van extra kapitaal leidt tot een betere weerbaarheid van de financiële sector. De contracyclische buffer is gehandhaafd op 0%, mede omdat de huidige kredietverlening zich nog altijd onder de trend bevindt. Verder heeft DNB nauw samengewerkt met de ECB om gezamenlijk een risicomonitoringraamwerk voor alternatieve beleggingsfondsen te ontwikkelen. Dit betreft onder andere hedgefondsen, private-equityfondsen en vastgoedfondsen die in afgelopen jaren een snelle groei laten zien en waar zich mogelijk risico's kunnen ontwikkelen.

Stresstesten zijn een belangrijk instrument om de schokbestendigheid van financiële instellingen te identificeren en de wisselwerking met de macro-economie in kaart te brengen. DNB heeft afgelopen jaar

70 actief bijgedragen en meegewerkt aan de stresstest van de Europese Bankautoriteit (EBA). Hieruit blijkt dat Nederlandse banken goed in staat zijn om verliezen op te vangen en een voldoende sterke kapitaalpositie behouden in een scenario van lagere groei, hogere werkloosheid, stijging van de rente en dalende vastgoedprijzen. De Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen (EIOPA) heeft een stresstest uitgevoerd ten aanzien van verzekeraars. Hieruit blijkt dat Nederlandse verzekeringsgroepen relatief kwetsbaar zijn voor een dalende rente. Nederlandse verzekeraars blijken daarentegen minder vatbaar voor een plotseling stijgende rente in combinatie met dalende activaprijzen. Ook zijn Nederlandse verzekeraars goed bestand tegen natuurrampscenario's.

De huizenmarkt is van groot belang voor de financiële stabiliteit en duurzame economische ontwikkeling in Nederland. DNB monitort de ontwikkelingen daarom zorgvuldig en heeft geconstateerd dat de spanning op de huizenmarkt verder is toegenomen. Indicatoren laten een verslechtering zien van de betaalbaarheid van woningen, vooral in de grote steden. Dit gaat ook gepaard met meer risicovol leengedrag. Tegelijkertijd neemt de hypothecaire kredietverlening als geheel nog niet toe. DNB heeft in 2018 een internationaal seminar georganiseerd over de huizenmarkt in grote steden. Vertegenwoordigers vanuit de politiek, wetenschap en beleidsmakers hebben gesproken over de belangrijkste oorzaken van de snelle prijsstijgingen. Belangrijke knelpunten bevinden zich vooral op het gebied van het aanbod van woningen in het middensegment van de huurmarkt. Daarnaast heeft DNB afgelopen jaar bijgedragen aan onderzoek naar de rol van taxaties in het prijsvormingsproces.

Door actieve inzet en het leveren van een constructieve bijdrage heeft DNB het afgelopen jaar bijgedragen aan een sterke positie van Nederland in internationaal overleg. Dit blijkt onder andere uit het feit dat de president van DNB gekozen is tot vicevoorzitter van de FSB en dat

Nederland afgelopen jaar opnieuw een uitnodiging gekregen voor de vergaderingen van de G20. De inbreng in het IMF heeft zich gericht op het versterken van de surveillancefunctie, het verduidelijken van de richtlijnen voor het programmaontwerp voor landen die zich in een muntunie bevinden en het verbeteren van de analyses van schuldhoudbaarheid. Daarnaast heeft DNB gepleit voor een verhoging van de huidige inbreng in het IMF van landen op basis van de bestaande quotaformule. DNB blijft investeren in een goede samenwerking van de landen in de kiesgroep, onder meer door het leveren van technische samenwerking (zie [Maatschappelijke betrokkenheid](#)). Het IMF heeft geconstateerd dat Nederland goede opvolging geeft aan de aanbevelingen in het Financial Sector Assessment Program-rapport. Verder heeft DNB zich in het Bazels Comité sterk ingezet voor een tijdige en volledige implementatie van de eind 2017 overeengekomen afspraken en voor het verder doorbreken van de verwevenheid tussen overheden en banken.

De gerealiseerde kosten voor de hoofdtak financiële stabiliteit bedragen in 2018 EUR 11,4 miljoen en komen hiermee EUR 0,5 miljoen lager uit dan begroot. Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat er minder juridisch advies is afgenomen dan begroot. [Lees hier](#) meer voor een volledig overzicht van de kosten.

Toezicht

Banken

Tegen de achtergrond van een economisch gunstig klimaat is ondanks uitdagende omstandigheden de winstgevendheid van Nederlandse banken op peil gebleven. De lage rentestand en technologische vernieuwingen hebben impact op de bedrijfsmodellen van banken. Daarnaast spelen er maatschappelijke en geopolitieke ontwikkelingen als de brexit en de onrust in Turkije, die voor additionele onzekerheid zorgen. Desalniettemin is in 2018 de winstgevendheid van het bankwezen op peil gebleven. Banken zijn in staat geweest de rentemarge stabiel te houden en kenden lage reserveringen voor kredietrisico.

Uit de stresstest die de Europese Bankautoriteit in 2018 in samenwerking met onder meer de Europese Centrale Bank (ECB) uitvoerde bleek dat de deelnemende banken hun weerbaarheid tegen financiële schokken hebben verbeterd. De stresstest bood ook goed inzicht in de kwetsbaarheden van de Nederlandse en Europese banken bij een afkoelende economie. Dit geldt ook voor de vier Nederlandse banken die deelnamen aan de test (zie ook [Financiële Stabiliteit](#)). DNB heeft verder in 2018 zes onderzoeken uitgevoerd in het kader van de Targeted Review of Internal Models. Dit betreft een meerjarig SSM-onderzoek naar de kwaliteit van de interne modellen die banken voor Pijler 1-risico's hanteren. Ook heeft DNB in SSM-verband een thematisch kredietrisico-onderzoek naar de MKB-portefeuilles bij de grootste banken uitgevoerd. DNB besteedt ook veel aandacht aan de kleinere en middelgrote banken. Zo zijn er verschillende onderzoeken gedaan naar onder andere governance, gedrag en cultuur, cybercrime en datakwaliteit. Waar tekortkomingen zijn geconstateerd is bijgestuurd, niet alleen gericht op het direct adresseren van de tekortkomingen maar ook in het delen van de bevindingen met de sector via ronde tafels en seminars. Tevens zijn verschillende verklaringen van geen bezwaar afgegeven voor beursgangen of het inleveren van de bancaire vergunning.

Gegeven de aanhoudende problematiek ten aanzien van de beheersing van het risico op betrokkenheid bij financieel-economische criminaliteit, heeft DNB in 2018 via rondetafelbijeenkomsten met banken en FEC-partners initiatieven ontplooid om een effectievere Wwft-naleving te verkennen. De geïdentificeerde initiatieven zullen in 2019 verder worden uitgewerkt. In hoofdstuk 3 wordt een nadere toelichting gegeven op het integriteitstoezicht van DNB. Kostenbewustzijn is een doorlopend aandachtspunt in het toezicht. Om opvolging te geven aan de conclusies van de werkgroep indirecte kosten in 2018, zijn alle banken geïnformeerd over de onderzoeken, thema's en incidentele data uitvragen die in 2019 zullen plaatsvinden.

Verzekeraars

De rationalisatie en consolidatie in de verzekeringssector was in 2018 een belangrijk aandachtsgebied voor DNB. Vaak betreft het hier trajecten, die een langere doorlooptijd kennen. Aan het eind van dit traject heeft DNB een formele rol in het traject voor de aanvraag van een verklaring van geen bezwaar (vvgb) voor de overname van een verzekeraar door een andere verzekeraar en de portefeuilleoverdracht tussen verzekeraars.

Drie jaar na de invoering van Solvency II kan geconstateerd worden dat de sector zich goed aan het nieuwe toezichtkader heeft aangepast. De kwaliteit van de rapportages alsook de zogenoemde Own Risk and Solvency Assessment (ORSA) neemt toe. Veel aandacht ging in 2018 uit naar de beoordeling van interne risicomodellen van verzekeraars. Omdat de impact van deze modellen op het aan te houden kapitaal van verzekeraars groot is, en het vooral de grote, systeemrelevante verzekeraars betreft, krijgt dit onderwerp een hoge prioriteit. Solvency II is een volgende stap in de toezichtconvergentie in de Europese Unie. Ofschoon er nog geen sprake is van een 'Verzekeringsunie', zoals bij banken het geval is, neemt de inzet van DNB in de Europese Unie op het gebied van het toezicht op verzekeraars toe, vooral ook in het kader van EIOPA.

In 2018 is veel aandacht besteed aan de naleving van de sanctiewetgeving door verzekeraars, evenals het functioneren van de compliancefunctie bij enkele verzekeraars. In dit verband zijn verschillende tekortkomingen geconstateerd die in het algemeen voortvarend door verzekeraars worden opgepakt.

DNB vindt een goede dialoog met haar stakeholders van groot belang, ook in haar toezicht op verzekeraars. Tegen deze achtergrond is de intensiteit van de externe communicatie toegenomen. In 2018 is een recordaantal seminars, rondetafelbijeenkomsten en vergelijkbare bijeenkomsten georganiseerd: een ontwikkeling die zich zal

72 voortzetten, waarbij ook gekeken wordt naar de inzet van nieuwe media, zoals webinars. De dialoog met verzekeraars heeft onder andere geleid tot een verdere invulling aan proportionaliteit van het toezicht, binnen de mogelijkheden die Solvency II hiertoe biedt.

Pensioenfondsen

Consolidatie is al lange tijd gaande in de Nederlandse pensioensector, wat zichtbaar wordt in een gestage daling van het aantal pensioenfondsen en premie-pensioeninstellingen. Ook al neemt het aantal instellingen gestaag af, de gemiddelde omvang en complexiteit van pensioeninstellingen neemt toe. DNB heeft in de afgelopen periode het toezicht op de middelgrote pensioenfondsen iets geïntensiveerd en het aantal reguliere contact-momenten is toegenomen. Het grootste deel van het pensioenvermogen van liquiderende pensioenfondsen komt terecht bij de algemene pensioenfondsen (APF's). In 2018 heeft DNB een aantal onderzoeken uitgevoerd bij APF's die open staan voor aansluiting van nieuwe klanten. Doel van deze onderzoeken was het tijdig in beeld krijgen hoe de APF's in de praktijk opereren en welke risico's daaruit voortkomen.

In het licht van mogelijke wijzigingen in het pensioen-contract heeft DNB ook in 2018 aandacht gevraagd voor de beheersing van strategische risico's en verandervermogen bij de pensioenfondsen. Alle fondsen zijn zich bewust van de noodzaak te werken aan het eigen verandervermogen om voorbereid te zijn op de toekomst.

De financiële positie van pensioenfondsen en kortingen die zij mogelijk in de toekomst moeten doorvoeren blijven punten van aandacht voor DNB. Inmiddels hebben de meeste fondsen de pensioenen weer gedeeltelijk of geheel kunnen indexeren. Er zijn echter ook pensioenfondsen, waaronder de grootste, die onder de minimumgrens voor het eigen vermogen blijven. Als de financiële positie van deze fondsen niet op tijd herstelt, zullen ze de pensioenen in 2020 of 2021 moeten korten.

Met het oog op risico's die samenhangen met de informatievoorziening van pensioeninstellingen is in samenwerking met de sector het informatiebeveiligings-beoordelingskader geactualiseerd. Ten behoeve van de beheersing van cyberrisico's zijn verschillende cross-sectorale onderzoeken uitgevoerd naar, onder meer uitbesteding, datakwaliteit en doorlopend toezicht op transitie van zowel instellingen als systemen.

Veel van de aanbevelingen van de Werkgroep Indirecte Kosten Toezicht zijn in 2018 al meegenomen in de werkwijze en communicatie van DNB naar de sector, zoals de individuele toezichtkalenders die alle (actieve) pensioeninstellingen hebben ontvangen. Daarnaast heeft DNB communicatie met de instellingen verder gedigitaliseerd en hebben de instellingen sinds 2018 de mogelijkheid om meldingen voor Collectieve Waardeoverdrachten (CWO), liquidaties en uitbestedingen via het digitale portal van DNB te uploaden. Ook kunnen de eerste pensioeninstellingen zelf organisatiegegevens via het digitale portal actualiseren.

Betaalinstellingen, beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen

Begin 2018 is ook MIFID II in werking getreden, waardoor meer beleggingsactiviteiten vergunningsplichtig zijn geworden. In dit kader heeft DNB 14 prudentiële adviezen inzake vergunningsaanvragen verleend aan de AFM en 125 gerelateerde verklaringen van geen bezwaar afgerond. Voor handelaren voor eigen rekening is begin 2018 het toezichtregime aangepast, waardoor deze instellingen moeten voldoen aan de eisen uit de CRR en CRD. De overgang is voorspoedig verlopen: momenteel voldoen de partijen aan de voor hen geldende eisen. In het toezicht op grote vermogensbeheerders heeft DNB extra aandacht besteed aan afwikkelplannen en de implicaties van de brexit voor deze ondernemingen. Voorts is in 2018 overgegaan op een nieuw rapportagesysteem voor de financiële rapportages van beleggingsinstellingen en beleggingsondernemingen. DNB heeft bij de aanpassingen gestreefd naar verduidelijking en het voorkomen van

doublures. Ook heeft DNB extra aandacht besteed aan de kwaliteit van de financiële rapportages, in gesprekken met individuele instellingen en door middel van de publicatie van een handleiding.

De totale gerealiseerde toezichtkosten bedragen in 2018 EUR 157,1 miljoen en komen hiermee EUR 0,2 miljoen lager uit dan begroot. De eigen kosten van de toezichtdivisies zijn EUR 1,6 miljoen lager dan begroot. De toegerekende kosten zijn EUR 1,3 miljoen hoger dan begroot. Bij de toegerekende kosten zijn de effecten van de tijdelijke huisvesting en de voorziening van ICT grotendeels opgevangen door besparingen bij de overige ondersteuning. [Lees hier](#) meer voor een volledig overzicht van de kosten.

Resolutie

Banken

DNB voert haar resolutietaak uit als onderdeel van het gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme (Single Resolution Mechanism – SRM). Binnen de internal resolution teams (IRT's) van de Single Resolution Board (SRB) heeft DNB in 2018 haar bijdrage geleverd aan de volgende fase van resolutieplannen voor de zeven Nederlandse banken die onder de directe bevoegdheid van de SRB vallen. Voor vijf van de zeven banken is conform de cyclus een nieuw resolutieplan opgesteld. Voor vier banken heeft de SRB een geconsolideerde MREL-eis (minimum requirement for own funds and eligible liabilities, dat wil zeggen de vereiste minimumhoeveelheid aan verliesabsorberend vermogen) vastgesteld, die door DNB aan de betreffende banken is gecommuniceerd.

Voor de banken die onder de directe verantwoordelijkheid van de SRB vallen, is een zogenoemde bail-in de voorkeursstrategie. Bij een bail-in zijn aandeelhouders en schuldeisers gezamenlijk verantwoordelijk voor de redding van een bank. De concrete uitvoering van deze strategie is grotendeels de verantwoordelijkheid van DNB. Daarom is in 2018 het bail-in-mechanisme verder ontwikkeld en zijn stappen gezet ten aanzien van de concrete operationalisering ervan. Omdat het hierbij essentieel is dat de banken daadwerkelijk en

effectief de geconstateerde verliezen kunnen absorberen, heeft DNB samen met de SRB richtlijnen opgesteld.

Op basis hiervan zijn de betreffende grootbanken in overleg met DNB instellingsspecifieke 'bail-in-draaiboeken' gaan ontwikkelen.

Voor banken die onder de directe verantwoordelijkheid van DNB vallen, zijn bovendien twee plannen opgesteld voor instellingen waarvoor resolutie de voorkeursstrategie is en vijftien plannen voor instellingen waarvoor faillissement wordt voorzien in geval van falen. Daarnaast is voor twee instellingen de voorlopige voorkeursstrategie vastgesteld. Daarmee is nagenoeg 100% van de sector (30 van de 31 banken) van plannen voorzien.

DNB heeft in 2018 nieuwe stappen gezet in de operationalisering van het resolutie-instrumentarium. Zo is de oprichting van een overbruggingsstichting afgerond als onderdeel van de inrichting van het brugbankinstrument. Om het instrument van verkoop van onderneming effectief en tijdig toe te kunnen passen is in 2018 een operationeel draaiboek opgesteld en is het juridisch kader voor de vormgeving van het verkoopproces vastgesteld. Wat betreft liquiditeitsverstrekking aan banken in resolutie is een DNB-brede visie hierop opgesteld, die als basis dient voor positiebepaling in internationale gremia. Verder is gewerkt aan het verbeteren van het gebruik van data bij voorbereidende en uitvoerende resolutiewerkzaamheden, in aansluiting op de ambitie van DNB om meer datagedreven toezicht te houden.

In SRM-verband is eind 2018 de samenwerkingsovereenkomst ondertekend tussen de SRB en de nationale resolutieautoriteiten. Deze schept duidelijkheid over de rolverdeling, samenwerking en bevoegdheden binnen het SRM. Conform de inzet van DNB heeft de SRB bij de vaststelling van het MREL-beleid voor 2018 meer nadruk gelegd op de opbouw van een geloofwaardige, bail-inbare kapitaallaag. Hiertoe heeft DNB actief deelgenomen in de SRM MREL-taskforce. Het beleid bevat duidelijke eisen, bijvoorbeeld op het gebied van achterstelling en 'internal

- 74 MREL', en wordt toegepast op een grotere groep banken, zodat de afwikkelbaarheid van banken binnen het SRM wordt bevorderd. Wel blijven verdere stappen nodig om het beleid te optimaliseren, waarbij rekening wordt gehouden met mogelijk noodzakelijke uitzonderingen van instrumenten en achterstellingsvereisten conform de Tweede Richtlijn herstel en afwikkeling van banken (BRRD-2).

Depositogarantiestelsel

DNB en de banken hebben in 2018 gewerkt aan de implementatie in hun systemen van de vereisten op het gebied van het individueel klantbeeld (IKB). Aan de zijde van DNB is het uitkeringssysteem aangesloten op de IKB-standaard, waardoor het vanaf 2019 technisch mogelijk is om binnen zeven werkdagen uit te keren.

Uit de nieuwe DGS-richtlijn volgt een verplichte samenwerking in Europees verband tussen nationale depositogarantiestelsels. Nadat DNB en het Deposito-garantiefonds in 2017 zijn toegetreden tot de multilaterale samenwerkingsovereenkomst van het European Forum of Deposit Insurers (EFDI) zijn in 2018 aanvullende bilaterale samenwerkingsovereenkomsten getekend met tegenhangers in België, Duitsland en Malta ten aanzien van de operationele vormgeving van de samenwerking.

Het benutten van de synergie tussen de resolutietaak en de centrale bank- en toezichttaak van DNB gebeurt onder andere op het gebied van crisismanagement. In 2018 heeft DNB voor het eerst een operational capability test uitgevoerd voor het DGS waarbij van begin- tot eindstadium een volledige DGS-uitkering is gesimuleerd. De opgedane ervaringen – bijvoorbeeld ten aanzien van het organiseren, uitvoeren en evalueren van dergelijke stresstesten – kunnen ook worden meegenomen in de crisismanagementaanpak voor de resolutietaak.

Internationaal

DNB heeft in 2018 een voorlichtingscampagne gevoerd om inwoners van Bonaire, Sint Eustatius en Saba bekend te maken met de beschermende werking van het

depositogarantiestelsel voor Caribisch Nederland (DGS-CN), nadat het in oktober 2017 was ingevoerd. De operationele uitvoeringsorganisatie is ter plaatse opgezet. Op Europees niveau heeft DNB door het bieden van technische expertise bijgedragen aan beleidsdiscussies over de vormgeving van een European Deposit Insurance Scheme (EDIS). Binnen EBA draagt DNB in een nieuw opgerichte DGS-taskforce bij aan input voor de evaluatie van de DGS-richtlijn die medio 2019 door de Europese Commissie gepubliceerd moet worden.

De gerealiseerde kosten voor de hoofdtak resolutie bedragen in 2018 EUR 7,3 miljoen en komen hiermee EUR 1,4 miljoen lager uit dan begroot. Deze onderschijding heeft voor EUR 0,7 miljoen betrekking op de resolutie van banken, waar minder externe inhuur nodig bleek dan begroot en voor EUR 0,6 miljoen betrekking op de resolutie van verzekeraars, waar de aanloopkosten lager bleken dan begroot.

De gerealiseerde kosten voor de DGS-taak bedroegen in 2018 EUR 10,3 miljoen en komen hiermee EUR 0,2 miljoen lager uit dan begroot. Deze onderschijding wordt grotendeels veroorzaakt door lagere inhuurkosten dan begroot.

[Lees hier](#) meer voor een volledig overzicht van de kosten.

Statistiek

De technische infrastructuur, de werkprocessen en de spelregels voor het verantwoord omgaan met data liggen aan de basis van het bankbrede datafundament. DNB heeft in 2019 dit fundament verder ontwikkeld door versterking van de bankbrede datagovernance en het inrichten van een verwerkingsstraat voor granulaire (zeer gedetailleerde) data op het dataplatform. Op basis van dit fundament levert DNB niet alleen kwalitatief hoogwaardige statistieken voor gebruikers binnen en buiten DNB, maar ook hoogwaardige toezichtdata en gestroomlijnde rapportageprocessen ten behoeve van gezaghebbend en maatgevend toezicht.

Om relevante informatie toegankelijk te maken voor andere DNB-onderdelen, werkt de statistiekfunctie in dataketens over divisies heen, met een heldere taakverdeling over ontsluiting, controles, beheer en gebruik. Verbeterde ontsluiting van data, waaronder het opzetten van een centrale plek waar data kunnen worden gevonden, is een

belangrijk ingrediënt voor het speerpunt van DNB om de grotere beschikbaarheid van data en nieuwe technologieën beter te benutten. In het afgelopen jaar zijn binnen de ketens nieuwe databronnen ontsloten en gepresenteerd in informatiepunten, zoals datavisualisaties (dashboards).

DNB heeft de ontsluiting van data naar externe gebruikers geprofessionaliseerd. Begin 2018 is de nieuwe statistieksite gelanceerd. Deze site biedt meer mogelijkheden om data te bekijken en te gebruiken. De data zijn beter vindbaar en er ligt meer nadruk op de visualisatie van data dan voorheen; daarbij spelen dashboards een grote rol. DNB heeft zich hierbij gecommitteerd aan de beginselen van 'open data' en stelt, binnen de grenzen van de wet, data op toegankelijke wijze beschikbaar voor het publiek. Statistische publicaties worden gekenmerkt door breuken in tijdreeksen. Deze ontstaan door bijvoorbeeld herzieningen in statistische raamwerken of wijzigingen in de populatie van rapporterende instellingen. Op de nieuwe website is een groot aantal breukvrije tijdreeksen beschikbaar gesteld. Hiermee is DNB tegemoet gekomen aan een belangrijke wens van datagebruikers.

In 2018 heeft DNB verschillende nieuwe en veranderde rapportageverplichtingen geïmplementeerd. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Anacredit-verordening van het ESCB, waarmee gedetailleerde informatie over bankleningen bij Europese banken wordt verzameld. De statistiefunctie binnen DNB streeft zoveel mogelijk naar harmonisatie van processen van datarapportage en -doorlevering in een internationaal kader. Dit verhoogt de efficiëntie van werkprocessen. Zo is bijgedragen aan de vormgeving van best practices op dit onderdeel in Europees verband. Voor een nieuwe rapportage (SHS-G) – die betrekking heeft op de grootbanken – is gekozen voor een door de ECB ingericht gemeenschappelijk platform. Hierdoor hoeft deze rapportage niet op nationaal niveau door DNB geïmplementeerd te worden. Tot slot heeft DNB rapportagestromen naar het nieuwe ontvangstportaal, het Digitaal Loket Rapportages, gemigreerd. Hieronder vallen bijvoorbeeld de toezichtverslagstaten voor de pensioenfondsen en

beleggingsondernemingen. Met de migratie van de rapportages wordt uniformiteit bereikt bij de ontvangst en verwerking van rapportages en kunnen we efficiënter met de rapporteurs over hun rapportages communiceren.

In 2018 heeft DNB bereikt dat er volledige consistentie bestaat tussen haar betalingsbalans en de buitenlandrekening van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), waardoor Nederland op dit vlak een voorloper is binnen Europa. Daarmee is een wens van Nederlandse beleidsmakers vervuld. Naast het creëren van deze consistentie is de samenwerking tussen DNB en het CBS verder geïntensiveerd. DNB en het CBS maken daarbij optimaal gebruik van elkaars expertise. DNB is verantwoordelijk voor de waarneming van de financiële sectoren, de effectenstatistieken en de Nederlandse betalingsbalans. Het CBS stelt de Nationale Rekeningen samen en neemt de niet-financiële sectoren waar. Financiële instellingen profiteren van de nieuwe samenwerking, omdat de rapportages van DNB en het CBS beter dan voorheen op elkaar zijn afgestemd en ze daarom nog maar aan één van de twee partijen hoeven te rapporteren ten behoeve van de macro-economische statistiek.

De kerntaak Statistiek kent een overschrijding van EUR 5,5 miljoen. Dit wordt veroorzaakt doordat de gemiddelde bezetting bij de divisie Statistiek hoger is dan begroot, door aanscherping van het activeringsbeleid en door meer afgenomen ondersteuning van ICT dan begroot. Aangezien de taak Statistiek ICT gedreven is, landt een aanzienlijk deel van de kosten voor de vorming van de voorziening op deze taak (EUR 2,6 mln). Lees hier meer voor een volledig overzicht van de kosten.

HR-beleid

Kerncijfers personeelsbestand

Tabel 4.1 laat het personeelsbestand van DNB zien in 2018 ten opzichte van 2017. De toename in fte betreft met name toezicht, als gevolg van de toenemende aandacht voor innovatie en fintech en de versterking van het toezicht op informatiebeveiligingsrisico's.

Tabel 4.1 Kerncijfers HR

	2018	2017
Aantal medewerkers (regulier en directie)	1953	1920 ¹
Gemiddeld aantal fte	1815,6	1761,5
DNB % vrouwen	38,5%	38,5%
Medewerkers % vrouwen	38,9%	39,1%
Directie % vrouwen	40,0%	0,0%
Secretaris-directeur % vrouwen	0,0%	100,0% ²
Divisiel directeuren % vrouwen	23,5%	23,1%
Afdelingshoofden % vrouwen	34,4%	32,6%
Sectiehoofden % vrouwen	33,3%	39,1%
Opleidingskosten realisatie (EUR)	5.991.408	6.010.208
Opleidingskosten budget (EUR)	6.636.295	6.364.462
Aantal medewerkers in 2018 met een vast en tijdelijk dienstverband naar vrouw/man	Vrouw	Man
Vast	1713	1059
Tijdelijk	240	142
Totaal	1953	1201
Aantal medewerkers in 2018 met een fulltime en parttime dienstverband naar vrouw/man	Vrouw	Man
Fulltime (36 uur of meer)	1657	1123
Parttime (minder dan 36 uur)	296	78
Totaal	1953	1201
Aantal medewerkers in 2018 met een dienstverband en externen naar vrouw/man	Vrouw	Man
Directie	5	3
Regulier (met dienstverband) ³	1948	1198
Externen (inhuur)	603 ⁴	471
Totaal	2556	1672

1 Het aantal medewerkers wordt berekend zonder stagiaires, externen en commissarissen.

2 De functie van secretaris-directeur is medio 2018 komen te vervallen.

3 Medewerkers onder CAO.

4 23,6 % van de totale populatie van DNB'ers betreft externen. Dit zijn met name facilitaire medewerkers, medewerkers met uitvoerende taken en een ICT-achtergrond.

Tabel 4.2 Instroom, uitstroom en doorstroom van medewerkers

77

Totaal 2018	V	M	Totaal 2017	V	M
Instroom 213	81 38,03%	132 61,97%	Instroom 198	87 43,9%	111 56,1%
Uitstroom 180	69 38,33%	111 61,67%	Uitstroom 127	54 42,5%	73 57,5%

Arbeidsmarktproductie en duurzame inzetbaarheid

DNB heeft een nieuwe arbeidsmarktpropositie opgesteld waarin beschreven staat wat voor werkgever ze wil zijn. In lijn hiermee is DNB gestart met het moderniseren van de arbeidsvoorwaarden en arbeidsverhoudingen. Zo zijn met de vakbonden verschillende afspraken gemaakt over nieuwe arbeidsvoorwaardelijke regelingen.

In-, door- en uitstroom, werving

In 2018 zijn in totaal 279 vacatures vervuld, waarvan 213 (76%) door instroom van buitenaf (zie tabel 4.2). Dit is inclusief 11 trainees en 7 managers. De overige 66 vacatures zijn intern vervuld, waaronder 12 managementposities.

De krappe arbeidsmarkt maakt het ook voor DNB steeds lastiger om functies op medior en senior niveau te vervullen. Gelukkig heeft DNB een aantrekkelijke arbeidsmarktpropositie, waardoor wij nog steeds uitstekende mensen weten aan te trekken die op zoek zijn naar inhoudelijk uitdagend werk. Ook is datakennis bij steeds meer vacatures van belang en daarom is de werving voor deze doelgroep versterkt. Zo is onder meer het Data & Technology Talent Programma ontwikkeld, een tweejarig opleidingsprogramma. In 2018 heeft HR de campusrecruitmentactiviteiten uitgebreid om de diversiteit van de sollicitanten te bevorderen en meer sollicitanten aan te trekken voor het DNB-brede traineeship. Hierdoor is het aantal sollicitanten gegroeid.

Diversiteit

In 2018 heeft DNB een visie op diversiteit vastgesteld: 'We streven naar een divers medewerkersbestand met een goede aansluiting bij de maatschappij. We willen herkenbaar zijn en het divers potentieel op de arbeidsmarkt optimaal benutten. We zijn er daarbij van overtuigd dat meer diversiteit ons helpt om complexe vraagstukken vanuit verschillende invalshoeken te bekijken en ons werk beter te doen. Een aantal belangrijke groepen (culturele achtergrond, gender en arbeidsbeperking) geven we extra aandacht.' Om haar doelstellingen ten aanzien van diversiteit verder aan te scherpen doet DNB mee met de – door de Universiteit van Utrecht ontwikkelde – Nederlandse InclusiviteitsMonitor, waarmee het inclusiviteitsklimaat van DNB in kaart wordt gebracht.

Tabel 4.3 Reden van uitstroom in 2018

	2018	2017
Eigen verzoek	101	77
Beëindiging overeenkomst	23	20
Einde tijdelijk dienstverband	18	10
(Pre)pensioen	30	15
Reorganisatie	5	4
Arbeidsongeschikt	1	0
Overlijden	2	1
Totaal	180	127

Mobiliteit van onze medewerkers

Interne mobiliteit van medewerkers wordt bewust ingezet als instrument om brede ervaring en flexibiliteit van medewerkers te bevorderen. Ook worden de loopbaanmogelijkheden, synergie en samenwerking binnen DNB vergroot.

De internationale samenwerking op de kerntaken van DNB wordt steeds intensiever en heeft gevolgen voor de internationale mobiliteit van DNB'ers. In 2018 zijn 72 medewerkers naar internationale instellingen gedetacheerd. DNB gaf zelf aan 16 internationale externen een detachingsplaats.

Medewerkersonderzoek 2018

Via een onderzoek onder medewerkers is in 2018 gemeten hoe zij hun werkomgeving ervaren. Daarbij is de nadruk gelegd op de vraag of medewerkers zich goed voelen, zich kunnen ontwikkelen en optimale resultaten kunnen bereiken. De gemiddelde scores van DNB zijn op alle thema's neutraal of gunstig ten opzichte van de benchmark. Zo zijn medewerkers veelal tevreden over de inhoud van het werk en de arbeidsomstandigheden en waarderen zij de ontwikkelmogelijkheden en het bevlogen leiderschap. Ook geeft het merendeel van de medewerkers aan het werk goed aan te kunnen en niet te veel stress te ervaren. De scores op de thema's psychologische veiligheid, bureaucratie en prestatiefeedback laten verschillen tussen de teams zien. Er is in 2018 veel aandacht besteed om de uitkomsten van het onderzoek in de teams bespreekbaar te maken en om gezamenlijk verbeteracties vast te stellen.

Ontwikkeling

Bij het ontwerp van leeractiviteiten heeft de DNB Academie in 2018 nadrukkelijk aandacht geschonken aan ontwikkelingen in datagedreven werken en technologische innovatie en de gevolgen daarvan voor onze kerntaken.

Gezondheid en Arbo

Dit jaar is het preventief medisch onderzoek (PMO) voor alle medewerkers van DNB gestart, gericht op vitaliteit

en bevordering van duurzame inzetbaarheid. Ruim 1.000 medewerkers hebben de digitale vragenlijst ingevuld met vragen over de algehele gezondheid, leefgewoonten, stress en werkbeleving. Een groot deel heeft ook een aantal medische onderzoeken bij de interne arbodienst ondergaan. Alle deelnemers aan het PMO hebben een individueel digitaal advies gekregen over hun gezondheid en eventuele acties om deze te verbeteren.

Het gemiddeld aantal ziekmeldingen is in 2018 licht gestegen, wat grotendeels veroorzaakt werd door de lange griepperiode in het voorjaar. Het ziekteverzuimpercentage (3,10%) van DNB is lager dan het landelijk gemiddelde, maar is ten opzichte van 2017 (2,99%) wel licht gestegen. Er is vooral meer verzuim dat langer dan een jaar duurt. Dit betreft zowel lichamelijke als psychische arbeidsongeschiktheid.

Compliance & Integriteit

C&I monitort de naleving van de gedragscode en integriteitsregelingen binnen DNB. In het kader hiervan ontving C&I in 2018 448 meldingen en 626 adviesvragen (zie tabel 4.4). In 2018 is geen klokkenluidersmelding ontvangen. De klachtencommissie van DNB ontving vier interne en vier externe klachten. Hiervan zijn twee externe klachten niet behandeld vanwege lopende juridische procedures en twee ingetrokken. Drie interne klachten zijn niet doorgezet. Eén interne klacht is niet in behandeling genomen vanwege een lopende procedure (zie tabel 4.5).

Tabel 4.4 Meldingen en adviesvragen over integriteitsregelingen

	2018	2017
Onafhankelijkheid (geschenken en uitnodigingen, nevenfuncties, overstap)	448	509
Adviesvragen	626	744

Tabel 4.5 Integriteitsincidenten, onderzoeken en klachten

	2018	2017
Integriteitsincidenten (totaal),	18	40
waarvan:		
– onzorgvuldig omgaan met informatie	13	28
– regeling privé-beleggingstransacties	4	6
– overig	1	6
Klachten		
– intern	4	1
– extern	4	9
Klokkenluidersmelding	0	0

Milieu en duurzaam inkopen

Milieuzorg

In 2018 is het milieumanagementsysteem DNB ISO 14001:2015-gecertificeerd voor de afdelingen Facilitair Management, Cash Operations en Beveiliging. Dit toont aan dat DNB milieuzorg binnen deze afdelingen effectief in de bedrijfsvoering verankerd heeft.

CO₂-uitstoot

DNB is klimaatneutraal, door de inkoop van groene stroom en compensatie van de resterende CO₂-uitstoot. De hoeveelheid in te kopen CO₂-credits is bepaald op basis van de feitelijke CO₂-emissie in de verslagperiode, lopende van het vierde kwartaal van een kalenderjaar tot en met het derde kwartaal van het opvolgende kalenderjaar.

De CO₂-emissie en de hoeveelheid CO₂-emissie voor compensatie zijn in absolute zin in het gebroken boekjaar 2018 afgenomen ten opzichte van het rapportagejaar 2017. De daling vindt plaats over de gehele linie en is het gevolg van een afname van het aantal vliegreizen, een warme winter en een aanpassing in de conversiefactoren ten gevolge van het gebruik van groene stroom in het openbaar vervoer. Zie tabel 4.6 voor meer details.

80 Tabel 4.6 Meetgegevens milieu en toelichting beleid en activiteiten

Meetgegevens ^{1, 4}	2018 ² CO ₂ (ton)	2017 ³ CO ₂ (ton)	2018 ² Absoluut verbruik	Eenheid
Energie	1527	1762		
Ingekochte groene elektriciteit	0	0	12.311.543	kWh
Aardgas	1500	1723	793.743	m ³
Diesel voor energievoorziening	27	39	8.377	liter
Woonwerkverkeer	1753	2068		
Openbaar vervoer	500	824	13.886.470	km
Leaseauto's benzine	135	120	49.436	liter benzine
Leaseauto's diesel	89	130	27.613	liter diesel
Leaseauto's elektrisch	7	-	10.060	kWh
Personenwagens privé	1.022	994	4.645.744	km
Zakelijk verkeer	1976	2230		
Personenwagens privé (zakelijke kilometers)	124	131	563.089	km
Personenwagens (leaseauto's benzine)	113	100	41.419	liter benzine
Personenwagens (leaseauto's diesel)	75	109	23.135	liter diesel
Personenwagens (leaseauto's elektrisch)	5	9	8.429	kWh
Vliegreizen	1608	1813	8.910.456	km
Treinreizen internationaal	51	67	1.956.876	km
Goederen- en personenvervoer	25	23		
Personenwagens voor personenvervoer	5	9	1.908	liter benzine
Personenwagens voor personenvervoer	8	7	2.564	liter diesel
Vrachtwagens voor goederenvervoer	11	7	3.269	liter diesel
Totaal CO₂	5281	6083		
Compensatie door inkoop van CO ₂ -credits	5281	6083		
Totaal CO₂-uitstoot	0	0		

¹ DNB hanteert voor het bepalen van de materiële CO₂-emissie de CO₂-conversiefactoren zoals gepubliceerd op www.co2emissiefactoren.nl en de berekeningsmethodiek van de Milieubarometer.

² De verslagperiode 2018 loopt van 1 oktober 2017 tot en met 30 september 2018.

³ De verslagperiode 2017 loopt van 1 oktober 2016 tot en met 30 september 2017.

⁴ Cijfers kunnen afwijken door afrondingsverschillen.

Duurzaam inkopen

Bij elke aanbesteding heeft DNB gestuurd op milieu- en klimaataspecten, de participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (social return) en het circulair inkopen. Hiermee draagt DNB bij aan de ontwikkeling van een CO₂-neutrale en circulaire samenleving.

In 2018 zijn de eerste afspraken gemaakt met leveranciers van geschenken en applicatieontwikkeling- en beheer over het besteden van een percentage van de opdrachtwaarde of loonsom aan duurzaamheidsaspecten, circulariteit of social return. Hier wordt na gunning samen met de leverancier nader invulling aan gegeven of er worden expliciete eisen gesteld.

DNB heeft in 2018 taxidiensten duurzaam ingekocht. Voor deze dienstverlening heeft DNB een partij gecontracteerd die voor haar taxiritten elektrisch vervoer inzet en gebruikmaakt van chauffeurs met een afstand tot de arbeidsmarkt (50-plussers).

In 2018 heeft DNB 33 Europese en meervoudig onderhandse aanbestedingen (boven EUR 50.000) uitgevoerd. Voor zeven aanbestedingen waren criteria van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO-criteria) beschikbaar en toegepast. Het betrof de RVO-criteria voor netwerken, datacenter hardware en telefoondiensten, contractvervoer en transportdiensten.

DNB bevindt zich aan het einde van de keten en koopt hoofdzakelijk expertise, arbeid en middelen in ten behoeve van het creëren van kennis, advies en beleid. De belangrijkste categorieën toeleveranciers en inkoopmarkten van DNB zijn:

- Bankbiljetten en munten;
- Inhuur en advies;
- ICT-software en -hardware;
- Beheer en onderhoud van huisvesting.

In het inkopen werkt DNB samen met de leveranciers op de voorkomende markten in de volgende categorieën:

- Drukkerijen;
- Inhuur en adviesbureaus;
- Resellers;
- Leveranciers van technisch beheer en onderhoud.

Voor de waardecreatie in het productieproces van bankbiljetten en munten werkt DNB samen met de ECB, de Europese centrale banken en de AFM. De ketenpartners van DNB opereren voornamelijk binnen Nederland en de Europese Unie. DNB heeft geen afzetmarkten of afnemers.

Gezien de bijzondere aard van de primaire dienstverlening van DNB – de productie is gericht op beleid, betalings-verkeer, advies en onderzoek – heeft DNB een keten die afwijkt van andere organisaties. De enige keten die binnen DNB bestaat is daarom de inkoopketen, waarvan die van de productie van bankbiljetten en munten de meest uitgebreide is. Ketenverantwoordelijkheid en het voorkomen van misstanden binnen de inkoopketen wordt steeds meer verankerd in beleid en managementsystemen van de verschillende productcategorieën. Binnen de categorie bankbiljetten en munten is in 2018 via het programma van eisen bij aanbestedingen gestuurd op de duurzaamheid van het papier en op de integriteit van de muntenfabrikant. Daarnaast staat hierin opgenomen dat leveranciers verplicht zijn om een code of conduct voor ethisch zakendoen te hebben geïmplementeerd.

Huisvesting

DNB heeft in 2018 haar duurzaamheidsambitie voor de langetermijnhuisvesting vastgesteld, die erop inzet dat duurzaamheid integraal wordt meegenomen in de ontwikkeling en besluitvorming. Er wordt rekening gehouden met de MVO-aspecten people, planet en profit bij de thema's gezondheid, milieu, toekomstwaarde, gebruikskwaliteit en energie. DNB wil met haar huisvesting actief een bijdrage leveren aan de ontwikkeling naar een klimaatneutrale en circulaire samenleving, door het

82 bestaande pand duurzaam te renoveren, overtollig vastgoed af te stoten en duurzame nieuwbouw te realiseren voor de opslag en distributie van goud en geld. Voor de tijdelijke huisvesting wordt DNB in een bestaand pand gehuisvest (periode 2020-2024).

ICT

DNB neemt duurzaamheidseisen mee in de inrichting van nieuwe ICT-services. Zo vraagt DNB bij twee grote sourcingprojecten van leveranciers om zich te committeren aan haar duurzaamheidseisen. Ook wordt gestreefd naar een zo laag mogelijke milieubelasting en wordt ingezet op social return.

Verder zijn Skype for business (chatten en videobellen binnen DNB) en video conferencing (WebEx) met bijvoorbeeld de ECB ingevoerd. De vaste telefoontoestellen zijn hierdoor grotendeels verdwenen op de werkplek. SharePoint-toepassingen zijn mobiel beschikbaar gemaakt, wat bijdraagt aan digitaal werken en samenwerken. Ook is het Digitaal Loket Toezicht uitgebreid, met als resultaat een verdere reductie van fysieke informatiestromen.

Maatschappelijke betrokkenheid

Bijdragen en donaties

Met verschillende bijdragen steunt DNB activiteiten die voortvloeien uit de DNB-kerntaken. Daarnaast steunt DNB door middel van donaties charitatieve doelen op het gebied van cultuur, gezondheidszorg en maatschappij. In 2018 was het budget voor bijdragen en donaties gezamenlijk EUR 800.000. Van dit bedrag is EUR 505.509 besteed. De beoordeling van alle aanvragen gebeurt conform het door de directie goedgekeurde beleid en donaties worden gedurende het jaar centraal gemonitord. De meeste bijdragen gingen naar organisaties waarbij DNB betrokken is, zoals [Wijzer in Geldzaken](#). Daarnaast is een DNB-medewerker een aantal dagen per jaar vrijgesteld voor [Inspire2Live](#).

Financiële educatie

DNB zet doelgerichte en doelgroepgerichte communicatie in om toe te lichten welke kerntaken zij heeft, hoe zij deze invult en welke effecten zij ermee beoogt. Om de doelgroepen 'onderwijs' en 'publiek' zo efficiënt mogelijk te bereiken, benut DNB onder andere het Bezoekerscentrum, de website, de Infodesk en social media.

Onderwijs

In haar Bezoekerscentrum heeft DNB in 2018 27.500 bezoekers ontvangen, vooral middelbare scholieren van bovenbouw havo en vwo. De bezoekerijfers vertonen een gestage groei. In 2016, het eerste volledige jaar op de huidige locatie, bedroeg het aantal bezoekers nog 19.000. De bezoeker maakt door middel van een rondleiding op indringende wijze kennis met het werk van DNB. De serie met voorlichtingscampagnes in het centrum belichtte in 2018 de thema's fintech en toezicht.

Het aanbod aan interactieve programma's dat DNB via haar site aan het onderwijs biedt, kende circa 16.000 bezoekers. Gelet op het klassikale gebruik van de programma's, is het aantal daadwerkelijke gebruikers vele malen groter. Het aanbod is in 2018 verder uitgebreid. Toegevoegd werd onder andere een verkorte versie van de monetaire en budgettaire game 'Scoren met beleid'. De game is bovendien uitgebreid met nieuwe scenario's. Ook zijn nieuwe actuele thematische lessen gepubliceerd, zoals over het gevaar van protectionisme en de economische waarde van innovatie.

Publiek

In 2018 heeft DNB 24.700 informatieverzoeken ontvangen van het publiek, waarvan 11.300 per telefoon en 13.400 per e-mail. Een groot deel hiervan betrof vragen over bankbiljetten en munten, rechtsopvolgers en het depositogarantiestelsel. Het onderdeel 'Informatie voor consumenten' op de website telde ruim 45.000 bezoekers. Op haar site en YouTube-kanaal heeft DNB audiovisuele programma's en animaties gepubliceerd om op een

luchtiger wijze haar werk voor het voetlicht te brengen. Daarin speelt ook het benutten van social media een rol, in het bijzonder Facebook. Ook zagen in 2018 de eerste twee nummers van het digitale publieksmagazine DNBelicht het daglicht.

Een andere activiteit om met het publiek te communiceren over de maatschappelijke betekenis van het werk van DNB is deelname aan het Weekend van de Wetenschap. De opzet van dit weekend is om belangstellenden een kijkje in de keuken van deelnemende organisaties te bieden. DNB nam de bezoekers letterlijk mee in de wereld van de controle en distributie van bankbiljetten en zij verzorgde twee lezingen, over voorbereiding van het monetair beleid en de geschiedenis van het geld en de rijkdom van de Nationale Numismatische Collectie (NNC). DNB organiseerde in het verslagjaar ook de jaarlijkse numismatische lezing. DNB voert via een veelheid aan instrumenten een actief beleid om de NNC voor een breed publiek beschikbaar te stellen, zoals het online raadpleegbaar maken van de collectie. Daarnaast voert DNB een actief bruikleenbeleid. Zo zijn er in 2018 aan drie musea delen van de collectie kortlopend in bruikleen gegeven en is bij 17 musea langlopend een deel van de collectie in bruikleen.

DNB is een van de oprichters van het platform Wijzer in Geldzaken. DNB draagt via sponsoring en kennisverstreking, onder andere als lid van de stuurgroep, bij aan de doelen van het platform. Ook haakt DNB aan bij jaarlijkse activiteiten zoals de Pensioen3daagse en de Week van het Geld. Tijdens deze week hebben tientallen DNB-medewerkers gastlessen verzorgd op basisscholen.

Risicobeheersing

Risicomanagementmodel

Het integraal risicomanagementmodel van DNB heeft 'three lines of defence' als uitgangspunt. Dit model is gebaseerd op richtlijnen en best practices voor risicomanagement van onder andere het Bazels Comité,

de EBA en het ESCB/SSM. Bij DNB bestaat de eerste 'line of defence' uit de divisies die primair verantwoordelijk zijn voor het identificeren, beoordelen en beheersen van risico's bij het uitvoeren van hun werkzaamheden. De tweede lijn wordt gevormd door onafhankelijke risicomanagementfuncties en is verantwoordelijk voor het opstellen van beleidskaders en het nader identificeren, monitoren, rapporteren en challengen van de organisatiebrede risico's. De derde lijn is de Interne Auditdienst (IAD), die onderzoekt of het gehele governanceaamwerk effectief is en of beleid en processen consistent worden toegepast.

In haar risicomanagementmodel onderscheidt DNB strategische, financiële en operationele risico's. De strategische risico's raken de kerntaken van DNB. Het strategisch risicomanagement vormt dus een integraal onderdeel van de strategische besluitvormings- en besturingsprocessen van DNB. Ook in 2018 heeft DNB weer gekeken naar de belangrijkste trends in de omgeving en de bijbehorende kansen en bedreigingen. Deze ontwikkelingen zijn input geweest voor de herijking van de strategie van DNB en de uitvoering van haar kerntaken. Het financieel risicomanagement wordt gecoördineerd door het risicomanagementcomité (RMC). Voor beheersing van financiële risico's is een specifieke governancestructuur ingericht. Deze wordt in de Toelichting op de financiële positie nader uitgewerkt. De coördinatie voor het operationeel risicomanagement ligt bij de Operational Risk Board (ORB). De ORB staat onder leiding van de directeur Resolutie en Intern Bedrijf en bestaat uit leden die gezamenlijk de eerstelijns- en tweedelijnsfuncties van DNB vertegenwoordigen.

In 2018 heeft DNB haar risicobeheersing naar een hoger niveau getild door het vaststellen en implementeren van een herziene versie van het risicoraamwerk. Dit raamwerk is in lijn gebracht met de laatste inzichten op het gebied van operationeel risicomanagement (ORM) en het beleidskader voor operationeel risicobeheer van het Eurosysteem,

- 84 het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) en het gemeenschappelijk toezichtsmechanisme (Single Supervisory Mechanism – SSM). Op basis van dit raamwerk is de governance strakker ingericht en worden de risico's op een gestructureerdere manier in kaart gebracht. Daarnaast heeft DNB's ORM-afdeling een plan opgesteld om het interne incidentenmanagementproces te centraliseren en te verbeteren.

DNB heeft een overkoepelend operationeel risico-management (ORM)-raamwerk vastgesteld op basis waarvan operationele risico's op een systematische manier worden beheerst. Het ORM-raamwerk heeft als doel het operationeel risicomanagement te integreren in de dagelijkse aansturing. Een operationeel risico wordt door DNB gedefinieerd als de kans op het optreden van een ongewenste gebeurtenis met een negatieve impact op de financiën, bedrijfsdoelstellingen of reputatie van DNB als gevolg van ontoereikende of falende interne bedrijfsprocessen, mensen en systemen, dan wel als gevolg van externe gebeurtenissen. In het ORM-raamwerk worden elf categorieën onderkend waarin de operationele risico's worden geclusterd. Iedere risicocategorie heeft een coördinator die zorgdraagt voor een organisatiebreed beeld voor de betreffende categorie. De afdeling operationeel risicomanagement coördineert een periodieke rapportage waarin over de belangrijkste operationele risico's en de beheersing daarvan wordt gerapporteerd. De ORB bespreekt deze periodieke rapportage en kan daar waar gewenst bijsturen op de beheersing van deze operationele risico's.

Ontwikkelingen risicomanagement

Op basis van het herziene ORM-raamwerk is een scherper onderscheid gemaakt tussen de eerste en tweede 'line of defence'. Voor iedere divisie is een Operational Risk Officer aangewezen die moet zorgen voor een goed overzicht van de belangrijkste operationele risico's, incidenten en beheersing daarvan in de betreffende divisie. Op deze manier wordt ORM beter verankerd in de dagelijkse aansturing van de divisies. De afdeling ORM en de

tweedelijns coördinatoren van risicocategorieën zullen de risicobeheersing van de divisies vanuit de tweede lijn monitoren, ondersteunen en challengen.

Verder is in 2018 op gestructureerde manier voor elk van de elf operationele risicocategorieën een risk & control self-assessment (RCSA) uitgevoerd. Deze RCSA's zijn gecoördineerd door de afdeling ORM. Experts vanuit de verschillende domeinen van de organisatie zijn betrokken in deze sessies. In deze RCSA's zijn per risicocategorie de belangrijkste organisatiebrede operationele risico's en de beheersing daarvan vastgesteld. Hiermee is het inzicht in de operationele risico's en beheersing verbeterd. Resultaten van dit proces vormen de basis voor een verbeterde periodieke rapportage aan de ORB. In 2019 zullen deze RCSA's ook in de afzonderlijke divisies een vervolg krijgen.

Tevens is in 2018 gestart met het verfijnen van de risico-bereidheid (risk appetite) per operationele risicocategorie. Bij risicobereidheid wordt gekeken naar de aard en omvang van de risico's die DNB als organisatie bereid is aan te gaan bij het realiseren van haar doelstellingen. Hiervoor zijn per risicocategorie workshops met experts georganiseerd. Op basis hiervan wordt per operationele risicocategorie de risicobereidheid voorgesteld aan de ORB. De verwachting is dat in de loop van 2019 de risicobereidheid per risicocategorie kan worden vastgesteld.

Daarnaast is de afdeling ORM in opdracht van de ORB gestart met het centraliseren en verbeteren van het incidentenmanagementproces binnen DNB. Het identificeren en rapporteren van operationele incidenten is een belangrijk middel om het beeld van operationele risico's en de sturing te verbeteren. De afdeling ORM heeft een voorstel gedaan voor de inrichting van het operationeel incidentmanagementproces, waardoor incidenten op een uniforme manier worden vastgesteld en gerapporteerd. De ORB heeft de voorgestelde aanpak goedgekeurd. De afdeling ORM coördineert in 2019 de implementatie hiervan.

Figuur 4.1 Operationele risicocategorieën van DNB

A	Informatiebeveiligingsrisico	G	Frauderisico
B	Bedrijfscontinuïteitsrisico	H	HR-risico
C	Compliance & Integriteitsrisico	I	Fysiek beveiligingsrisico
D	ICT-risico	J	Verslagleggingsrisico
E	Uitbestedingsrisico	K	Procesrisico
F	Juridisch risico		

Belangrijkste operationele risico's

Door de inspanningen op het gebied van ORM in 2018 is het inzicht in risico's binnen divisies, processen en ketenprocessen verbeterd. In figuur 4.1 zijn de elf operationele risicocategorieën van DNB weergegeven.

Toelichting financiële positie, risico's en resultaat

Als gevolg van het onconventionele monetaire beleid is de balans van DNB sterk gegroeid en zijn de risicocijfers gevoeliger geworden voor veranderingen. Het geschatte, totale risico op de balans van DNB is in 2018 per saldo afgenomen van EUR 8,4 miljard naar EUR 5,2 miljard, met name als gevolg van externe effecten: de aangepaste indicaties omtrent het toekomstige rentebeleid (forward guidance) van de Raad van Bestuur van de ECB en het beëindigen van de netto aankopen, alsmede het verbeterde risicoprofiel van Griekenland. De concretere forward guidance zorgde voor een verkleining van de rentegevoeligheid van de balans van DNB. Door de verbeterde economische situatie in Griekenland nam het beroep op centralebankfinanciering door Griekse banken af. Net als in voorgaande jaren voegt DNB een bedrag van EUR 500 miljoen toe aan de voorziening voor krediet- en renterisico (VKR). Deze voorziening dient om eventuele verliezen uit het onconventionele monetaire beleid op te vangen. De voorziening neemt hiermee toe van EUR 1,5 miljard naar EUR 2,0 miljard tegenover geraamde

risico's uit het onconventionele monetaire beleid van EUR 2,3 miljard (2017: EUR 3,6 miljard; de daling hangt samen met de elders in deze paragraaf besproken effecten). In 2018 is er EUR 9 miljoen onttrokken aan de VKR vanwege een bijzondere waardevermindering in de CSPP-portefeuille van een centrale bank uit het Eurosysteem.

Met behulp van risicomodellen en scenariobenaderingen bepaalt DNB het eigen krediet- en marktrisico, alsmede het renterisico als gevolg van het onconventionele monetaire beleid. DNB heeft het afgelopen jaar verdere stappen gezet in het beheer van haar risicomodellen. Hierbij spelen validaties van de modellen door experts van de toezichtdivisies van DNB een belangrijke rol. Deze validaties worden uitgevoerd binnen de kaders van de model-governancerichtlijnen. De reguliere monitoring van risicomodellen door de ontwikkelaars zelf leidt ook tot modelaanpassingen. In 2018 hadden deze aanpassingen onder andere betrekking op de behandeling van onderlinge boekhoudkundige verrekeningen binnen het Eurosysteem en de raming van het dividend dat DNB ontvangt van de ECB. Daarnaast wordt sinds 2018 ook het risico van waardeverminderingen als gevolg van verlagingen van de kredietkwaliteit meegenomen voor enkele portefeuilles. Goud neemt een bijzondere plaats in binnen het risico-raamwerk van DNB. De goudvoorraad dient namelijk ter dekking van ultieme systeemrisico's die zich materialiseren

Tabel 4.7 Totale blootstellingen DNB

EUR miljard, exclusief goud en inclusief intrasysteemblootstellingen. Gerapporteerd zijn de blootstellingen waarover DNB risico loopt

	31-12-2018	31-12-2017	Vershil
Totale blootstellingen	209,0	192,6	16,4
Monetaire blootstellingen	189,6	174,1	15,5
Eigen beleggingen en overige portefeuilles	19,4	18,5	0,9
Totale risico	5,2	8,4	-3,2
Risico APP (onder VKR) ¹	2,3	3,6	-1,3
Overige risico's ²	2,9	4,8	-1,9
Buffer voor risico's	9,9	9,4	0,5
Voorziening krediet- en renterisico	2,0	1,5	0,5
Kapitaal en reserves	7,9	7,9	0,0

¹ Het risico op APP (het programma voor de aankoop van activa – asset purchase programme) is opgebouwd uit kredietrisico op de aankopen, exclusief blootstellingen aan de Nederlandse overheid, en het renterisico.

² Overige risico's hebben onder meer betrekking op de risico's op de perifere landen, de eigen beleggingen en de conventionele liquiditeitsverstrekking aan banken (OMO).

in extreme scenario's die buiten de grenzen van de risico-berekeningen vallen. De goudvoorraad wordt passief beheerd.

Monetaire blootstellingen

In 2018 heeft de Raad van Bestuur van de ECB het monetair beleid aangepast: met ingang van 1 oktober 2018 is het maandelijks netto-aankoopvolume onder het APP gehalveerd van EUR 30 miljard naar EUR 15 miljard en vanaf januari 2019 zijn de netto-aankopen helemaal gestopt. Hiermee is het APP echter nog niet beëindigd: alle aflossingen op obligaties zullen nog langere tijd worden geherinvesteerd. Gevoegd bij de lange looptijd van de aanwezige monetaire portefeuilles, betekent dit dat de risico's uit het onconventionele monetaire beleid nog geruime tijd op de balans van DNB aanwezig zullen zijn. Tegelijkertijd heeft de Raad van Bestuur van de ECB ook aangegeven dat de basisrentetarieven ten minste heel 2019 op het huidige niveau zullen blijven

De monetaire operaties worden samen met het Eurosysteem uitgevoerd en zijn in de meeste gevallen voor gedeelde rekening en risico. De open-marktopoperaties (OMO) dekken de reguliere liquiditeitsverstrekking aan banken en bevatten ook de gerichte langerlopende herfinancieringstransacties (TLTRO's). Onder het APP koopt het Eurosysteem door de publieke sector uitgegeven schuldbewijzen (PSPP), gedekte obligaties (CBPP3), bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid (CSPP) en securitisaties (ABSPP). Het PSPP is het meest omvangrijke aankoopprogramma. De risico's en het rendement op staatsobligaties die worden aangekocht onder het PSPP worden niet gedeeld binnen het Eurosysteem. Het ABSPP is voor rekening en risico van de ECB en staat daarom niet in tabel 4.8. De inactieve programma's SMP (voor de effectenmarkten) en CBPP1&2 lopen langzaam af.

Tabel 4.8 Monetaire blootstellingen per aankoopprogramma en per land

EUR miljard. Gerapporteerd zijn de blootstellingen waarover DNB risico loopt

87

	OMO	SMP	CBPP 1-3	PSPP	CSPP	Totaal
Nederland	1,6	0,0	1,0	104,1	3,1	109,8
Italië	14,3	2,1	1,7	0,0	1,1	19,1
Spanje	9,8	0,8	3,4	0,0	0,7	14,6
Frankrijk	6,5	0,0	3,8	0,0	3,2	13,5
Duitsland	5,2	0,0	3,1	0,0	1,2	9,5
Griekenland	0,6	0,3	0,0	0,0	0,0	0,9
Overig	4,9	0,5	1,8	13,5	1,4	22,1
Totaal ¹	42,9	3,8	14,7	117,6	10,6	189,6
Vershil ²	-0,6	-0,8	1,4	12,4	3,0	15,4

¹ Door afrondingsverschillen kan het totaal afwijken van de som van de uitsplitsing per land en per programma.

² Verschil ten opzichte van eind 2017.

Eigen beleggingen

De eigen beleggingen van DNB bestaan hoofdzakelijk uit zeer kredietwaardige obligaties van bijvoorbeeld Franse, Duitse en Amerikaanse overheden en semi-overheden met een korte looptijd. Dergelijke kortlopende obligaties kennen in de huidige marktomstandigheden veelal negatieve rentes. Het risicoprofiel van de obligatieportefeuille wordt laag gehouden en het beheer kent specifieke minimumvoorwaarden voor kredietwaardigheid en liquiditeit. Het valutarisico wordt afgedekt via valutatermijntransacties. Ook het valutarisico van de vordering op het IMF, die is gebaseerd op een mandje van internationale valuta (special drawing rights – SDR), wordt afgedekt. Naast de intern beheerde portefeuilles heeft DNB ook participaties in externe fondsen met aandelen, bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid en bedrijfsobligaties met een hoog rendement. Binnen deze

portefeuilles geeft DNB uitvoering aan de ambitie om maatschappelijk verantwoord te beleggen (MVB).

De blootstelling aan bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid is in 2017 in eerste instantie opgebouwd via op de beurs verhandelde fondsen (exchange-traded funds – ETF's). Dit jaar is een deel van de ETF's verkocht en vervangen door participaties in een fonds met een hoge kredietwaardigheid dat beter past bij de MVB-doelstellingen van DNB. In 2019 zal dit ook gebeuren met de resterende ETF's.

88 Tabel 4.9 Samenstelling van de eigen beleggingen en overige portefeuilles

EUR miljard

	31-12-2018	31-12-2017	Vershil
Eurobeleggingen	11,0	11,0	0,0
USD-beleggingen	4,0	4,1	-0,1
Aandelen	1,4	1,5	-0,1
Obligaties met hoog rendement	0,6	0,5	0,1
Obligaties met hoge kredietwaardigheid	0,4	0,5	-0,1
IMF-vorderingen	1,8	0,9	0,9
Totaal ¹	19,4	18,5	0,9

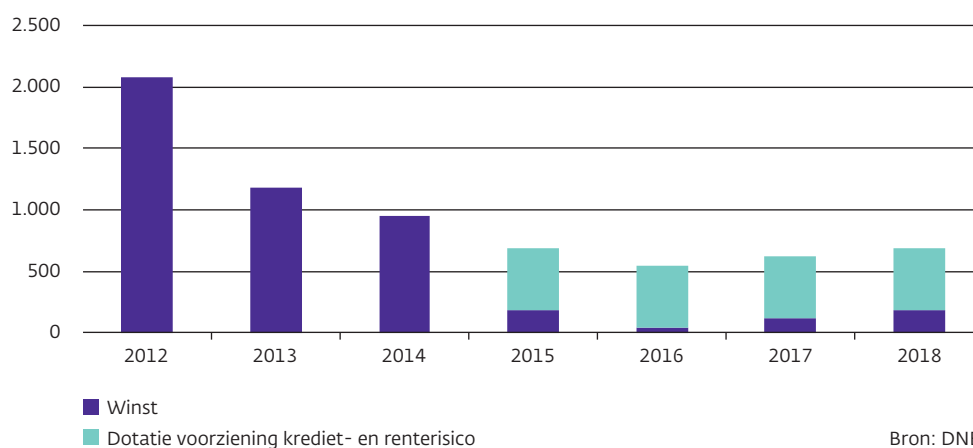
¹ Door afrondingsverschillen wijkt het totaal af van de uitsplitsing per activaklasse.

Resultaat

Over 2018 heeft DNB een resultaat behaald van EUR 188 miljoen, een toename van EUR 67 miljoen ten opzichte van 2017. De winst komt vooral door toegenomen resultaten op de monetaire operaties en niet-monetaire deposito's. De eigen beleggingen waren verlieslatend in 2018.

De inkomsten op de monetaire operaties dragen EUR 805 miljoen bij aan het resultaat over 2018, een stijging van EUR 169 miljoen ten opzichte van een jaar eerder. Met name de inkomsten op de actieve aankoopprogramma's (CBPP3, PSPP en CSPP) en monetaire deposito's dragen bij aan deze stijging. De liquiditeit die wordt gecreëerd door de monetaire aankoopprogramma's

Figuur 4.2 Ontwikkeling van het resultaat van DNB (in EUR miljoen)

Tabel 4.10 Uitsplitsing resultaat DNB

EUR miljoen

89

	31-12-2018	31-12-2017	Vershil
OMO	-135	-157	22
CBPP1 en 2	9	18	-9
CBPP3	73	58	15
SMP	237	282	-45
CSPP	75	38	37
PSPP	115	26	89
Overig	431	371	60
Totaal monetaire operaties	805	636	169
Eurobeleggingen	-32	11	-43
USD-beleggingen	-15	-19	4
Aandelenbeleggingen	3	37	-34
Bedrijfsobligatiefondsen	-46	3	-49
SDR-beleggingen	-11	-11	0
Totaal externe reserves en Eurobeleggingen	-101	21	-122
Geldmarktverplichtingen niet-monetaire deposito's	125	81	44
Totaal diversen (inclusief kosten)	-141	-117	-24
Totaal dotatie aan voorziening voor krediet- en renterisico	-500	-500	0
Totaal	188	121	67

slaat neer op monetaire deposito's en leidt dankzij de negatieve rente tot een stijging van de inkomsten. Dit compenseert de dalende inkomsten als gevolg van aflossingen in enkele hoogrentende en aflopende monetaire portefeuilles (SMP en CBPP1 en 2).

In 2018 waren de resultaten op alle activaklassen van de eigen beleggingen negatief. Vanwege de negatieve obligatierentes en korte looptijden zijn de vastrentende portefeuilles verlieslatend, evenals in 2017. Wel hebben de

vermogensbeheerders van DNB dat verlies enigszins weten te beperken door beter te presteren dan de benchmark. In de eerste drie kwartalen van het jaar werd het verlies op de vastrentende portefeuilles nog gecompenseerd door een positief resultaat op de aandelenportefeuilles. In het laatste kwartaal werd de aandelenportefeuille echter hard geraakt door de wereldwijde prijscorrectie op de aandelenmarkten. Deze koersverliezen worden opgevangen door de herwaarderingsreserves en komen daarom niet tot uiting in het resultaat.

90 De baten op de niet-monetaire deposito's, onder andere als gevolg van de bilaterale dienstverlening van DNB aan centrale banken van buiten het Eurosysteem, zijn verder toegenomen en leveren een bijdrage van EUR 125 miljoen aan het totale jaarresultaat (2017: EUR 81 miljoen). Centrale banken voeren dergelijke dienstverlening uit voor eigen rekening en risico. De niet-monetaire deposito's worden verrekend tegen ongeveer de depositorente, die momenteel -0,4% bedraagt. Historisch gezien kenden de niet-monetaire deposito's een beperkte omvang, maar de omvang is fors opgelopen doordat kortlopende hoogkredietwaardige obligaties een lagere rente kennen en het dus voordeliger is om een deposito bij DNB aan te houden.

Verantwoording kosten

De kosten die in 2018 aan de kerntaken van DNB worden toegerekend zijn EUR 409,6 miljoen. Dit is een overschrijding van de begroting met EUR 17,6 miljoen. De overschrijding wordt grotendeels veroorzaakt doordat de productie van

bankbiljetten hoger is dan begroot in 2018 vanwege een verschuiving uit 2017. Verder zijn er met ingang van juli 2018 al huurkosten betaald voor de tijdelijke huisvestingslocatie aan de Spaklerweg. Ook is er een overschrijding van de afschrijvingskosten op materiële vaste activa, die veroorzaakt wordt doordat het pand in Wassenaar versneld wordt afgeschreven in het kader van het meerjarige programma Huisvesting DNB. Verder is er een voorziening gevormd in verband met de personeel-gerelateerde kosten van de voorgenomen outsourcing van ICT-diensten.

In tabel 4.11 worden de kosten per hoofdtak weergegeven. Materiële verschillen per hoofdtak worden nader toegelicht. Door afrondingsverschillen kan het voorkomen dat de gepresenteerde totalen en verschillen tussen gerealiseerde en begrote kosten niet volledig op elkaar aansluiten.

De kerntaak Financiële Stabiliteit kent een onderschrijding van EUR 0,5 miljoen ten opzichte van de begroting 2018.

Tabel 4.11 Kosten per (kern)taak

EUR miljoen

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Vershil	Realisatie 2017	Realisatie 2016
Kerntaak					
Financiële stabiliteit	11,4	11,9	-0,5	10,1	15,6
Monetaire taken	62,8	61,7	1,1	54,8	57,3
Betalingsverkeer	109,8	97,9	11,9	89,1	114,7
Toezicht	157,1	157,3	-0,2	143,8	145,0
FEC	2,7	1,3	1,4	1,4	1,2
Statistieken	48,4	42,9	5,5	39,2	39,1
Resolutie	7,3	8,5	-1,3	4,9	4,6
DGS	10,3	10,5	-0,2	8,3	
DGS Coulanceregeling	0,0	0,0	0,0	1,4	
Totaal	409,6	392,1	17,6	353,2	377,5

Toelichting: Cijfers op basis van stand 7 februari 2019.

Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat er minder juridisch advies is afgenomen dan begroot.

De kosten voor de kerntaak Monetaire taken zijn EUR 1,1 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat er meer ICT-ondersteuning is afgenomen dan begroot.

De kerntaak Betalingsverkeer kent een overschrijding van EUR 11,9 miljoen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat ten aanzien van de productie van bankbiljetten meer kosten in 2018 neerslaan dan begroot.

De gerealiseerde toezichtkosten bedragen in 2018 EUR 157,1 miljoen en komen hiermee EUR 0,2 miljoen lager uit dan begroot. De eigen kosten van de toezichtdivisies zijn EUR 1,6 miljoen lager dan begroot. De toegerekende kosten zijn EUR 1,3 miljoen hoger dan begroot. Bij de toegerekende kosten zijn de effecten van de tijdelijke huisvesting en de voorziening van ICT grotendeels opgevangen door besparingen bij de overige ondersteuning.

De kosten voor de taak FEC (Financieel Expertise Centrum) stijgen doordat sinds 2018 de doelstelling op het gebied van terrorismefinanciering is uitgebreid. Het ministerie van Financiën heeft hiervoor structurele financiële middelen ter beschikking gesteld, zodat de aanpak van terrorismefinanciering een structureel karakter heeft kunnen krijgen. In verband met verschil in tijdslijnen van de begroting van DNB en die van het FEC, toont bovenstaand overzicht daarom een overschrijding van EUR 1,4 miljoen voor het FEC-samenwerkingsverband, welke in werkelijkheid gedekt is.

De kerntaak Statistiek kent een overschrijding van EUR 5,5 miljoen. Dit wordt veroorzaakt doordat de gemiddelde bezetting bij de divisie Statistiek hoger is dan begroot, door aanscherping van het activeringsbeleid en door meer afgenomen ondersteuning van ICT dan begroot. Aangezien de taak Statistiek ICT gedreven is, landt een aanzienlijk deel van de kosten voor de vorming van de voorziening op deze taak (EUR 2,6 mln).

De onderschrijding bij de kerntaak Resolutie bedraagt EUR 1,3 miljoen. Deze onderschrijding heeft voor EUR 0,7 miljoen betrekking op Resolutie banken, waar minder externe inhuur nodig bleek dan begroot en voor EUR 0,6 miljoen betrekking op Resolutie verzekeraars, waar de aanloopkosten lager bleken dan begroot.

De taak DGS (depositogarantiestelsel) kent een onderschrijding van EUR 0,2 miljoen. Deze onderschrijding wordt grotendeels veroorzaakt door lagere inhuurkosten dan begroot.

Annex 1 Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Toezicht			
■ DNB verkent de toezicht-implicaties van de Sustainable Development Goals (SDGs).	■ DNB heeft onderzocht in hoeverre financiële instellingen blootgesteld zijn aan maatschappelijke en ecologische risico's. Het onderzoek laat zien dat er risico's zijn gerelateerd aan waterschaarste, biodiversiteitsverlies, grondstoffenschaarste en mensenrechtencontroverses. Daarnaast blijkt uit onderzoek onder 25 grote en middelgrote financiële instellingen dat het merendeel duurzaamheidsambities nog niet volwaardig heeft geïntegreerd in de bedrijfsvoering.	4.2.6 Toezicht: solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen Bijlagen: Financiële Stabiliteit Bijlagen: Toezicht.	■ De aanbevelingen uit het onderzoek naar hoe klimaatrisico's beter geïntegreerd kunnen worden in haar toezichtmethodologie worden in 2019 uitgerold. Hierbij ligt een focus op de self-assessments die financiële instellingen uitvoeren als onderdeel van hun (jaarlijkse) beoordelings- en evaluatieprocessen.¹ DNB vraagt instellingen hierbij expliciet om de effecten van klimaatrisico's in kaart te brengen en aan te geven hoe ze deze beheersen. In 2019 is DNB tevens van plan een uitvraag te doen over hun blootstelling aan CO₂-intensieve sectoren en vastgoed met een voor de klimaatafspraken ontoereikend energielabel. Ook onderzoekt DNB hoe duurzaamheid kan worden opgenomen in on-site onderzoeken bij banken, verzekeraars en pensioenfondsen. ■ Daarnaast heeft DNB door het uitvoeren van een stresstest inzicht gekregen in de gevolgen van een disruptieve energietransitie. De hiertoe ontwikkelde methodologie draagt DNB in 2019 breed uit onder andere toezichthouders en financiële instellingen met als doel hen te faciliteren in het inzichtelijk maken van transitierisico's.
■ DNB geeft vervolg aan haar onderzoek naar klimaatrisico's door de aanbevelingen zowel intern als extern te implementeren en onderzoekt hoe de uitkomsten van het onderzoek naar klimaatrisico's meegenomen kunnen worden in de uitvoering van het toezicht en de risicoanalyse.	■ Vervolg aanbevelingen onderzoek klimaatrisico's: - Binnen DNB Toezicht is een voorstel gedaan voor een integrale en consistente aanpak van klimaatrisico's en om deze verder te integreren in het dagelijkse toezicht. In 2019 zal DNB uitvoering geven aan de verschillende voorgestelde stappen om klimaatrisico's in het toezicht op banken, pensioenen en verzekeraars te implementeren. DNB heeft de sector geïnformeerd dat kantoorpanden groter dan 100m² per 1 januari 2023 verplicht zijn om minimaal energielabel C te hebben. Het verplicht stellen van minimaal energielabel C heeft gevolgen voor financiële instellingen met beleggingen en leningen in kantoorgebouwen. DNB verwacht dat instellingen inzicht hebben in het energielabel van de kantoorgebouwen die onderpand vormen voor hun bedrijfsleningen en beleggingen. In het toezicht zal DNB hier aandacht aan besteden, in het bijzonder bij banken, pensioenfondsen en verzekeraars waar kantoorpanden een relevant onderdeel zijn van het bedrijfsmodel.		

¹ Dit betreft de SREP voor banken, ORSA voor verzekeraars en ORA voor pensioenfondsen.

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Toezicht	■ Inzet van DNB voor kennisopbouw en internationale uitwisseling van best practices: 1. DNB heeft op 6 april een internationaal congres georganiseerd over klimaatrisico's voor toezichthouders. 2. Via het Network for Greening the Financial System werken we samen om met toezichthouders uit andere landen best practices in kaart te brengen t.a.v. toezicht op klimaatrisico's. 3. Duurzaamheid & klimaatrisico is onderdeel van de Basisopleiding Toezicht en daarnaast is het onderwerp aan bod gekomen in de trainingsweken van diverse divisies binnen DNB. 4. Directieleden en senior management hebben in 2018 een aantal speeches en deelnames aan panels de werkzaamheden van DNB t.a.v. klimaatrisico en duurzaamheid onder de aandacht gebracht van de financiële sector, zowel nationaal als internationaal ■ Aan de aanbeveling van DNB om in te zetten op heldere transitiepaden is invulling gegeven door ons in te zetten voor de oprichting van de Taakgroep Financiering binnen de onderhandelingen over het Klimaatakkoord. DNB is nauw betrokken bij deze Taakgroep doordat DNB een van de drie secretarissen levert. Het Klimaatakkoord is op 21 december 2018 gepubliceerd. De Taakgroep Financiering is gekomen tot een gezamenlijke commitment aan het Klimaatakkoord vanuit de financiële sector. Vrijwel de gehele Nederlandse financiële sector (VvV, NVB, DUFAS en de grote pensioenfondsen) zal vanaf 2019 hun CO₂-voetafdruk van alle relevante financieringen en beleggingen meten, vanaf 2020 hierover publiekelijk rapporteren, en uiterlijk in 2022 een reductiedoel zetten voor alle financieringen en beleggingen. Over de voortgang wordt gerapporteerd in de in te stellen Klimaatcommissie. De stap is uniek voor de sector en binnen Europa. ■ Stimuleren waar nodig/mogelijk aanvullende wet-/regelgeving: Inventariseren van aanvullende wet-/regelgeving is onderdeel van het eerder genoemde voorstel naar de implementatie van klimaatrisico's in de toezichtmethodologie. In maart 2018 heeft de Europese Commissie het actieplan op duurzame groei gepubliceerd, waar veel wijzigingen in Europese verordeningen en richtlijnen uit gaan voortvloeien. Het is een ambitieus plan, waardoor stimuleren van aanvullende nationale wet-/regelgeving op MVO-gebied minder aan de orde is. DNB volgt de ontwikkelingen in Brussel op de voet en geeft input op deze voorstellen.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Toezicht			
■ DNB voert klimaatstresstest uit en draagt de bevindingen internationaal verder uit.	■ De klimaatstresstest is afgerond. De bevindingen zijn gepresenteerd in het Overzicht Financiële Stabiliteit van najaar 2018 en in een aparte Occasional Study. De gehanteerde methodiek is gepubliceerd op de website. DNB heeft de klimaatstresstest gepresenteerd in verschillende internationale overleggen en bij verschillende instellingen.		
■ DNB brengt actief en op basis van haar speerpunten het klimaat onder de aandacht binnen het IMF.	■ De aandacht van het IMF voor klimaat neemt duidelijk toe. Het IMF betreft klimaat actief in haar werkzaamheden, zoals bij risicoanalyses, energiehervormingen en het bevorderen van financiële stabiliteit.		
■ DNB besteedt in het toezicht aandacht aan duurzame bedrijfsmodellen en maakt instellingen bewust van afspraken over duurzaamheid.	■ DNB is een project gestart dat kijkt hoe duurzaamheids- en klimaataspecten kunnen worden geadresseerd in on-site onderzoeken.		
■ DNB voert een verkenning uit naar de juridische mogelijkheden in relatie tot haar taakuitoefening. Indien het juridisch kader onvoldoende basis blijkt te bieden voor de ambities, onderzoekt DNB de mogelijkheden voor aanvullende wet- en regelgeving.	■ DNB heeft de juridische mogelijkheden voor toezicht op duurzaamheid, en met name op klimaatrisico's, in kaart gebracht. Hierover is een artikel gepubliceerd in het Maandblad voor Vermogensrecht. Voorts is in samenwerking met de Universiteit Nijmegen gewerkt aan de voorbereiding voor een internationaal congres in maart 2019, getiteld Sustainability in the financial sector. Ter gelegenheid van dit congres zal een boek worden uitgebracht met dezelfde titel. DNB is betrokken bij de eindredactie van deze uitgave en heeft hiervoor ook een hoofdstuk geschreven, getiteld Climate change and fit and proper testing. ■ DNB heeft de wetgeving op MVO-gebied geïnventariseerd en deze kennis actief intern verspreid. DNB is nauw betrokken bij het project New Frontier en adviseert hierbij onder meer over zowel bestaande als toekomstige mogelijkheden voor het toezicht op MVO, zowel in nationaal als Europees verband. Deze analyses hebben vooralsnog niet tot aanvullende wetgevingswensen geleid.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Toezicht			
■ DNB ontwikkelt zich op het gebied van pensioenen verder tot een competentiecentrum op het gebied van ESG en duurzaam beleggen.	■ DNB heeft diverse initiatieven ontplooid om ervoor te zorgen dat zij zich verder ontwikkelt als expertisecentrum binnen het gebied van pensioenen op het thema duurzaamheid, vooral waar het duurzame beleggingen betreft. Hiervoor is binnen DNB eerder genoemd verdiepend onderzoek uitgevoerd, wordt kennis gedeeld t.b.v. beleidsontwikkeling, worden seminars bijgewoond en externe trainingen gevolgd. Voor de gehele divisie Toezicht Pensioenen is een dagdeel binnen de leerweek aan duurzaamheid besteed. Daarnaast heeft DNB een groep van 65 studenten van de universiteit Utrecht ontvangen, die in een interactieve sessie hun papers over duurzaamheid, in het bijzonder klimaatrisico's, hebben gepresenteerd en bediscussieerd. Bij 6 fondsen en uitvoerders die koploper zijn op het vlak van duurzaam beleggingsbeleid is verdiepend onderzoek uitgevoerd. De uitkomsten van deze onderzoeken zijn in een expertmeeting met vertegenwoordigers van deelnemende fondsen besproken. Ook is een sectorbrief opgeteld, met als doel andere fondsen handvatten te bieden om hun duurzaam beleggingsbeleid vorm te geven. De sectorbrief is gepubliceerd in Open Boek Toezicht.		
■ DNB zal in 2018 breed aandacht besteden aan de introductie van IORP II in 2019 en de invulling daarvan, om te stimuleren dat pensioenfondsen tijdig voorbereidingen treffen. Met de introductie van deze richtlijn worden ESG-richtlijnen voor het eerst expliciet opgenomen in het prudentieel toezichtkader voor pensioenfondsen.	■ DNB bereidt zich voor op de implementatie van IORP II. Door IORP II wordt duurzaamheid expliciet onderdeel van het prudentieel toezichtkader. Tijdens het Pensioen-seminar (13 september 2018) is in een aantal workshops met pensioenbestuurders gesproken over duurzaam beleggen. Voorafgaand aan het pensioen-seminar heeft DNB een kennissessie voor pensioenfondsenbestuurders georganiseerd over IORP II. Ook tijdens de seminars van DNB voor actuarissen en vermogensbeheerders is aandacht besteed aan duurzaam beleggen.		
■ DNB vervolgt het onderzoek naar beleggingsbeleid bij verzekeraars en implementeert dit in het reguliere toezicht.	■ DNB heeft op basis van de jaarstaten 2017 een sectorbrede analyse uitgevoerd naar de duurzaamheid van beleggingen bij verzekeraars. Hierbij is gekeken naar wettelijke investeringsverboden (clustermunitie), beleggingen met risico op reputatieschade (tabak en nucleaire wapens) en beleggingen gevoelig voor een energietransitie ('stranded assets'). Daarnaast is in het macrorregister najaar 2018 (als onderdeel van Focus) expliciet aandacht besteed aan klimaat- en energietransitierisico's. Dit risico is als onderdeel van de Focus-risicoanalyse per instelling gescoord.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Toezicht			
■ DNB brengt een sectorbrede visie tot stand, die uiteenzet wat er vanuit gedragsperspectief nodig is om een bijdrage te leveren aan een toekomstgerichte, adaptieve en duurzame financiële sector. ■ DNB bevordert via het markt-toegangsbeleid dat iedere toetredende aandacht besteedt aan duurzaamheid, onder andere door steeds een exitplan gereed te hebben om bij een eventuele afbouw van de onderneming de maatschappij minimaal te belasten. ■ DNB zet in haar resolutietaak in op een duurzaam beleggingsbeleid van het Single Resolution Fund (SRF), rekening houdend met de aard van deze fondsen (hoge mate van liquide activa).	■ In het eerste kwartaal van 2018 heeft DNB een nieuw kader opgesteld voor het beoordelen van verandervermogen voor pensioenfondsen. Hierdoor bestaan nu voor alle sectoren onderzoeksmethodieken op dit terrein; Eveneens heeft DNB in het eerste kwartaal – via FSB-rapporten – haar visie op cultuurverandering gedeeld met de sector. In samenwerking met het Sustainable Finance Lab heeft DNB met bestuurders van financiële instellingen een rondetafelbijeenkomst georganiseerd over de manier waarop 'purpose-driven finance' een bijdrage kan leveren aan een duurzame financiële sector. Ter voorbereiding hiervan is een notitie geschreven (samen met SFL) die inzicht geeft in de waarde van purpose-driven finance. ■ Tot slot heeft DNB in concept een notitie gereed waarin de bouwstenen voor een nieuwe visie op verandervermogen staan. DNB heeft in 2018 zes onderzoeken uitgevoerd waarbij belangrijke veranderaspecten zijn onderzocht. Daarnaast is DNB actief bij het bewaken van de voortgang van veranderingen binnen instellingen als opvolging van eerdere DNB-onderzoeken. ■ DNB vraagt iedere vergunningaanvrager om ook een exitplan gereed te hebben, waarmee wordt voorzien in de eventuele afbouw van de onderneming. Het aanvraagformulier in het Digitaal Loket Toezicht en de toelichting daarop vermelden het aanleveren van een dergelijk plan. Op basis van proportionaliteit wordt bepaald welke opzet en vorm van dit plan in een concreet geval toereikend is – het plan kan bij de aanvraag dus nog basaal zijn. De toegevoegde waarde van een exitplan lijkt ook internationaal gezien te worden. Afgelopen jaar is een dergelijk exitplan in een enkel geval ook in werking gesteld, onder meer omdat de resultaten van het bedrijf achterbleven bij de verwachtingen. De ervaring hieruit is dat DNB de vergunning een paar maanden na het staken van de activiteiten heeft kunnen intrekken zonder dat klanten daarvan schade hebben ondervonden. In deze gevallen was zowel voor de instelling als voor de behandelaars het bestaan van een exitplan van toegevoegde waarde, omdat dit plan een soepele exit heeft gefaciliteerd. ■ Voor Fondsbeheer is een verwijzing naar ESG criteria opgenomen in het beleggingsmandaat van SRF / SRB. Deze criteria worden toegepast op investeringen in de corporate bond portefeuille (5% van de strategic asset allocation in SRF beleggingen. De SAA bestaat hoofdzakelijk uit staatsobligaties).		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Economisch beleid en advies			
■ DNB besteedt nadrukkelijk aandacht aan heterogeniteit en verdelingsvraagstukken in haar macro-economische analyse van een duurzame ontwikkeling van economische activiteit, lonen en prijzen en de determinanten daarvan. Heterogeniteit kent vele dimensies, denk aan leeftijd (jong-oud), arbeidsrelatie (vast-flex), onderscheid naar inkomen en vermogen, verschil in toegang tot financiering en de woningmarkt en in de tijd variërende patronen. DNB brengt de implicaties voor Nederland in kaart van de energietransitie en financiering daarvan, met focus op de macro-economische gevolgen van de transitie van het industriële landschap. Dit alles komt tot uitdrukking in innovatieve analyses en publicaties, met inzet van toegepast onderzoek en DNB-modelinstrumentarium en met aanwijsbare invloed op de beleidsagenda.	■ DNB heeft de Tweede Kamer geadviseerd tijdens een hoorzitting over de loonontwikkeling. Deze hoorzitting vond plaats mede naar aanleiding van een in 2018 gepubliceerde DNBulletin over de relatie tussen de AIQ en de flexibilisering van de arbeidsmarkt. ■ DNB heeft in het vierde kwartaal van 2018 de Occasional Study Prijs van Transitie gepubliceerd: onderzoek naar de sectorale effecten van een CO₂-belasting op de Nederlandse economie, waarbij de nadruk ligt op gevolgen voor de concurrentiepositie. ■ DNB heeft in het DNBulletin het artikel 'Economische gevolgen CO₂-belasting zijn te overzien' gepubliceerd. ■ DNB heeft ook deelgenomen aan een hoorzitting/rondetafelgesprek in de Tweede Kamer over de kosten en baten van de voorgenomen Klimaatwet. ■ DNB heeft innovatieve analyses uitgevoerd en hierover is gepubliceerd.	4.2.2 Advies en onderzoek economisch beleid: deelnemen aan het maatschappelijke debat op basis van feiten Bijlagen: Advies en Onderzoek.	■ DNB doet verder onderzoek naar de impact van de energietransitie op de economie. In 2018 is hiervoor het startschot gegeven met de publicatie van een Occasional Study, waaruit blijkt dat een uitbreiding en verhoging van de belasting voor bedrijven op de uitstoot van broeikasgas geen grote gevolgen hoeft te hebben voor de economie als geheel. ■ DNB zal kritisch de afspraken uit het Nederlandse Klimaatkkoord volgen en waar nodig de overheid adviseren. Tevens is DNB vanuit een secretarisrol nauw betrokken bij de Taakgroep Financiering, die de onderhandelaars van het Klimaatkkoord adviseert over de financierbaarheid van de voorstellen. Ook zal DNB de financiële kant van de energietransitie onderzoeken, in het bijzonder de ontwikkeling van groene financiering. Zo wil het kabinet bepaalde vormen van gebouwgebonden financiering toestaan om de verduurzaming van de Nederlandse koopwoningvoorraad te versnellen. Ook groeit de markt voor groene obligaties in rap tempo. DNB kijkt naar de wenselijkheid van dergelijke ontwikkelingen en onderzoekt alternatieve instrumenten om de verduurzaming van de economie te stimuleren. DNB draagt de bevindingen van haar onderzoeken naar duurzaamheidsvraagstukken uit in speeches en publicaties. ■ In 2019 voert DNB verdiepende analyses uit van de arbeidsmarkt, woningmarkt en de kredietverlening. Daarbij wordt nadrukkelijk gekeken naar mogelijkheden om de inclusiviteit en toegankelijkheid van deze markten te vergroten. DNB zal eveneens onverminderd aandacht besteden aan de duurzaamheid van het pensioenstelsel en de overheidsfinanciën. Ook in haar advisering omtrent de arbeidsinkomensquotediscussie en de positie van zzp'ers schenkt DNB aandacht aan de verdeling van welvaart en inclusiviteit van het economisch systeem.

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Stakeholdermanagement			
■ DNB vertaalt de uitkomsten van de stakeholderdialoog t.a.v. MVO-aspecten uit 2017 naar acties binnen DNB. Voor MVO wordt dit verder vertaald in de Commissie MVO	■ De uitkomsten van de stakeholdersdialoog t.a.v. MVO zijn besproken met de Commissie MVO. Mede aan de hand daarvan is besloten MVO uitdrukkelijker te borgen in de organisatie. Om dit te bereiken is een discussienota aan de directie voorgelegd. Tevens is op basis hiervan besloten om de MVO-visie te vernieuwen. De speerpunten voor de nieuwe visie zijn in september 2018 vastgesteld en worden momenteel nader uitgewerkt.	MVO: werken aan duurzame welvaart in alle kern- taken	
■ Resultaten van de verschillende werkgroepen onder het Platform voor Duurzame Financiering (PvDF) zijn geïmplementeerd in de sector.	■ De werkgroep Klimaatrisico's publiceerde in april haar eindrapport waarin de werkgroep inzicht biedt in hoe financiële instellingen klimaatgerelateerde risico's en kansen op dit moment integreren in hun investeringsbeslissingen. ■ Vanuit de werkgroep Educatie en communicatie over duurzaamheid zijn er verschillen activiteiten ontplooid in 2018: in mei heeft een tweede editie van de opleidingsmodule Finance in Transitie bij Nyenrode plaatsgevonden. Op 16 maart heeft een seminar plaatsgevonden over de rol van executive education bij duurzame financiering en op 10 oktober is er een conferentie georganiseerd voor communicatieverantwoordelijken in de financiële sector. ■ Op 29 november presenteerde de PCAF-werkgroep haar laatste rapport Harmonising and implementing a carbon accounting approach for the financial sector. ■ Op 25 september publiceerde de werkgroep Belemmeringen en stimulansen onder voorzitterschap van DNB haar onderzoek naar mogelijke belemmeringen ten aanzien van duurzame financiering in financiële regelgeving.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Betalingsverkeer			
■ DNB zet duurzaamheid minimaal eens per jaar op de agenda bij gesprekken met marktpartijen	■ DNB heeft een gesprek gehad over duurzaamheid met een betaalkaartenmaatschappij die ook kaartbetalingen verwerkt. Hierbij zijn de uitkomsten van de in 2017 afgeronde Life Cycle Analysis-studie pinbetalingen besproken, alsmede de maatregelen die de kaartmaatschappij heeft getroffen om de duurzaamheid te verhogen. Aangezien de milieubelasting van pinbetalingen gering is en kaartmaatschappijen en afwikkelondernemingen actief bezig zijn met de verduurzaming van pintransacties zag DNB geen aanleiding voor verdere gesprekken in 2018.	4.2.3 Betalingsverkeer: veilig, betrouwbaar en efficiënt Bijlagen: Betalingsverkeer.	■ In de MOB-werkgroepen 'toegankelijkheid & bereikbaarheid' en 'veiligheid' wordt opvolging gegeven aan de uitkomsten van een marktonderzoek naar de bereikbaarheid en toegankelijkheid van het betalingsverkeer voor kwetsbare groepen. Daarnaast zal bij betaalinnovaties structureel aandacht gevraagd worden voor de mogelijke gevolgen voor digitale inclusie. Ook zoekt DNB het Europese speelveld op, onder meer via actieve ondersteuning een platform (Pay-Able) dat zich inzet voor de toegankelijkheid van betaalterminals voor mensen met een fysieke beperking. Verder is DNB mede voorzitter van de Euro Retail Payments Board working group Accessibility van de ECB, die toeziet op de toegankelijkheid van het betalingsverkeer in Europees verband. ■ Tot slot draagt DNB actief haar visie op financiële inclusie uit in nationaal en internationaal verband. Zo organiseert DNB in 2019 het congres Financial Inclusion en neemt ze deel aan het Financial Inclusion Global Initiative van de Wereldbank.
■ In het MOB houdt DNB rekening met de belangen van kwetsbare groepen: a. DNB zet reguliere MOB-activiteiten voort vanuit de werkgroep Toegankelijkheid en bereikbaarheid en de werkgroep Veiligheid. b. DNB voert een onderzoek uit naar de ervaren problemen van kwetsbare groepen in het betalingsverkeer. c. DNB assisteert het platform Pay-Able bij haar lobby voor Europabrede oplossingen voor toegankelijkheidskwesties.	■ In 2018 is de werkgroep Toegankelijkheid en bereikbaarheid diverse malen bijeengewees. Er was dit jaar geen aanleiding om toegankelijkheid voor kwetsbare groepen ter sprake te brengen in de werkgroep Veiligheid. ■ De nationale dekkinggraad van geldautomaten blijft hoog. Medio 2018 woont 99,55% van de Nederlanders binnen een straal van 5km van een geldautomaat. ■ Het MOB heeft voorlichtingsmateriaal ontwikkeld voor zakelijke gebruikers over de gevolgen van de brexit voor hun betalingsverkeer en welke maatregelen zij zo nodig kunnen treffen. ■ Het MOB heeft in 2018 publieksvoorlichting op de website van DNB geplaatst over de gevolgen van de herziene Europese Richtlijn betaaldiensten (PSD2). ■ Een onderzoeksbureau heeft het onderzoek naar de ervaren problemen van kwetsbare groepen in het betalingsverkeer uitgevoerd. In het MOB is afgesproken dat de uitkomsten in 2019 met banken zullen worden besproken. ■ Op 28 november is het Final report ERPB informal working group on Accessibility uitgebracht door de ECB. DNB heeft hieraan bijgedragen als co-voorzitter en secretaris van de informele wwergroep. ■ DNB heeft het Europese platform Pay-able actief ondersteund bij haar aanpak voor standaardisatie van betaalterminals in Europa en opname hiervan in de Europese toegankelijkheidswet.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Betalingsverkeer			
■ DNB zet op verschillende vlakken in op financiële inclusie	■ De visie op financiële inclusie vormt het uitgangspunt van de werkgroep Financial Inclusion van DNB en wordt extern uitgedragen via het tweejaarlijkse internationale seminar dat DNB ook in 2019 jaar weer zal organiseren over financial inclusion, maar ook via een presentatie bij een webinar dat op 14 juni is gegeven voor het Center of Excellence and Finance (CEF) met het thema financial inclusion and payment systems. ■ Er is een studie naar financiële inclusie onder jongeren in juli afgerond en hierover een presentatie gegeven bij DNB. Daarnaast doet DNB onderzoek naar de invloed van financiële educatie, inclusie en financiële stabiliteit. ■ De werkzaamheden van het Financial Inclusion Global Initiative zijn vertraagd doordat nieuwe voorzitters zijn aangesteld. DNB neemt deel aan de incentives workstream. Het doel van deze workstream zal zijn om een toolkit te ontwikkelen die landen kunnen gebruiken om verschillende stakeholders te stimuleren elektronische betaal producten en diensten te gebruiken. Op 18 april en 30 mei heeft DNB input geleverd bij telefonische consultaties op het document EPA Incentives Deliverable, dat in september is gefinaliseerd.		
■ DNB rondt de studie naar de milieu-impact van contant geld af, stelt een DNB Working Paper op en gaat op basis daarvan de dialoog aan met stakeholders om te kijken naar de haalbaarheid van milieu-besparende mogelijkheden.	■ De studie naar de milieu-impact van de chartale keten is afgerond, gepubliceerd als DNB Working Paper #610 en aangeboden voor publicatie in een wetenschappelijk vaktijdschrift. De resultaten zijn gepresenteerd bij verschillende Europese overleggen, zoals BANCO en EURECA.		
■ DNB blijft als volgt bijdragen aan een langere levensduur van bankbiljetten: - DNB beperkt de onnodige afkeur in het sorteerproces door het verbeteren van het classificeren van sorteer-machines. - DNB vervult een voorbeeldfunctie in Europa op het gebied van het beperken van onnodige afkeur van bankbiljetten.	■ DNB was mede-organisator van het Banknote Analytics Seminar in Israël, waar gesproken is over technologie voor optimalisatie van het sorteerproces.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Betalingsverkeer			
■ DNB bevordert het ruilen/verkoppen van munten. ■ DNB ondersteunt bij de bestrijding van criminaliteit in de cashketen door onderzoek naar het onbruikbaar maken van biljetten.	■ DNB heeft in 2018 opnieuw een aantal grote hoeveelheden munten geruild met andere Europese landen, zo zijn er 10,5 miljoen munten van 1 en 2 cent verkocht aan Luxemburg. Verder is het onderwerp besproken tijdens de Euro Coin Subcommissie en de Euro Coin Operational Working Group. ■ Er wordt op dit moment onderzoek gedaan naar het identificeren van biljetten die zijn besmeurd met inkt tijdens een plofkraak. Ook wordt er gewerkt aan betere detectiemethodes van deze biljetten op de sorteer-machines van DNB.		
Financiële markten en reservebeheer			
■ DNB integreert het MVO-beleid binnen de intern en extern beheerde beleggingen, op basis van internationaal geaccepteerde principes, standaarden en codes zoals PRI en UNGC. DNB is daarbij gericht op positieve beïnvloeding en verkiest daarom ESG-integratie en engagement boven positieve selectie. Slechts bij de ernstigste UNGC-overschrijdingen zal DNB kiezen voor negatieve selectie. DNB monitort of stuurt de dialoog over MVO ten aanzien van de onderliggende beleggingen aan.	■ DNB heeft in het kader van maatschappelijk verantwoord beleggen ESG-criteria in haar intern en extern beheerde beleggingen geïntegreerd. Intern heeft DNB een deel van haar portefeuille in obligaties met een maatschappelijk doel (ontwikkelingsbanken, groene obligaties) belegd. Ook binnen haar extern beheerde portefeuille heeft DNB ESG-criteria geïntegreerd. Daarnaast selecteert DNB beleggingsstrategieën waarbij investeringen in controversiële wapens worden uitgesloten, in lijn met internationale verdragen en conventies.	4.2.5 Reserve-beheer: prudente en maatschappelijk verantwoorde eigen beleggingen Bijlagen: Toelichting financiële positie, risico's en resultaat.	■ DNB heeft dit jaar als eerste centrale bank ter wereld de PRI ondertekend. Hiermee committeert DNB zich aan een zestal principes over verantwoord beleggen, waaronder de verplichting om hier jaarlijks publiek over te rapporteren.² Gelijktijdig met de ondertekening van de PRI zal DNB begin 2019 een Responsible Investment Charter publiceren dat in hoofdlijnen haar MVB-beleid beschrijft. In het verlengde hiervan integreert DNB de ESG-criteria in haar intern en extern beheerde beleggingen. Intern belegt DNB waar mogelijk in obligaties met een maatschappelijk doel, zoals groene obligaties en obligaties van ontwikkelingsbanken. Ook wil DNB bij de totstandkoming van risicolimieten voor landen, emittenten en tegenpartijen ESG-scores gaan meewegen in de intern beheerde beleggingen. Deze methodologie zal in de eerste helft van 2019 geïmplementeerd worden. In haar extern beheerde beleggingen zal DNB uitsluitings-, ESG-integratie- en voting and engagement-strategieën toepassen.

² DNB ondertekent de PRI vanuit haar rol als vermogensbeheerder. Haar aankopen in het kader van het monetair beleid vallen zodoende buiten deze scope. De rapportages zullen dus alleen betrekking hebben op de intern en extern beheerde beleggingen.

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Financiële markten en reservebeheer			
■ DNB gaat de dialoog aan met tegenpartijen en externe managers over MVO. Van alle activiteiten zal DNB inzichtelijk maken hoe deze zijn gerelateerd aan de SDGs van de VN.	■ Externe beheerders worden geselecteerd, gemonitord en geëvalueerd op het door hen gevoerde ESG-beleid. DNB verwacht dat haar externe beheerders ondertekenaar zijn van de Principles for Responsible Investment en dat zij ESG-criteria meenemen in de financiële analyse van de bedrijven waarin zij investeren. Ook verwacht DNB dat haar managers voting and engagement toepassen, waarbij de nadruk ligt op een proactieve aanpak ten aanzien van ESG-gerelateerde thema's en een reactieve aanpak in het geval van bedrijfsspecifieke controverses, zoals het schaden van de UN Global Compact-principes. DNB wil in 2019 bij de totstandkoming van risicolimieten voor landen, emittenten en tegenpartijen ESG-scores gaan meewegen in de intern beheerde beleggingen.		
■ DNB organiseert seminar over duurzaam beleggen voor centrale banken.	■ Ter bevordering van de externe kennisdeling heeft DNB op 21 september de conferentie A New Financial Paradigm: Sustainable & Responsible Investment – A call to action for central banks, georganiseerd onder de vlag van het Network for Greening the Financial System (NGFS). De conferentie besprak best practices om duurzaamheidsoverwegingen in het reservebeheer van centrale banken te integreren. Rond 150 hooggeplaatste vertegenwoordigers vanuit de beleidswereld namen deel, waaronder directieleden van centrale banken uit Frankrijk, Zwitserland en Nederland.		
■ DNB deelt Maatschappelijk Verantwoord Beleggen-kennis met invloedrijke beleggers	■ DNB nam in het panel deel aan het DNB-seminar voor vermogensbeheerders waarbij invloedrijke beleggers aanwezig waren en sprak daar over duurzaam beleggen.		
■ DNB doet MVO-marktonderzoek.	■ DNB heeft onderzoek gedaan naar de groene obligatie die is uitgegeven door de Nederlandse overheid. Daarnaast draagt DNB momenteel bij aan werkgroep 3 van het NGFS over mainstreaming green finance, waarin best practices worden ontwikkeld voor het stimuleren van green finance door centrale banken.		
■ DNB onderzoekt het onderschrijven van principes en gedragscodes (PRI, stewardshipcodes)	■ DNB heeft aangekondigd in 2019 als eerste centrale bank ter wereld de Principles for Responsible Investment te ondertekenen. Hiermee committeert DNB zich aan een zestal principes over verantwoord beleggen, waaronder de verplichting om hier jaarlijks publiek over te rapporteren.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Bedrijfsvoering			
■ DNB ontwikkelt haar diversiteitsbeleid verder en ziet toe op de uitvoering daarvan, waaronder de voortgang m.b.t. de doelen op het gebied van participatiebeleid, duurzame inzetbaarheid en de vervulling van managementposities.	■ DNB heeft een nieuwe visie op diversiteit vastgesteld en een strategie met actiepunten. In de komende jaren richten we ons vooral op genderdiversiteit, culturele diversiteit en mensen met een arbeidsbeperking. Van de managementposities wordt 33% bezet door een vrouw. De managementcommissie is actief betrokken bij de realisatie van dit streefcijfer. Om te versnellen op meer mensen met een arbeidsbeperking worden 15 extra banen gecreëerd bij het Intern bedrijf. DNB doet mee met de door de inclusiviteitsmonitor van de Universiteit van Utrecht en zet in januari 2019 een enquête uit om vast te stellen hoeveel medewerkers bij DNB een niet-westerse-migratieachtergrond hebben. Voor duurzame inzetbaarheid is een nieuwe visie vastgesteld en een programma om medewerkers van DNB competent, vitaal en gemotiveerd te houden.	4.3 Bijdrage bedrijfsvoering aan missie DNB Bijlagen: HR-beleid Bijlagen: Milieu en duurzaam inkopen.	■ In de komende jaren wordt het kantoor van DNB aan het Fredriksplein gerenoveerd en bouwt DNB een cashcentrum. In 2019 worden voorbereidingen getroffen om de hoge duurzaamheidsambitie te realiseren in de huisvesting. DNB maakt daarbij gebruik van certificering om de realisatie van haar duurzaamheidsambities voor huisvesting objectief te meten en te borgen. ■ Daarnaast neemt DNB in al haar aanbestedingen maatschappelijke impact mee en maakt afspraken op het gebied van klimaat, milieu, circulariteit en arbeidsparticipatie. ■ Ook neemt DNB duurzaamheidseisen mee in de inrichting van nieuwe ICT-services. Bij twee grote sourcingprojecten vraagt DNB van leveranciers zich te committeren aan haar duurzaamheidseisen. Daarbij wordt gestreefd naar een zo laag mogelijke milieubelasting en wordt ingezet op social return, waarbij tijdens de inkoop afspraken worden gemaakt over het creëren van extra arbeidsplekken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.
■ DNB bereidt zich voor op de toepassing van de nieuwe GRI Sustainability Reporting Standards (SRS) in het jaarverslag over 2018.	■ DNB past de de GRI Standards (SRS) toe in het jaarverslag 2018.		
■ DNB neemt duurzaamheid expliciet mee in de verdere uitwerking van haar huisvestings- en outsourcingplannen. De eind 2017 vastgestelde duurzaamheidsambitie biedt hiervoor het kader.	■ De uitwerking van de projecten binnen het programma Huisvesting DNB vindt plaats op basis van de opgestelde duurzaamheidsambitie. In de aanbestedingsdocumenten m.b.t. sourcing en co-sourcing zijn specifieke MVO-vragen benoemd en meegewogen voor de uiteindelijke selectie van onze nieuwe partner(s).		
■ De tweede- en derdelijnsfuncties binnen DNB besteden binnen hun taakuitoefening specifieke aandacht aan de MVO-processen binnen DNB.	■ Vanuit de tweede lijn is aandacht besteed aan MVO-processen door de MVO-doelstellingen mee te nemen in de planning en control-cyclus. ■ De IAD (derdelijns functie) heeft een actieve rol bij de audit van de MVO-verantwoording van DNB. De IAD draagt actief bij aan het verkrijgen van een goedkeurende MVO-verklaring van de externe accountant. ■ De IAD heeft met de uitgevoerde operationele audits eenmaal een MVO-bijdrage kunnen leveren door een specifieke aanbeveling te doen op het gebied van duurzaamheid van het DNB-reisbeleid.		

MVO-doelstellingen 2018	Acties en bereikte resultaten	Verwijzing JV	MVO-doelstellingen 2019
Bedrijfsvoering			
■ DNB verlaagt de drempels voor interne samenwerking verder, onder meer door te experimenteren met nieuwe werkvormen en verdere digitalisering en digitaal samenwerken, bijvoorbeeld door de invoering van Skype for Business en het terugdringen van fysieke informatiestromen.	■ Skype for business (chat en videobellen) binnen DNB en video conferencing (WebEx) met de ECB ingevoerd. De vaste telefoontoestellen zijn hierdoor grotendeels verdwenen op de werkplek. SharePoint-toepassingen zijn mobiel beschikbaar gemaakt, wat bijdraagt aan digitaal werken en samenwerken. Het Digitaal Loket Toezicht is uitgebreid, met als resultaat een verdere reductie van fysieke informatiestromen.		

Annex 2 Dialoog met stakeholders DNB

Uitkomsten bankbreed stakeholderonderzoek

DNB hecht aan een actieve dialoog met haar stakeholders. DNB wil een organisatie zijn die een open oog en oor voor de buitenwereld heeft, met medewerkers die in staat zijn om in de interactie met relevante stakeholders de missie van DNB vorm en inhoud te geven. Een optimaal samenspel met stakeholders vergroot de legitimiteit en effectiviteit van DNB.

Om het contact met de stakeholders – via onder meer accountgesprekken, rondetafel sessies, seminars, wetenschappelijke conferenties, speeches, persbijeenkomsten en publiekspanels – zo succesvol mogelijk te laten verlopen, is het van belang om te weten hoe zij DNB waarderen en of er suggesties zijn om de relatie te verbeteren. Met dat doel voor ogen worden met enige regelmaat stakeholderonderzoeken gehouden. In april 2018 zijn de uitkomsten van een bankbreed stakeholderonderzoek gepubliceerd. Het is voor het eerst dat ook de stakeholders zijn geraadpleegd die raken aan de centrale banktaken van DNB. De drie eerdere onderzoeken bleven beperkt tot de externe relaties die te maken hadden met de toezichtfunctie van de bank.

Het onderzoek heeft bestaan uit een schriftelijke enquête die door 492 respondenten is ingevuld, gevolgd door verdiepende individuele gesprekken met 58 stakeholders. Aan het onderzoek deden onder meer vertegenwoordigers mee van onder toezicht staande instellingen, leden van belangenorganisaties, wetenschappers, politici en beleidsmakers en journalisten. Het leidend beginsel bij de keuze van de te ondervragen stakeholders was de mate van betrokkenheid bij de taakuitoefening van DNB. Het algemene oordeel is dat de respondenten DNB in toenemende mate benaderbaar en transparant vinden, maar tegelijkertijd is er volgens hen ruimte voor meer dialoog en samenwerking.

Professioneel, zorgvuldig en betrouwbaar

Het brede stakeholderveld geeft aan dat DNB en haar medewerkers professioneel, zorgvuldig en betrouwbaar zijn. Dit resulteert in werk van hoge kwaliteit. De deelnemers aan de enquête dichten DNB een 'zeer goede' reputatie toe. Men oordeelt positief over de algehele effectiviteit van DNB. Ook geven stakeholders aan dat DNB in de loop van de tijd benaderbaarder en transparanter is geworden. Daarnaast vinden zij dat DNB pragmatischer opereert dan een aantal jaren geleden. Onder toezicht staande instellingen vinden dat het toezicht van DNB streng en proactief is. Zij benadrukken dat DNB haar werkwijze op het gebied van bestuurderstoetsingen heeft aangepast. Ze zien dit als een duidelijke verbetering en geven aan hierover tevreden te zijn.

Meer dialoog en samenwerking

Hoewel de benaderbaarheid is toegenomen, bestaat bij stakeholders de wens nog meer de dialoog en samenwerking met DNB aan te gaan. Tevens geven stakeholders aan dat er door DNB winst te behalen is als zij effectiever en politiek sensitiever wordt in haar beïnvloedingsstijl. Ook ervaren zij dat DNB nog te veel uit silo's bestaat waardoor soms inconsistente boodschappen worden afgegeven. Een minder formalistische en afstandelijke houding zou de effectiviteit van het toezicht van DNB verder kunnen vergroten. Ook het geven van meer procesinformatie, een betere terugkoppeling van onderzoeksresultaten en meer prioriteit en maatwerk in het toezicht zijn genoemde verbeterpunten. Een deel van de relaties blijkt onbekend met het interne en externe beleid van DNB ten aanzien van MVO.

Actiepunten

DNB heeft naar aanleiding van de uitkomsten actiepunten opgesteld waarvan de implementatie regelmatig wordt gemonitord. De aansporing voor een intensievere externe dialoog wordt door DNB gezien als een extra impuls om de bestaande rondetafels en andere dialoogsessies te continueren. Door voortaan nog nadrukkelijker via krachtenveldanalyses in kaart te brengen waar kansen

- 106 en mogelijke obstakels liggen, verwacht DNB effectiever en sensitiever te worden in haar beïnvloedingsstijl. Om te zorgen dat DNB consistent is in haar uitingen, blijft zij onverminderd werken aan het verbeteren van de interne afstemming tussen de verschillende geledingen van de organisatie.

Om meer transparantie over het toezichtproces te bieden, zijn verschillende initiatieven gestart waarbij meer procesinformatie en een betere terugkoppeling van onderzoeksresultaten wordt gegeven aan onder toezicht staande instellingen. Ook besteedt DNB aandacht aan de doelmatigheid van de toezichtactiviteiten.

Voor het ontwikkelen van de nieuwe MVO-visie was het nuttig te vernemen dat een deel van de stakeholders onvoldoende beeld bleek te hebben van het MVO-beleid van DNB. Inzet is dan ook de MVO-visie goed voor het voetlicht te brengen. Een bredere communicatie over de verankering van MVO in de kerntaken moet daarbij helpen. Ook blijft het van belang om daarbij steeds de samenhang met het mandaat van DNB te belichten.

Tabel 4.12 Dialoog met stakeholders

Stakeholders	Dialoogvorm	Uitkomsten	Follow-up DNB
Medewerkers	Voorlichtingssessies, discussie-bijeenkomsten, OR.	De directie presenteert en bespreekt belangrijke wijzigingen (strategie, herinrichting intern bedrijf, herijking loonbouw) in DNB-brede sessies.	Medewerkers en management worden voortdurend uitgenodigd om input te geven en mee te denken over ontwikkelingen ten aanzien van DNB.
Publiek	Reputatiemeting onder het grote publiek en financial citizens (eens per kwartaal).	De gemiddelde reputatiescore In Q1, Q2 en Q3 2018 bedraagt onder het grote publiek 62 en onder 'financial citizens' 70.	Uitkomsten van de reputatiemeting worden verwerkt in de communicatiestrategie en andere relevante strategieën van DNB.
	Kwantitatief en kwalitatief onderzoek onder publiekspanels door onderzoeksbureau Kantar	Inventarisatie van verwachtingen van het publiek t.a.v. het wettelijke begrip 'maatschappelijke betamelijkheid' en welke verwachtingen leven bij het publiek over de wijze waarop DNB invulling geeft aan dit begrip. Ook is het publiekspanel geraadpleegd over de inzet van DNB bij het thema duurzaamheid.	Structureel testen van de informatievoorziening van DNB over toezichtonderwerpen bij externe panelen.
	Feedback ophalen bij het publiekspanel tijdens een publieksevent over voorgenomen beleid, of voor het ophalen van denkbereik over relevante thema's in de financiële sector.		Voortzetten van het ophalen van feedback bij het publiekspanel tijdens publieksevents over relevante thema's in de financiële sector.
Media	Persconferenties, masterclasses en 1-op-1 sessies met directieleden of deskundigen van DNB.	Vergroten van het kennisniveau van journalisten over relevante thema's in de financiële sector en de rol van DNB.	Structureel aanbieden rond vaste momenten in het jaar: publicatie jaarverslag, ZBO-verantwoording. Ad hoc aanbieden bij nieuwe publicaties of nieuwe ontwikkelingen in de financiële sector.
Externe stakeholders	Tweejaarlijkse stakeholderanalyse, waarin financiële instellingen en andere externe stakeholders wordt gevraagd naar de ervaringen ten aanzien van DNB. De rapportage en het vaststellen van de follow-up wordt besproken in de directie.	Op basis van de externe gesprekken worden de belangrijkste trends en ontwikkelingen gesignaleerd en bepaalt DNB hoe zij haar strategie en beleid daarop aan moet passen.	Follow-up wordt teruggekoppeld aan de deelnemers van de stakeholderanalyse, aan medewerkers van DNB, op de persconferentie over het jaarverslag en via de website van DNB.
	Actuarissen, accountants en analisten worden regelmatig uitgenodigd voor speciaal voor deze doelgroepen georganiseerde middagen waarbij toelichting gegeven wordt op het beleid van DNB.		Strategie, beleid of werkprocessen van DNB worden aangepast waar nodig.
Aanbieders en gebruikers van betalingsverkeer	Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB) vindt twee keer per jaar plaats. Daarnaast zijn er verschillende werkgroepen werkzaam.	Via het MOB draagt DNB bij aan het blijvend functioneren van contant geld als betaalmiddel. Er is onderzoek gedaan naar en voorlichting gegeven over contant geld en PSD2.	DNB behoudt aandacht voor bereikbaarheid en toegankelijkheid van betaalmiddelen en blijft inspelen op technologische ontwikkelingen en gevolgen voor marktpartijen.

Stakeholders	Dialogovorm	Uitkomsten	Follow-up DNB
Onder toezicht staande financiële instellingen	Tweejaarlijkse stakeholderanalyse, waarin financiële instellingen en andere externe stakeholders wordt gevraagd naar de ervaringen ten aanzien van DNB. De rapportage en het vaststellen van de follow-up wordt besproken in de directie. Diverse rondetafelgesprekken en seminars over transactie-monitoring, de invoering van PSD2, vernieuwd DGS, informatiebeveiliging en cybercrime, resolutie voor kleine en middelgrote banken, maatschappelijke betamelijkheid, proportionaliteit en onbedoelde effecten van regelgeving en operationele risico's van fintech. Bijeenkomsten van Platform voor Duurzame Financiering	De sector vindt dat DNB goed op de hoogte is van relevante ontwikkelingen, goed de dialoog aangaat en vasthoudend is. Aandacht wordt gevraagd voor meer transparantie en de samenwerking binnen DNB tussen de verschillende toezichthouders. N.a.v. de rondetafelgesprekken over transactiemonitoring worden thans initiatieven uitgewerkt door de banken in samenwerking met publieke partijen voor effectieve transactiemonitoring. Vaststellen en uitwerken van prioriteiten op gebied van duurzaamheid binnen de financiële sector.	Follow-up wordt teruggekoppeld aan de deelnemers van de stakeholderanalyse en via de website van DNB. DNB vervult een aanjagende rol ter bevordering van duurzaamheid in de financiële sector.
Brancheorganisaties van onder toezicht staande financiële instellingen	Bestuurlijk overleg, in aanwezigheid van de verantwoordelijke directieleden met de afzonderlijke brancheorganisaties (4x per jaar). Panelbijeenkomsten over begroting en verantwoording (2x per jaar), in aanwezigheid van de directieleden.	Aankondiging en uitleg belangrijkste ontwikkelingen en toelichting nieuwe regelgeving. Beheerste ontwikkeling toezichtkosten.	De feedback van de sector wordt meegenomen in de uitwerking en interpretatie van wet- en regelgeving en draagt bij aan een effectieve en efficiënte samenwerking met de sector.
Bankraad	De bankraad vergadert 4x per jaar in bijzijn van de directie en een vertegenwoordiger van het ministerie van Financiën.	De directie brengt verslag uit van de algemene economische en financiële ontwikkelingen en bespreekt het door DNB gevoerde beleid. De leden van de Bankraad kunnen zelf ook onderwerpen agenderen.	De bankraad fungeert als klankbord voor de directie. De Bankraad kan de directie adviseren. De discussie die plaatsvindt, vormt input voor strategische besluitvorming door DNB.
Non-gouvernementale organisaties	Rondetafel voor MVO-dialoog	Bespreken nieuwe MVO-visie DNB.	Prioriteitenstelling MVO. DNB vervult een aanjagende rol ter bevordering van duurzaamheid in de financiële sector.
Politiek	Hoorzittingen en expertmeetings over andere het pensioenbeleid en nieuwe pensioencontract, beloningsbeleid, kapitaalbuffers bij banken en de schikking tussen het OM en ING. Ook geeft de president regelmatig een toelichting over monetaire aangelegenheden.	Toelichting en uitleg geven over relevante ontwikkelingen in de financiële sector en de economische ontwikkelingen en de visie van DNB hierop.	Gevoerde discussie is input voor beleidsvorming binnen DNB.

Uitkomsten MVO-stakeholderdialoog

In opdracht van de directie is de nieuwe MVO-visie getoetst bij zeven onder toezicht staande instellingen, drie koepelorganisaties uit de financiële sector en zeven niet-gouvernementele organisaties (NGO's). De stakeholders zijn onder meer gevraagd naar de mate waarin de MVO-visie aansluit bij de missie en kerntaken van DNB en op welke SDGs DNB het meeste impact heeft.

Gesprekken met de financiële sector

De gesprekspartners uit de financiële sector zijn geselecteerd op basis van hun lidmaatschap van het Platform voor Duurzame Financiering. Uit de gesprekken kwam naar voren dat de agenderende rol die DNB in de duurzaamheidsdiscussie op zich heeft genomen, wordt gewaardeerd en aangemoedigd. Ook hebben de geconsulteerde financiële instellingen begrip voor de door DNB gekozen SDGs en zien zij in dat DNB daar het meeste impact heeft. Wat impactmeting betreft verwacht de sector niet dat DNB voorop loopt, ook omdat haar impact zich niet altijd laat meten, zoals bij haar advisering aan de overheid. Daarnaast doen sommige stakeholders DNB de suggestie aan de hand onderzoek te doen hoe te komen tot een circulaire economie. Dit thema zal de komende jaren terugkeren in de onderzoeken van DNB naar de klimaatneutrale economie.

NGO-rondetafel

De NGO's, die vanwege hun betrokkenheid en deskundigheid bij duurzaamheidsvraagstukken zijn benaderd, geven positieve feedback op de MVO-visie door aan te geven dat DNB de essentie raakt van de thema's waaromheen een dergelijke visie opgebouwd zou moeten worden. Wel kreeg DNB vragen over de keuze van SDGs waarop de visie aansluit en waarom niet voor een integrale benadering is gekozen waarbij alle SDGs meegenomen worden. Toch is er begrip voor de speciale positie van DNB en worden, gegeven het mandaat van DNB, de gekozen SDGs herkend. Omdat voor de NGO's niet altijd even duidelijk was welke rol van DNB (toezichthouder of centrale bank) van toepassing was op de geformuleerde speerpunten, is dat in de visie nader gespecificeerd.

110 Annex 3 Materialiteitsanalyse

In het in Annex 2 genoemde stakeholderonderzoek is MVO één van de thema's waarnaar stakeholders is gevraagd. De uitkomsten van het stakeholderonderzoek vormen input voor de zogenoemde MVO-materialiteitsanalyse en helpen bij de keuze voor de MVO-activiteiten waarop DNB zich zou moeten richten, doordat de analyse inzicht geeft bij de afweging tussen relevantie, belang en invloed. Om inzicht te krijgen in de impact die DNB op MVO kan hebben binnen haar werkterreinen is onderstaande vraag gesteld: "Hoe beoordeelt u het belang van MVO op de hieronder geformuleerde werkterreinen?"

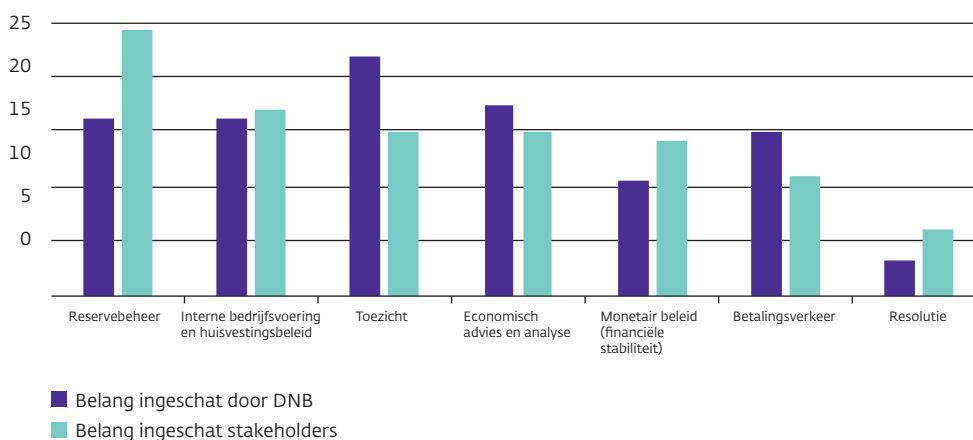
Stakeholders konden de vraag beantwoorden door honderd punten te verdelen over zeven werkterreinen, die overeenkomen met de kerntaken van DNB en haar interne bedrijfsvoering en huisvestingsbeleid. Interne stakeholders zijn benaderd met dezelfde vraag ten aanzien van MVO. Deze groep bestond uit directieleden,

divisiel directeuren en medewerkers die zich binnen DNB direct bezighouden met MVO. In totaal hebben 27 respondenten deze vraag beantwoord.

Figuur 4.3 geeft de gemiddelde verdeling van punten weer over de verschillende werkterreinen. Figuur 4.4 laat zien dat zowel interne als externe stakeholders meer punten geven – en dus meer belang toe dichten aan MVO – binnen de eerste vier genoemde werkterreinen, en minder aan de drie laatst genoemde. Opvallend is dat DNB meer impact verwacht binnen haar toezichttaak. Deze taak wordt door de interne stakeholders met de meeste punten gewaardeerd, terwijl externe stakeholders juist het reservebeheer de meeste punten toekennen. Mogelijk is bij externe stakeholders nog onvoldoende bekend op welke manier DNB impact kan hebben binnen haar toezichttaak.

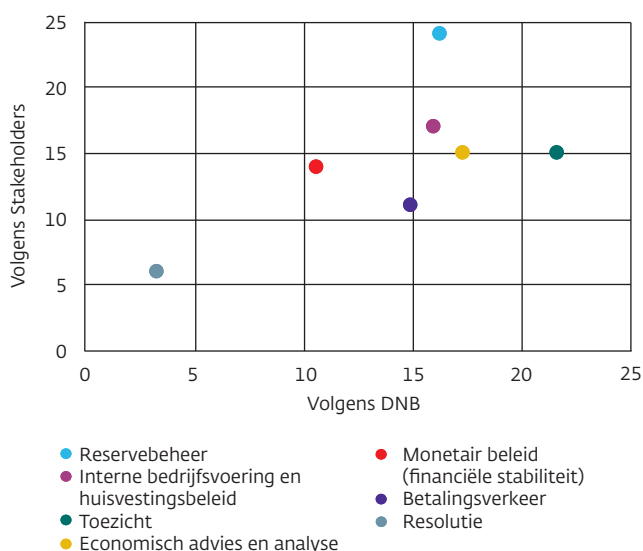
Bekijk de [definitielijst](#) voor een korte omschrijving van elk werkterrein.

Figuur 4.3 Belang MVO in kerntaken zoals gezien door stakeholders en DNB

De uitkomsten van het externe en interne stakeholderonderzoek vormen de basis voor de MVO-materialiteitsanalyse. Op de verticale as staat het belang van MVO dat externe stakeholders op de zeven werkerterreinen van DNB zien. De horizontale as toont de kijk van interne stakeholders hierop.

Figuur 4.4 Materialiteitsanalyse

Aangezien alle taken van DNB bijdrage aan het maatschappelijk belang is gekozen voor een meer voor DNB passende indeling van de materialiteitsanalyse. Wat betreft het MVO-beleid zijn er een aantal werkerterreinen die hoog scoren langs beide assen, zoals toezicht, reservebeheer, economisch advies en analyse en interne bedrijfsvoering en huisvestingsbeleid. Een aantal werkerterreinen scoren beduidend minder: zo wordt het belang van MVO binnen Resolutie van de zeven werkerterreinen het minst gezien.

Bij het vaststellen van de prioriteitsthema's van de MVO-visie waarmee DNB bijdraagt aan het streven naar duurzame welvaart, zijn de resultaten uit de materialiteitsanalyse leidend geweest. De visie focust specifiek op die werkerterreinen waarop zowel interne als externe stakeholders het grootste belang van MVO zien: reservebeheer, interne bedrijfsvoering en huisvestingsbeleid, toezicht, economisch advies en analyse, en betalingsverkeer.

112 Annex 4 GRI Content Index

GRI 102: General disclosures 2016

SRS Referentie:	Omschrijving:	Verwijzing of direct antwoord:
Organisatieprofiel		
102-1	Naam van de organisatie	■ Titelpagina
102-2	Activiteiten, merken, producten en diensten.	■ Inleiding van de president ■ 4.1 Inleiding
102-3	Locatie hoofdkantoor van de organisatie	■ Pagina 2
102-4	Landen waar de organisatie actief is	■ 4.1 Inleiding
102-5	Eigendomsstructuur en de rechtsvorm	■ Paragraaf Governance
102-6	Afzetmarkten	■ 4.1 Inleiding
102-7	Omvang van de organisatie	■ Tabel 4.1 Kerncijfers HR ■ Tabel 4.9 Samenstelling van de eigen beleggingen en overige portefeuilles ■ Jaarrekening
102-8	Informatie over personeelsbestand en andere medewerkers	■ Tabel 4.1 Kerncijfers HR
102-9	Beschrijving van de keten	■ 4.1 Inleiding ■ 4.2.3 Betalingsverkeer: veilig, betrouwbaar en efficiënt ■ Bijlagen: Duurzaam inkopen ■ Bijlagen: Betalingsverkeer
102-10	Significante veranderingen voor de organisatie en de keten	■ Bijlagen: Toelichting financiële positie, risico's en resultaat ■ Annex 5, Afbakening
102-11	Toelichting over de toepassing van het voorzorgsprincipe	■ Bijlagen: Risicobeheersing
102-12	Externe initiatieven	■ Medewerkers [Charter Talent naar de Top] ■ Milieu [ISO 14001:2015] ■ Duurzaam inkopen [Green deal] ■ Eigen beleggingen [UN Principles for Responsible Investment en UN Global Compact]
102-13	Lidmaatschap van (branche-)verenigingen of belangenorganisaties	■ https://www.dnb.nl/over-dnb/samenwerking/index.jsp

SRS Referentie:	Omschrijving:	Verwijzing of direct antwoord:
Strategie		
102-14	Verklaring hoogste beslissingsbevoegde	■ Inleiding van de president
Ethiek en integriteit		
102-16	Waarden, principes en standaarden gedragsnormen	■ 4.1 Inleiding ■ MVO: werken aan duurzame welvaart in alle kerntaken ■ 4.3.2 Compliance en integriteit ■ Bijlagen: MVO-visie ■ Bijlagen: Compliance en integriteit
Governance		
102-18	Bestuursstructuur	■ Governance ■ Bijlagen: MVO-stakeholderdialoog
Stakeholder engagement		
102-40	Lijst van groepen belanghebbenden	■ Annex 2 Dialoog met stakeholders DNB
102-41	Collectieve arbeidsovereenkomsten	■ Bijlagen: HR-beleid
102-42	Identificeren en selecteren van belanghebbenden	■ Bijlagen: MVO-stakeholderdialoog ■ Annex 2 Dialoog met stakeholders DNB
102-43	Benadering voor het betrekken van belanghebbenden	■ Bijlagen: MVO-stakeholderdialoog ■ Annex 2 Dialoog met stakeholders DNB
102-44	Voornaamste onderwerpen en vraagstukken	■ Annex 2 Dialoog met stakeholders DNB
Reporting practice		
102-45	Operationele structuur van de organisatie	■ Jaarrekening ■ Annex 5: Over dit verslag
102-46	Omschrijven van de inhoud van het rapport en afbakening van de aspecten	■ 4.1 Inleiding ■ Bijlagen: MVO-stakeholderdialoog ■ Annex 3 Materialiteitsanalyse ■ Annex 5 Over dit verslag, Afbakening

114

SRS Referentie:	Omschrijving:	Verwijzing of direct antwoord:
102-47	Lijst van materiële aspecten	■ Bijlagen: MVO-stakeholderdialoog ■ Annex 3 Materialiteitsanalyse
102-48	Herformuleren van eerder verstrekte informatie	■ Annex 5 Over dit verslag, Structuur jaarverslag
102-49	Veranderingen in verslaglegging	■ Annex 3 Materialiteitsanalyse ■ Annex 5 Over dit verslag
102-50	Rapportageperiode	■ 1 januari 2018 – 31 december 2018
102-51	Datum van meest recente verslag	■ 28-mrt-18
102-52	Verslaggevingscyclus	■ Jaarlijks
102-53	Contactpunt voor vragen over het verslag of de inhoud ervan	■ Voorblad, pagina 2 ■ mvo@dnb.nl
102-54	Claims omtrent het rapporteren in overeenstemming met de GRI Standards	■ Annex 5 Over dit verslag – afbakening
102-55	GRI Inhoudsopgave	■ Annex 4: GRI Content Index
102-56	Externe assurance	■ Annex 5 Over dit verslag – structuur jaarverslag

Topic Specific Standards

SRS Referentie	Omschrijving:	Verwijzing:
----------------	---------------	-------------

Materieel aspect: Interne bedrijfsvoering en huisvestingsbeleid

103-1/2/3	Management approach disclosures	■ 4.3 Bijdrage bedrijfsvoering aan missie DNB ■ Bijlagen: HR-beleid ■ Bijlagen: Milieu en duurzaam inkopen ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Annex 3: Materialiteitsanalyse ■ Annex 5: Wijze van sturing en evaluatie, Definities
305-1	Direct greenhouse gas (GHG) emissions (Scope 1)	■ Tabel 4.6 Meetgegevens milieu en toelichting beleid en activiteiten
305-2	Energy indirect greenhouse gas (GHG) emissions (Scope 2)	■ Tabel 4.6 Meetgegevens milieu en toelichting beleid en activiteiten
305-3	Other indirect greenhouse gas (GHG) emissions (Scope 3)	■ Tabel 4.6 meetgegevens milieu en toelichting beleid en activiteiten

SRS Referentie	Omschrijving:	Verwijzing:	115
308-1	Percentage op MVO aspecten gescreende leveranciers	■ Bijlagen: Milieu en duurzaam inkopen, Duurzaam inkopen	
403-2	Ziekteverzuim	■ Bijlagen: HR-beleid, Gezondheid en Arbo ■ DNB maakt bij de registratie geen onderscheid tussen mannen en vrouwen. Op grond van de Arbowet meldt DNB ongevallen bij de Inspectie die geleid hebben tot de dood, blijvend letsel of ziekenhuisopname en registreert DNB ongevallen die tot meer dan drie dagen verzuim leiden. In beide categorieën hebben zich geen ongevallen voorgedaan.	
404-2	Training en opleiding	■ 4.3.1 HR-Beleid ■ Bijlagen: HR-beleid, Mobiliteit van onze medewerkers, Ontwikkeling ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Annex 5: Over dit verslag, Annex 5: wijze van sturing en evaluatie	
Materieel aspect: Betalingsverkeer			
103-1/2/3	Management approach disclosures	■ 4.2.3 Betalingsverkeer: veilig, betrouwbaar en efficiënt betalingsverkeer ■ Bijlagen: Betalingsverkeer ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Annex 3: Materialiteitsanalyse ■ Annex 5: wijze van sturing en evaluatie, definities	
FS14	Toegankelijkheid betaalautomaten	■ Annex 1: overzicht MVO-doelstellingen en resultaten	
Eigen indicator (DNB 1)	Gebruik duurzaam papier/katoen voor bankbiljetten	■ Bijlagen: Duurzaam inkopen ■ Annex 1: overzicht MVO-doelstellingen en resultaten	

SRS Referentie	Omschrijving:	Verwijzing:
Materieel aspect: Toezicht		
103-1/2/3/	Management approach disclosures	■ 4.2.6 Toezicht: solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen ■ Bijlagen: Financiële Stabiliteit ■ Bijlagen: Toezicht ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Annex 3: Materialiteitsanalyse ■ Annex 5: Wijze van sturing en evaluatie, Definities
Eigen indicator (DNB 2)	Bijdragen aan duurzaamheid vanuit rol toezichthouder	■ 4.2.6 Toezicht: solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen ■ Bijlagen: Financiële Stabiliteit ■ Bijlagen: Toezicht ■ Annex 1: overzicht MVO-doelstellingen en resultaten
Materieel aspect: Economisch advies en analyse		
103-1/2/3	Management approach disclosures	■ 4.2.2 Advies en onderzoek economisch beleid: deelnemen aan het maatschappelijke debat op basis van feiten ■ Bijlagen: Advies en Onderzoek ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Annex 3: Materialiteitsanalyse ■ Annex 5: Wijze van sturing en evaluatie, Definities
Eigen indicator (DNB 3)	Publicaties op het gebied duurzaamheid vanuit economische adviesrol	■ 4.2.2 Advies en onderzoek economisch beleid: deelnemen aan het maatschappelijke debat op basis van feiten ■ Bijlagen: Advies en Onderzoek ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten

SRS Referentie	Omschrijving:	Verwijzing:	117
Materieel aspect: Monetair beleid (financiële stabiliteit)			
103-1/2/3	Management approach disclosures	■ 4.2.1 Monetaire taken: prijsstabiliteit en een evenwichtige macro-economische ontwikkeling in Europa ■ Bijlagen: Monetaire taken ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Annex 3: Materialiteitsanalyse ■ Annex 5: Wijze van sturing en evaluatie, Definities	
Eigen indicator (DNB 4)	Zo transparant mogelijk invulling geven aan het mandaat voor monetair beleid	■ Bijlagen: Monetaire Taken	
Materieel aspect: Reservebeheer			
103-1/2/3	Management approach disclosures	■ 4.2.5 Reservebeheer: prudente en maatschappelijk verantwoorde eigen beleggingen ■ Bijlagen: Toelichting financiële positie, risico's en resultaat ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten ■ Annex 3: Materialiteitsanalyse ■ Annex 5: Wijze van sturing en evaluatie, Definities	
G4 -FS11	Screening op assets	■ 4.2.5 Reservebeheer: prudente en maatschappelijk verantwoorde eigen beleggingen ■ Bijlagen: Toelichting financiële positie, risico's en resultaat ■ Annex 1: Overzicht MVO-doelstellingen en resultaten	

118 **Annex 5 Over dit verslag****Waardecreatie**

De doelstellingen en activiteiten van DNB worden bepaald door haar missie en ambities. De missie – DNB maakt zich sterk voor financiële stabiliteit en draagt daarmee bij aan duurzame welvaart in Nederland – is nader uitgewerkt in elf strategische ambities in de organisatiestrategie van DNB:

1. DNB is een invloedrijke instelling in het ESCB, SSM en SRM;
2. DNB is een toonaangevende FS-instelling;
3. DNB staat voor efficiënte en robuuste betaal- en effectenketens;
4. Het toezicht van DNB is maatgevend en gezaghebbend;
5. DNB is een slagvaardige resolutieautoriteit;
6. DNB beïnvloedt het beleid op financieel en economisch terrein in de door haar gewenste richting en levert inzicht in maatschappelijk relevante thema's;
7. DNB benut ten volle de synergie van de combinatie van centrale bank en resolutieautoriteit;
8. Bij DNB werken op alle posities uitstekende mensen;
9. DNB beschikt over moderne informatievoorziening en haalt maximale waarde uit data in de uitvoering van haar taken;
10. De communicatie van DNB draagt in toon en inhoud bij aan het bereiken van haar missie;
11. De dienstverlening van DNB is modern en kostenbewust.

De missie en ambities bepalen samen hoe DNB vanuit haar maatschappelijke functie waarde creëert voor de samenleving. Ook integreert en verankert DNB duurzaamheid zo veel mogelijk in haar taakuitoefening en bedrijfsvoering om op die manier waarde te creëren. Dit proces van waardecreatie is gevisualiseerd in de afbeelding aan het begin van hoofdstuk 4 van dit jaarverslag. In de afbeelding is zichtbaar dat DNB haar bevoegdheden vanuit wet- en regelgeving, financieel en menselijk kapitaal en bedrijfsvoering inzet om invulling te geven aan de missie en ambities. De uitvoering van de missie is geborgd in een integrale planning- en controlcyclus, waarbij de

meerjarige ambities zoals deze zijn vastgesteld in de interne organisatiestrategie, worden vertaald in jaarlijkse prioriteiten en activiteiten. De uitkomsten van deze activiteiten leveren input voor de prioriteiten van het daaropvolgende jaar en de herijking van de ambities.

De resultaten van alle activiteiten binnen de kerntaken zijn eveneens in de afbeelding zichtbaar gemaakt en verwijzen naar de paragrafen in hoofdstuk 4, waar per kerntaak en voor de bedrijfsvoering nader ingegaan wordt op deze resultaten. Het totaal van deze resultaten geeft de impact weer die DNB heeft op de samenleving, namelijk dat DNB zich sterk maakt voor financiële stabiliteit en daarmee bijdraagt aan duurzame welvaart in Nederland.

Afbakening

Dit verslag is opgesteld volgens de verslaggevingsrichtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI Standards: core option). Deze GRI-richtlijnen vormen een algemene standaard op MVO-terrein, verdeeld naar verschillende categorieën en principes. Op basis van een stakeholderdialoog en materialiteitsanalyse (zie Annex 3) heeft DNB een selectie gemaakt van materialiteit van de activiteiten. Ten opzichte van het vorig jaarverslag heeft er een wijziging plaatsgevonden op het gebied van materialiteit. Ter bevordering van de connectiviteit van het jaarverslag heeft DNB in de huidige materialiteitsanalyse een verbinding gemaakt met de kerntaken. Het onderwerp "Stakeholdermanagement" komt niet terug in de materialiteitsanalyse. Omwille van de transparantie zijn in de MVO-tabel (Annex 1) nog wel de bereikte resultaten op dit gebied weergegeven.

De coördinatie van het opstellen van het verslag vindt plaats door de Commissie MVO met directe betrokkenheid van senior management. De MVO-visie, inclusief de jaarlijkse prioriteiten, zijn besproken en definitief vastgesteld door de directie. DNB gaat in haar verslaggeving niet in op activiteiten buiten de eigen organisatie.

In 2018 waren er geen significante veranderingen in de grootte, structuur, eigenaarschap en supply chain van DNB.

Vragen en reacties naar aanleiding van dit jaarverslag kunt u per mail richten aan info@dnb.nl.

Wijze van sturing en evaluatie

De MVO-tabel in Annex 1 geeft een nadere toelichting over het proces en de inrichting van het MVO-beleid op de materiële beleidsterreinen binnen DNB om te zorgen dat de verantwoordelijkheden, doelstellingen en monitoring op de verschillende aspecten van MVO goed zijn geborgd.

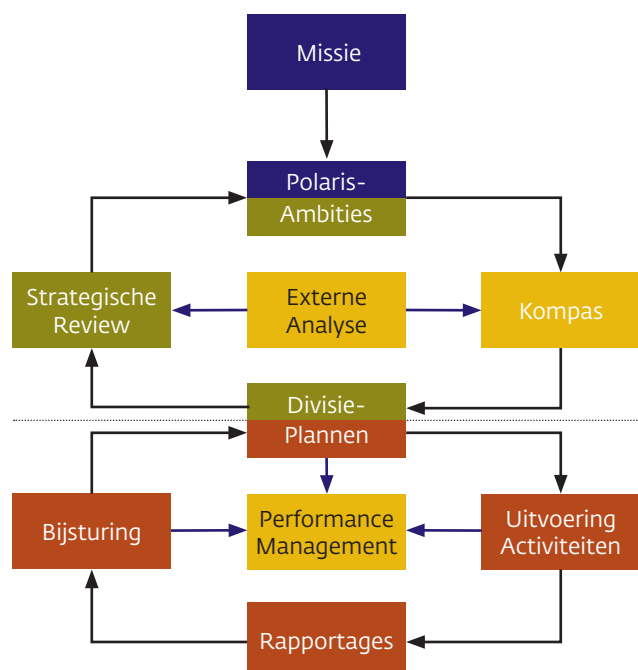
DNB streeft ernaar de MVO-aspecten te integreren binnen de reguliere taakuitoefening. De materiële MVO-onderwerpen waarop DNB rapporteert sluiten dan ook aan bij de missie van DNB en worden uitgevoerd in de kerntaken van DNB. De wijze van sturen en evalueren zijn hiermee in lijn. Voor alle onderwerpen geldt dat de uitvoering van de doelstellingen wordt geborgd in een integrale planning- en controlcyclus (P&C), waarbij de meerjarige ambities worden vertaald in jaarlijkse prioriteiten. De doelstellingen voor de verschillende onderwerpen worden vastgelegd in divisieplannen en resultaatafspraken van medewerkers. De voortgang wordt gemonitord via de P&C-tool die gevuld wordt door de afdelingen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de doelstellingen. De business controllers van de afdeling Finance & Advies en de afdeling Risicomanagement & Strategie (RMS) challengen de gerapporteerde voortgang. Op basis van deze input wordt er ieder kwartaal aan de directie gerapporteerd. Daarnaast wordt twee keer per jaar apart gerapporteerd over specifieke MVO-doelstellingen. Deze rapportage gaat naar de directie, maar ook naar de Commissie MVO, die als taak heeft om de uitvoering van de MVO-doelstellingen aan te jagen.

Naast deze vorm van sturen is binnen DNB de eerder genoemde afdeling RMS verantwoordelijk voor het verbeteren van de kwaliteit van de taakuitoefening van de organisatie. Deze quality assurance-rol kan uitgevoerd worden bij alle onderdelen van DNB – toezicht, centrale bank en intern bedrijf – en kan betrekking hebben op zowel de inhoud als het proces. Daarnaast ondersteunt

RMS op verzoek ook de quality assurance die binnen de eerste lijn plaatsvindt, zoals met lessons learned-sessies en advies over effectgericht werken. Met een evaluatie worden sterke punten en verbeterpunten geïdentificeerd. Een evaluatie mondt uit in een rapport met bevindingen en aanbevelingen. Het uitgangspunt is om DNB te versterken als lerende organisatie. De evaluaties van de afdeling RMS richten zich niet zozeer op de risicobeheersingprocessen, maar leggen de focus op de primaire processen van de eerste lijn. Daarnaast onderzoekt de IAD of het gehele risicoraamwerk effectief is en of beleid en processen consistent worden toegepast. Dit doet de IAD vanuit een onafhankelijke positie. De IAD doet dit door middel van audits en rapporteert hier periodiek over aan de directie en de raad van commissarissen.

119

Figuur 4.5 Wijze van sturing en evaluatie

120 **Structuur jaarverslag**

Maatschappelijk verantwoord ondernemen volgt rechtstreeks uit de missie van DNB en is geïntegreerd in alle kerntaken. DNB is een publiekrechtelijke organisatie die zich vanuit het algemeen belang inzet voor financiële stabiliteit en duurzame welvaart.

In de inleiding van de president en in de hoofdstukken 1 tot en met 3 van het jaarverslag worden de belangrijkste ontwikkelingen en vooruitzichten beschreven ten aanzien van de kerntaken van DNB. Deze hoofdstukken hebben een vooruitblikkend karakter en beschrijven de wijze waarop DNB inspeelt op de belangrijkste risico's en uitdagingen, waaronder indien van toepassing ook op het gebied van MVO. Hoofdstuk 4 heeft een terugblikkend karakter en bespreekt de activiteiten en bereikte resultaten in 2018. In dit hoofdstuk worden ook de specifieke MVO-prioriteiten van de kerntaken in het afgelopen jaar nader toegelicht. Het jaarverslag is tot stand gekomen onder leiding van een redactiecommissie met centrale regie vanuit de divisie Economisch Beleid & Onderzoek en de afdeling Communicatie, en met input van de Commissie MVO en de afdeling Risicomanagement & Strategie. De IAD en de externe accountant hebben het jaarverslag geverifieerd. Voor de relevante MVO-passages en transparantiebenchmark heeft DNB gebruikgemaakt van een extern bureau voor advies en ondersteuning. De teksten van het jaarverslag zijn besproken met en goedgekeurd door de directie.

Ten opzichte van het vorige jaarverslag heeft DNB haar visie en benadering ten aanzien van MVO verder versterkt en geïntegreerd. Met de verdere ontwikkeling van de Commissie MVO geeft DNB op meer structurele wijze invulling aan de MVO-prioriteiten. Bovendien zijn de focus en de doelstellingen verbreed door MVO te integreren in de primaire taken. Annex 1 geeft een nadere toelichting op de ontwikkelingen in de doelstellingen in het afgelopen en het komende jaar op de verschillende materiële beleidsterreinen.

Er hebben geen wijzigingen in definities en meetmethoden plaatsgevonden. De actuele parameters zoals gebruikt voor het afgelopen boekjaar staan in de [Bijlage Verantwoording Milieu en duurzaam inkopen](#). De gegevens over onze medewerkers zijn afkomstig uit het personeelsinformatie systeem Peoplesoft HCM.

Verder geldt dat een belangrijk deel van de resultaten op het gebied van MVO lastig meetbaar en te kwantificeren is. Financiële stabiliteit en duurzame economische groei zijn grootheden die moeilijk in geld zijn uit te drukken. Voor zover in dit jaarverslag data over MVO gepresenteerd worden, zijn deze objectief waarneembaar en zijn er beperkte onzekerheden dat deze gegevens niet juist gerapporteerd zijn. Daarnaast is het MVO-verslag geverifieerd door de IAD en de externe accountant om de betrouwbaarheid van de gerapporteerde data te verhogen.

Definities

Betalingsverkeer: DNB borgt een toegankelijk, veilig en betrouwbaar betalingsverkeer. Hiertoe geeft DNB in het kader van het Eurosysteem eurobankbiljetten uit, is ze verantwoordelijk voor de bankbiljetten- en muntencirculatie in Nederland, beheert ze hoogwaardige betaalsystemen en voert ze oversight uit op instellingen en systemen die betaaltransacties verwerken. Zie [paragraaf 4.2.3](#) voor een beschrijving van de bereikte resultaten binnen deze kerntaak.

Central Banks and Supervisors Network for Greening the Financial System: samenwerkingsverband van centrale banken en toezichhouders. Het network wil het financiële systeem vergroenen en de inspanningen van de financiële sector vergroten om de klimaatdoelen van Parijs te halen.

CO₂-credit: een certificaat voor een onafhankelijk gecontroleerde reductie van 1 ton CO₂-equivalent in de atmosfeer.

CO₂-neutraliteit: volledige compensatie van de totale CO₂-emissies zoals weergegeven in tabel 4.6.

Commissie MVO: commissie binnen DNB van een aantal divisiedirecteuren en afdelingshoofden die jaarlijks het MVO-beleid actualiseert, de integratie van het MVO-beleid in de kerntaken bevordert en toeziet op de uitvoering.

Economisch advies en analyse: DNB geeft economisch advies aan de regering en heeft daarnaast een belangrijke rol in overlegorganen. Door het geven van onafhankelijk economisch advies draagt DNB bij aan goede nationale en internationale besluitvorming over het economisch beleid. Dit doet DNB op grond van haar kennis, reputatie en onafhankelijke positie. Zie [paragraaf 4.2.2](#) voor een beschrijving van de bereikte resultaten binnen deze kerntaak.

InnovationHub: loket waar ondernemers en bestaande marktpartijen die vernieuwende financiële diensten of producten op de markt willen brengen aan DNB en de AFM in een vroeg stadium vragen over de regelgeving kunnen stellen.

ISO 14001:2015: internationale standaard die eisen stelt aan de inrichting van het milieumanagement binnen de organisatie om inzicht te krijgen in de milieueffecten.

Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer: samenwerkingsverband van 15 maatschappelijke organisaties onder leiding van DNB, dat zich richt op de bevordering van de maatschappelijke efficiëntie van het retailbetalingsverkeer.

Maatschappelijk verantwoord beleggen: beleid waarbij DNB naast financiële en economische aspecten ook milieu-, sociale en governance aspecten meeneemt in haar beleggingsbeslissingen.

Monetair beleid: DNB is onderdeel van het Eurosysteem en draagt als zodanig bij aan de besluitvorming over en de

uitvoering van het monetair beleid. Het monetair beleid is gericht op prijsstabiliteit, gedefinieerd als inflatie op de middellange termijn onder, maar dicht bij 2%. Zie [paragraaf 4.2.1](#) en [4.2.5](#) voor een beschrijving van de bereikte resultaten binnen deze kerntaak.

Platform voor Duurzame Financiering: samenwerkingsverband van de toezichthouders, brancheverenigingen, ministeries en het Sustainable Finance Lab dat de aandacht voor duurzame financiering in de financiële sector verder probeert te vergroten en te stimuleren door gezamenlijk te kijken hoe obstakels voor duurzame financiering kunnen worden voorkomen of verholpen.

Reservebeheer: DNB beheert reserves en financiële activa, die dienen ter onderbouwing van het vertrouwen in het Nederlandse financiële systeem en ter ondersteuning van het gemeenschappelijke Europese monetaire beleid. Zie [paragraaf 4.2.5](#) voor een beschrijving van de bereikte resultaten binnen deze kerntaak.

Resolutie: Als resolutieautoriteit streeft DNB ernaar dat de kritieke functies van banken en verzekeraars maximaal veiliggesteld worden als zij in de problemen komen, waarbij niet-levensvatbare instellingen of onderdelen van instellingen ordentelijk worden afgewikkeld. Zie [paragraaf 4.2.7](#) voor een beschrijving van de bereikte resultaten binnen deze kerntaak.

RVO-criteria: criteria van de gezamenlijke overheden ten aanzien van duurzaam inkopen.

Toezicht: DNB houdt toezicht op banken, pensioenfondsen, verzekeraars en andere financiële instellingen.

De toezichthouders van DNB doen dit door onder andere het toetsen van bestuurders, verlenen van vergunningen en aanpakken van financieel-economische criminaliteit. Ook controleren zij of instellingen financieel solide zijn, zodat deze – ook als het economisch tegenzit – kunnen voldoen aan hun verplichtingen. Zie [paragraaf 4.2.6](#)

- 122 voor een beschrijving van de bereikte resultaten binnen deze kerntaak.

Ziekteverzuimpercentage: het ziekteverzuimpercentage wordt berekend door het aantal verzuimdagen in de periode te delen door de gemiddelde personeelssterkte maal de dagen in die periode.

Reikwijdte en afbakening

De informatie in dit hoofdstuk heeft betrekking op het verslagjaar 2018 (1 januari tot en met 31 december 2018), met uitzondering van de milieudata (vierde kwartaal 2017 tot en met derde kwartaal 2018). Daarmee legt DNB in hoofdstuk 4 verantwoording af aan haar externe stakeholders over duurzaamheid in het afgelopen jaar.

Alle locaties zijn volledig eigendom van DNB. Leveranciersgegevens vallen buiten de reikwijdte van dit jaarverslag. Bij de berekening van de CO₂-uitstoot is het energieverbruik (gas, elektriciteit en diesel voor verwarming) van alle locaties meegenomen. Ook de CO₂-uitstoot door woon-werkverkeer, zakelijk vervoer en goederenvervoer is organisatiebreed gerapporteerd. Alle data zijn gebaseerd op berekeningen (geen schattingen), tenzij anders vermeld. De tabel over de wijze van sturing en evaluatie in deze Annex beschrijft de afbakening en de interne waarborgen ten aanzien van de verschillende aspecten van MVO.

Benchmark

DNB wordt gescoord op basis van de Transparantiebenchmark over MVO-verslaggeving van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Het ministerie stelt de criteria voor de benchmark vast en laat deze tweejaarlijks uitvoeren om inzicht te krijgen in de transparantie van de MVO-verslaggeving van de grootste Nederlandse ondernemingen. Tabel 4.14 laat de ontwikkeling zien van DNB in de score op de transparantiebenchmark en de plaats ten opzichte van andere organisaties.

Tabel 4.14 Score DNB op Transparantiebenchmark

	Aantal punten	Plaats (totaal aantal organisaties)
2017 (jaarverslag 2016)	186	26 (477)
2016 (jaarverslag 2015)	170	53 (483)
2015 (jaarverslag 2014)	174	22 (461)
2014 (jaarverslag 2013)	150	57 (242)

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van commissarissen van
De Nederlandsche Bank N.V.

Onze conclusie

Wij hebben de MVO-informatie van De Nederlandsche Bank N.V. te Amsterdam over 2018 beoordeeld.

Een beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid.

Op grond van onze werkzaamheden is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de MVO-informatie geen, in alle van materieel belang zijnde aspecten, betrouwbare en toereikende weergave geeft van:

- het beleid en de bedrijfsvoering ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen; en
- de gebeurtenissen en de prestaties op dat gebied in 2018

in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'rapportagecriteria'.

De MVO-informatie bestaat uit de MVO-informatie zoals opgenomen in annex 4 'GRI Content Index' en de daarin opgenomen verwijzingen naar overige onderdelen van het jaarverslag 2018 van De Nederlandsche Bank N.V. (hierna: de MVO-informatie).

De basis voor onze conclusie

Wij hebben onze beoordeling met betrekking tot de MVO-informatie verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3810N 'Assurance-opdrachten inzake maatschappelijke verslagen'. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van de MVO-informatie'.

Wij zijn onafhankelijk van De Nederlandsche Bank N.V. zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Dit houdt onder meer in dat wij geen activiteiten ondernemen die conflicterend kunnen zijn met onze onafhankelijke assurance-opdracht. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Rapportagecriteria

De MVO-informatie dient gelezen en begrepen te worden samen met de rapportagecriteria. De Nederlandsche Bank N.V. is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze rapportagecriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving.

De gehanteerde rapportagecriteria voor het opstellen van de MVO-informatie zijn de Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative (GRI) en de aanvullend gehanteerde rapportagecriteria zoals toegelicht op pagina 118 van het jaarverslag.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij materialiteitsniveaus bepaald voor elk relevant onderdeel van de MVO-informatie en voor de MVO-informatie als geheel. Bij het evalueren van onze materialiteitsniveaus hebben wij kwantitatieve en kwalitatieve aspecten evenals de relevantie van informatie voor zowel belanghebbenden als de De Nederlandsche Bank N.V. in ogenschouw genomen.

Wij zijn met de raad van commissarissen overeengekomen dat wij aan de raad tijdens onze beoordeling geconstateerde afwijkingen rapporteren die naar onze mening om kwantitatieve of kwalitatieve redenen relevant zijn.

124 **Beperkingen in de reikwijdte van onze beoordeling**

In de MVO-informatie is toekomstgerichte informatie opgenomen in de vorm van ambities, strategie, plannen, verwachtingen en ramingen. Inherent aan toekomstgerichte informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst onzeker zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in de MVO-informatie.

De verwijzingen naar externe bronnen of websites in de MVO-informatie maken geen onderdeel uit van de MVO-informatie die door ons is beoordeeld. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over deze informatie.

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van commissarissen

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de MVO-informatie in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'rapportagecriteria', inclusief het identificeren van belanghebbenden en het bepalen van materiële onderwerpen. De door de directie gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de MVO-informatie en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in annex 5 van het jaarverslag.

De directie is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als die de directie noodzakelijk acht om het opstellen van de MVO-informatie mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

De raad van commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het rapportageproces van De Nederlandsche Bank N.V.

Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van de MVO-informatie

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een beoordeling dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang, dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een beoordeling is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een controle.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de beslissingen die gebruikers op basis van deze MVO-informatie nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze beoordelingswerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op onze conclusie.

Wij passen de 'Nadere voorschriften Kwaliteitssystemen (NVKS)' toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, accountantsstandaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij hebben deze beoordeling professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3810N, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze beoordeling bestond onder andere uit:

- Het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de entiteit;
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte rapportagecriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in de MVO-informatie staan. Dit omvat het evalueren van de uitkomsten van de dialoog met belanghebbenden en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie;
- Het verkrijgen van inzicht in de rapporteringsprocessen die ten grondslag liggen aan de gerapporteerde MVO-informatie, inclusief het op hoofdlijnen kennis nemen van de interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor onze beoordeling;
- Het kennis nemen van de werkzaamheden uitgevoerd door de interne audit dienst van DNB;
- Het identificeren van gebieden in de MVO-informatie met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van de MVO-informatie. Deze werkzaamheden bestonden onder meer uit:
 - Het afnemen van interviews met het management (en/of relevante medewerkers) verantwoordelijk voor de duurzaamheidsstrategie en -beleid en prestaties;
 - Het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en de consolidatie van gegevens in de MVO-informatie;
 - Het verkrijgen van assurance-informatie dat de MVO-informatie aansluit op de onderliggende administraties van de entiteit;
 - Het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
 - Het analytisch evalueren van data en trends.
- Het aansluiten van de relevante financiële informatie met de jaarrekening;
- Het evalueren van de consistentie van de MVO-informatie met de informatie in het jaarverslag buiten de scope van onze beoordeling;
- Het evalueren van de algehele presentatie, structuur en inhoud van de MVO-informatie;
- Het overwegen of de MVO-informatie als geheel, inclusief de daarin opgenomen toelichtingen het beeld weergeeft in relatie tot het doel van de gehanteerde rapportagecriteria.

Wij communiceren met de raad van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de beoordeling en over de significante bevindingen die uit onze beoordeling naar voren zijn gekomen.

Amsterdam, 27 maart 2019

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. R.A. Spijker RA

5 Verslag van de raad van commissarissen

5 Verslag van de raad van commissarissen

5.1 Inleiding

In 2018 zette DNB belangrijke stappen in beleidsdossiers, verschillende toezichtcasus en de bedrijfsvoering van DNB. Ook vonden er wijzigingen plaats in de directie en raad van commissarissen (de raad). De raad besteedde in 2018 aandacht aan de wijze waarop het beleid van DNB met betrekking tot haar kerntaken en de interne bedrijfsvoering werd ingevuld. Speciale aandacht ging onder andere uit naar het proces van de (her)benoeming van de directie, de huisvesting van DNB, informatiebeveiliging en cybersecurity, het kapitaalbeleid van DNB, de geschiktheids- en betrouwbaarheidstoetsingen in de financiële sector, duurzaamheid en klimaatverandering, en het diversiteitsbeleid van DNB. Deze en andere onderwerpen resulteerden ook in 2018 in een grote mate van betrokkenheid van de raad bij DNB.

5.2 Samenstelling en benoemingen

De samenstelling van de directie en raad wijzigde in 2018. De directie van DNB werd (her)benoemd, waarbij de uitbreiding van resolutietaken van DNB een uitbreiding van de directie per 1 juli 2018 noodzakelijk maakte. De raad is verheugd over de benoeming van Else Bos als voorzitter toezicht en Nicole Stolk als directeur resolutie en intern bedrijf per 1 juli 2018, de herbenoeming van Klaas Knot als president en Frank Elderson als directeur toezicht, en de herbenoeming van Job Swank als directeur monetaire zaken. De raad dankte Jan Sijbrand, wiens termijn als voorzitter toezicht per 1 juli 2018 eindigde, voor de krachtige en gezaghebbende wijze waarop hij invulling gaf aan zijn rol.

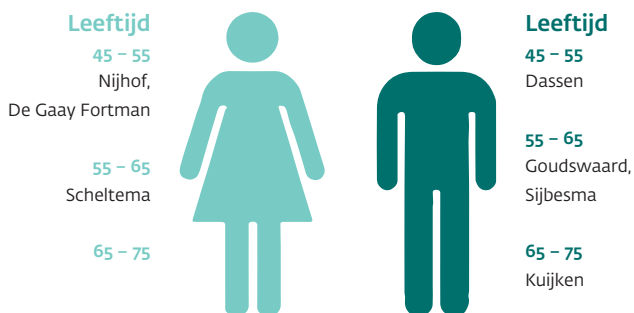
Conform artikel 13, lid 1 van de Bankwet 1998 bestaat de raad uit minimaal zeven en maximaal tien leden. De raad bestaat bij het vaststellen van de jaarrekening 2018 uit zeven leden: Wim Kuijken (voorzitter), Margot Scheltema (vicevoorzitter), Annemieke Nijhof (overheidscommissaris), Feike Sijbesma, Kees Goudswaard, Marry de Gaay Fortman en Roger Dassen.

De raad nam kennis van het besluit van Tom de Swaan niet toe te treden tot de raad vanwege zijn benoeming als voorzitter van de raad van commissarissen bij ABN AMRO N.V., welke functie niet verenigbaar is met een commissariaat bij DNB. De raad verzocht de honorerings- en benoemingscommissie (HBC) op zoek te gaan naar een opvolger voor De Swaan. De raad nam per 1 oktober 2018 afscheid van Jaap van Manen, die twee termijnen commissaris was bij DNB. De raad dankte hem voor zijn niet aflatende betrokkenheid, scherpe analyses en collegiale samenwerking. Margot Scheltema volgde Jaap van Manen op als vicevoorzitter van de raad. Voorts is de raad verheugd over het toetreden van Roger Dassen, die Jaap van Manen opvolgde als commissaris met het profiel accounting en digital IT. In de gesprekken over bovenstaande (her)benoemingen in de directie en raad ervoer de raad de relatie met de aandeelhouder als constructief, zoals ook de relatie van de raad met het ministerie van Financiën op andere dossiers constructief is.

De diversiteit in de raad bleef door het vertrek van Van Manen en het toetreden van Dassen gelijk. De diversiteit in de directie nam toe, door het vertrek van Sijbrand en toetreding van Bos en Stolk. De vrouw/man verdeling binnen de raad is 43/57%, en binnen de directie 40/60%, waarmee DNB ruimschoots voldoet aan het wettelijk streefcijfer voor een evenwichtige verdeling van de zetels tussen mannen en vrouwen. Bij (her)benoemingen richt de raad zich op de vastgestelde profielschets, waarvan het streven naar diversiteit onderdeel uitmaakt, wat overigens niet is beperkt tot de verdeling van de zetels over vrouwen en mannen, maar ook rekening houdt met deskundigheid, achtergrond en competenties. Zie onderstaande expertisematrix en diversiteitsmatrix voor een nadere toelichting.

130

Expertisegebied	Kuijken	Scheltema	Nijhof	De Gaay Fortman	Goudswaard	Sijbesma	Dassen
Bestuur							
Management & organisatie	X	X	X	X	X	X	X
Accounting & administratieve organisatie en interne controle		X					X
Stakeholdermanagement	X		X			X	
Risk management		X		X	X	X	X
Uitbesteding	X	X				X	X
Juridische zaken en corporate governance		X		X			X
Kerntaken							
Macroeconomische vraagstukken	X				X	X	X
Financiële stabiliteit en instellingen		X		X	X		
Betalingsverkeer							
Statistiek					X		
Strategische vraagstukken							
Duurzaamheid		X	X			X	X
Digital IT	X					X	X
Publiek belang	X		X	X	X		

De deelname van leden van de raad aan de bankraad wijzigde in 2018 niet. Annemieke Nijhof nam heel 2018 als overheidscommissaris deel. Kees Goudswaard nam heel 2018 deel als door de raad aangewezen lid.

De samenstelling van de raad, commissies en directie is opgenomen vanaf pagina 5 van dit jaarverslag. De profielschetsen voor raad en directie, en hun overige functies staan op de website van DNB.

5.3 Werkzaamheden

Gemiddeld nam 94% van de leden deel aan de plenaire vergaderingen (geen van hen was regelmatig afwezig). Een deel van elke plenaire vergadering vond plaats in aanwezigheid van de directie. Onderstaande tabel geeft de aanwezigheid weer voor ieder van de leden voor de plenaire raad van commissarissen en de commissies van de raad.

Lid	raad	HBC	FC	TC
Wim Kuijken	7/7	10/10		
Jaap van Manen	5/6			3/3
Margot Scheltema	7/7		4/4	4/4
Feike Sijbesma	5/7	10/10		
Kees Goudswaard	7/7		3/3	1/1
Marry de Gaay Fortman	7/7	10/10		4/4
Annemieke Nijhof	7/7		1/1	3/3
Roger Dassen	1/1		1/1	

Daarnaast vond frequent tussentijds contact plaats tussen de voorzitter van de raad en de president over aangelegenheden inzake het taakgebied van de raad en ontwikkelingen inzake DNB. De paragrafen 5.4 tot en met 5.6 beschrijven de werkzaamheden van de drie commissies van de raad. In het kader van zijn toezicht op de algemene gang van zaken binnen DNB besprak de raad de DNB-brede financiële resultaten en verantwoording over 2018 in de Financiële Commissie, en de resultaten en verantwoording over 2018 ten aanzien van de ZBO-taken van DNB in zowel de FC, de Toezichtcommissie en de plenaire vergaderingen. Dit met gebruikmaking van financiële kwartaalrapportages, de management letters en accountantsverslagen van de externe accountant en de Interne auditdienst (IAD) en de IAD-kwartaalrapportages.

Ook in 2018 was een belangrijk punt van aandacht voor de raad de omvang van de balansposten uit hoofde van de monetaire operaties en de hiermee verbonden risico's. De risico's voor de balans van DNB die voortvloeien uit het

monetair beleid van het Eurosysteem deden de directie, daarbij gesteund door de raad, besluiten ook voor het boekjaar 2018 een dotatie te doen aan de in 2015 gevormde voorziening voor krediet- en renterisico's, ter hoogte van EUR 500 miljoen. Het resultaat over 2018 komt aldus uit op EUR 188 miljoen (2017: EUR 121 miljoen). De uitkering aan de Staat bedraagt EUR 179 miljoen. DNB keerde ook over het boekjaar 2018 geen interim-dividend uit. In 2018 vonden geen goudverkopen plaats. De raad staat wanneer hier aanleiding toe is periodiek stil bij de overwegingen van de directie ten aanzien van de goudvoorraad.

De raad besprak de jaarrekening 2018 uitvoerig met de directie, mede in het bijzijn van de externe accountant. Hierbij betrof de raad diens verklaring en ook de IAD-analyses. Krachtens artikel 13, lid 6 van de Bankwet 1998 stelde de raad de jaarrekening van DNB vervolgens vast en droeg deze ter goedkeuring voor aan de algemene vergadering. De raad besprak de begroting voor 2019 (inclusief het ZBO-deel) op 23 november 2018 en keurde deze goed. De raad stelde vast dat de interne bedrijfsmatige en operationele sturingsinstrumenten goed functioneren, zoals de planning- en controlcyclus en het risicobeheersings- en controlesysteem.

Na de behandeling in de raad bespraken de directie en enkele leden van de raad de ZBO-begroting in het jaarlijkse begrotingsoverleg met het ministerie van Financiën. De raad acht de transparantie die de directie betracht bij het begrotingsproces positief. De raad is van mening dat DNB op krachtige en indringende wijze haar toezicht uitvoert en heldere prioriteiten stelt. De raad moedigt de directie aan om bij schaarste aan middelen primair een oplossing te zoeken door middel van interne taakstellingen en prioriteringen.

De raad besteedde ook in 2018 de nodige aandacht aan de interne organisatie van DNB. De herinrichting van het intern bedrijf op basis van het Meerjarenplan Intern Bedrijf 2016-2020 is in 2018 voortgezet. De raad sprak

132 periodiek diepgaand met de directie over de vorderingen van de sourcing ICT en het programma huisvesting DNB. Dit programma omvat de uitplaatsing van het waardegebied naar een nieuw te bouwen Cashcentrum, de renovatie van het kantoorpand Westeinde 1, en de tijdelijke huisvesting van DNB tijdens deze renovatie. De raad stemde in met de locatie voor de tijdelijke huisvesting tijdens de renovatie van Westeinde 1, en sprak met de directie over de reikwijdte en businesscase van de renovatie. In deze gesprekken benadrukte de raad het belang van een goede afweging tussen kostenbewustzijn, duurzaamheid, veiligheid en transparantie. Tot slot sprak de raad ook met de directie over het Kompas, het interne document waarin de prioriteiten voor 2019 per divisie zijn uitgewerkt. Mede naar aanleiding hiervan, maar ook gedurende andere plenaire vergaderingen met de directie, besteedde de raad aandacht aan de bedrijfscultuur van DNB en aan de wijze waarop deze bijdraagt aan het gewenste gedrag in de organisatie, en aan de uitvoering van de kerntaken van DNB. De raad nam met instemming kennis van het diversiteitsbeleid van DNB en onderstreepte daarbij het belang van inclusiviteit. Door voortdurend in gesprek te zijn met de directie over thema's als diversiteit, de checks-and-balances in de governance en het risicomanagement van DNB, wil de raad bijdragen aan de verdere versterking van de bedrijfscultuur van DNB.

De raad besprak iedere vergadering naar aanleiding van het actualiteitenbericht de belangrijkste ontwikkelingen op de verschillende taakgebieden van DNB met de directie en werd daarbij ook geïnformeerd over het overleg van de directieleden in internationale gremia.

De raad ging in een separate bijeenkomst in het kader van permanente educatie met de directie in op de strategische uitdagingen van DNB en sprak daarbij uitgebreid met een externe deskundige over cybersecurity en de risico's voor zowel DNB als de financiële sector in brede zin. Daarnaast wisselde de raad van gedachten over de mogelijke gevolgen

van het onconventionele beleid van de ECB voor DNB en de Nederlandse en Europese economie.

Leden van de raad woonden conform artikel 24 van de Wet op de ondernemingsraden overlegvergaderingen bij tussen bestuurder en Ondernemingsraad (OR). Het afdelingshoofd Compliance & Integriteit sprak periodiek met de voorzitters van de raad en de Financiële Commissie. De voorzitter van de Financiële Commissie sprak verder periodiek met het afdelingshoofd IAD en de externe accountant. De periodieke ontmoeting van de raad met de raad van toezicht van de AFM vond plaats in november 2018. De raad heeft zijn eigen functioneren in 2018 geëvalueerd en plenair besproken buiten aanwezigheid van de directie. Hierbij werd gebruikgemaakt van een vragenlijst en werd specifiek ingegaan op het functioneren van de commissies, mede in relatie tot het functioneren van de plenaire raad. De raad besprak in die bijeenkomst ook het functioneren van – en de samenwerking met – de directie.

5.4 Financiële Commissie

De Financiële Commissie (FC) bestond in 2018 van januari tot en met september uit Kees Goudswaard (voorzitter) en Margot Scheltema. Per 1 oktober wijzigde de samenstelling naar Margot Scheltema (voorzitter), Roger Dassen en Annemieke Nijhof. De vergaderingen vonden plaats in aanwezigheid van de directeur resolutie en intern bedrijf, de externe accountant, het afdelingshoofd IAD en een aantal interne functionarissen op de relevante werkterreinen.

De FC besteedde uitgebreid aandacht aan de jaarstukken, de daarop betrekking hebbende IAD-rapportages en de bevindingen van de externe accountant. Daarbij stond de FC stil bij het kapitaalbeleid van DNB, de verhouding tussen het kapitaal en de balansrisico's van DNB, de in verband hiermee gevormde voorziening voor krediet- en renterisico en de dotatie daaraan. De FC adviseerde de raad de jaarrekening 2018 vast te stellen en de ZBO-verantwoording 2018 goed te keuren. Bij de bespreking van

de begroting 2019 concludeerde de FC dat sprake is van een helder en verantwoord stuk. De FC adviseerde de raad dan ook de begroting en ZBO-begroting 2019 goed te keuren. De FC besteedde ook in 2018 aandacht aan het verslag en de management letter van de externe accountant en van de IAD en stelde vast dat de directie voldoende aandacht besteedt aan de opvolging van de bevindingen en aanbevelingen uit de management letters.

De FC bespreekt elke vergadering met de directeur resolutie en intern bedrijf de actualiteiten met betrekking tot de interne bedrijfsvoering, waarbij het thema informatie-beveiliging de voortdurende aandacht heeft van de FC. Daarnaast bespreekt de FC de actualiteiten inzake betalingsverkeer en statistiek, de kwartaalrapportages compliance en integriteit en de financiële kwartaalrapportages. De FC sprak in 2018 periodiek over de vorderingen van het programma huisvesting DNB en de sourcing van delen van de ICT-dienstverlening. Voorts sprak de FC over de uitkomsten van het stakeholderonderzoek, de Visie op betalen en het diversiteitsbeleid van DNB. De FC adviseerde de raad positief over de voorgestelde implementatie van de nieuwe corporate governance code en de vaststelling van de nieuwe bevoegdheidsregeling van DNB. Ook was de FC nauw betrokken bij de aanbesteding van de externe accountantsopdracht van DNB. De FC spreekt periodiek in afwezigheid van de directie met relevante controlefuncties binnen DNB en met de externe accountant.

5.5 Honorerings- en benoemingscommissie

De Honorerings- en benoemingscommissie (HBC) bestond dit verslagjaar uit Feike Sijbesma (voorzitter), Wim Kuijken en Marry de Gaay Fortman.

De HBC besteedde veel aandacht aan de samenstelling van de raad, wat onder andere leidde tot de benoeming van Roger Dassen per 1 oktober 2018. Voorts startte de HBC de voorbereiding van de voordracht van een achtste

commissaris, met financiële sector profiel, vanwege de vacature die ontstond door het niet toetreden tot de raad van Tom de Swaan. De HBC neemt hierbij ook expertise op het gebied van betalingsverkeer in overweging. De HBC besteedde veel aandacht aan de (her)benoemingen in de directie. De inspanningen van de HBC en raad leidden tot voordrachten voor de nieuwe directie aan de Kroon, die alle resulteerden in benoemingen. De HBC sprak, naar aanleiding van de jaarlijkse bespreking hiervan in de raad, met de president en de overige directieleden over hun functioneren. Onderdeel van de rol van de raad bij complianceaspecten, bijvoorbeeld bij de beoordelingen van de verenigbaarheid van nevenactiviteiten, is een periodiek gesprek tussen de voorzitter van de raad met de aandeelhouder.

5.6 Toezichtcommissie

De Toezichtcommissie (TC) bestond dit verslagjaar van januari tot en met september uit Jaap van Manen (voorzitter), Marry de Gaay Fortman, Annemieke Nijhof en Margot Scheltema. Vanaf 1 oktober tot het eind van het jaar wijzigde de samenstelling naar Kees Goudswaard (voorzitter), Margot Scheltema, en Marry de Gaay Fortman. De vergaderingen vonden plaats in aanwezigheid van de twee toezichtdirecteuren van DNB en een aantal interne functionarissen op de relevante werkterreinen. Agendering geschiedt aan de hand van een jaaragenda en de actualiteit. Ook in 2018 betroffen de vergaderingen een combinatie van praktijkdossiers, actuele beleidsdiscussies en een verdere verdieping van toezichtonderwerpen, zoals de strategische prioriteiten van DNB binnen de Bankenunie, de indirecte kosten van het toezicht, de herziening van het pensioenstelsel, de digitale ambitie en de veranderingen in de waardeketen en het klantcontact van banken. De TC stelde daarbij verdiepende vragen, onder andere naar de kapitaalpositie van Nederlandse banken (mede met het oog op het Basel 3.5-akkoord) en functiescheidingen tussen toezicht en handhaving. Ook wisselde de TC uitgebreid van gedachten met de toezichtdirecteuren over het integriteitstoezicht. De TC werd voorts geïnformeerd over

134 de ervaringen in het SSM, onder andere met betrekking tot onderzoeken naar het gebruik van interne modellen, het toezicht op gedrag en cultuur, en geschiktheids- en betrouwbaarheidstoetsingen. In het kader van het toezicht van de raad op de uitvoering van het beleid van DNB inzake haar prudentiële toezicht wisselde de TC elke vergadering met de directie van gedachten over instellingsspecifieke toezichtdossiers waar in die periode speciale aandacht van de directie naar uitging, indien nodig voor de borging van de kwaliteit en effectiviteit van het toezichtbeleid. Net als de FC adviseerde de TC de raad de ZBO-verantwoording 2018 en de ZBO-begroting 2019 goed te keuren. De TC keek in de aanloop naar de ZBO-begroting 2019 ook naar de Toezicht Vooruitblik. De TC sprak met de toezichtdirecteuren over de evaluatie van specifieke toezichtdossiers en ging in op actiepunten uit de jaarlijkse door DNB uitgevoerde stakeholderanalyse.

5.7 Onafhankelijkheidsverklaring

De regeling onverenigbare functies en de regeling tegenstrijdige belangen zijn onverkort op commissarissen van toepassing. Commissarissen zijn niet werkzaam – of in de vijf jaar voorafgaand aan hun benoeming werkzaam geweest – bij DNB, noch staan zij in een relatie tot DNB op basis waarvan zij persoonlijk voordeel zouden kunnen behalen. Zij genieten een vaste jaarlijkse vergoeding die niet afhankelijk is van de resultaten van DNB in enig jaar. Alle commissarissen zijn onafhankelijk in de zin van de corporate governance code. Potentiële nieuwe nevenfuncties van commissarissen worden beoordeeld op basis van de regeling onverenigbare functies, waarbij advies

wordt gevraagd aan de afdeling Compliance en Integriteit van DNB. Ook in 2018 is voor iedere nieuwe nevenfunctie van commissarissen deze procedure doorlopen.

5.8 Slotwoord

Ook in 2018 vergden de werkzaamheden veel van de organisatie. Dat hield niet alleen verband met externe ontwikkelingen, zoals de onzekerheid en onvoorspelbaarheid in de internationale politiek, de toename van volatiliteit op de financiële markten en de overige ontwikkelingen in de Nederlandse en Europese financiële sector. De interne organisatie van DNB werkt met grote inzet door aan modernisering en vernieuwing, door de implementatie van het Meerjarenplan Intern Bedrijf 2016-2020. De raad dankt de medewerkers en directie voor hun inspanningen voor de duurzame welvaart van Nederland, en ziet uit naar de samenwerking met de directie in 2019.

Amsterdam, 27 maart 2019

Raad van commissarissen
De Nederlandsche Bank N.V.
Wim Kuijken, voorzitter
Margot Scheltema, vicevoorzitter
Annemieke Nijhof, overheidscommissaris
Kees Goudswaard
Feike Sijbesma
Marry de Gaay Fortman
Roger Dassen

Jaarrekening

Balans per 31 december 2018

(voor winstbestemming)

In miljoenen

Activa	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
1 Goud en goudvorderingen	22.073	21.303
2 Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	11.270	10.499
2.1 Vorderingen op het Internationaal Monetair Fonds (IMF)	7.588	6.628
2.2 Tegoeden bij banken en beleggingen in waardepapieren, externe leningen en overige externe activa	3.682	3.871
3 Vorderingen op ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	1.354	1.690
4 Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	2.008	760
5 Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro	27.742	28.167
5.1 Basisherfinancieringstransacties	0	0
5.2 Langerlopende herfinancieringstransacties	27.742	28.167
5.3 'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop	0	0
5.4 Structurele transacties met wederinkoop	0	0
5.5 Marginale beleningsfaciliteit	0	0
5.6 Kredieten uit hoofde van margestortingen	0	0
6 Overige vorderingen op kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro	885	100
7 Waardepapieren uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	128.008	119.196
7.1 Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren	119.304	109.052
7.2 Overige waardepapieren	8.704	10.144
8 Vorderingen binnen het Eurosysteem	149.161	124.119
8.1 Deelneming in de ECB	482	482
8.2 Vorderingen uit hoofde van overdracht van externe reserves aan de ECB	2.320	2.320
8.3 Vorderingen ingevolge de uitgifte van ECB-schuldbewijzen	0	0
8.4 Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem	54.191	50.843
8.5 Overige vorderingen binnen het Eurosysteem (netto)	92.168	70.474
9 Overige activa	4.516	4.158
9.1 Munten uit het eurogebied	0	0
9.2 Materiële en immateriële vaste activa	177	205
9.3 Overige financiële activa	2.494	2.204
9.4 Herwaarderingsverschillen op off-balance sheet- instrumenten	0	131
9.5 Overlopende activa	1.788	1.608
9.6 Diversen	57	10
Totaal activa	347.017	309.992

Amsterdam, 27 maart 2019

De directie van De Nederlandsche Bank N.V.

Klaas Knot, *president*

Else Bos

Frank Elderson

Job Swank

Nicole Stolk

		31 december 2018	31 december 2017
		EUR	EUR
Passiva			
1	Bankbiljetten in omloop	64.419	61.258
2	Verplichtingen aan kredietinstellingen van het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro	178.101	170.327
2.1	Rekeningen-courant (met inbegrip van reserveverplichtingen)	162.308	129.031
2.2	Depositofaciliteit	15.793	41.296
2.3	Termijndeposito's	0	0
2.4	'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop	0	0
2.5	Deposito's uit hoofde van margestortingen	0	0
3	Overige verplichtingen aan kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro	824	49
4	Verplichtingen aan overige ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	2.944	3.954
4.1	Overheid	2.193	3.330
4.2	Overige verplichtingen	751	624
5	Verplichtingen aan niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro	62.221	37.560
6	Verplichtingen aan ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	0	0
7	Verplichtingen aan niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta	0	0
8	Tegenwaarde van toegewezen bijzondere trekkingsrechten in het IMF	5.878	5.744
9	Verplichtingen binnen het Eurosysteem	0	0
9.1	Verplichtingen ingevolge de uitgifte van ECB-schuldbewijzen	0	0
9.2	Overige verplichtingen binnen het Eurosysteem (netto)	0	0
10	Overige verplichtingen	764	499
10.1	Herwaarderingsverschillen op off-balance sheet-instrumenten	284	0
10.2	Overlopende passiva	277	203
10.3	Diversen	203	296
11	Voorzieningen	2.017	1.516
12	Herwaarderingsrekeningen	21.726	21.035
13	Kapitaal en reserves	7.935	7.929
13.1	Geplaatst kapitaal	500	500
13.2	Algemene reserve	7.415	7.399
13.3	Wettelijke reserve	20	30
14	Winst over het boekjaar	188	121
Totaal passiva		347.017	309.992

Amsterdam, 27 maart 2019

Vastgesteld door de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank N.V.

Wim Kuijken, *voorzitter*
Margot Scheltema, *vicevoorzitter*
Feike Sijbesma
Kees Goudswaard

Annemieke Nijhof
Marry de Gaay Fortman
Roger Dassen

Winst- en verliesrekening over 2018

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
1 Rentebaten	1.630	1.478
2 Rentelasten	-263	-246
Netto rentebaten	1.367	1.232
3 Gerealiseerde winsten/verliezen uit financiële transacties	-1	52
4 Afwaardering op lagere marktwaarde	-42	-14
5 Overdracht naar/uit voorziening voor krediet- en renterisico's	-491	-496
Netto baten uit financiële transacties en afwaarderingen	-534	-458
6 Provisiebaten	11	10
7 Provisielasten	-9	-8
Netto baten uit provisies	2	2
8 Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen	93	79
9 Netto resultaat van herverdeling monetair inkomen	-509	-541
10 Overige baten	178	189
Totaal netto baten	597	503
11 Personeelskosten	-230	-216
12 Andere beheerskosten	-114	-100
13 Afschrijving op (im)materiële vaste activa	-47	-49
14 Productiekosten bankbiljetten	-19	-17
15 Overige kosten	0	0
16 Geactiveerde kosten software	1	3
17 Vennootschapsbelasting	0	-3
Winst over het boekjaar	188	121

Amsterdam, 27 maart 2019

De directie van De Nederlandsche Bank N.V.

Klaas Knot, *president*

Else Bos

Frank Elderson

Job Swank

Nicole Stolk

Amsterdam, 27 maart 2019

Vastgesteld door de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank N.V.

Wim Kuijken, *voorzitter*Margot Scheltema, *vicevoorzitter*

Feike Sijbesma

Kees Goudswaard

Annemieke Nijhof

Marry de Gaay Fortman

Roger Dassen

Toelichting op de balans per 31 december 2018 en de winst- en verliesrekening over 2018

1. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

139

De jaarrekening wordt opgesteld volgens de voor de Europese Centrale Bank (ECB) en het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) geldende modellen en grondslagen voor waardering en resultaatbepaling (hierna genoemd de ESCB-grondslagen) en de geharmoniseerde toelichting op de balans en winst- en verliesrekening. Voor het overige worden de bepalingen van Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek gevolgd. Dit is conform de bepalingen in artikel 17 van de Bankwet (1998).

De ESCB-grondslagen zijn op hoofdlijnen in overeenstemming met de in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor externe verslaggeving. Anders dan volgens Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek:

- a. worden ongerealiseerde resultaten op herwaardeerbare activa en passiva verwerkt zoals onder 'Algemeen' is aangegeven;
- b. wordt er geen kasstroomoverzicht opgenomen;
- c. kan er een voorziening voor wisselkoers-, rente-, krediet- en goudprijrisico's worden getroffen.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling zijn ten opzichte van het voorgaande jaar ongewijzigd.

Algemeen

De waardering van 'Goud en goudvorderingen' en de in de balans opgenomen alsmede de niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen luidende in vreemde valuta vindt plaats tegen marktwaarde per einde boekjaar.

Waardepapieren aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, rekening houdend met een eventuele bijzondere waardevermindering. De waardering van verhandelbare waardepapieren voor andere dan monetaire beleidsdoeleinden vindt plaats tegen de marktwaarde op de voorlaatste handelsdag. De prijsherwaardering vindt plaats per fondscore. Courante fondsen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde. Incourante fondsen zijn gewaardeerd tegen kostprijs of lagere marktwaarde. Samengestelde waardepapieren worden niet gesplitst voor waarderingsdoeleinden.

De 'Overige activa' en 'Overlopende passiva' zijn opgenomen tegen verkrijgingsprijs of nominale waarde, rekening houdend met een eventuele bijzondere waardevermindering. Transacties in 'Overige activa' en 'Overlopende passiva' zijn verantwoord op het moment waarop deze zijn afgewikkeld met uitzondering van deviezentransacties en daarmee verband

- 140 houdende overlopende posten die worden verantwoord op de dag van afsluiting (conform de economische benadering).

Voor wat betreft de waardepapieren zijn herwaarderingen uit hoofde van prijsverschillen per handelsportefeuille en daarbinnen per fondscode bepaald. Herwaarderingen als gevolg van valutakoersverschillen zijn bepaald per valutaportefeuille en daarbinnen per valutasoort. Positieve ongerealiseerde herwaarderingen zijn ten gunste van de 'Herwaarderingsrekeningen' gebracht. Negatieve ongerealiseerde herwaarderingen zijn ten laste van de 'Herwaarderingsrekeningen' gebracht voor zover het saldo van de desbetreffende herwaarderingsrekening positief was. Een eventueel tekort wordt ultimo boekjaar ten laste van het resultaat gebracht. Negatieve verschillen uit hoofde van prijsherwaardering op een fondscode zijn niet gecompenseerd met positieve prijsherwaardering op een andere fondscode of met positieve valutakoersverschillen. Negatieve verschillen uit hoofde van valutakoersherwaardering van een valuta zijn niet gecompenseerd met positieve valutakoersverschillen op een andere valuta of positieve prijsverschillen. Voor het goud en de goudvorderingen is geen onderscheid gemaakt tussen prijs- en valutakoersverschil.

Omrekening van vreemde valuta

Activa en passiva luidende in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro tegen de ECB-marktkoers aan het einde van het boekjaar. De baten en lasten zijn omgerekend tegen de op de datum van afwikkeling geldende ECB-marktkoers. De valutakoersherwaardering van activa en passiva inclusief de niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen, luidende in vreemde valuta, vindt plaats per portefeuille en daarbinnen per valutasoort.

Onderhandse geldleningen

De waardering van onderhandse geldleningen vindt plaats tegen nominale waarde, rekening houdend met eventuele bijzondere waardevermindering.

(Reverse) repotransacties

Repotransacties bestaan uit een contante verkoop van waardepapieren met een indekking door middel van een termijnaankoop van dezelfde waardepapieren. De ontvangen geldmiddelen zijn in de balans verantwoord als een deposito. Op grond van de termijnaankoop blijven de waardepapieren onder de activa verantwoord; derhalve is in de balans de tegenwaarde van de termijnaankoop onder de verplichtingen opgenomen. Tegenovergestelde repotransacties (reverse repo's) worden beschouwd als een verstrekte lening. Het als zekerheid ontvangen waardepapier is niet in de balans opgenomen en heeft daarmee geen invloed op de balanspositie van de betreffende portefeuilles.

Overige financiële instrumenten

Onder de overige financiële instrumenten zijn begrepen valutaforwards, valutaswaps en renteswaps. De valutaforward en valutaswaps zijn gewaardeerd tegen de termijankoers, de renteswap is gewaardeerd tegen marktwaaarde. Eventuele herwaarderingsverschillen volgen de herwaarderingsregels zoals deze onder 'Algemeen' zijn opgenomen.

Posities binnen het ESCB en binnen het Eurosysteem

De posities binnen het ESCB komen voort uit grensoverschrijdende betalingen binnen de EU die door de centrale banken in euro worden afgewikkeld. Dergelijke transacties worden voor het grootste deel geïnitieerd door private instellingen. Zij worden voornamelijk afgewikkeld binnen TARGET2¹ en leiden tot bilaterale saldi in de TARGET2-rekeningen van de centrale banken in de EU. Deze bilaterale saldi worden op dagelijkse basis gesaldeerd en vervolgens toegewezen aan de ECB, waardoor elke nationale centrale bank (NCB) één netto bilaterale positie tegenover de ECB overhoudt. De positie van DNB tegenover de ECB die voortvloeit uit TARGET2-transacties, evenals andere posities binnen het ESCB luidende in euro (zoals tussentijdse winstuitkeringen door de ECB aan de NCB's en inkomsten uit hoofde van monetair inkomen), zijn gepresenteerd op de balans van de NCB als een netto activa- of passivapost en opgenomen onder 'Overige vorderingen/verplichtingen binnen het Eurosysteem (netto)'. De posities binnen het ESCB ten opzichte van NCB's buiten het eurogebied die voortvloeien uit TARGET2-transacties zijn gepresenteerd onder 'Vorderingen/verplichtingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro'. De posities binnen het ESCB die voortvloeien uit de verdeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem zijn verantwoord als een netto activa- of passivapost onder 'Netto vorderingen/verplichtingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem' (zie hierna 'Bankbiljetten in omloop'). Intra-Eurosysteem posities uit hoofde van de overdracht van vreemde valuta aan de ECB door de NCB's die tot het Eurosysteem zijn toegetreden, zijn gerapporteerd onder 'Vorderingen uit hoofde van overdracht van externe reserves aan de ECB'.

Deelnemingen

Deelnemingen zijn tegen verkrijgingsprijs gewaardeerd, verminderd met eventuele bijzondere waardeverminderingen. De baten uit deelnemingen zijn verwerkt in de winst- en verliesrekening onder 'Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen'.

Het aandeel van de deelneming in de ECB wordt iedere vijf jaar herzien. De laatste vijfjaarlijkse herziening van de Eurosysteem-kapitaalsleutel heeft op 1 januari 2019 plaatsgevonden, zie ook gebeurtenissen na balansdatum.

¹ Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system 2.

142 Materiële en immateriële vaste activa

De (im)materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Voor de investeringen in immateriële activa zijn naast de verkrijgingsprijs en de aan deze activa gerelateerde kosten van externe adviseurs tevens de aan deze activa bestede interne uren geactiveerd. Voor zelf ontwikkelde software opgenomen onder de immateriële vaste activa is een wettelijke reserve gevormd. De afschrijving is bepaald volgens de lineaire methode, rekening houdend met de geschatte gebruiksduur van de desbetreffende activa. De standaard geschatte gebruiksduur van gebouwen en verbouwingen is 25 jaar, die van inventarissen, installaties en meubelen 10 jaar en van computerhardware, software, auto's en immateriële activa 4 jaar. Indien een kortere gebruiksduur aannemelijk is, wordt van deze standaard afgeweken. Op grond wordt niet afgeschreven. Buiten gebruik gestelde materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere verwachte opbrengstwaarde.

Bankbiljetten in omloop

De ECB en de NCB's uit het eurogebied, die tezamen het Eurosysteem vormen, geven eurobankbiljetten uit². De toekenning aan de centrale banken van het Eurosysteem van het aandeel in de totale waarde van de eurobankbiljetten in omloop geschiedt op de laatste werkdag van elke maand op basis van de bankbiljettenverdeelsleutel³.

Aan de ECB is een aandeel van 8% van de totale waarde van de eurobankbiljetten in omloop toegekend, terwijl de resterende 92% wordt toegekend aan de NCB's naar rato van hun Eurosysteem-kapitaalsleutel. De waarde van het aandeel van de aan elke NCB toegekende bankbiljetten is aan de passiefzijde van de balans verantwoord onder 'Bankbiljetten in omloop'. Het verschil tussen de waarde van de per NCB volgens de bankbiljettenverdeelsleutel toegekende eurobankbiljetten en de waarde van de eurobankbiljetten die de betreffende NCB feitelijk in omloop brengt, leidt tot posities binnen het Eurosysteem. Deze vorderingen of verplichtingen worden verantwoord onder de post 'Netto vorderingen/verplichtingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem'.

Vanaf het jaar van de kasovergang⁴ inclusief de vijf daaropvolgende jaren worden de posities binnen het Eurosysteem die voortvloeien uit de verdeling van eurobankbiljetten aangepast om te voorkomen dat de relatieve inkomensposities van de NCB's substantieel wijzigen ten opzichte van de voorgaande jaren. De aanpassing vindt plaats door het

² Besluit van de ECB van 13 december 2010 betreffende de uitgifte van eurobankbiljetten (herschikking) (ECB/2010/29) PB L 35 van 9.2.2011, blz. 26.

³ De bankbiljettenverdeelsleutel is gebaseerd op het aandeel van de ECB in de totale uitgifte van eurobankbiljetten en het aandeel van de aan het Eurosysteem deelnemende NCB's in het resterende deel van die totale uitgifte naar rato van hun bijdragen in het geplaatste kapitaal van de ECB.

⁴ Het jaar van de kasovergang heeft betrekking op het jaar dat de eurobankbiljetten zijn geïntroduceerd als wettig betaalmiddel in de desbetreffende lidstaat.

verschil te nemen tussen enerzijds de gemiddelde waarde van de door elke NCB in omloop gebrachte bankbiljetten in de referentieperiode⁵ en anderzijds de gemiddelde waarde van de bankbiljetten die gedurende die periode volgens de Eurosysteem-kapitaalsleutel aan elk van hen zou zijn toegekend. Deze aanpassing wordt jaarlijks gereduceerd tot de eerste dag van het zesde jaar na het jaar van de kasovergang. Vanaf dat moment wordt het inkomen ter zake van de bankbiljetten volledig toegedeeld aan de NCB's naar rato van hun volgestorte deel in het kapitaal van de ECB. Dit jaar zijn er aanpassingen voortgevloeid door de toetreding van de Latvijas Banka in 2014 en de Lietuvos bankas in 2015. Voor de Latvijas Banka eindigt deze periode op 31 december 2019 en voor de Lietuvos bankas op 31 december 2020.

Voorziening voor krediet- en renterisico

Op grond van artikel 8 van de voor de ECB en het ESCB geldende grondslagen voor waardering en resultaatbepaling (Richtsnoer ECB/2016/34) kan er een voorziening voor valutakoers-, rente-, krediet- en goudprijsrisico's (VKR) worden getroffen. DNB vormt een VKR voor specifieke risico's op het programma van de aankoop van activa (asset purchase programme – APP⁶), dat is opgebouwd uit kredietrisico op de aankopen, exclusief blootstellingen aan de Nederlandse overheid, en het renterisico. DNB bepaalt de omvang en het gebruik van de voorziening op basis van een met redenen omklede raming van de potentiële risico's voor DNB.

Pensioen- en andere inactiviteitsregelingen

De pensioenaanspraken van medewerkers en voormalige medewerkers van DNB en de Pensioen- & Verzekeringskamer (PVK) alsmede van andere daartoe gerechtigden zijn ondergebracht in de Stichting Pensioenfonds van De Nederlandsche Bank N.V. (Pensioenfonds DNB). DNB heeft zich door middel van een overeenkomst verplicht om, met inachtneming van de daartoe overeengekomen voorwaarden, aan het Pensioenfonds DNB de gelden te voldoen die strekken tot verzekering van de pensioenen overeenkomstig de pensioenreglementen van het Pensioenfonds DNB. In de overeenkomst is de financiële opzet nader uitgewerkt in een premie-, toeslag-, en risicobudgetstaffel; in het streefvermogen is tevens rekening gehouden met de indexeringsambitie. De hoogte van de door DNB verschuldigde bedragen en in de jaarrekening opgenomen verplichtingen ter zake van andere inactiviteitsregelingen zijn berekend op actuariële grondslagen.

⁵ De referentieperiode betreft de 24-maands periode die start 30 maanden voor de dag waarop eurobankbiljetten wettig betaalmiddel worden in de desbetreffende lidstaat.

⁶ Het APP bestaat uit het covered bond purchase programme 3 (CBPP3), het asset-backed securities purchase programme (ABSPP), het public sector purchase programme (PSPP) en het corporate sector purchase programme (CSPP).

144 **Winstuitkering door de ECB**

De winst wordt, na vaststelling door de Raad van Bestuur van de ECB, naar rato van de Eurosysteem-kapitaalsleutel uitgekeerd aan de NCB's van het Eurosysteem. Het aan DNB uitgekeerde bedrag is in de winst- en verliesrekening opgenomen onder de post 'Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen'.

De Raad van Bestuur van de ECB heeft besloten dat de door de ECB ontvangen seigniorage uit het haar toegekende aandeel van 8% in de eurobankbiljetten in omloop en de opbrengsten van waardepapieren, voortvloeiende uit a) het programma voor de effectenmarkten (securities markets programme - SMP), b) het derde programma voor de aankoop van gedekte obligaties (CBPP3), c) het programma voor de aankoop van effecten op onderpand van activa (ABSPP), en d) het programma voor de aankoop van door de publieke sector uitgegeven schuldbewijzen (PSPP), zullen toekomen aan de NCB's van het Eurosysteem in het jaar dat deze opbrengsten zijn gerealiseerd naar rato van de Eurosysteem-kapitaalsleutel. Tenzij anders wordt besloten door de Raad van Bestuur van de ECB zal de ECB in januari van het daaropvolgende jaar door middel van een tussentijdse winstuitkering⁷ het bedrag uitkeren. Het bedrag wordt volledig uitgekeerd tenzij dit hoger is dan de netto jaarwinst van de ECB. Het desbetreffende bedrag kan, afhankelijk van een daartoe strekkend besluit van de Raad van Bestuur van de ECB, worden aangewend ten behoeve van een voorziening voor wisselkoers-, rente-, krediet- en goudprijsrisico's. De Raad van Bestuur van de ECB kan ook besluiten lasten in verband met de uitgifte en verwerking van eurobankbiljetten door de ECB ten laste van de winst te brengen. De resterende winst wordt, na vaststelling door de Raad van Bestuur van de ECB, naar rato van de Eurosysteem-kapitaalsleutel uitgekeerd aan de NCB's van het Eurosysteem.

Verantwoording van baten en lasten

Baten en lasten zijn toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Gerealiseerde winsten en verliezen uit beleggingen worden bepaald op basis van de gemiddelde kostprijsmethode en verantwoord in de winst- en verliesrekening, met uitzondering van waardepapieren die worden aangehouden tot de vervaldag. Deze zijn gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs rekening houdend met een eventuele bijzondere waardevermindering. Ongerealiseerde winsten zijn niet als baten aangemerkt maar direct ten gunste van de herwaarderingsrekeningen gebracht. Ongerealiseerde verliezen zijn ten laste van het resultaat gebracht voor zover de betreffende stand van de herwaarderingsrekeningen niet toereikend is. Ten laste van het resultaat gebrachte ongerealiseerde verliezen worden niet gecompenseerd met eventuele ongerealiseerde winsten in latere jaren.

⁷ Besluit van 15 december 2014 betreffende de tussentijdse verdeling van de inkomsten van de ECB (ECB/2014/57), PB L 53 van 25.2.2015, blz. 24.

2. Toelichting op de balans

145

Activa

1. Goud en goudvorderingen

De omvang van de goudvoorraad is in het verslagjaar niet gewijzigd. De goudvoorraad omvat op de laatste werkdag van het boekjaar 19,7 miljoen fine troy ounce (612 ton) fijngoud. Ultimo 2018 bedroeg de marktwaarde EUR 1.120,96 (ultimo 2017: EUR 1.081,88) per fine troy ounce. De eurowaarde van het goud is ultimo 2018, als gevolg van de gestegen marktprijs, hoger dan ultimo 2017.

In miljoenen

	EUR
Stand per 31 december 2016	21.622
Mutatie herwaardering 2017	-319
Stand per 31 december 2017	21.303
Mutatie herwaardering 2018	770
Stand per 31 december 2018	22.073

2. Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 11.270 miljoen (ultimo 2017: EUR 10.499 miljoen) en deze kan als volgt worden gespecificeerd:

- 2.1 Vorderingen op het Internationaal Monetair Fonds (IMF)

De vorderingen zijn op de laatste werkdag van het boekjaar EUR 7.588 miljoen (ultimo 2017: EUR 6.628 miljoen). Ultimo 2018 bedroeg de SDR/EUR-koers 1,2154 (ultimo 2017: SDR/EUR 1,1876).

146 In miljoenen

	31 december 2018		31 december 2017	
	SDR	EUR	SDR	EUR
Bijzondere trekkingsrechten	4.700	5.713	4.481	5.321
Reservetranchepositie	1.032	1.254	517	614
Leningen	511	621	583	693
Totaal	6.243	7.588	5.581	6.628

DNB is het uitvoerend orgaan van het Nederlandse IMF-lidmaatschap. Door de Nederlandse Staat is een kredietgarantie verstrekt ter hoogte van de toezeggingen.

Bijzondere trekkingsrechten

Ultimo 2018 bedragen de bijzondere trekkingsrechten EUR 5.713 miljoen (ultimo 2017: EUR 5.321 miljoen). Zij vertegenwoordigen het recht om bij andere landen in geval van bijvoorbeeld betalingsbalansmoeilijkheden het SDR-bezit in te wisselen tegen andere valuta's. Deze rechten zijn gecreëerd tegenover de passiefpost 'Tegenwaarde van toegewezen bijzondere trekkingsrechten in het IMF' van EUR 5.878 miljoen (ultimo 2017: EUR 5.744 miljoen).

Reservetranchepositie

De reservetranchepositie bedraagt ultimo 2018 EUR 1.254 miljoen (ultimo 2017: EUR 614 miljoen). De trekkingsrechten in de reservetranchepositie corresponderen met de bedragen die werkelijk zijn betaald aan het IMF en komen overeen met SDR 1.032 miljoen, dit is gelijk aan het verschil tussen het Nederlandse quotum (SDR 8.737 miljoen) en de IMF euro beschikkingsruimte (SDR 7.705 miljoen).

Leningen

Ultimo 2018 bedragen de leningen EUR 621 miljoen (ultimo 2017: EUR 693 miljoen). Deze bestaan uit leningen aan de Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT) en de New Arrangements to Borrow (NAB). Daarnaast heeft DNB een kredietfaciliteit van EUR 13.610 miljoen beschikbaar gesteld, hierop is niet getrokken.

In miljoenen

147

	Totaal faciliteit	31 december 2018		31 december 2017	
	SDR	SDR	EUR	SDR	EUR
PRGT	1.450	162	197	75	89
- GLA	1.000	135	165	8	10
- ECF	450	27	32	67	79
NAB	4.595	349	424	508	604
2016 kredietfaciliteit	13.610	-	-	-	-
Totaal	19.655	511	621	583	693

De PRGT is een fonds waaruit hoofdsommen voor leningen met een lage gesubsidieerde rente worden gefinancierd aan de armste ontwikkelingslanden. De PRGT bestaat uit twee onderliggende leningen: de General Loan Account (GLA) en de Extended Credit Facility (ECF).

De NAB is een kredietfaciliteit van SDR 4.595 miljoen die DNB ten behoeve van de Nederlandse participatie aan het IMF ter beschikking heeft gesteld. Deze kredietlijn kan het IMF inroepen voor zijn reguliere operaties in aanvulling op het quotum.

- 2.2 Tegoeden bij banken en beleggingen in waardepapieren, externe leningen en overige externe activa

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 3.682 miljoen (ultimo 2017: EUR 3.871 miljoen).

De specificatie van deze post luidt als volgt:

In miljoenen

	31 december 2018			31 december 2017		
	Vreemde Valuta	EUR	Koers	Vreemde Valuta	EUR	Koers
USD	2.182	1.906	1,1450	2.721	2.269	1,1993
JPY	182.107	1.447	125,85	194.391	1.440	135,01
DKK	2.459	329	7,4673	1.201	161	7,4449
Overige valuta's		0			1	
Totaal		3.682			3.871	

- 148 Deze tegoeden in vreemde valuta's worden als volgt naar beleggingscategorieën gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
Vastrentende waarden	3.302	3.302
Obligatiefondsen	195	456
Reverse repo's	182	109
Nostrorekeningen	3	4
Totaal	3.682	3.871

De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2018				Resterende looptijd* 31 december 2017			
	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
USD	1.526	745	228	553	1.701	892	376	433
JPY	1.447	1.447	-	-	1.440	1.440	-	-
DKK	329	329	-	-	161	161	-	-
Totaal	3.302	2.521	228	553	3.302	2.493	376	433

* De resterende looptijd per fonds is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum.

3. Vorderingen op ingezetenen van het eurogebied, luidende in vreemde valuta

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 1.354 miljoen (ultimo 2017: EUR 1.690 miljoen).

De vorderingen bestaan voor EUR 1.016 miljoen (ultimo 2017: EUR 719 miljoen) uit

vastrentende waardepapieren in USD en voor EUR 338 miljoen (ultimo 2017:

EUR 971 miljoen) uit liquiditeitsverschaffende operaties in USD.

De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

149

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2018				Resterende looptijd* 31 december 2017			
	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
USD	1.016	690	195	131	719	398	227	94

* De resterende looptijd per fonds is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum.

4. Vorderingen op niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 2.008 miljoen (ultimo 2017: EUR 760 miljoen) en bestaat uit:

In miljoenen

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
Vastrentende waarden	1.019	493
Reverse repo's	482	120
Deposito's	475	-
Nostrorekeningen	32	147
Totaal	2.008	760

De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2018				Resterende looptijd* 31 december 2017			
	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
EUR	1.019	471	264	284	493	252	141	100

* De resterende looptijd per fonds is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum.

150 5. Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro

De totale vordering van het Eurosysteem ter zake de post 'Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro' bedraagt ultimo 2018 EUR 732.106 miljoen (ultimo 2017: EUR 764.310 miljoen). Hiervan bedraagt de kredietverlening van DNB aan in Nederland gevestigde kredietinstellingen EUR 27.742 miljoen (ultimo 2017: EUR 28.167 miljoen). In overeenstemming met artikel 32.4 van de Statuten van het ESCB en van de ECB zullen alle risico's aangaande deze kredietverlening, wanneer deze zich manifesteren, bij besluit van de Raad van Bestuur van de ECB, in beginsel volledig worden gedragen door alle NCB's van het Eurosysteem, naar rato van de op het moment van verlies geldende Eurosysteem-kapitaalsleutel. Om gebruik te kunnen maken van deze faciliteit dient een financiële instelling te voldoen aan de door de ECB gestelde eisen, waaronder de beleenbaarheidsvereisten van het onderpand. Verliezen komen alleen voor indien de tegenpartij tekortschiet bij terugbetaling en daarnaast de uitwinning van het ontvangen onderpand niet voldoende is. NCB's kunnen tijdelijk additioneel onderpand accepteren dat niet voldoet aan de reguliere eisen. In dit geval worden eventuele verliezen niet gedeeld. Zowel in 2018 als in 2017 was er voor DNB geen reden om additioneel onderpand te accepteren.

Over 2018 bedroeg de basisherfinancieringsrente 0,00%. De depositorente bedroeg over deze periode -0,40%. Deze percentages zijn ongewijzigd ten opzichte van 2017.

- 5.1 Basisherfinancieringstransacties

Uit hoofde van basisherfinancieringstransacties staat er ultimo 2018 geen krediet uit (ultimo 2017: idem). Deze transacties voorzien voor een deel in de herfinancieringsbehoefte van de financiële sector. Doorgaans worden deze transacties in de vorm van standaardtenders op wekelijkse basis uitgevoerd met een looptijd van een week. Sinds oktober 2008 worden de basisherfinancieringstransacties uitgevoerd op basis van vaste rentetenders met volledige toewijzing van alle inschrijvingen.

- 5.2 Langerlopende herfinancieringstransacties

De langerlopende herfinancieringstransacties bedragen ultimo 2018 EUR 27.742 miljoen (ultimo 2017: EUR 28.167 miljoen) en voorzien in de langerlopende liquiditeitsbehoefte. Deze worden met een looptijd gelijk aan de kasreserveperiode of tussen de 3 en 48 maanden uitgevoerd.

Tussen maart 2016 en maart 2017 zijn in totaal vier series van langerlopende herfinancieringstransacties uitgegeven (TLTRO II). Deze transacties hebben een looptijd van 4 jaar, met een mogelijkheid om deze na 2 jaar vervroegd af te lossen. Als gevolg van een besluit

van de Raad van Bestuur van de ECB zou de werkelijke rente voor individuele TLTRO II-transacties afhankelijk zijn van de kredietportefeuille van de desbetreffende tegenpartij in de periode tussen 1 februari 2016 en 31 januari 2018. Deze rente zou daarnaast liggen tussen de basisherfinancierings- en depositorente ten tijde van de kredietverstrekking. Aangezien de werkelijke rente pas bekend is geworden in 2018 en er tot die tijd geen betrouwbare schatting kon worden gemaakt, is uit oogpunt van prudentie de depositorente tot eind 2017 toegepast om de rentelasten te berekenen. Na bekendmaking van de werkelijke rentes in 2018 zijn de rentelasten opnieuw berekend. Afwijkingen in rentelasten over de periode 2016-2017 als gevolg van het verschil tussen de werkelijke rente en de gehanteerde depositorente zijn verantwoord als correctie op de rentelasten in 2018. Het gewogen gemiddelde rentepercentage dat wordt vergoed over de TLTRO II-leningen is 0,34%.

- 5.3 'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop

'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop worden ingezet met als doel de liquiditeit in de markt te reguleren, de rentepercentages te sturen en in het bijzonder om de effecten op de rentepercentages te dempen die zijn veroorzaakt door onverwachte marktfluctuaties. Naar hun aard worden dergelijke transacties op ad-hocbasis uitgevoerd. Dergelijke transacties zijn in 2018, evenals in 2017, niet uitgevoerd.

- 5.4 Structurele transacties met wederinkoop

Deze transacties kunnen door middel van standaardtenders worden uitgevoerd om de structurele positie van het Eurosysteem ten opzichte van de financiële sector aan te passen. In 2018 zijn, evenals in 2017, dergelijke transacties niet uitgevoerd.

- 5.5 Marginale beleningsfaciliteit

Tegenpartijen kunnen deze faciliteit (ultimo 2018 en 2017 nihil) gebruiken om 'overnight liquiditeit' te verkrijgen van NCB's tegen de marginale beleningsrente. In 2018 zijn dergelijke transacties niet uitgevoerd, in 2017 is hiervan zeer beperkt gebruikgemaakt.

- 5.6 Kredieten uit hoofde van margestortingen

Dit betreft kredieten aan tegenpartijen in gevallen waar de marktwaaarde van het onderpand een voorafgestelde grenswaarde overschrijdt, waardoor een overschot aan onderpand ontstaat ten opzichte van de uitstaande monetaire beleidstransacties. In 2018 zijn, evenals in 2017, geen kredieten uit hoofde van margestortingen verstrekt.

6. Overige vorderingen op kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 885 miljoen (ultimo 2017: EUR 100 miljoen) en bestaat, evenals in 2017, geheel uit reverse repo's.

152 7. Waardepapieren uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 128.008 miljoen (ultimo 2017: EUR 119.196 miljoen) en bestaat uit 'Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren' en 'Overige waardepapieren'.

- 7.1 Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren

Deze balanspost bevat waardepapieren die door DNB zijn verkregen in het kader van de drie covered bond purchase programmes (CBPP)⁸, het securities markets programme (SMP)⁹, en het public sector purchase programme (PSPP)¹⁰. De aankopen onder het eerste en tweede CBPP zijn beëindigd op respectievelijk 30 juni 2010 en 31 oktober 2012. Op 6 september 2012 heeft de Raad van Bestuur van de ECB besloten het SMP te beëindigen.

In 2018 is het uitgebreide programma voor de aankoop van activa (asset purchase programme – APP) door het Eurosysteem voortgezet. Het APP bestaat uit het CBPP₃, ABSPP¹¹ (asset-backed securities purchase programme), PSPP en het CSPP (corporate sector purchase programme). DNB is een van de centrale banken die het ABSPP-programma voor rekening en risico van de ECB uitvoert. Voor het CSPP-programma voert DNB geen transacties uit. Tot en met september 2018 waren de gecombineerde netto aankopen door het Eurosysteem in het kader van het uitgebreide aankoopprogramma gemiddeld EUR 30 miljard per maand. Vanaf oktober 2018 zijn de gecombineerde aankopen afgenomen tot EUR 15 miljard per maand tot het jaareinde toen de netto aankopen zijn beëindigd. De Raad van Bestuur van de ECB heeft het voornemen de aflossingen op effecten die zijn aangekocht in het kader van het APP en die de vervaldatum hebben bereikt, volledig te blijven herinvesteren, en wel voor geruime tijd voorbij het moment waarop de basisrentetarieven van de ECB worden verhoogd en in ieder geval zo lang als noodzakelijk is om gunstige liquiditeitscondities en een ruime mate van monetaire accommodatie te handhaven.

⁸ Besluit van de ECB van 2 juli 2009 houdende de tenuitvoerlegging van het programma voor de aankoop van gedekte obligaties (ECB/2009/16), PB L 175, 4.7.2009, blz. 18; Besluit van de ECB van 3 november 2011 houdende de tenuitvoerlegging van het tweede programma voor de aankoop van gedekte obligaties (ECB/2011/17), PB L 297 van 16.11.2011, blz. 70; Besluit van de ECB van 15 oktober 2014 houdende de tenuitvoerlegging van het derde programma voor de aankoop van gedekte obligaties (ECB/2014/40), PB L 335 van 22.10.2014, blz. 22.

⁹ Besluit van de ECB van 14 mei 2010 houdende vaststelling van een programma voor de effectenmarkten (ECB/2010/5), PB L 124 van 20.5.2010, blz. 8.

¹⁰ Besluit van de ECB van 4 maart 2015 inzake een overheidsprogramma voor aankoop van activa op secundaire markten (ECB/2015/10), PB L 121 van 14.5.2015, blz. 20. Onder de werking van dit programma kunnen de ECB en de NCB's in de secundaire markt in euro's luidende waardepapieren kopen die zijn uitgegeven door centrale, regionale of lokale overheden en erkende agentschappen gevestigd in het eurogebied alsmede van internationale organisaties en multilaterale ontwikkelingsbanken binnen het eurogebied.

¹¹ Besluit van de ECB van 19 november 2014 houdende de tenuitvoerlegging van het programma voor de aankoop van effecten op onderpand van activa (ECB/2014/45).

Het totaal van de door de NCB's van het Eurosysteem aangehouden bedragen onder deze programma's is EUR 2.645.735 miljoen (ultimo 2017: EUR 2.386.012 miljoen). Hiervan houdt DNB EUR 119.304 miljoen (ultimo 2017: EUR 109.052 miljoen) aan.

De geamortiseerde kostprijs en de marktwaarde¹² van de door DNB aangehouden vastrentende waarden zijn als volgt:

In miljoenen

	31 december 2018		31 december 2017	
	Geamortiseerde kostprijs	Marktwaarde	Geamortiseerde kostprijs	Marktwaarde
	EUR	EUR	EUR	EUR
Covered bond purchase programme	106	110	233	244
Covered bond purchase programme 2	85	89	114	121
Covered bond purchase programme 3	16.092	16.248	13.439	13.622
Securities markets programme	3.978	4.296	5.443	6.018
Public sector purchase programme	99.043	100.692	89.823	89.766
Totaal	119.304	121.435	109.052	109.771

¹² De marktwaarde is indicatief en is afgeleid van de marktquoteringen. Als marktquoteringen niet beschikbaar zijn, is gebruikgemaakt van schattingen gebaseerd op interne Eurosysteem-modellen. De marktwaarde is niet in de balans en resultatenrekening opgenomen maar hier voor vergelijkingsdoeleinden gepresenteerd.

154 De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2018				Resterende looptijd* 31 december 2017			
	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Covered bond purchase programme	106	51	55	-	233	127	52	54
Covered bond purchase programme 2	85	39	6	40	114	29	39	46
Covered bond purchase programme 3	16.092	1.071	1.827	13.194	13.439	1.008	1.093	11.338
Securities markets programme	3.978	1.581	984	1.413	5.443	1.500	1.567	2.376
Public sector purchase programme	99.043	8.275	10.036	80.732	89.823	6.450	7.646	75.727
Totaal	119.304	11.017	12.908	95.379	109.052	9.114	10.397	89.541

* De resterende looptijd per fonds is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum.

De Raad van Bestuur van de ECB en de directie van DNB beoordelen regelmatig de financiële risico's verbonden aan de waardepapieren gehouden onder deze programma's. De jaarlijkse test om eventuele bijzondere waardeverminderingen vast te stellen wordt door het Eurosysteem uitgevoerd op basis van de ESCB-grondslagen, de beschikbare informatie en de naar verwachting te realiseren waarde per balansdatum. DNB volgt hierbij het besluit van de Raad van Bestuur van de ECB.

In overeenstemming met het besluit van de Raad van Bestuur van de ECB onder artikel 32.4 van de Statuten van het ESCB en van de ECB zullen alle financiële verliezen aangaande het CBPP3, SMP, PSPP (voor het internationale en supranationale gedeelte) en CSPP, wanneer deze zich manifesteren, volledig worden gedragen door alle NCB's van het Eurosysteem volgens de op het moment van verlies geldende Eurosysteem-kapitaalsleutel. Als gevolg van een bijzondere waardevermindering van een waardepapier in het CSPP heeft de Raad van Bestuur van de ECB besloten om in 2018 een bedrag te doteren aan de voorziening voor monetaire beleidsoperaties (zie pagina 167).

In paragraaf 4.2.5 van het jaarverslag en bijbehorende bijlage is nader ingegaan op de risico's waaraan de monetaire programma's blootstaan.

- 7.2 Overige waardepapieren

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 8.704 miljoen (ultimo 2017: EUR 10.144 miljoen) en bestaat, evenals in 2017, geheel uit vastrentende waarden gewaardeerd tegen marktwaarde.

De looptijden van de vastrentende waarden worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Resterende looptijd* 31 december 2018				Resterende looptijd* 31 december 2017			
	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar	Totaal	0 - 1 jaar	1 - 2 jaar	> 2 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
EUR	8.704	5.906	1.234	1.564	10.144	5.782	2.241	2.121

* De resterende looptijd per fonds is de periode die ligt tussen balansdatum en uiteindelijke expiratedatum.

8. Vorderingen binnen het Eurosysteem

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 149.161 miljoen (ultimo 2017: EUR 124.119 miljoen).

- 8.1 Deelneming in de ECB

Onder deze post is opgenomen de deelneming van DNB in de ECB van EUR 482 miljoen (ultimo 2017: EUR 482 miljoen) inclusief EUR 49 miljoen agio.

Overeenkomstig artikel 28 van de Statuten van het ESCB en van de ECB zijn de NCB's van het ESCB de enige aandeelhouders in het kapitaal van de ECB. De omvang van de deelneming is afhankelijk van het aandeel van iedere NCB dat is vastgesteld overeenkomstig artikel 29 van de Statuten van het ESCB en van de ECB.

De verdeling van het maatschappelijk en geplaatst alsmede volgestort kapitaal over de NCB's is als volgt:

In procenten respectievelijk miljoenen

156	31 december 2018			
	Kapitaalsleutel Eurosysteem	Kapitaalsleutel	Maatschappelijk en geplaatst kapitaal	Volgestort kapitaal
	%	%	EUR	EUR
Nationale Bank van België	3,5200	2,4778	268	268
Deutsche Bundesbank	25,5674	17,9973	1.948	1.948
Eesti Pank	0,2739	0,1928	21	21
Central Bank of Ireland	1,6489	1,1607	126	126
Bank of Greece	2,8884	2,0332	220	220
Banco de España	12,5596	8,8409	957	957
Banque de France	20,1433	14,1792	1.535	1.535
Banca d'Italia	17,4890	12,3108	1.333	1.333
Central Bank of Cyprus	0,2149	0,1513	16	16
Latvijas Banka	0,4008	0,2821	31	31
Lietuvos bankas	0,5870	0,4132	45	45
Banque centrale du Luxembourg	0,2884	0,2030	22	22
Central Bank of Malta	0,0921	0,0648	7	7
De Nederlandsche Bank	5,6875	4,0035	433	433
Oesterreichische Nationalbank	2,7888	1,9631	213	213
Banco de Portugal	2,4767	1,7434	189	189
Banka Slovenije	0,4908	0,3455	37	37
Národná banka Slovenska	1,0974	0,7725	84	84
Suomen Pankki-Finlands Bank	1,7849	1,2564	136	136
Totaal eurogebied NCB's*	100,0000	70,3915	7.620	7.620
Bulgarian National Bank	-	0,8590	93	3
Česká národní banka	-	1,6075	174	7
Danmarks Nationalbank	-	1,4873	161	6
Hrvatska narodna banka	-	0,6023	65	2
Magyar Nemzeti Bank	-	1,3798	149	6
Narodowy Bank Polski	-	5,1230	555	21
Banca Națională a României	-	2,6024	282	11
Sveriges Riksbank	-	2,2729	246	9
Bank of England	-	13,6743	1.480	56
Totaal niet-eurogebied NCB's*	-	29,6085	3.205	120
Totaal euro- en niet-eurogebied NCB's	-	100,0000	10.825	7.740

* Totaaltelling kan afwijken door afrondingen.

- 8.2 Vorderingen uit hoofde van overdracht van externe reserves aan de ECB

Ultimo 2018 bedragen deze vorderingen EUR 2.320 miljoen (ultimo 2017: EUR 2.320 miljoen). Deze komen voort uit de overdracht van externe reserves aan de ECB. De rente op deze vorderingen wordt dagelijks berekend op basis van het laatst vastgestelde tarief voor basisherfinancieringstransacties van het Eurosysteem. Over het aandeel van goud in de overdracht wordt geen rente vergoed.

- 8.4 Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem

Deze post van EUR 54.191 miljoen (ultimo 2017: EUR 50.843 miljoen) bestaat uit een netto vordering van DNB op het Eurosysteem met betrekking tot de herallocatie van eurobankbiljetten (zie 'Posities binnen het ESCB en binnen het Eurosysteem' en 'Bankbiljetten in omloop' onder 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling'). De rente op deze vorderingen wordt dagelijks berekend op basis van het laatst vastgestelde tarief voor basisherfinancieringstransacties van het Eurosysteem.

- 8.5 Overige vorderingen binnen het Eurosysteem (netto)

De stand van deze netto vordering bedraagt ultimo 2018 EUR 92.168 miljoen (ultimo 2017: EUR 70.474 miljoen) en bestaat uit drie componenten.

In miljoenen

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
Vorderingen op de ECB uit hoofde van TARGET2	92.604	70.955
Verplichtingen aan de ECB ten aanzien van het monetair inkomen	-504	-537
Vorderingen op de ECB uit hoofde van de tussentijdse winstuikering van de ECB	68	56
Totaal	92.168	70.474

De eerste component is de TARGET2-vordering van DNB op de ECB van EUR 92.604 miljoen (ultimo 2017: EUR 70.955 miljoen). Deze vordering hangt samen met ontvangsten en betalingen van kredietinstellingen en NCB's via TARGET2 en aangehouden tegoeden bij banken van het Eurosysteem via overeenkomstige rekeningen. De rente op deze vordering wordt dagelijks berekend op basis van het laatst vastgestelde tarief voor basisherfinancieringstransacties van het Eurosysteem.

- 158 De tweede component, zijnde de positie ten opzichte van de ECB ter zake van de jaarlijkse pooling en verdeling van monetair inkomen door de NCB's van het Eurosysteem, heeft een saldo van -EUR 504 miljoen aan het einde van het jaar (ultimo 2017: -EUR 537 miljoen). Dit is opgebouwd uit een verplichting van -EUR 507 miljoen met betrekking tot 2018 en een vordering van EUR 3 miljoen over de jaren 2016-2017, als gevolg van de bekendmaking van de werkelijke rentes op de TLTRO II-leningen.

De derde component betreft de vordering van DNB op de ECB met betrekking tot de tussentijdse winstuitkering. Voor 2018 heeft de Raad van Bestuur van de ECB besloten een interim-winst van EUR 1.191 miljoen (ultimo 2017: EUR 988 miljoen) uit te keren aan de NCB's van het Eurosysteem. Op 31 december 2018 bedraagt het aan DNB toegekende bedrag EUR 68 miljoen (ultimo 2017: EUR 56 miljoen).

9. Overige activa

Ultimo 2018 bedraagt het totaal van deze post EUR 4.516 miljoen (ultimo 2017: EUR 4.158 miljoen).

- 9.2 Materiële en immateriële vaste activa

De onder 'Materiële en immateriële vaste activa' begrepen posten zijn als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Totaal materiële en immateriële vaste activa EUR	Totaal materiële vaste activa EUR	Bedrijfs- gebouwen en -terreinen EUR	Inventaris EUR	Vaste bedrijfs- middelen in uitvoering EUR	Totaal immateriële vaste activa EUR	Ontwikke- lingskosten (software) EUR
Boekwaarde per 1 januari 2018	205	175	130	35	10	30	30
Mutaties:							
Herrubricering	-	-	6	1	-7	-	-
Investerings	19	16	0	7	9	3	3
Desinvesteringen	0	0	-	0	-	-	-
Afschrijvingen	-47	-34	-18	-16	-	-13	-13
Bijzondere waarde- vermindervingsverliezen	-	-	-	-	-	-	-
Boekwaarde per 31 december 2018	177	157	118	27	12	20	20
Verkrijgings- of vervaardigingsprijzen	621	533	363	158	12	88	88
Cumulatieve afschrijvingen	-444	-376	-245	-131	-	-68	-68
Boekwaarde per 31 december 2018	177	157	118	27	12	20	20

In verband met de renovatie van het kantoor aan Westeinde 1 en het voorgenomen vertrek uit het kantoor in Wassenaar wordt op beide locaties versneld afgeschreven.

160 - 9.3 Overige financiële activa

De onder 'Overige financiële activa' begrepen posten zijn naar valuta als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
EUR	1.099	752
USD	1.395	1.452
Totaal	2.494	2.204

De 'Overige financiële activa' worden als volgt naar categorie gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
Deelnemingen	61	61
Aandelenfondsen	1.650	1.455
Obligatiefondsen	630	499
Overige vorderingen	153	189
Totaal	2.494	2.204

Deelnemingen

De deelnemingen betreffen die in de Bank for International Settlements (BIS), de Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication SCRL (SWIFT) en N.V. Settlement Bank of the Netherlands (SBN). De deelnemingspercentages voor de BIS en SBN zijn ongewijzigd ten opzichte van 2017. Op de aandelen van de deelneming BIS is 25% gestort; de voorwaardelijke verplichting tot volstorting bedraagt, evenals in 2017, per balansdatum SDR 64,9 miljoen. Hoewel DNB 100% van de aandelen bezit van de SBN wordt deze entiteit niet geconsolideerd in de jaarrekening van DNB. Reden hiervoor is dat DNB geen beleidsbepalende invloed kan uitoefenen binnen de SBN. Deze berust volledig bij externe partijen.

In procenten respectievelijk miljoenen

Deelnemingen	Deelnemings- percentage	Gevestigd te	Eigen vermogen van de deelneming*	31 december 2018	31 december 2017
			EUR	EUR	EUR
BIS	3,10	Basel (Zwitserland)	22.842	52	52
SWIFT	0,03	La Hulpe (België)	469	0	0
SBN	100,00	Amsterdam	9	9	9
Totaal				61	61

* Eigen vermogen SWIFT en SBN op basis van jaarrekening 2017
Eigen vermogen BIS op basis van jaarrekening 2018 (boekjaar BIS loopt van 1 april tot en met 31 maart)

Aandelenfondsen

De aandelenfondsen bestaan uit aandelenindexbeleggingen en bedragen ultimo 2018 EUR 1.650 miljoen (ultimo 2017: EUR 1.455 miljoen).

Obligatiefondsen

De obligatiefondsen bestaan uit bedrijfsobligaties en bedragen ultimo 2018 EUR 630 miljoen (ultimo 2017: EUR 499 miljoen).

Overige vorderingen

De overige vorderingen bestaan met name uit vorderingen uit hoofde van personeels-hypotheken.

162 - 9.4 Herwaarderingsverschillen op off-balance sheet-instrumenten

Onder deze balanspost zijn de valutaherwaarderingsverschillen op de off-balance sheet-instrumenten opgenomen. Ultimo 2018 bedraagt het saldo van de valutaherwaarderingsverschillen -EUR 284 miljoen (zie passivapost 10, pagina 165; ultimo 2017: EUR 131 miljoen).

- 9.5 Overlopende activa

Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 1.788 miljoen (ultimo 2017: EUR 1.608 miljoen). Deze post bestaat voornamelijk uit opgelopen rente alsmede nog te amortiseren termijnresultaten. De nog te amortiseren resultaten zijn als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
Valutaswaps	117	82
Valutaforwards	2	1
Renteswaps	-1	-
Totaal	118	83

Passiva

1. Bankbiljetten in omloop

Deze post is het aandeel van DNB in het totaal van door het Eurosysteem in omloop gebrachte eurobankbiljetten.

De samenstelling van de door DNB in circulatie gebrachte bankbiljetten minus de door DNB uit circulatie terugontvangen bankbiljetten naar coupure luidt:

In miljoenen

	31 december 2018		31 december 2017	
	Aantal	EUR	Aantal	EUR
EUR 5	-168	-841	-155	-775
EUR 10	-179	-1.789	-163	-1.631
EUR 20	-565	-11.300	-543	-10.851
EUR 50	575	28.751	524	26.217
EUR 100	-38	-3.836	-27	-2.662
EUR 200	30	5.921	30	6.087
EUR 500	-13	-6.678	-12	-5.970
Totaal eurobankbiljetten in omloop via DNB		10.228		10.415
Herverdeling eurobankbiljetten in circulatie	59.793		56.170	
Eurobankbiljetten toegewezen aan de ECB (8% van de som van 10.228 + 59.793)	-5.602		-5.327	
		54.191		50.843
Totaal		64.419		61.258

Gedurende 2018 is de totale waarde van de bankbiljetten in omloop binnen het Eurosysteem met 5% toegenomen. Als gevolg van de herallocatie van bankbiljetten had DNB eind 2018 voor EUR 64.419 miljoen aan eurobankbiljetten in circulatie (ultimo 2017: EUR 61.258 miljoen). De waarde van de werkelijk door DNB uitgegeven bankbiljetten is afgenomen met 2%: van EUR 10.415 miljoen tot EUR 10.228 miljoen. Het verschil van EUR 54.191 miljoen tussen het geheralloceerde bedrag en het totale bedrag aan eurobankbiljetten dat via DNB in omloop is gebracht, is verantwoord onder 'Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem'. De negatieve aantallen bankbiljetten bij bepaalde

- 164 coupures worden veroorzaakt doordat DNB per saldo minder van deze bankbiljetten heeft uitgegeven dan terugontvangen uit circulatie.

DNB heeft met commerciële banken een consignatieovereenkomst afgesloten waarbij deze banken een voorraad bankbiljetten 'overnight' op locatie aanhouden die juridisch en economisch eigendom is van DNB. In de post 'Bankbiljetten in omloop' is de mutatie van de bankbiljetten in consignatie van de voorlaatste werkdag tot en met de balansdatum van EUR 74 miljoen niet meegenomen (ultimo 2017: EUR 191 miljoen). De in consignatie gegeven bankbiljetten worden op de eerstvolgende werkdag volgend op jaareinde verwerkt.

2. Verplichtingen aan kredietinstellingen van het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro

Dit zijn verplichtingen aan kredietinstellingen die voortvloeien uit het door DNB namens het Eurosysteem gevoerde geldmarktbeleid. Ultimo 2018 bedraagt deze post EUR 178.101 miljoen (ultimo 2017: EUR 170.327 miljoen).

De samenstelling van de post 'Verplichtingen aan kredietinstellingen van het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro' is per 31 december 2018 als volgt:

- 2.1 Rekeningen-courant (met inbegrip van reserveverplichtingen)

Ultimo 2018 bedragen deze verplichtingen EUR 162.308 miljoen (ultimo 2017: EUR 129.031 miljoen) en hebben betrekking op de bedragen die banken op een rekening bij DNB aanhouden, waaronder bedragen die zij aanhouden om aan hun reserveverplichting te voldoen. Over de verplicht aan te houden reserves wordt de basisherfinancieringsrente vergoed. Vanaf juni 2014 betalen banken over het saldo dat boven de reserveverplichting aangehouden wordt 0% rente of de depositorente, afhankelijk van welke lager is.

- 2.2 Depositofaciliteit

Dit is een permanente faciliteit die ultimo 2018 EUR 15.793 miljoen (ultimo 2017: EUR 41.296 miljoen) bedraagt en door de kredietinstellingen kan worden benut om deposito's, tegen de depositorente, tot de ochtend van de volgende werkdag te plaatsen bij DNB.

- 2.3 Termijndeposito's

Dit zijn liquiditeit absorberende operaties in de vorm van deposito's. Hierop hebben in 2018, net als in 2017, geen inschrijvingen plaatsgevonden.

- 2.4 'Fine-tuning'-transacties met wederinkoop

Dit zijn monetaire beleidstransacties ter verkrapping van de liquiditeit. In 2018, evenals in 2017, hebben dergelijke transacties niet plaatsgevonden.

- 2.5 Deposito's uit hoofde van margestortingen

Dit zijn deposito's die kredietinstellingen aanhouden ter compensatie van een eventuele waardedaling van de effecten die in onderpand zijn gegeven voor de aan die instellingen verstrekte kredieten. In 2018 zijn er, evenals in 2017, geen deposito's uit hoofde van margestortingen aangehouden.

3. Overige verplichtingen aan kredietinstellingen in het eurogebied, luidende in euro

Deze post van EUR 824 miljoen (ultimo 2017: EUR 49 miljoen) bestaat geheel uit repotransacties luidende in euro.

4. Verplichtingen aan overige ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro

Ultimo 2018 bedraagt het totaal van deze post EUR 2.944 miljoen (ultimo 2017: EUR 3.954 miljoen).

- 4.1 Overheid

Deze post van EUR 2.193 miljoen (ultimo 2017: EUR 3.330 miljoen) bestaat uit direct opeisbare verplichtingen aan de overheid.

- 4.2 Overige verplichtingen

Deze post van EUR 751 miljoen (ultimo 2017: EUR 624 miljoen) bestaat uit niet-monetaire deposito's.

5. Verplichtingen aan niet-ingezetenen van het eurogebied, luidende in euro

Deze post van EUR 62.221 miljoen (ultimo 2017: EUR 37.560 miljoen) bestaat voornamelijk uit verplichtingen aan financiële instellingen buiten het eurogebied van EUR 59.562 miljoen (ultimo 2017: EUR 33.796 miljoen), verplichtingen aan het Europese Single Resolution Fund van EUR 1.792 miljoen (ultimo 2017: EUR 1.799 miljoen) en verplichtingen uit repotransacties voor EUR 863 miljoen (ultimo 2017: EUR 1.874 miljoen).

8. Tegenwaarde van toegewezen bijzondere trekkingsrechten in het IMF

Deze post is toegelicht onder de actiefpost 'Vorderingen op het Internationaal Monetair Fonds (IMF)'.

10. Overige verplichtingen

Ultimo 2018 bedragen de totale overige verplichtingen EUR 764 miljoen (ultimo 2017: EUR 499 miljoen). Deze bestaan voornamelijk uit valutaherwaarderingsverschillen op de off-balance sheet-instrumenten van EUR 284 miljoen (ultimo 2017: actiefpost 9.4 van EUR 131 miljoen, zie pagina 162), opgelopen rente met betrekking tot TLTRO II-leningen van EUR 203 miljoen (ultimo 2017: EUR 125 miljoen) en gestort onderpand van tegenpartijen van EUR 193 miljoen (ultimo 2017: EUR 280 miljoen).

- 166 De herwaarderingsverschillen zijn gespecificeerd in het overzicht van de off-balance sheet-posities van valutaswaps, valutaforwards en renteswaps op pagina 172.

11. Voorzieningen

De post Voorzieningen is als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	Totaal	Voorziening voor krediet- en rente- risico's	Voorziening monetaire beleids- operaties	Voorziening personeels- beloningen	Overige voorzieningen
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 31 december 2016	1.016	1.000	-	13	3
Onttrekking	-8	-4	-	-1	-3
Vrijval	0	0	-	0	0
Dotatie	508	500	4	1	3
Stand per 31 december 2017	1.516	1.496	4	13	3
Onttrekking	-16	-9	-4	-1	-2
Vrijval	-	-	-	0	0
Dotatie	517	500	9	0	8
Stand per 31 december 2018	2.017	1.987	9	12	9

Voorziening voor krediet- en renterisico's

In 2018 is net als in 2017 EUR 500 miljoen gedoteerd aan de 'Voorziening voor krediet- en renterisico's'. Als gevolg van een bijzondere waardevermindering in de CSPP-portefeuille bij een NCB uit het Eurosysteem, is er EUR 9 miljoen (ultimo 2017: EUR 4 miljoen) onttrokken aan de 'Voorziening voor krediet- en renterisico's'. De totale voorziening bedraagt ultimo 2018 EUR 1.987 miljoen (ultimo 2017: EUR 1.496 miljoen).

In paragraaf 4.2.5 van het jaarverslag is nader ingegaan op de risico's waaraan DNB blootstaat.

Voorziening monetaire beleidsoperaties

Naar aanleiding van een bijzondere waardevermindering in een waardepapier van de CSPP-portefeuille, heeft de Raad van Bestuur van de ECB besloten een voorziening voor monetaire beleidsoperaties van EUR 161 miljoen te treffen in 2018 om toekomstige verliezen op monetaire operaties op te vangen. In overeenstemming met artikel 32.4 van de Statuten van het ESCB en van de ECB is de voorziening gevormd door alle deelnemende NCB's in het Eurosysteem, naar rato van hun aandeel in de ECB. Als gevolg hiervan is EUR 9 miljoen gedoteerd aan de voorziening monetaire beleidsoperaties.

In 2017 was er op gelijke wijze een voorziening van EUR 69 miljoen gevormd in verband met gerealiseerde verliezen op een waardepapier uit de CSPP-portefeuille van een NCB. De hoogte van deze voorziening in de jaarrekening van 2017 was berekend op basis van informatie die is verkregen bij de verkoop van het waardepapier in januari 2018. Het DNB-deel van het gerealiseerde verlies (EUR 4 miljoen) is in 2018 onttrokken aan de voorziening.

Voorziening personeelsbeloningen

DNB kent de volgende regelingen:

- een toegezegde pensioenregeling
- een bijdrage in de ziektekostenverzekering van de gepensioneerden (beperkte groep)
- een jubileum- en afscheidsregeling
- een sociaal-planregeling

DNB kent een pensioenregeling voor haar medewerkers. De pensioenregeling heeft een voorwaardelijke indexatie op basis van de prijsindex. Hiermee is de indexatie gelijk aan die van de gepensioneerden en gewezen medewerkers van DNB. Jaarlijks vindt indexatie plaats als de financiële positie van het Pensioenfonds DNB dit toelaat. Daar de dekkingsgraad van het Pensioenfonds DNB 123,4% bedraagt per december 2018, is er geen sprake van een dekkingstekort ultimo 2018 en is dit jaar gedeeltelijke indexatie toegepast. De betaalde pensioenpremie is als last genomen; hiervoor is geen voorziening gevormd.

De bijdrage in de ziektekostenverzekering van de gepensioneerden betreft een tegemoetkoming in de desbetreffende kosten aan een beperkte groep gepensioneerden van DNB en is te karakteriseren als een overgangsregeling.

De jubileum- en afscheidsregeling betreft de uitkeringen bij 20-, 30-, 40- en 50-jarig dienstverband en uitkeringen bij pensionering, arbeidsongeschiktheid en overlijden.

- 168 De verplichtingen en de jaarlasten zijn actuarieel bepaald. De hierbij gehanteerde veronderstellingen luiden als volgt:

	31 december 2018	31 december 2017
Disconteringsvoet overige personeelsbeloningen	Regelingsspecifiek (jubileum: 1,45% overig: 1,35%)	Regelingsspecifiek (jubileum: 1,40% overig: 1,30%)
Prijsinflatie	2,0%	2,0%
Algemene salarisstijging	2,0%	2,0%
Individuele salarisstijging (gemiddeld)	2,0%	2,0%
Verwachte gemiddelde pensioenleeftijd	Voor alle deelnemers is leeftijd 67 verondersteld.	Voor alle deelnemers is leeftijd 67 verondersteld.
Overlevingskansen	Prognosetafel AG 2018 + ervaringssterfte	Prognosetafel AG 2016 + ervaringssterfte

Overige voorzieningen

Er is in 2018 EUR 8 miljoen gedoteerd aan de overige voorzieningen. Deze voorziening is gevormd voor de personeelsgerelateerde kosten van de voorgenomen outsourcing van ICT-diensten.

12. Herwaarderingsrekeningen

169

De omvang van deze post is ultimo 2018 EUR 21.726 miljoen (ultimo 2017: EUR 21.035 miljoen).

De samenstelling van de 'Herwaarderingsrekeningen' is als volgt:

In miljoenen

	Totaal	Goud	Vreemde valuta	Waardepapieren en overige financiële instrumenten
	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 31 december 2016	21.347	20.496	158	693
Per saldo herwaarderingsmutaties	-312	-319	-96	103
Stand per 31 december 2017	21.035	20.177	62	796
Per saldo herwaarderingsmutaties	691	770	33	-112
Stand per 31 december 2018	21.726	20.947	95	684

De stijging van het totaal van de herwaarderingsrekeningen met EUR 691 miljoen is grotendeels toe te schrijven aan de gestegen marktwaarde van goud.

170 **13. Kapitaal en reserves**

Het maatschappelijk kapitaal van DNB dat volledig is geplaatst en volgestort bedraagt EUR 500 miljoen verdeeld in 500 aandelen van EUR 1 miljoen. De Staat der Nederlanden is houder van alle aandelen. De wettelijke reserve is gevormd voor de boekwaarde van de immateriële vaste activa.

Het verloop van 'Kapitaal en reserves' voor winstverdeling is als volgt:

In miljoenen

	Totaal EUR	Kapitaal EUR	Algemene reserve EUR	Wettelijke reserve EUR
Stand per 31 december 2016	7.927	500	7.392	35
Resultaat over boekjaar 2016	43			
Dividend	-41			
Toevoeging van de nettowinst 2016*	2		2	
Mutatie aan wettelijke reserve	-		5	-5
Stand per 31 december 2017	7.929	500	7.399	30
Resultaat over boekjaar 2017	121			
Dividend	-115			
Toevoeging van de nettowinst 2017*	6		6	
Mutatie aan wettelijke reserve	-		10	-10
Stand per 31 december 2018	7.935	500	7.415	20

* Toevoeging nettowinst betreft de winst na dividenduitkering.

14. Winst over het boekjaar en winstbestemming

171

Ultimo 2018 bedraagt de winst over het boekjaar EUR 188 miljoen (ultimo 2017: EUR 121 miljoen).

Met inachtneming van de statutaire bepaling en het mandaat van de aandeelhouder wordt als winstbestemming voorgesteld:

In miljoenen

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
	<u>EUR</u>	<u>EUR</u>
Toevoeging aan de algemene reserve	9	6
Uitkering aan de Staat	<u>179</u>	<u>115</u>
Winst over het boekjaar	188	121

172 Overige toelichting op de balans

Herwaarderingsverschillen van off-balance sheet-posities

In onderstaand overzicht zijn de herwaarderingsverschillen van off-balance sheet-posities gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2018								31 december 2017							
	Totaal	EUR	USD	JPY	GBP	CNH	DKK	SDR	Totaal	EUR	USD	JPY	GBP	CNH	DKK	SDR
Valutaswaps																
te ontvangen	7.767	6.256	1.511	-	-	-	-	-	9.447	7.311	2.136	-	-	-	-	-
te leveren	-8.046	-60	-5.115	-1.456	-10	-13	-329	-1.063	-9.317	-728	-6.185	-1.448	-10	-13	-161	-772
	-279	6.196	-3.604	-1.456	-10	-13	-329	-1.063	130	6.583	-4.049	-1.448	-10	-13	-161	-772
Valutaforwards																
te ontvangen	7.024	3.679	3.345	-	-	-	-	-	3.569	1.831	1.738	-	-	-	-	-
te leveren	-7.029	-3.112	-3.399	-1	-	-	-	-517	-3.568	-1.777	-1.791					
	-5	567	-54	-1	-	-	-	-517	1	54	-53	-	-	-	-	-
Renteswaps	0	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal*	-284	6.763	-3.658	-1.457	-10	-13	-329	-1.580	131	6.637	-4.102	1.448	-10	-13	-161	-772

* DNB heeft het valutarisico van de posities in de tabel afgedekt, met uitzondering van de werkvoorraden.

De valutaswaps en -forwards worden gebruikt om de valutakoersrisico's af te dekken. Het doel van de renteswap is het afdekken van renterisico.

Een valutaswap is een transactie waarbij de ene valuta-soort direct gekocht of verkocht wordt voor een andere valuta-soort tegen een contante koers en na een bepaalde termijn weer terugverkocht of -gekocht wordt tegen de termijnkoers. De contante koop of verkoop wordt vastgelegd in de balans, de termijnverkoop of -aankoop wordt off-balance sheet vastgelegd tegen de termijnkoers.

Een valutaforward is een transactie waarbij de ene valuta-soort wordt gekocht of verkocht in ruil voor een andere valuta tegen een bepaalde valutakoers, waarbij de valuta op termijn wordt geleverd. De posities worden off-balance sheet verantwoord tegen de termijnkoers. Het verschil tussen de contante koers en de termijnkoers wordt bij de valutaswaps en valutaforwards op basis van amortisatie ten gunste of ten laste van het resultaat gebracht. De nog te amortiseren termijnresultaten worden verantwoord onder de balanspost 'Overlopende activa'. Deze valutaposities worden meegenomen in de totale valutaherwaardering van de balans.

Een renteswap is een transactie waarbij twee tegenpartijen de plicht op zich nemen om gedurende een afgesproken periode rentestromen in dezelfde valuta te ruilen zonder uitwisseling van de hoofdsom.

Vreemde valuta positie

Ultimo 2018 bedraagt de tegenwaarde van de som van de activa luidende in vreemde valuta (begrepen in de activaposten 2, 3 en 9.3) EUR 14.020 miljoen (ultimo 2017: EUR 13.641 miljoen). Ultimo 2018 bedraagt de tegenwaarde van de som van de passiva luidende in vreemde valuta (begrepen in de passivaposten 6, 7 en 8) EUR 5.878 miljoen (ultimo 2017: EUR 5.744 miljoen). DNB heeft het valutarisico afgedekt, met uitzondering van de werkvoorraden.

Bewaarneming

DNB bewaart effecten en andere waardepapieren ten behoeve van derden. De bewaarneming geschiedt voor rekening en risico van de bewaargevende partij.

Buffers voor balansbrede risico's

Als gevolg van de door het Eurosysteem genomen maatregelen om het functioneren van het eurogebied te stabiliseren, zijn de financiële risico's voor DNB in 2018 nog steeds aanzienlijk. Het financiële risico ultimo 2018 is bepaald op EUR 5,2 miljard (ultimo 2017: EUR 8,4 miljard). Van het totale balansbrede risico van EUR 5,2 miljard heeft EUR 2,3 miljard betrekking op specifieke risico's uit het APP¹³. Met het oog op deze risico's heeft DNB in 2018 EUR 500 miljoen gedoteerd aan de voorziening voor krediet- en renterisico's. Ultimo 2018 bedraagt deze voorziening EUR 1.987 miljoen (ultimo 2017: EUR 1.496 miljoen), na onttrekking van EUR 9 miljoen voor een bijzondere waardevermindering.

¹³ Het risico met betrekking tot APP is opgebouwd uit kredietrisico op de aankopen, exclusief blootstellingen aan de Nederlandse overheid, en het renterisico.

174 De buffers voor balansbrede risico's worden als volgt gespecificeerd:

In miljoenen

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
Kapitaal en reserves (exclusief wettelijke reserve)	7.915	7.899
Voorziening voor krediet- en renterisico's	1.987	1.496
Totaal	9.902	9.395

Gebeurtenissen na balansdatum

In overeenstemming met artikel 28 van de Statuten van het ESCB zijn de NCB's van het ESCB de enige inschrijvers op het kapitaal van de ECB. De aan DNB toegekende weging is vastgelegd in overeenstemming met artikel 29 van de Statuten van het ESCB en van de ECB en wordt om de vijf jaar herzien. De meest recente herziening heeft plaatsgevonden op 1 januari 2019, waarbij de Eurosysteem-kapitaalsleutel van DNB is gestegen van 5,6875% naar 5,8429%.

De volgende herziening van de kapitaalsleutel zal over vijf jaar plaatsvinden, tenzij lidstaten toe- of uittreden uit het ESCB.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

175

Aansprakelijkstellingen en aansprakelijkheidsprocedures

Het komt voor dat DNB uit hoofde van haar toezichttaak of anderszins aansprakelijkstellingen ontvangt (of aankondigingen van aansprakelijkstellingen). In sommige gevallen worden aansprakelijkheidsprocedures tegen DNB aanhangig gemaakt. Indien de uit een dergelijke procedure voortvloeiende verplichting voor DNB niet redelijkerwijs valt in te schatten of er geen redelijke mate van zekerheid bestaat dat de verplichting moet worden voldaan, wordt volstaan met vermelding in deze toelichting. De relevant lopende zaak wordt hieronder toegelicht.

In september 2016 hebben een stichting die eerder zonder vergunning optrad als verzekeraar en haar directeur DNB voor de kantonrechter Amsterdam gedagvaard en schadevergoeding gevorderd. Zij hebben gesteld dat DNB jegens deze stichting en haar directeur onrechtmatig zou hebben gehandeld. De zaak is verwezen naar de rechtbank die de eisers eind 2017 niet-ontvankelijk heeft verklaard in hun vordering. Tegen deze uitspraak is door de stichting en haar directeur hoger beroep ingesteld. Het gerechtshof Amsterdam heeft op 26 februari 2019 de uitspraak van de rechtbank bekrachtigd en DNB in het gelijk gesteld. Tegen deze uitspraak van het gerechtshof is nog cassatieberoep mogelijk.

IMF

DNB heeft verschillende kredietfaciliteiten ter beschikking gesteld aan het IMF, in het kader van de rol van DNB als uitvoerend orgaan van het Nederlandse IMF-lidmaatschap. Deze zijn verder toegelicht op pagina 145 tot en met 147.

Huur- en leaseovereenkomsten

Sinds 1 juli 2018 huurt DNB het Tooropgebouw en het nabijgelegen gebouw aan de Omval te Amsterdam. De huurovereenkomsten lopen tot 31 augustus 2025. DNB gaat begin 2020 verhuizen omdat het pand aan het Westeinde 1 aan een grondige renovatie toe is. De jaarlijkse huurlasten worden in de winst- en verliesrekening verwerkt. De aangeane verplichting is opgenomen in de volgende tabel.

176 Een aantal medewerkers van DNB heeft uit hoofde van zijn of haar functie recht op een leaseauto. Leasecontracten hebben een standaard looptijd van 4 of 5 jaar met een verlengingsclausule. In onderstaande tabel is de aangegane verplichting van de huidige leasecontracten weergegeven. Voor de medewerkers waarvan het contract in 2018 is verlopen, is in onderstaande tabel reeds rekening gehouden met verlenging tegen de huidige leaseprijs.

In miljoenen

	Totaal	2019	2020 tot en met 2023	2024 en verder
	EUR	EUR	EUR	EUR
Huurovereenkomsten	53	7	32	14
Leaseovereenkomsten	3	1	2	-
Totaal	56	8	34	14

3. Toelichting op de winst- en verliesrekening

177

Bedrijfsopbrengsten

1 en 2 Netto rentebaten

Onder deze post zijn de rentebaten en -lasten begrepen met betrekking tot de activa en passiva in euro.

De specificatie van de rentebaten luidt als volgt:

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Beleggingen	121	123
Verplichtingen kredietinstellingen eurogebied	939	861
Overige verplichtingen	125	81
Monetaire portefeuilles	445	413
Totaal	1.630	1.478

De stijging van de rentebaten is voornamelijk te danken aan de toegenomen verplichtingen (passivapost 2 en 5) die DNB op haar balans heeft staan en de monetaire aankoopprogramma's van de ECB (activapost 7.1). Voor het aanhouden van gelden bij DNB betalen instellingen een rente die gelijk is aan de depositorente.

De specificatie van de rentelasten luidt als volgt:

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Kredietverlening	-79	-102
Overige	-184	-144
Totaal	-263	-246

- 178 De rentelasten op kredietverlening betreffen de lasten op de TLTRO II-leningen (zie voor toelichting activapost A5.2). Onder 'Overige' vallen voornamelijk kosten voor het afdekken van valutarisico's.

3. Gerealiseerde winsten/verliezen uit financiële transacties

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Valutaverkoopresultaat	-2	-2
Prijsverkoopresultaat vastrentende waarden	12	18
Prijsverkoopresultaat aandelen	2	36
Prijsverkoopresultaat obligatiefondsen	-13	-
Totaal	-1	52

4. Afwaardering op lagere marktwaarde

De afwaarderingen van EUR 42 miljoen (2017: EUR 14 miljoen) bestaan voornamelijk uit prijsafwaarderingen op de bedrijfsobligaties die niet ten laste van de herwaarderingsrekeningen konden worden gebracht.

5. Overdracht naar/uit voorziening voor krediet- en renterisico's

Op basis van de uitkomsten van de risicobeoordeling heeft er een dotatie aan de voorziening voor krediet- en renterisico's van EUR 500 miljoen plaatsgevonden (2017: EUR 500 miljoen). Daarnaast is er EUR 9 miljoen onttrokken (2017: EUR 4 miljoen) voor een bijzondere waardevermindering van een waardepapier in de CSPP-portefeuille van een NCB uit het Eurosysteem.

8. Inkomsten uit gewone aandelen en deelnemingen

179

Over 2018 bedraagt deze post EUR 93 miljoen (2017: EUR 79 miljoen) en bestaat voornamelijk uit het resultaat van de deelneming ECB en dividenden op de beleggingen.

De opbouw van het resultaat van de deelneming ECB kan als volgt worden gespecificeerd:

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Tussentijdse winstuitkering boekjaar	68	56
Finale winstuitkering vorig boekjaar	16	13
Totaal	84	69

9. Netto resultaat van herverdeling monetair inkomen

De hoogte van het monetair inkomen van elke NCB binnen het Eurosysteem wordt vastgesteld op basis van de feitelijke jaarinkomsten uit hoofde van geoormerkte activa afgezet tegen de referentiepassiva. De te oormerken activa omvatten: 'Kredietverlening aan kredietinstellingen in het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende in euro', 'Voor doeleinden van monetair beleid aangehouden waardepapieren', 'Vorderingen uit hoofde van de overdracht van externe reserves aan de ECB', 'Netto vorderingen uit hoofde van de toedeling van eurobankbiljetten binnen het Eurosysteem', 'Overige vorderingen binnen het Eurosysteem (netto)' en een beperkt bedrag aan goudreserves naar rato van de Eurosysteem-kapitaalsleutel. Goudopbrengsten worden buiten beschouwing gelaten. Waardepapieren die worden aangehouden voor monetaire beleidsdoeleinden¹⁴, waaronder effecten uitgegeven door centrale overheden en agentschappen¹⁵, worden geacht inkomen te genereren gebaseerd op het herfinancieringspercentage. Wanneer de waarde van de geoormerkte activa de waarde van de referentiepassiva over- of onderschrijft, zal het verschil worden gecompenseerd door ten aanzien van het verschil het herfinancieringspercentage toe te passen. De baten op de geoormerkte activa zijn verantwoord onder de post 'Rentebaten'. De referentiepassiva omvatten: 'Bankbiljetten in omloop', 'Verplichtingen aan kredietinstellingen van het eurogebied in verband met monetaire beleidsoperaties, luidende

¹⁴ Besluit ECB/2009/16 van 2 juli 2009 houdende de tenuitvoerlegging van het programma voor de aankoop van gedekte obligaties en Besluit ECB/2011/17 van 3 november 2011 houdende de tenuitvoerlegging van het tweede programma voor de aankoop van gedekte obligaties.

¹⁵ Besluit ECB/2015/10 van 4 maart 2015 inzake een overheidsprogramma voor aankoop van activa op secundaire markten.

- 180 in euro' en 'Overige verplichtingen binnen het Eurosysteem (netto)'. Eventuele rente betaald over in de referentiepassiva opgenomen posten wordt in mindering gebracht op het te herverdelen monetair inkomen.

Het netto resultaat van herverdeling van monetair inkomen kan als volgt worden gespecificeerd:

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Aan DNB toekomende monetaire inkomsten	694	614
Door DNB verdiende monetaire inkomsten	-1.201	-1.151
Saldo herverdeling monetaire inkomsten van DNB	-507	-537
Correctie herverdeling monetaire inkomsten voorgaande jaren	3	0
Voorziening monetaire beleidsoperaties	-5	-4
Netto resultaat herverdeling monetaire inkomsten	-509	-541

De door de NCB's van het Eurosysteem gepoolde monetaire inkomsten dienen onder de NCB's te worden verdeeld naar rato van hun bijdrage aan het geplaatste kapitaal van de ECB. Het poolen en herverdelen van het monetair inkomen leidt tot herverdelingseffecten. Deze worden enerzijds veroorzaakt doordat het rendement op bepaalde geoormerkte activa of betaalde rente op gerelateerde passiva kunnen verschillen bij de verschillende NCB's van het Eurosysteem. Anderzijds verschilt het aandeel van de te oormerken activa en gerelateerde passiva van die NCB's van het aandeel dat zij volgens de Eurosysteem-kapitaalsleutel in het totaal van de geoormerkte activa en gerelateerde passiva van de NCB's van het Eurosysteem hebben. Het saldo van de herverdeling van de monetaire inkomsten van -EUR 507 miljoen (2017: -EUR 537 miljoen) komt voort uit het verschil tussen de door DNB gepoolde monetaire inkomsten van EUR 1.201 miljoen en de aan DNB op basis van haar Eurosysteem-kapitaalsleutel toekomende monetaire inkomsten van EUR 694 miljoen. Het netto resultaat herverdeling monetaire inkomsten bevat tevens het aandeel van DNB in de voorziening voor verliezen uit monetaire beleidsoperaties, dit betreft zowel het aandeel van DNB in de voor 2018 gevormde voorziening voor een waardepapier in het CSPP als de verrekening binnen het Eurosysteem van het gerealiseerde verlies bij de verkoop van een waardepapier uit het CSPP begin 2018 waarvoor eind 2017 een voorziening is gevormd.

10. Overige baten

181

Onder deze post vallen onder andere de baten uit hoofde van de doorberekening van de kosten van toezicht en resolutie aan de onder toezicht staande instellingen alsmede de overheidsbijdragen voor de uitvoering van de toezicht- en resolutiewerkzaamheden.

De opbouw van de overige baten kan als volgt worden gespecificeerd:

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Bijdrage instellingen	173	156
Overheidsbijdrage	5	4
Overige	0	29
Totaal	178	189

182 **Bedrijfslasten****11. Personeelskosten**

In 2018 bedraagt het gemiddeld aantal personeelsleden omgerekend in voltijdse eenheden 1.816 (gemiddelde over 2017: 1.762).

De totale 'Personeelskosten' zijn in 2018 respectievelijk 2017 als volgt te specificeren:

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Lonen en salarissen	-153	-149
Sociale lasten	-21	-17
Pensioenlasten	-33	-32
Overige personeelskosten	-23	-18
Totaal	-230	-216

De jaarlast van EUR 33 miljoen (2017: EUR 32 miljoen) die voortvloeit uit de pensioenregeling is opgenomen onder de post 'Pensioenlasten' en bestaat uit de afgedragen premies (2018: EUR 39 miljoen; 2017: EUR 38 miljoen), verminderd met een eigen bijdrage van de medewerkers (2018: EUR 6 miljoen; 2017: EUR 6 miljoen).

De jaarlast uit hoofde van de bijdrage in de ziektekostenverzekering van de gepensioneerden is verantwoord onder de post 'Sociale lasten'. De met de overige personeelsbeloningen samenhangende jaarlasten zijn begrepen onder 'Lonen en salarissen' en 'Sociale lasten'.

Beloningen

183

Algemeen

DNB dient uit hoofde van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (hierna 'WNT') de bezoldiging van haar topfunctionarissen te publiceren alsmede de bezoldiging van niet-topfunctionarissen als die boven de in de wet bedoelde bezoldigingsnorm uitkomen. De minister van Financiën heeft in 2014 het besluit genomen om de bezoldiging van de directieleden van DNB gedurende de eerste benoemingstermijn niet aan te passen. Voor de directieleden die in 2018 herbenoemd zijn (tweede termijn) alsmede voor de in 2018 nieuw benoemde directieleden hebben de ministers van Financiën en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten dat DNB met haar directieleden een bezoldiging mag overeenkomen die hoger is dan de WNT-norm.

Het WNT-bezoldigingsmaximum over het boekjaar 2018 is EUR 189.000 (2017: EUR 181.000). Tenzij anders is vermeld, zijn alle genoemde functionarissen het gehele jaar en voltijds in functie geweest.

Directie

De individuele maximale bezoldiging van de directieleden voor 2018, zoals vastgesteld door de minister van Financiën, is inclusief vakantiegeld, extra maand en overige arbeidsvoorwaarden en kent geen prestatiebeloning. De pensioenregeling van de directieleden is overeenkomstig de met de minister van Financiën gemaakte afspraken in 2005 en is aangepast aan de wettelijke bepalingen van 1 januari 2015. Zij betalen evenals de overige werknemers een eigen bijdrage in de pensioenpremie.

- 184 Onderstaand de specificatie van de beloning, belaste vaste en variabele onkosten vergoeding en de beloning betaalbaar op termijn (pensioenlasten) van de directie voor de relevante periode als directielid:

	Bezoldiging		Beloning		Belaste vaste en variabele onkosten vergoeding		Beloning betaalbaar op termijn	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Klaas Knot	416.621	423.288	382.079	389.298	8.867	8.745	25.675	25.245
Else Bos ¹	237.168	-	216.510	-	4.090	-	16.568	-
Frank Elderson	346.325	352.984	313.271	320.461	7.379	7.278	25.675	25.245
Nicole Stolk ²	210.391	180.517	180.835	153.864	4.890	2.400	24.666	24.253
Job Swank	349.319	353.982	316.265	321.459	7.379	7.278	25.675	25.245
Jan Sijbrand ³	205.938	382.715	188.140	346.919	5.085	10.551	12.713	25.245
Totaal	1.765.762	1.693.486	1.597.100	1.532.001	37.690	36.252	130.972	125.233

1 Vanaf 1 mei 2018 in dienst, eerst als divisiedirecteur, per 1 juli 2018 benoemd tot directielid. De bezoldiging 2018 omvat eveneens de bezoldiging als divisiedirecteur.

2 Tot 1 juli 2018 in de functie van secretaris-directeur, per 1 juli 2018 benoemd tot directielid. In de cijfers over 2018 is tevens de bezoldiging in de functie van secretaris-directeur opgenomen.

3 Per 1 juli 2018 uit dienst. Vanwege uitdiensttreding halverwege het jaar, het uitbetalingsmoment van het vakantiegeld in april en de eindafrekening in juli, is er sprake van een toegestane overschrijding. Het vakantiegeld dat in april 2018 is uitbetaald, heeft deels betrekking op 2017 en wordt voor dat deel toegerekend aan 2017 (Uitvoeringsregeling WNT, artikel 3 lid 2).

Raad van commissarissen

Leden van de raad van commissarissen ontvangen een vergoeding conform de WNT: als lid maximaal 10% en als voorzitter maximaal 15% van de WNT-norm.

Onderstaand volgt de specificatie van de commissarissenvergoedingen over 2018 en 2017:

	2018	2017
	EUR	EUR
Wim Kuijken (voorzitter)	28.350	27.150
Margot Scheltema (vicevoorzitter) ¹	18.900	18.100
Jaap van Manen (vicevoorzitter) ²	14.136	18.100
Roger Dassen ³	4.764	-
Annemieke Nijhof ⁴	18.900	18.100
Feike Sijbesma	18.900	18.100
Kees Goudswaard ⁴	18.900	18.100
Marry de Gaay Fortman	18.900	18.100
Totaal	141.750	135.750

¹ Per 1 oktober 2018 vicevoorzitter.

² Tot 1 oktober 2018.

³ Benoemd per 1 oktober 2018.

⁴ Tevens lid van de Bankraad. Hiervoor ontvangt men een vergoeding van EUR 3.299 op jaarbasis (2017: EUR 3.140). Deze vergoeding is niet in bovenstaande kolom opgenomen.

Functionarissen met een bezoldiging boven de WNT-norm

Op grond van de WNT meldt DNB ook jaarlijks de functionarissen (zijnde niet-topfunctionarissen) met een bezoldiging boven de WNT-norm. Voor deze functionarissen geldt in de WNT geen maximering, maar wel een publicatieplicht. Dat deze functionarissen boven de WNT-norm uitkomen, vloeit voort uit het arbeidsvoorwaardenpakket van DNB. Ten opzichte van vorig jaar is het aantal gepubliceerde functionarissen afgenomen van 37 naar 29 functionarissen.

Totaaloverzicht publicatie bezoldigingen

Hieronder volgt het totaaloverzicht van niet-topfunctionarissen (op functie) met een bezoldiging boven de WNT-norm. In geval het dienstverband korter dan het kalenderjaar duurde, is ook de bezoldiging gepubliceerd in geval deze naar rato boven de WNT-norm zou zijn uitgekomen.

Functie	Bezoldiging		Gemiddelde omvang dienst- verband per week		Beloning		Belaste vaste en variabele onkosten vergoeding		Beloning betaalbaar op termijn	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	EUR	EUR	Uren	Uren	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Divisiedirecteur	314.103	316.251	38,5	38,5	285.982	288.542	2.400	2.418	25.721	25.291
Divisiedirecteur	273.247	263.340	38,5	38,5	245.126	235.649	2.400	2.400	25.721	25.291
Divisiedirecteur	269.911	255.917	38,5	38,5	241.790	228.166	2.400	2.460	25.721	25.291
Divisiedirecteur	260.019	256.428	38,5	38,5	231.898	228.737	2.400	2.400	25.721	25.291
Divisiedirecteur	254.764	251.059	38,5	38,5	226.643	223.141	2.400	2.627	25.721	25.291
Divisiedirecteur	253.788	249.576	38,5	38,5	225.667	221.885	2.400	2.400	25.721	25.291
Divisiedirecteur	246.535	247.860	38,5	38,5	218.414	220.169	2.400	2.400	25.721	25.291
Divisiedirecteur	243.676	226.356	36	36	215.601	198.711	2.400	2.400	25.675	25.245
Divisiedirecteur	237.741	205.445	36	36	209.648	177.766	2.418	2.434	25.675	25.245
Divisiedirecteur	231.860	204.495	36	36	204.742	177.797	2.452	2.445	24.666	24.253
Divisiedirecteur	222.272	204.791	36	36	194.191	177.146	2.406	2.400	25.675	25.245
Divisiedirecteur ¹	219.253	281.076	38,5	38,5	200.533	253.385	1.600	2.400	17.120	25.291
Divisiedirecteur	215.443	198.927	36	36	188.302	172.274	2.475	2.400	24.666	24.253
Divisiedirecteur	211.276	165.165	36	36	182.593	138.120	3.008	1.800	25.675	25.245
Divisiedirecteur	208.427	193.304	36	36	180.277	165.844	2.475	2.215	25.675	25.245
Divisiedirecteur	199.380	194.461	36	36	171.271	166.810	2.434	2.406	25.675	25.245
Afdelingshoofd	220.202	243.754	36	37,2	192.727	216.386	1.800	2.100	25.675	25.268
Afdelingshoofd	219.328	214.882	40	40	191.779	187.764	1.800	1.800	25.749	25.318
Afdelingshoofd	215.357	221.902	36	36	186.727	192.729	2.955	3.928	25.675	25.245
Afdelingshoofd	206.797	201.923	36,8	37,8	179.308	174.846	1.800	1.800	25.689	25.277
Afdelingshoofd	202.488	201.194	38,5	38,5	174.967	174.103	1.800	1.800	25.721	25.291
Afdelingshoofd	200.982	180.564	36	36	173.507	153.519	1.800	1.800	25.675	25.245
Afdelingshoofd	198.201	172.236	36	36	170.726	145.191	1.800	1.800	25.675	25.245
Afdelingshoofd	197.930	194.934	38,5	38,5	170.409	167.843	1.800	1.800	25.721	25.291
Afdelingshoofd	196.844	193.233	36	36	169.369	166.188	1.800	1.800	25.675	25.245
Afdelingshoofd	195.007	157.440	36	36	167.525	130.351	1.807	1.844	25.675	25.245
Afdelingshoofd	193.161	190.030	36	36	165.686	162.830	1.800	1.955	25.675	25.245
Specialist	209.053	206.447	38,5	38,5	181.532	179.250	1.800	1.906	25.721	25.291
Specialist	196.114	193.669	36	36	168.639	166.624	1.800	1.800	25.675	25.245

¹ Uit dienst per 1 september 2018.

12. Andere beheerskosten

De 'Andere beheerskosten' zijn als volgt te specificeren:

In miljoenen

	2018	2017
	EUR	EUR
Inhuur-, uitzendkrachten en uitbesteed werk	-64	-50
Reis- en verblijfkosten	-5	-5
Huisvestingskosten	-10	-10
Inventaris-, software- en kantoorkosten	-26	-25
Algemene kosten	-9	-10
Totaal	-114	-100

In de 'Algemene kosten' is het honorarium van de externe accountant opgenomen.
Het honorarium is gesplitst in de volgende categorieën:

In hele bedragen

	2018	2017
	EUR	EUR
Controle van de jaarrekening	-523.050	-526.927
Andere controlewerkzaamheden	-166.315	-90.750
Andere niet-controlediensten	-	-97.031
Totaal	-689.365	-714.708

De totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening zijn gebaseerd op de honoraria over het boekjaar waarop het onderzoek betrekking heeft.

188 **17. Vennootschapsbelasting**

De heffing van de vennootschapsbelasting beperkt zich bij DNB tot de niet bij wet opgedragen taken. De te ontvangen vennootschapsbelasting voor 2018 is EUR 0 miljoen (2017: -EUR 3 miljoen). In 2017 was er een fiscale winst door de verkoop van vaste activa. Dit jaar hebben er geen significante resultaten plaatsgevonden met betrekking tot de niet bij wet opgedragen taken.

Kosten ZBO-taken

189

DNB houdt als zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) prudentieel toezicht op financiële instellingen. Conform de toezicht- en resolutiewetgeving wordt nadere informatie in een aparte verantwoording weergegeven.

De gerealiseerde kosten op basis van de ZBO-verantwoording worden als volgt weergegeven:

In miljoenen

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
	EUR	EUR	EUR
Banken inclusief overige kredietinstellingen	-70	-69	-61
Pensioenfondsen	-30	-29	-27
Verzekeraars inclusief zorgverzekeraars	-39	-41	-40
Overige instellingen en sanctiewet	-18	-18	-16
Totaal toezichtkosten	-157	-157	-144
Resolutie	-6	-7	-5
Resolutie verzekeraars	-1	-2	-
DGS-NL	-10	-11	-8
DGS-Caribisch Nederland	-	-	-1
Totaal Resolutie- en DGS-kosten	-18	-19	-13
Totaal ZBO-taken	-175	-176	-157
Coulanceregeling	0	0	-1

Door afrondingsverschillen kan het voorkomen dat de gepresenteerde totalen niet volledig op elkaar aansluiten, presentatie is conform ZBO-verantwoording 2018.

190 Een verdere toelichting is opgenomen in de ZBO-verantwoording 2018 van DNB.

Amsterdam, 27 maart 2019

De directie van De Nederlandsche Bank N.V.

Klaas Knot, *president*

Else Bos

Frank Elderson

Job Swank

Nicole Stolk

Amsterdam, 27 maart 2019

Vastgesteld door de raad
van commissarissen van
De Nederlandsche Bank N.V.

Wim Kuijken, *voorzitter*

Margot Scheltema, *vicevoorzitter*

Feike Sijbesma

Kees Goudswaard

Annemieke Nijhof

Marry de Gaay Fortman

Roger Dassen

4. Overige gegevens

191

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank N.V.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de in dit verslag op pagina 135 tot en met 190 opgenomen jaarrekening 2018 van De Nederlandsche Bank N.V. te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel is de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening opgemaakt, in alle van materieel belang zijnde aspecten, in overeenstemming met de grondslagen op basis van Richtsnoer ECB/2016/34 aangevuld met de van toepassing zijnde bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW conform de bepalingen in artikel 17 van de Bankwet 1998.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2018.
2. De winst-en-verliesrekening over 2018.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en het Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van De Nederlandsche Bank N.V. zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

192 **Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie**

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag op pagina 5 tot en met 134
- De overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag op pagina 5 tot en met 134 en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie de raad van commissarissen voor de jaarrekening

De directie van de Nederlandsche Bank N.V. is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening in overeenstemming met de grondslagen op basis van de Richtsnoer ECB/2016/34 aangevuld met de van toepassing zijnde bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW conform de bepalingen in artikel 17 van de Bankwet 1998 en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en de daarop rustende bepalingen, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen en het controleprotocol WNT. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap.

- 194
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
 - Het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een vennootschap haar continuïteit niet langer kan handhaven.
 - Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
 - Het evalueren of de jaarrekening is opgesteld op basis van de grondslagen van Richtsnoer ECB/2016/34 aangevuld met de van toepassing zijnde bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW conform de bepalingen in artikel 17 van de Bankwet 1998.

Wij communiceren met de raad van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amsterdam, 27 maart 2019

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: C.A.M. Renne RA

Statutaire regeling inzake winstbestemming

195

De regeling is opgenomen in artikel 22, lid 2 van de Statuten van De Nederlandsche Bank N.V., en luidt:

De winst blijken uit de vastgestelde jaarrekening, staat ter beschikking van de Algemene Vergadering.

